

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

**KAASAMINE TARTU EMAJÕE KALLASTE
ARENGUSTRATEEGIA LOOMISE NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Ave Aun
Juhendaja: Maie Kiisel (MA)

Tartu
2012

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Tartu kesklinna arengustrateegia.....	5
2. Teoreetilised lähtekohad.....	9
2.1. Planeerimisparadigmad ja kommunikatsioon	9
2.2. Kommunikatiivne planeerimine	14
2.3. Kaasamise tähtsus	17
2.4. Soovitused osalevaks planeerimiseks	18
3. Eesti regulatsioonid	22
4. Uurimiseesmärk	26
5. Meetod ja valim.....	27
6. Tulemused.....	31
6.1. Töötubade üldine ülesehitus	31
6.2. Asukoha eripära	34
6.3. Töötubades osalejad.....	37
6.4. Töötubades kasutatud retoorilised võtted.....	40
6.5. Silla loomise võimalused arutelude vahel	65
6.6. Linnakodanike internetiküsitlus	67
6.7. Arutelu Tartu Postimehe veergudel	68
7. Järeldused ja diskussioon.....	72
Kokkuvõte.....	80
Summary	83
Kasutatud kirjandus	86
Lisad	91
Lisa 1. Küsimustik Tartu linna kodulehel.....	91
Lisa 2. Küsimustik Tartu linna kodulehel vastavalt valdkonnale	93
Lisa 3. Meediaarutelu kronoloogiline järjestus.	94
Lisa 4. Vaatlus	98

Sissejuhatus

Kodu planeerides soovime, et meil oleks seal hea ja turvaline olla. Selle jaoks anname teistele võimaluse kaasa rääkida ja oma arvamust avaldada. Kuulame ja arvestame, sest ka neil peab mugav olema. Koduuksest või -väravast välja astudes aga kipume unustama, et ka seal on meie ühine ruum. Ruum, kus soovime ennast hästi ja mugavalt tunda. See on küll avalik, aga meie kõigi ühiskasutuses.

Avaliku ruumi kujundamist aga peetakse tihtipeale arhitektide pärusmaaks ja seetõttu jäetakse meie enda ühises kasutuses olev ruum spetsialistide kujundada. Ühelt poolt on see ka mõistetav, sest avaliku ruumi kujundamine tundub esialgu liiga keeruline ja lihtsam on see ülesanne jätta spetsialistide hooleks. Kui aga tulemus ei rahulda, siis on sama lihtne teha etteheiteid ja olla rahulolematu – te olete seda õppinud ja peaksite teadma, mis on meile hea! Aeg aga muutub, ühiskond areneb meeletus kiiruses ning meie ootused ja vajadused muudkui kasvavad. Arhitektidel aga on järjest enam raskusi olla kõigega kursis, tõenäosus eksida ja tavakodaniku muutunud vajadusi märgata on väga suur.

Järjest enam aga on märke sellest, et tavainimesed saavad üha teadlikumaks, et ka neil on õigus kaasa rääkida ühise elukeskkonna kujundamisel. Igal ühel on aga oma nägemus heast ja turvalisest elukeskkonnast, mis aga paneb mõtlema sellele, kuidas ühiselt luua elukeskkond, kus on hea ja mugav olla, nagu me peame seda iseenesestmõistetavaks ka oma kodu kujundamisel.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on vaadata Tartu linna üldplaneeringu koostamisel kasutatud erinevaid kaasamise viise, osalusvorme ja selle kommunikatsiooni kujunemist. Lõppeesmärgiks on leida lahendused, mis võimaldavad Tartu linnal planeerimise küsimustes erinevate huvigruppide õiglasemat osalust ning leida linnaelanike jaoks parem ja sobivaim tulemus. Analüüs keskendub osalusprotsessile, mis eelneb kohaliku omavalitsuse volikogu poolse otsuse kinnitamisele. Sealhulgas ei vaadelda ka debatte volikogus. Peamine fookus on täidesaatva võimu ja meedia poolt loodud kaasarääkimisvõimalustel.

Bakalaureusetöö koosneb kahest erinevast osast. Töö esimene osa on teoreetiline, kus on välja toodud kommunikatiivse planeerimise lähtekohad ning konsensusel ja koostööl põhineva

planeerimise võimalused. Samuti on välja toodud kaasamise hetkeolukord Eestis seadusandlikul ja praktilisel tasandil.

Töö teine osa sisaldab empiirilist materjali, kus on välja toodud uurimiseesmärk, analüüsimaterjali valik ja meetodika ning tulemused. Tulemuste osa sisaldab hinnaguid erinevate osalusvormide tingimustele ning erinevate huvigruppide omavahelist kommunikatsiooni ja osalusvõimalusi. Lähtuvalt tulemustele on välja töötatud lahendused ja autori visioon, kuidas kaasamise protsess oleks võimaldanud linnakodanike jaoks leida paremat tulemust ja huvigruppide õiglasemat osalust. Seetõttu on bakalaureusetöö ka rakendusliku eesmärgiga, millest on loodetavasti kasu nii Tartu linnale kui ka linnakodanikele.

1. Tartu kesklinna arengustrateegia

Tartu Linnavalikogu algatas 2010. aasta detsembris Tartu kesklinna üldplaneeringu koostamise, mille esimese etapina on kavandatud kesklinna arengustrateegia koostamine, mille raames hinnatakse kesklinna senist toimimist ning töötatakse välja võimalikke lahendusi, mis muudaksid Tartu kesklinna paremaks.

26. aprillil 2011. aastal esitles Tartu linnaarhitekt Tiit Sild linnavalitsuse istungil Emajõe vasakkalda pargialade taashoonestamise kavandit „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava“ (Sild & McLean 2011). See tekitas Tartu Postimehes elavat arutelu erinevate ekspertide ja arvamusiidrite vahel, mis kestis kuni juuni lõpuni. Lisaks sekkus arutellu ka Tartu Postimees küsides arvamust linnavalikogu liikmetelt ning juuni lõpus pani kogu arutelule punkti esitades kokkuvõttena avaldatud artiklitest põnevamaid, vaidlushimulisemaid ja muidu vahvaid mõttekäikusi.

2011. aasta 19. novembril toimus Tartus rahvusvaheline linnaplaneerimise seminar, kus väliseksperdid tutvusid Tartu linnaga ja pakkusid selle planeerimiseks välja omad lahendused. Tartu linnavalitsus lootis kolme päeva jooksul toimuvatest seminaridest ja töötubadest ammutada väärtuslikke mõtteid ja ettepanekuid kesklinna üldplaneeringu edasiseks koostamiseks (Tolmoff 2011). Kahjuks aga seminari raames välja pakutud lahendusi ei ole Tartu linn avalikult esitanud ning seetõttu puudub nendest ka ülevaade, v.a Tartu Postimehe kajastuses välja toodud mõne eksperdi arvamused ja mõtted. Nii on väliseksperptide hinnangul Tartus üheks probleemiks linna tunnusjoone – Emajõe – potentsiaali kasutamata jätmine (Lamp 2011).

2011. aasta 25. oktoobril kutsus Tartu abilinnapea Raimond Tamm Tartu Postimehe ja Raadio Kuku kaudu üles linna kodanikke osalema linna üldplaneeringu koostamisel. Oma rahulolu või rahulolematust said kõik linnakodanikud väljendada kuu aja jooksul Tartu koduleheküljel mitmesuguste Tartu kesklinnaga seonduvate linnaelu teemadega ning teha ettepanekuid olukorra parandamiseks (Tamm 2011). Samal päeval oli Tartu linna kodulehele lisatud küsimustik, mis sisaldas 13 erinevat küsimustikuvormi olenevalt sellest, kuidas vastaja on kesklinnaga seotud (vt Lisa 1). Kõik sisaldasid nelja küsimust, millest esimene oli valikvastustega ja ülejäänud vabas vormis (vt Lisa 2). Lisaks oli võimalus vabas vormis teha ettepanekuid ka neil inimestel, kes otseselt kesklinnaga seotud ei ole. Kuigi küsimustik pidi

olema üleval kuu aega, jäi küsimustik ülesse jaanuari lõpuni. Tartu linna planeerimisosakonna sõnul võeti arvesse ka hiljem lisatud arvamused ja ettepanekud.

Novembri- ja detsembrikuu jooksul korraldas Tartu linn 9 temaatilist töötuba, mille eesmärk oli huvirühmade ja ekspertide koostöös keskenduda olulisematele kesklinna funktsioonidele. Kõik töötoad olid kinnised ja osalejatele saadeti kutsed eraldi e-posti teel. Esialgu ütlesid töötoa korraldajad, et jaanuari lõpus on kavas veel üks töötuba, kus esitletakse vastavalt kokku kogutud arvamustele erinevad arengustsenaariumid ja kuhu on plaanis kutsuda kõik töötubades osalenud inimesed. Töö käigus otsustasid töötoa korraldajad siiski, et optimaalne on korraldada 9 töötuba ja seetõttu kümnendat, kokkuvõtvat töötuba ei toimunud. Töötoas osalejatele saadeti protokollid ja täiendavaid kokkusaamisi ei ole planeeritud. Toimunud töötubade põhjal koostati 5 erinevat arengustsenaariumit, mida arutatakse kohtumistel ekspertgrupiga, mis on kinnitatud Tartu Linnavalitsuse korraldusega. Kohtumiste tulemusel arengustsenaariumeid kohandatakse ja mingil hetkel tutvustada ka avalikkusele.

Töötubade toimumise ajal, 6. detsembril, kuulutas Tartu linnavalitsus koostöös Eesti Arhitektide Liidu ja Tartu ettevõtjatega välja ideevõistluse, et leida Emajõe kallaste aktiivsemaks kasutuselevõtuks parimaid ideid (Lendok 2011). Selle jaoks korraldati 8. detsembril kell 10 Tartu Raekoja kolmanda korruse saalis koosolek, kuhu oli oodatud kõik huvilised ja eriti kohalikud ettevõtjad. Koosoleku eesmärgiks oli koos arhitektide, maastikuarhitektide ja disaineritega arutada üheskoos võimalusi, kuidas selline koostöö vormiliselt ja sisuliselt välja võiks näha. Üleskutse toimus kaks päeva varem Tartu linna kodulehel ja päev varem Tartu Postimehes. Esimesi tulemusi ettevõtjate ja arhitektide koostööst soovis Tartu linnaarhitekt Tiit Sild näha 2012. aasta märtsikuus.

Sündmuste ajaliin:

- 16.12.2010 – Tartu linn algatab Tartu kesklinna üldplaneeringu koostamise.
- 26.04.2011 - Tartu linnaarhitekt Tiit Sild esitleb linnavalitsuse istungil Emajõe vasakkalda pargialade taashoonestamise kavandit „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava“.
- 27.04. – 27.06.2011 – elav arutelu hoonestuskava ja Emajõe kallaste üle Tartu Postimehe veergudel.
- 19.09.2011 – Tartus toimub kolmepäevane rahvusvaheline linnaplaneerimise seminar.

- 25.10.2011 – Tartu abilinnapea Raimond Tamm kutsub linnakodanikke Tartu linna kodulehel kesklinna kohta oma arvamust avaldama.
- 27.11. - 19.12.2011 – toimuvad Tartu linna poolt korraldatud temaatilised töötod.
- 8.12.2011 – Tartu linnavalitsuse korraldatud ideevõistluse koosolek koostöös Eesti Arhitektide Liidu ja Tartu ettevõtjatega.

Tartu linnas on vastuolude tõttu seisma jäänud Lina tänava kompleksi arendus, mille tulemusena hooned lagunevad. Samuti on näitlik Vaksali jaamahoone renoveerimine, mis seisis tükk aega vastuolude tõttu ning leidis lahenduse alles pärast kodanikualgatuse sekkumist. Vabadussilla ehitamist põhjendati vajadusega vähendada linna liiklusprobleeme. Samas aga on näidanud Inseneribüroo Stratumi (2011:65) poolt läbi viidud liiklusuuring, et nii 2009. kui ka 2011. aastal on kõige väiksema kasutuskooormusega just Vabadussild. See näitab, et esialgsed uuringud ja ennustused liikluskooormuse vähendamiseks kesklinnas ei pidanud paika, mida tunnistasid hiljem ka 2010. aastal ametis olnud Tartu abilinnapea Margus Hanson ja linnaosakonna juhataja Rein Haak (Saar 2010). Seetõttu on Vabadussilla liikluskooormuse pidevalt muudetud, et liiklejaid rohkem just sellele sillale suunata ja tekkinud probleeme vähendada ning saanud seetõttu ka tugevat kriitikat ja pahameelt. Kõikidel eelmainitud juhtudel ei ole otsuse tegemisse kaasatud linnakodanikke ja erinevaid huvigruppe.

Seetõttu on Tartu linnakodanikuna peamiseks sooviks, et kesklinna arengustrateegia ei jääks seisma või esialgsed põhjalikult läbi kaalumata otsused ei tekitaks vajadust neid hiljem pidevalt muuta linnaelanike jaoks sobivamaks või otsuse õigustamiseks ning kõik osapooled saavutaksid ühise huvi ja konsensuse. Praeguse töö eesmärgiks on analüüsida Tartu linna üldplaneeringu planeerimise kommunikatsiooni vorme, mis määratlevad osalejate vahelised suhted osalusprotsessis ning selle, kui suurel määral nad saavad otsust mõjutada. Lõppeesmärgiks on leida ettepanekud erinevate huvigruppide õiglasemaks osalemiseks ning parema ja linnaelanikele sobivaima tulemuse leidmine.

Kesklinna arengustrateegia loomise protsessis on olulisel kohal ka teised Tartu linna poolt kinnitatud kesklinna planeerimisega seotud strateegiad, millest on kohustatud ka lähtuma. Siinkohal on välja toodud olulisemad punktid arengustrateegiast „Tartu 2030“:

- Kesklinna ja arengualasid planeeritakse kaasaegse arhitektuurse kontseptsiooni alusel, milleks korraldatakse ideevõistlusi.

- Emajõe kalda-aladel, eriti kesklinna piirkonnas, ei rajata tihedat kõrghoonestust.
- Hoonestatud piirkondades luuakse kompensatsioonialade ühtne võrgustik koos roheliste tuumaladega, mis hõlmab haljasalasid, parke ja veekogude kaitsevööndeid.
- Ülikoolide ruumiline areng seotakse kesklinnaga.
- Kõrgkoolide, riigi ja linna koostöös ajaloolise hoonestiku renoveerimine kesklinnas ja selle baasil ülikooli kesklinna *campuse* arendamine Vanemuise tänavast kuni Botaanikaaiani, koos õppehoonete, muuseumide jm juurdekuuluvaga.
- Toetatakse linna miljööväärtust tõstvaid tegevusi (restaureerimistoetused, säästev ja keskkonnasõbralik ehitamine, remonditoetused arhitektuuriväärtuslikel hoonetel, loovväljakute rajamine jm) ja rakendatakse turvariske maandavaid meetmeid (näit. liikluse rahustamine).
- Kesklinna tihedat ja kõrgustesse täisehitamist välditakse.
- Korrastatud Emajõe-äärne promenaad on osa rohelisest koridorist üle Tartu piiride.
- Emajõeale säilitatakse ja avatakse vaated.
- Emajõe veela ja kallasradu kasutatakse aktiivselt puhke- ja virgestustegevuseks.
- Anne kanali äärde on loodud laiaulatuslik puhkeala, samuti puhkepiirkond Raadi asumis.
- Säilitatakse tuulekoridorid Emajõe ürgorus, mis tagavad kesklinnas õhuvahetuse.
- Fortuuna kvartal arendatakse välja Tartu moodsa arhitektuuri esindusalaks.
- Uute elamualade kasutuselevõtt ja ettevõtete paigutamine lähtuvad piirkonna looduskeskkonna taluvusest ja linna miljööväärtuse säilitamisest.
- Elamumaa tihendamise korter- ja väikeelamutega järgib piirkonna varasemat hoonestuslaadi ja -mahtusid.
- Igale linnaosale kujundatakse oma keskus.
- Hoonete projekteerimisel ja ehitamisel on strateegiliseks suunaks energiatõhusus.

2. Teoreetilised lähtekohad

Tänapäeval nõuab linnaruumi planeerimine avalikkuse toetust ja ühiste huvide elluviimist, sest see puudutab iga linnakodanikku ja tema heaolu. See omakorda aga sõltub otseselt kommunikatsioonist. Aja jooksul on planeerija roll ühiskonnas muutunud ning vastavalt sellele on muutunud ka teoreetilised lähtekohad. Esimesed teoreetilised lähtekohad võtsid planeerimist kui ratsionaalset tegevust. Tasapisi juurdus teadmine, et planeerimine on inimeste jaoks, mistõttu nende arvamus on oluline ning planeerija muutus vahendajaks avaliku huvi ja arendajate või võimu vahel. Vastavalt ühiskonna muutumisele on muutunud ootused sellele, kuivõrd iseseisvalt saab planeerija otsuseid vastu võtta.

Kommunikatsiooni rolli muutumist planeerimises aitab mõtestada sarnane, üsna paralleelne areng kommunikatsioonijuhtimise paradigmatel, mille ajaloolise kujunemise on lihtsustavalt sõnastanud Grunig (Grunig 1992:289). Tema nägemuses kommunikatsioonijuhtimisest sai alguse pressiagentuuride mudelist, mis on sisuliselt ühesuunaline kommunikatsioon ja ei arvesta auditooriumi arvamusi. Sellele järgnes ajalooliselt ja planeerimisparadigmade muutusega paralleelselt 4-astmeline kommunikatsioonimudel – ühesuunaline asümmeetriline, kahesuunaline asümmeetriline, ühesuunaline sümmeetriline ja kahesuunaline sümmeetriline. Erinevus seisneb kommunikatsiooni suuna ja eesmärgi vahel. Ühesuunaline kommunikatsioon edastab informatsiooni ja on seetõttu monoloog. Kahesuunaline kommunikatsioon vahetab informatsiooni ja on seetõttu dialoog. Asümmeetriline mudel on tasakaalustamata, sest organisatsioon püüab muuta avalikkust ennast muutmata. Sümmeetriline kommunikatsioon on tasakaalustatud, sest see kohandab organisatsiooni ja avalikkuse vahelisi suhteid. Täna jäänud järele jääb aga ka Grunigi mudel ajale jalgu, sest ta eeldab, et organisatsioon jaksab oma gruppidega dialoogi pidada. Reaalsuses on aga vaja ka gruppide omavahelist arutelu, mille juhtimise saab kaasaja enda peale võtta.

2.1. Planeerimisparadigmad ja kommunikatsioon

Planeerimise teoreetiliste lähtekohtade aluseks on Jürgen Habermase kommunikatiivne ratsionaalsus, mis annab raamistikku erinevatele paradigmatel ja kriitikale. Habermas (1984:10) defineerib kommunikatiivset ratsionaalsust kui sundimatut, ühendavat, konsensuslikku argumentatiivset kõnet, mis saab aset leida ratsionaalsusel ja oma isiklike huvide ületamisel ning kindlustades sellega samasuguse objektiivse maailmavaate kui ka elumaailma seotust teiste hinnangutega enda ümber. Kommunikatiivne praktika on suunatud

konsensuse saavutamisele, mis põhineb üksteise mõistmisele esitatud väidete paikapidavuse ja argumendi vigade märkamisel. (Habermas 1984:17).

Planeerimise probleemide lahendamiseks pakub Tore Sager (1994: ix) välja kaks vastandlikku, samas üksteist täiendavat viisi: eksperthinnangu usaldamine või ühine arutelu. See toob kalkuleerival ja kommunikatsioonil põhineva probleemilahendamise viisi kaheks jagunemise. Planeerijate ülesanne on leida tasakaal kiirema tulemuse ja erinevate huviguppide kaasamise vahel (Sager 1994:ix).

Tabel 1. Sager (1994:42) pakub välja ratsionaalsusel põhineva klassifikatsiooni skeemi¹.

Ratsionaalsus tüüp	Paradigma olemus	Vastavad planeerimisteooriad
Instrumentaalne ratsionaalsus	Tehakse efektiivseid otsuseid, et jõuda kiiresti tulemuseni, iseasi kui häid.	Efektiivsusele tuginev planeerimine, avaliku sektori strateegiline planeerimine
Piiratud instrumentaalne ratsionaalsus	Leitakse rahuldav alternatiiv – aluseks ei ole enam efektiivsus (kiiresti ja odavalt), otsustusprotsessis võetakse arvesse ainult valitud väärtused.	Inkrementalism (seosetu), strateegilise valiku lähenemine
Kommunikatiivne ratsionaalsus	Organiseerib dialoogi demokraatia ja isikliku kasvu edendamiseks - leida lahendus, mis on kokku lepitud moonutamata kommunikatsioonis	Kauplev planeerimine, dialoogiline inkrementalism
Piiratud kommunikatiivne ratsionaalsus	Arutelu on piiratud, kus antakse eelis teatud hinnangule. Eemaldab kommunikatiivsed moonutused - loob võrdsed võimalused ning suurendab toetust efektiivsele alternatiivile.	Toetav planeerimine, aru päriv ja tähelepanu kujundav planeerimine
Teised ratsionaalsus tüübid, nt süsteemi säilitavad nagu poliitiline ja majanduslik ratsionaalsus.	Nt poliitiline ratsionaalsus aitab hoida ja parandada otsustamisreegleid - hoiab ära otsustamatust ja sisemisi konflikte.	Vastuhakkav planeerimine, rõhutab ülalnimetatutest teist sorti ratsionaalsuse tüüpe, nt radikaalne või ökoloogiline planeerimine.

Kuigi Sager (1994:43) soovib teooriate vahele ajaliini mitte tõmmata, saab üldistades planeerimisteooriad jagada ajaliselt viieks erinevaks paradigmaks – efektiivsusele tuginev,

¹ Tartu linna Linnaplaneerimise ja maakorralduse osakonna juhataja Indrek Ranniku sõnul puuduvad tabelis toodud mõistetel eestikeelsed vasted ja seetõttu on kasutatud otsetõlget.

inkrementaalne, kauplev, toetav ja vastuhakkav planeerimine (tabel 1). Kuigi paradigmad on muutunud vastavalt ühiskonna keerulisemaks muutumisele ja suurematele nõudmistele, ei ole nad kaotanud oma kehtivust ning aitavad selgitada ka tänapäeva planeerimisprotsesse.

Võttes aluseks Grunigi kommunikatsioonimudelid, siis instrumentaalne ratsionaalsus saab toimida ühesuunaliselt, kus planeeringuga seotud grupid muutuvad tehnilisteks planeerimiselementideks. Kui tavaline instrumentaalsus toimub asümmeetriliselt, kus valitud vahendid kohandatakse enda jaoks sobivaks ja püütakse muuta avalikku arvamust enda omi muutmata, siis piiratud instrumentaalsuses püütakse kohandada ennast vastavalt saadud juhuslikule tagasisidele ning kommunikatsioon toimub küll ühesuunaliselt, aga ebakindluse tõttu sümmeetriliselt.

Kommunikatiivne ratsionaalsus saab toimuda ainult "ideaalses kõnes", ning seetõttu saab see toimuda kahesuunalises sümmeetrilises Grunigi mudelis. Samas aga, nii nagu viitab sellele ka Sager (1994:35), reaalses elus sellist ideaalse kõne situatsiooni ei eksisteeri. Piiratud kommunikatiivses reaalsuses toimub kõne küll kahesuunaliselt ja sümmeetriliselt, ning kui osalejad ei saa teemavalikus kaasa rääkida, siis ka asümmeetriliselt, kuid seda valitud inimestega ning seetõttu võib teisiti arvajad kommunikatsioonist täiesti välja jääda. Viimases lahtris olev radikaalse planeerimise kommunikatsioon on ühe- või kahesuunaline olenevalt sellest, kas erinevat vaateviisi võetakse kuulda või mitte ning sümmeetrilisus oleneb samuti otsustaja huvist kuulata ja soovist olla valmis muuta enda huvisid.

Sager käsitleb olulisena kaht ratsionaalsuse tüüpi: instrumentaalne ehk tootele orienteeritud ja kommunikatiivne ehk protsessile orienteeritud ratsionaalsus (Sager 1994: 43). Mõlemad ratsionaalsuse tüübid jagunevad vastavalt teadmiste ja olemasoleva informatsiooni hulgale omakorda piiratud ja piiramatu andmestikuga ratsionaalsuseks. Piiramatu ratsionaalsus on normatiivne ja idealistlik, piiratud aga kirjeldav ja realistlik (Sager 1994:43). Piiramatu peetakse idealistlikuks just sellepärast, et see eeldab täielikku teadmist kõigist võimalikust (Sager 1994:8). Piiratud ratsionaalsus on reaalne, sest inimeste võime absoluutselt kõike teada on ebarealistlik ja lõpmatu ning tekib vajadus oma teadmisi parandada.

Efektiivsusele tuginevas planeerimises omatakse juba algusest peale ideaalset andmebaasi, vajadus välise kommunikatsiooni järele kogu planeerimisprotsessi jooksul on väga väike ning ette tehtud otsuste ja juhuslike tagasiside põhjal õpitakse vähe (Sager 1994:10). Efektiivsusele

tuginev planeerija keskendub seetõttu tulemusele ja selle saavutamine sõltub oluliselt analüütilisel tehnikal. Siin aga tekib küsimus, kas Tartu linnal on vaja arengustsenaariumi loomise jaoks kaasata avalikkust kui ta teab juba kõike algusest peale kogu vajalikku informatsiooni? Efektiivsusele tugineva lähenemise puhul kaasamine vaid pikendaks otsustamise protsessi ja tekitaks segadust. See tähendab aga ühepoolset kommunikatsiooni, kus dialoogiks vajadus puudub.

Ühiskond aga areneb, inimeste vajadused suurenevad ja muutuvad. Inkrementaalses planeerimises on esialgne andmebaas puudulik ja loob vajaduse välise kommunikatsiooni järgi kogu planeerimisprotsessi jooksul, et parandada informatsiooni, mõistmist ja nõusolekut ning pidev tagasiside ja õppimine on vajalikud (Sager 1994:10). Vajadus mõjuanalüüsiks puudub, sest ühiskonna arenedes ka mõjutavad tegurid kasvavad ja muutuvad. Siinkohal tuleb esile tõsta Sageri (1994:10) poolt esitatud puuduse, kus ebapiisava informatsiooni tõttu ei ole planeerijal ambitsiooni leida „parim võimalik lahendus“ ning lepitakse esimese „piisavalt heaga“. Tulemus on rahuldav alternatiiv - seosetu ja osaliselt kokku pandud vahendite-tulemuste skeem. Seetõttu võib tekkida olukord, et kaasamine toimub niikaua kuni on olemas piisav konsensus ja toetus. Eesmärk ei ole mitte niivõrd tulemusele orienteeritud, vaid piisava nõusoleku saamisele – peaasi, et tehtud!

Seosetu inkrementalismis protsess ei ole suunatud kommunikatiivse reaalsuse ja vahendatud konsensusse saavutamiseks (Sager 1994:14). Seetõttu ei püüelda ka dialoogi poole, vaid kasutatakse kompromissi saavutamiseks strateegilist tegevust nagu kauplemine ja läbirääkimine.

Tartu linn soovib kaasata arengustrateegia loomise esimeses etapis kaasata erinevaid huvigruppe. Inkrementaalse lähenemise puhul jääks see etapp aga täielikult välja ja alles ehitamise käigus hakatakse ebakindluse või muutunud olude tõttu vajalikke huvigruppe kaasama ja seda ainult valitud väärtuste alusel. Tulemuseks võib olla aga linnaruumiga mittesobiv ja kaootiline planeering.

Erinevate huvigruppide kaasamisel muutub aga seosetu inkrementaalne planeerimine dialoogiks, mis vastab kuhjuvale inkrementalismile. Siinkohal püüab planeerija eesmärgi saavutamiseks leida igapäevase oma leevendust. Ebakindluse tõttu sisaldavad mõlemad järk-

järgulist probleemilahendust, skeptilisust eesmärkide osas, soovi ümber muuta nii probleemid kui ka tulemus ning kalduvust liikuda halbadest otsustest eemale (Sager 1994:13).

Kauplev planeerimine põhineb vahetule suhtlusele, kus omavahel vahetavad planeerija oma ekspertteadmisi ja klient oma isiklike teadmisi (Sager 1994:5). Sellest lähtuvalt tekib dialoog ja ühine õppimine, mis viib isikliku kasvuni. Isiklik kasv tõstab osalejate vahelist usaldust, domineerimisvaba kommunikatsiooni, suurendab ühist turvalisust ning annab võimet lahendada ja toime tulla erinevate arvamustega (Sager 1994:32). Isiklik kasv on esile toodud ka kui üks planeerimise kõrvaltoodang. Planeerimine, mis põhineb isiklikul kasvul, püüab luua ühtsust ning välja selgitada ja realiseerida avalik huvi. See võimaldab nii kaasajatel kui ka kaasatavatel üksteist senisest paremini mõista ja aru saada, et neil on ühised väärtused ja eesmärgid, mille nimel koostööd tehakse ja mis on aluseks ka Tartu linna arengule.

Tartu kesklinna planeeringu koostamisel korraldas Tartu 2011. aasta novembris ja detsembris üheksa temaatilist töötuba, kuhu Tartu abilinnapea Raimond Tamm kutsus huvirühmade esindajaid ja eksperte kohtuma, et keskenduda koostöös olulisematele kesklinna funktsioonidele – „*selliselt toimides jõuame loogilist rada pidi planeerimisotsusteni, mille üle võime õnnelikud ja uhked olla ka kümnete aastate pärast*“ (Tamm 2011). Tamm viitab siin ühiste väärtuste ja normide leidmisele ning isiklikule kasvule kui kõrvalproduktile. See eeldab aga konfliktide puudumist, domineerimisest vaba dialoogi ja üksteise aktsepteerimist. Kas see aga on praeguses keerulises ja konflikte täis ühiskonnas võimalik? Sager (1994:33) toobki esile paradoksi, kus domineerimisest vaba dialoog saab olla võimalik ainult ideaalses demokraatias. Samas aga isikliku kasvu ratsionaalsus nõuab planeerimises teatud suhtluspiiranguid, sest see eeldab üksteise austamist. Seetõttu peab Sager (1994: 35) kauplevat planeerimist utoopiliseks.

Piiratud kommunikatiivses ratsionaalsuses nähakse planeerijat kui organiseerijat, mitte kui lihtsalt faktide esitajat ning planeerimist kui poliitilist tegevust, mis tõstab esile ühed huvid samal ajal teisi nõrgestades (Sager 1994:34). Organiseeriv planeerimine sisaldab võimu, mis vajab tähelepanu kujundamist nii manipulatsioonivormide (nt planeerimise põhjenduseks toodud isiklik kasv) kui ka autoriteetsuse ja veenmise vormide vastu (Sager 1994:35). Toetava planeerimise loogika võtab iseenesestmõistetavalt, et võime mõjutada argumentidega poliitilisi otsuseid on erinevate sotsiaalsete gruppide seas ebaõiglaselt jagunenud. Toetava

planeerimise põhiolemus on tõsta võimust ilmajäetud või rõhutatud gruppide võimu neutraliseerides kommunikatiivseid moonutusi ja juhtides veenvat argumenti (Sager 1994:48).

Kui Tartu linna poolt organiseeritud töötubades oleksid teatud huvigrupid vähem esindatud ja mõned täiesti välja jäetud, puudub osalejatel ka võimalus kuulda üksteise argumente. Sellisel juhul on teatud huvigruppide ligipääs ja võimalus otsuse kujundamisel piiratud ning võim ebavõrdselt jagunenud. Toetava planeerimise eesmärgiks on aga võimu ebavõrdsust vähendada ja anda osalejatele kas näidete või edulugudega lootust, et ka neil on võimalus või vähemalt leida mõlemaid osapooli rahuldav kompromiss.

Vastuhakkav planeerimine on Sageri (1994:50) seisukohale tuginedes kujunenud välja ajaloolistes tingimustes ja seisab vastu kesksele instrumentaalse-kommunikatiivse jagunemise autoriteetsusele ning paigutab poliitilise ratsionaalsuse alla. Selle jaoks on loodud erinevad kodanikualgatused, mis on oma eesmärgid seadnud pikaajalisemalt – nt Tartus asuva Supilinna Seltsi eesmärk on suhtuda hoolivald Supilinna miljööväärtuste säilitamise ja elukeskkonna parandamise, samas peetakse silmas Supilinna elanike huve (Supilinna Selts 2011). Eesmärgi nimel võideldakse poliitilise ja bürokraatliku võimuga. Kõige enam on levinud allkirjade kogumine toetuse saamiseks või erinevad strateegilised energia säästunõuded, mis on sisse kirjutatud ka Euroopa Liidu direktiivides.

2.2. Kommunikatiivne planeerimine

Ratsionaalset lähenemist on erinevad teoreetikud edasi arendanud lisades juurde sotsiaalse konteksti (Healey 1997:253). Erinevad teooriad on arenenud paralleelselt, kuid samas on jõutud samale järeldusele – planeerimine saab põhineda koostööl, argumentide loomisel ja ühise konsensuse loomisel. Viimaseid on arendanud Patsy Healey, John Forester ja Judith Innes, kelle teoreetilised lähtepunktid on aluseks võetud edasises töös.

Healey (2003:107) poolt arendatud koostööl põhinev planeerimine aitab mõista ja analüüsida juhtimisprotsesse, eriti just koha ja territooriumi kvaliteedi arendamine protsesse. Ta leiab, et kõik planeerimistegevused sisaldavad mingisugust omavahelist suhet ja juhtimisprotsessi, mis tuleneb sotsiaalsete maailmade paljususest, ratsionaalsustest ja nendevahelistest praktikast, mille tulemuseks on hajutatud võim. Sellest saab järeldada, et planeerimine aitab hajutada võimu, mis tegelikkuses tähendab ka vastutuse jagamist. Nii võib ka Tartu linna eesmärgiks erinevate huvigruppide kaasamisel olla võimu hajutamine ja selle kaudu jagada vastutust

kõigi osalejate vahel. Nii vähendab linn hiljem ka riski eksida või süüdistamist valede otsuste tõttu.

Konsensusel põhinev planeerimine on praktiline vaade sellest, kuidas teha tulevikku puudutavaid robustseid valikuid tegeliku elu situatsioonides võttes arvesse erinevad vaated ning teadmiste ja mõistmiste paljususe (Innes 2004:9). See tähendab erinevate huvigruppide kokku kutsumist, kus tehakse raskeid tulevikku puudutavaid valikuid arvestades kõigi osapoolte arvamusi ja huvisid. Tulemuse peab olema konsensusel põhinev. Seega peab Tartu linn konsensuse saavutamiseks võtma arvesse erinevaid vaateid, arvamusi ja huvisid eelistamata ühtesid teistele.

Siiski rõhutab Innes (2004:9), et ühine mõistmine ei ole konsensust loova protsessi esmane eesmärk. Selleks võib olla ka näiteks mõistmise saavutamine kogukonnas või mängijate mobiliseerimine. Seetõttu võib eeldada, et Tartu linna eesmärk ei ole ainult ühise konsensuse saavutamine, vaid ka osalejate omavahelise koostöö suurendamine. See võib omakorda suurendada Tartu linna konkurentsivõimet ja arengut ning kogukondade vahelist koostööd.

Üheks võimusuhte mõistmise võimalusi on märgata argumentide kasutamist. Foresteri (1993:2) meelest annavad poliitika ja planeerimise argumentid mõista sellest, kuidas kasutatakse võimusuhteid ühtesid sisse arvates ja teisi välja jättes, vastutuse jagamist ja põhjuslikkust, nii kiituse ja süü kui ka efektiivsuse omaksvõtmist ning probleemide raamistamist kasutades kindlaid poliitilisi strateegiaid. Fookuse viimine argumentatsioonile aitab mõista planeerijate kommunikatiivseid ja retoorilisi strateegiaid, mida kasutatakse tähelepanu suunamiseks probleemidele ja hinnatavatele valikutele.

Kõik kolm teoretikut näevad planeerimist kui võimu jagamist. Koostööl põhinevat planeerimist ja kommunikatiivset planeerimisteooriat kasutatakse tihti võimu neutraliseerimiseks (Healey 2003:113). Healey (2003:113) näeb võimu kui suhet, mitte kui „asja“. Igas sotsiaalses suhtes on olemas võimu dimensioon - see sisaldab nii võimu teiste üle kui ka võimu midagi korda saata. Sellest lähtuvalt tekib küsimus, kuidas seda võimu neutraliseerida planeerimises?

Forester (1993:2) mainib ka planeerijate üha raskemaks muutunud rollist, kus nad ei ole mitte ainult analüütikud, kes koguvad fakte ja andmestikku, vaid peavad oskama hinnata ka

väärtusi, ennustama tagajärjesid, mõista nende järgnevust ning kuidas need lähevad korda nii eetilisel kui ka poliitilisel. Sellest saab järeldada, et planeerijad seisavad üha enam keerulisemate probleemide ja väljakutsete ees. Nad on kistud poliitilistesse tõmbetuultesse ja samal ajal peavad mõistma ka avalikkuse vajadusi. Siinkohal tulebki küsimus tõe ja võimu kasutusest argumentide kasutamisel ning planeerijate rollist.

Kaasamisprotsessis eristab Innes (1997:12) ümber laua toimivat ja väljaspool diskussiooni toimivat võimu. Esimesel juhul ta näeb võimu võrdsustamist oskusliku juhtimisega. Teisele ta aga suuremat tähelepanu pööranud ei ole, sest rohkem võimu omavad mängijad on liiga mures avalikkuse toetuseta tekkinud viivituste ja ebakindluse pärast, et hakata võimu teostama väljaspool diskussiooni. Need mängijad, kes on piisavalt võimsad oma huvide saavutamiseks, ei näe vajadust laua ääres kokku saada (Innes 1997:12). Kui laua äärde on kokku tulnud, siis on suuremat võimu omavatel osapooltel huvi ka konsensus saavutada ning kartus jääda avalikkuse toetuseta välistab võimu tekkimise väljaspool diskussiooni. See näitab ka soovi üle olla inkrementaalsusest, mis võtab arvesse ainult valitud arvamused.

Tehnoloogiate ja sotsiaalsete muutuste kiiruse, võimu killustatuse ning avalikus elus järjest enam omavahel vastuolus olevate väärtuste ja vaadete kõrvutamise on tekitanud vajaduse konsensus ehitamise järgi (Innes 2004:16). Kui võtta arvesse, et konsensussele jõudmine integreerib, aitab sotsiaalset õppimist, loob institutsionaalset kapitali ning aitab kaasa innovatsiooni tekkimisele, siis aitab see toime tulla üha kiiremalt muutuvate olude ja ebakindlusega. Sellisel juhul peab iga planeerimine jõudma konsensussele kõigi sidusgruppidega.

Healey (2003:106) ja Innes (2004:10) mõlemad rõhutavad, et nende konsensusel ja koostööl põhinevad teooriad ei põhine Habermasi kommunikatiivsel ratsionaalsusel. Konsensusel põhinev arutelu ei saa toimida läbi argumenti jõu nagu Habermas seda eeldab (Innes 2004:11). Argument ei ole piisav teiste veenmiseks, sest alati leiab parema argumenti, et neil puudub ühine eesmärk või maailmavaade, mis takistab konsensus saavutamist. Sellega võib tekkida oht, et osalejatel ei teki üksteise mõistmist, arusaamist või ühist õppimist. Selle asemel õpitakse küsimusi küsides ning üksteisele lugusid rääkides (Innes 2004:11). Siiski annab Habermasi kommunikatiivne ratsionaalsus raamistikku, mis on võimaldanud teostada kriitikat vastastikulise mõju protsessidele. Need protsessid ei sõltu ainult autoratiivsetel või

jaotatud süsteemide kindlatel huvidel, vaid ka sügavamatest väärtustest ning välja kujunenud rutiinsetest sotsiaalsetest suhetest ja praktikatest (Healey 2003:106).

2.3. Kaasamise tähtsus

Koostööl põhinev planeerimine rõhutab otseselt kaasamise tähendust – kõik ühiskonna liikmed peavad saama võimaluse väljendada enda vaateid ja nõuda nende heaks tehtavaid otsuseid ning seda mitte valimiskasti juures, vaid läbi õiguste ja võimaluste nõuda poliitikaid nii nagu nad on arenenud ja on saanud edasiste tegevuste juhenditeks (Healey 1997:237). Seetõttu saab osalemine olla ka üks võimalus hajutada võimu ja jagada vastutust kõigi liikmete vahel.

Healey (1997:263-265) toob välja viis erinevat kaasamise põhjust:

1. Koostöö kui võimu jagamine saab tekkida mitmekultuurilises maailmas ja sotsiaalsetes suhetes, kus üksikisikud konstrueerivad oma identiteeti võimalike suhetevõrgustiku paljususe kaudu. Konsensus loomist hõlmavad sotsiaalse õppimise protsessid peavad seetõttu üles ehitama usaldust ja kindlust üle kuristikku ning looma uusi koostööl põhinevaid suhteid, usaldust ja nihutama võimu aluspunkti.
2. Praktilise teadlikkuse ja kohalike teadmiste suurendamine ning ekspertide poolt loodud süstematiseeritud teadusliku ja tehniliste teadmiste suurendamine.
3. Konsensus loomine probleemide ja poliitikate üle ning kuidas neid järgida. See tuleb luua oluliste sidusgruppide mõranenud sotsiaalsete suhete vahel, mis nõuab hoolikat tähelepanu kommunikatiivsele kontekstile, kus dialoog aset leiab kuni dialoogi rutiinide ja viisideni, sest ka need kannavad endas võimu.
4. Uute inimsuhete ja võrgustike loomine.
5. Võitlusvälja ümbermuutmine, kus suurema võimu omajatel on lihtsam kontrollida ligipääsu, rutiini ja stiili.

Esimesel juhul aitab sotsiaalne õppimine meil mõista teisi inimesi meie ümber ja aru saada teistsugustest inimestest ja nende väärtustest. Teisel juhul aga viitab Healey ilmselt kursisolekut teaduslike ja tehniliste saavutustega, mis vähendavad lõhet ekspertide ja tavakodanike vahel. Kolmandal juhul aga on tegemist konsensus leidmisega mitte läbi dialoogi, vaid oluliste sidusgruppide endi vahel (Healey 1997:264). See julgustab järjest enam erinevaid sidusgruppe osalema. Neljandal juhul institutsionaalne kapital aitab luua sujuvat sotsiaalset suhestatust osaliste võrgustiku seas. Ehk siis erinevad sidusgruppid tunnevad

omavahel suuremat sidet ja oskavad iseennast ühiskonda paigutada või ka uute võrgustike ülesehitamist. Viimasel juhul aga aitab osalemine ära hoida suuremat võimu omavate osalejate kontrolli. Mida rohkem osalejaid, seda suurem on võimu jaotus ja väiksem tõenäosus kellegi domineerimine.

Kõigi argumentide puhul rõhutab Healey just ausust, usalduse loomist ja võimu jagamist. Kommunikatiivne eetika nõuab, et selle liikmed on valmis „kuulama“ erinevusi ja seda mitte ainult huvide koha pealt, vaid ka väärtuste ja kultuuriliste eelistuste kohta (Healey 1997:266). Kaasamine nõuab interaktiivset tööd läbi kommunikatiivsete praktikate, kus osalised õpivad üksteiselt mitte ainult faktide, huvide ja eelistuste kohta, vaid millest teine hoolib ja miks (Healey 1997:267). Edukas strateegia aitab küsimuse all olevatele teemadele uute diskursuste ja lugude loomise kaudu veenda sidusgrupe uute suundade väärtuses ja selle tulemustes. Teemade ümberraamistamisega diskursused uuenevad ja võimaldavad uut tüüpi tegevustele mõelda ning seega on neil potentsiaal muuta sotsiaalsete suhete struktuuri ehk siis võimu kandmist (Healey 1997:267).

2.4. Soovitused osalevaks planeerimiseks

Nii Innes (2004:7) kui ka Healey (1997:269) pakuvad välja erinevaid lahendusi, kuidas saavutada konsensusel või koostööl põhinevat planeerimist. Siiski kritiseerib Healey (2003:110) teisi autoreid, kes püüavad erinevad juhtimisviisid panna maatriksi tabelisse. Ta leiab, et sellised juhtimisoskused ei saa panna sobituma kindlasse olukorda, sest see eirab juhtimissituatsioonide dünaamikat ja võimu muutumist. Seetõttu ei saa võtta ühtegi juhtimisprotsessi retseptina, sest nad kõik on unikaalsed konstruktsioonid spetsiaalsetes situatsioonides.

Antud peatükis on välja toodud mõlema teoreetiku lahendused ja vaadeldud 29.12.2011 Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud juhise „Kaasamise hea tava“ valguses.

Innes (2004:7) lahendused:

1. Sidusgruppide täielik kaasamine. Healey (1997: 263-265) on toonud eraldi välja viis põhjust, miks tuleb inimesi kaasata (vt lk 15). Kaasamise hea tava näeb ette välja selgitada huvirühmad, keda väljatöötatav otsus mõjutab ja tagada nende tasakaalustatud esindatus ning huvirühmade ringi laiendatakse kaasamise käigus

vajaduse järgi. Juhindutakse põhimõttest, et mida suurema mõjuga on otsus, seda suurem peaks olema osalemisvõimalus.

2. Ülesanne, mis on osaliste jaoks tähenduslik ja millel on õigeaegne mõju. Kaasamise hea tava näeb ette kaasamist võimalikult varajases etapis ja seda kogu protsessi vältel. Nii on ka Tartu linn kaasamist alustanud üldplaneeringu esimeses etapis. Samas aga tuleb arvestada, kas ja kui piisav see on.
3. Osalised, kes seavad omaenda käitumisreeglite, kõneaine, otsuste tegemise ja paljude muude teemade aluse. Kaasamise hea tava ei näe võimalust osalejatel enda reeglid paika panna, küll aga on soovitatav eelnõu algatajal koostada kava, millega pannakse paika kaasamise osalised ja etapid.
4. Protsess, mis algab ühiste huvide mõistmisega ja väldib positsioneerivat kauplemist. Kaasamise hea tava ei määra midagi ühistest huvidest ega ka kauplemisest. Küll aga on kirjas, et otsus peab kujunema võimaliku parima kvaliteedi ja legitiimsuse tagamiseks informeerimisel ja konsulteerimisel. Informeerimise puhul on tegemist ühepoolse asümmeetrilise kommunikatsiooniga ning konsulteerimise puhul kahepoolse asümmeetrilise kommunikatsiooniga. Esimesel juhul ei saa huvigrupid oma arvamust avaldada, teisel juhul aga saab üksnes oma arvamust avaldada. See aga tähendab, et kõik erinevad arvamused kogutakse kokku, arutelu ei teki ja lõplik otsus tehakse ikkagi kaasajate poolt. See aga tähendab, et kaasamise hea tava ei näe ette konsensusel ja koostööl põhinevat kaasamist.
5. Arutelu, kus kõiki osapooli kuulatakse ja austatakse ning lastakse võrdselt osaleda. Kaasamise hea tava keskendub rohkem sellele, kuidas kaasata ja kuidas tegutseda pärast kaasamist. Soovitusi, kuidas peab arutelu ja protsess toimuma kaasamise ajal, see ei sisalda. Samas aga leidis Healey (2003:110), et sellist ettekirjutust ei saagi teha ja kõikidesse situatsioonidesse sobivat ühtset lahendust ei ole olemas. Seetõttu on oluline leida lahendused just Tartu kesklinna üldplaneeringu kommunikatiivsele planeerimisele.
6. Kokkukutsujate poolt loodud sundimatu eneseorganiseerimise protsess nii ajas kui sisus ning võimaldab hetkeolukorda ja kõiki eeldusi küsimuse alla seada. Võttes arvesse, et kaasamise hea tava näeb ette huvirühmadega ja avalikkusega konsulteerimist, mis on kahepoolne asümmeetriline kommunikatsioon. See aga ei võimalda luua sundimatut olukorda ja arutelu, kus väljapakutud otsustele või lahendustele saada kohest tagasisidet, põhjendust ja esitada vastuargumente.

7. Informatsioon, mis on kõigile osapooltele kättesaadav ja täielikult jagatud. Hea kaasamise tava puhul on eraldi teabekanalite punkt, kuid sisaldab ainult ametlikku veebipõhist infoedastamise viisi – teave avaldatakse eelnõu infosüsteemis ja sealtkaudu osalusveebis ning vajaduse korral muude kanalite kaudu. See küll annab võimaluse informatsiooni täielikuks jagamiseks, samas aga ei taga informatsiooni kättesaadavust kõigile osapooltele. Samuti ei pruugi kõik osapooled igapäevaselt külastada antud veebilehti.
8. Arusaamine, et konsensus on saavutatav ainult siis kui kõik huvid on läbi uuritud ja kõik katsed on tehtud, et neid muresid rahuldada. Healey (1993:233) jaoks on planeerimise eesmärk sotsiaalse õigluse ja keskkondliku jätkusuutliku edendamise ning demokraatlik projekt, kuidas elada erinevalt samal ajal kokku sobides (Healey 1993:249). Kuigi kaasamise hea tava näeb ette tagasiside andmist ja tulemustest teavitamist, siis konsulteerimise käigus saadud arvamused ei pruugi peegeldada kõikide huviseid ja seega ka ei saa teha katseid, et neid muresid lahendada.

Hoolimata juhtimisprotsesside unikaalsusest pakub Healey (1997:269) siiski välja neli mõtet, mis aitavad planeerijatel toime tulla pidevalt muutuvast ühiskonnast ja sellega ka ennetada võimalikke tekkivaid takistusi ja probleeme:

1. Strateegia alustamisel tuleb välja selgitada, kes on sidusgrupid ja hoolikalt läbi mõtlemata arutelu toimumise asukohta ja keskkonna sobivust.
2. Hoolikalt läbi mõelda arutelu läbiviimise viisid, mille alla kuulub ka keel ehk kas räägitakse tavakodanikule mõistetavas keeles või domineerib ekspertkeel.
3. Kaasamise üheks eesmärgiks seada uute strateegiate ja koostöövormide loomine.
4. Mõelda sellele, kuidas pärast kaasamist säilitada konsensus ka muutuvates oludes.

Nii Innes (2004:8) kui ka Healey (2003: 117) rõhutavad, et ühisele nõusolekule mitte jõudmine ei tähenda tingimata läbikukkumist. Osalemine planeerimisprotsessis saab edaspidi kasutada lugude ja narratiividena teistes planeerimisprotsessides ning läbikukkumisega on saavutatud palju – uued ideed, uued planeerimisvormid ja tegevused või ka koostöölepingud muudes küsimustes. Seetõttu ei tasu näha igas ebaõnnestumises alati negatiivset poolt, vaid osata ära kasutada ja hinnata sellest saadavat kasu.

Teooria osa rõhutab vajadusele vahendada inkrementaalse ratsionaalsuse kuhjumisega tekkivat argumentatsiooni killustumist ja vastuolusid ning tuua otsuseid inimeste

elumaailmale lähemale. Seetõttu on kommunikatiivse planeerimise eesmärgiks leida otsuseid, mis toimivad ning sellega vähendada otsuste ja inimeste vahelist kaugust.

Teoreetikute huvi on üsna praktiline ja nad pakuvad välja erinevaid kaasamise võimalusi selle eesmärgiga, mis aitavad planeerijatel saada teadlikumaks oma positsioonist: viisist, kuidas organiseeritakse arutelu diskursust (Habermasi ratsionaalsel kommunikatsioonil põhinevat diskursust) ning millel on tugev mõju ka otsustele ja otsuseid puudutavate inimeste rahulolule tehtud otsustega.

Kommunikatiivse planeerimise teoreetikud hoiatavad ka selliste ideaalse osaluse tingimuste ees, kus selle edasiseks kasutamiseks on ilmselged piirangud või kui neid ei ole võimalik ületada. Seetõttu pole mõtet püüelda ideaalset diskursust olukorras, kus seda kasutatakse näiliseks kaasamiseks. Kohalikus omavalituses langetab olulisemad otsused volikogu, millele heidetakse ette vähest kontakti täidesaatva võimu osalusprotsessidega ning avatust võimukate osapoolte motivatsioonile (Kiisel 2011). Käesoleva töö autor on sellest kontekstist teadlik ja on seda arvesse võtnud analüüsi teostamisel.

3. Eesti regulatsioonid

Planeerimise puhul on Eestis kaasamine reguleeritud planeerimisseaduse ning keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadustega (Riigi Teataja... 2010). Samas aga mõlema seaduse puhul on osalusmeetodid planeeringumenetluse kesksed, mida on aga keeruline rakendada sotsiaalselt sobivasse vormi. Vähem suunavas vormis on valitsus kinnitanud 29. detsembril 2011 uue „Kaasamise hea tava“, mille eesmärk on anda selgemad juhised kaasamise planeerimise ja korraldamise kohta ning ühtlustada valitsusasutuste kaasamispraktika kvaliteeti. Kaasamise laiem eesmärk on suurendada otsuste tegemise läbipaistvust ja valitsussektori usaldusväarsust suhetes huvirühmade ja laiema avalikkusega (Vabariigi Valitsuse... 2011). Samas sisaldab hea tava üldiseid põhimõtteid ja käitumisjuhiseid ning seetõttu peab planeerija ise tegema valikud ja otsused. Samuti on otsuse kujundamise aluseks avalikkuse ja huvirühmade konsulteerimine, kus osalejad ei näe üksteist ja seetõttu dialoogi tekkimise võimalus puudub. Konsulteerimise mudel ei toeta konsensusel ja koostööl põhinevat planeerimist.

Samuti on mitmeid soovituslikke dokumente, kohalikke häid tavasid jms. Näiteks siseministeeriumi dokument „Kodanikud kui koostööpartnerid“ (Kopli 2002), mis sisaldab nõudeid omavalitsustele, kuidas teavitada, konsulteerida, panna huvituma ja senisest rohkem kaasata nii kodanikke kui ka kõiki elanikke kohaliku elu kujundamisse. See on küll soovituslik dokument, kuid siiski annab juhised linnakodanike kaasamisele.

Dokumendis antud nõuanded viitavad kommunikatsiooni planeerimisele, kus olulisel kohal on erinevate huvigruppide vaheline koostöö ja konsensuselise jõudmine. Kuid see ei ole peamine eesmärk, vaid selle kõrvaltulemus – tugevam demokraatia, parem avalik poliitika, suurenenud usaldus omavalitsuste vastu, koostöösidemete tugevdamine ja kohaliku elu parem areng (Kopli 2002). Samas aga tutvustab dokument kaasamise põhimõtteid ja meetodeid, kuid puuduvad ettepanekud ja soovitused, kuidas saavutada erinevate huvigruppide vaheline koostöö ja konsensus.

2010. aasta Poliitikauuringute Keskuse Praxis valitsusasutuste kaasamispraktikate analüüs (Praxis 2010:92) näitas, et kaasamise head tava järgitakse vähe ja osaliselt on selle põhjuseks puudujäägid selles sisalduvate põhimõtete tundmiseks. Kaasamise Hea Tavaga pole kursis 25% ministriumite ametnikest ja 17% huvirühmadest ning Head Tava järgitakse

ministeeriumi töös 34% ametnike hinnangul. See näitab, et kaasamine on Eestis veel algusjärgus ja põhimõtted ei ole veel valitsusasutuste töös kinnistunud, kuigi dokument on välja töötatud ja ka valitsuse poolt praeguseks kinnitatud.

Avatud Eesti Fondi juhataja Mall Hellam leiab (2010), et kaasamise hea tava on suurepärase alusraamistik nii inimeste harimiseks kui ka kaasamiseks, edasi on arenenud ka kodanikuühiskonda väärtustav mõtteviis ja sõnavara. Napib vaid reaalseid samme selle raami täitmiseks sisuga (Hellam 2010). Sellega viitab Hellam vajadusele suurendada kaasamise praktikat ja kodanikuharidust.

Küsitlusest selgus, et peamiselt teavitatakse siht- ja huvirühmi õigusaktide või poliitikadokumentide ettevalmistamisest ja muutmisest ametlikult: peamiselt kirja teel (63% arvates), ametlikel kohtumistel, aruteludes, seminaridel, ümarlaul 51% arvates (Praxis 2010:66). Suur osa siht- ja huvirühmadest ei saa ministeeriumi tegevuse kohta piisavalt infot. Probleeme seoses vähese eelinfoõga õigusaktide ja poliitikadokumentide ettevalmistamise kohta nimetas kolme levinuma kaasamisega seotud probleemi hulgas tervelt 51% küsitluses osalenud huvi- ja sihtrühmade esindajatest. See näitab, et ministeeriumid peavad oma infoedastuskanalite, nende kasutamismugavuse ja sõnumite selgusega edaspidi tugevalt tööd tegema (Praxis 2010:93).

Eesti Külaliikumise Kodukant külakultuuri valdkonna juht Külli Vollmer aga leiab (Paulus et al 2010:12), et kaasarääkimise võimalust kasutatakse liiga vähe ja sageli pole üksiku kodaniku hääl kuuldav ning selle jaoks vajavad ametnikud koolitust, kuidas vabaühendusi ja nende liikmeid kaasata parimate otsuste saavutamiseks. Seetõttu on kodanikualgatuse ja kaasamise arendamiseks vajalik tegeleda nii kodanikuharidusega kui koolitada ametnikke.

Uuring tõi välja, et nõrgimateks lülideks hea tava järgimisel on kaasamise eesmärgi seadmine ning kaasamise hindamine, kaasamisprotsessi alustamine ja lõpetamine. Kaasamise lõppfaasides kipub kaasamise intensiivsus ning ka osalemise aktiivsus vähenema (Praxis 2010:92). Ametnikud peavad kõige sagedamini esinevaks probleemiks siht- ja huvirühmade passiivsust (46%); 2004. aastal tunnetati seda probleemi samal määral (44% ametnikest) (Praxis 2010:95).

Olulisimaks kaasatavate huvirühmade valikupõhimõtteks on nii huvirühmade kui ministriumide hinnangul ettevalmistatava akti või otsuse temaatilise valdkonna ning selle sihtrühma esindamine ning pädevus oma valdkonnas. Samas on partnerite hinnangul tänases kaasamispraktikas liiga suure mõjuga varasemad koostöökogemused (Praxis 2010:93).

Hellami (2011) sõnul on kaasamise hea tava täitmine sõltunud pigem konkreetse ametniku tublidusest ja valmisolekust huvikaitse ühendustega suhelda. Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu juhataja Urmo Kübara arvates (Ratt 2010) on Eesti kaasamine väga eelnõude konsulteerimise ja töörühmade keskne, mis on normaalsed ametniku töömeetodid, kuid küllalt keerulised inimestele, kel puudub spetsiaalne ettevalmistus. Siin toob Kübar esile just ekspertkeele domineerimise, mis võib olla üheks oluliseks takistuseks ühise keele leidmisel. Demokraatlikke protsesse ja avatud ühiskonna põhimõtteid tuleb õppida nii valitsejatel kui ka valitsetavatel (Hellam 2010).

Partnerite osalemismotivatsiooni vähendab kõige rohkem see, kui kaasamine on formaalne ja ministriumisiselt on valikud tegelikult juba tehtud. Seda tajus probleemina 65% partneritest võrreldes 37% ametnikega. Ametnike arvates mõjub partnerite osalemismotivatsioonile kõige halvemini see, kui kaasatakse vaid valitud pikaajalisi partnereid – 78% ametnikest võrreldes vaid 28% partneritega. Ka huvirühmade ettepanekute mitteamvestamise põhjuste selgitamata jätmist tajuvad huvirühmade motivatsiooni negatiivselt mõjutava faktorina tugevamalt ministriumid (58%) kui partnerid ise (33%) (Praxis 2010:94).

Tallinna kultuuriväärtuste ameti miljööalade osakonna juhataja Riin Alatalu arvab (Paulus et al 2010:14), et inimesed kardavad igasuguseid muutusi, sest meil on nii palju halbu näiteid „läbisurutud“ projektidest ning et planeeringuid ja suuremaid muutusi peaks varakult ja laiemalt tutvustama. MTÜ Maastik maastikuarhitekt (Paulus et al 2010:12) jaoks on eelkõige oluline see, et linlane, tavaline inimene, mõistaks üleüldse, et tal on õigus avalikust ruumist mõelda, seal olla, seda kasutada, selle arengule kaasa rääkida ning leiab, et paratamatult võtab koostöö sujuvuse ning partnerlussuhte areng aega.

Erinevaid juhendeid kaasamisest ja kodanikuühiskonna arendamiseks Eestis leiab veelgi, kuid kõik on soovituslikud ja annavad üldiseid lahendusi. Samas aga iga olukord ja situatsioon on erinev, seda ka planeerimises. Ei ole võimalik ette kirjutada üldist ja ainuõiget sobivat

lahendust olukorraga tutvumata. Seda on rõhutanud kommunikatiivse planeerimise teoorias ka Patsy Healey (2003:110). Seetõttu on oluline lähtuda konkreetsest olukorrast ja vastavalt sellele leida konkreetsed lahendused ja juhised.

Tartu abilinnapea Raimond Tamme (2011) sõnul teeb Tartu linn tõhusa kaasamise eesmärgil sihikindlat tööd. Selle jaoks osaleb Tartu 2010. aasta algusest juhtiva osapoolena rahvusvahelises projektis eCitizen 2, mille peamine eesmärk on levitada parimaid praktikaid e-kaasamise ning e-valitsemise valdkonnas. Samas aga on see ainult kaasamise tehniline pool, mis ei lahenda kõiki kaasamisega seonduvaid küsimusi. Erakonna Eestimaa Rohelised volikogu esimees Peep Mardiste (2011) leiab, et Tartu linna kaasamise praktika on väga hüplik ja Tartus pole kodanikuühiskonna sihikindla osalemise tagamiseks olemas konkreetset plaani ning teeb Tartu linnale ettepaneku vastavad huvirühmad ja nende huvide ulatus välja selgitada. Ka abilinnapea leiab (Tamm 2011), et kaasamisest peab kujunema avaliku sektori igapäevase tööruutiini loomulik osa ning esialgu on vajalik rakendada sellega seonduvaid protseduurireegleid, kuid varem või hiljem peab kaasamise vajalikkus ja otstarbekus jõudma meie kõigi teadvusesse.

Planeerimisalaseid otsuseid võtab Tartu linna volikogu vastu vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse järgi (Riigi Teataja... 1993). Tartu linna juhtimise lähtealuseks on pikaajalisi arengueesmärke ja tegevussuundi sisaldav arengustrateegia aastani 2030 ja linna arengukava aastani 2013, kus on määratletud lähiaastateks kavandatud tegevused. Lisaks on koostatud valdkondade arengukavad, mis täpsustavad ja täiendavad linna arengukava erinevate valdkondade arengusuundi ja kavandatavaid tegevusi (Tartu linna kodulehekülg).

Planeerimisega on otseselt seotud arengustrateegia „Tartu 2030“ ja linna arengukava aastani 2007-2015 ning valdkondlikest arengukavadest turismiarengukava 2008-2013. Hetkel on koostamisel arengukava aastani 2020. Kõigis dokumentides olev strateegiline lähenemine sisaldab miljööväärtuslikku, koostoimivat ja turvalist linnaruumi, mida kasutatakse ja arendatakse jätkusuutlikkuse printsiibil.

4. Uurimiseesmärk

Käesoleva töö eesmärgiks on leida ettepanekud erinevate huvigruppide õiglasemaks osalemiseks ning parema ja linnaelanikele sobivaima tulemuse leidmiseks. Selle jaoks tuleb leida kommunikatsiooni lahendused, mis toovad esile kaasamisel ilmnunud probleemkohad ja vastavalt sellele koostada ettepanekud, mida Tartu linn saab kasutada järgmistel Tartu linna planeerimisega seotud küsimustes.

Lähtuvalt teoreetilisele baasile saab vaadelda Tartu linna üldplaneeringu planeerimise kommunikatsioonis järgmisi punkte:

1. Kuidas täidavad kaasamispraktikad oma eesmärgi ja mis on selle põhjused?
2. Kuidas võimaldab osalusprotsessi juhtimine eri tasanditel arutelu kujunemist osalejate vahel?
3. Milliste osalusmudelite tunnuseid võib leida osalusprotsessist ja milline on nende mõju osalejate vahelistele suhetele ning otsuse tulemusele?
4. Milliseid retoorilisi võtteid kasutatakse vahetus suhtluses (argumendid ja narratiivid)?

Käesolev töö on kooskõlastatud Tartu linnavalitsusega, kes on ka ise huvitatud antud töö tulemustest. Seetõttu on uurimiseesmärk oluline nii töö autorile kui Tartu linnakodanikele ja kasulik Tartu linnale, et arendada planeerimise kommunikatsiooni ja sellega vältida hilisemaid vastuolusid linnakodanike ja erinevate huvigruppidega.

5. Meetod ja valim

Tartu linn on kasutanud Tartu kesklinna arengustrateegia koostamisel erinevaid kaasamisvõimalusi. Linnakodanike arvamust võeti kuulda läbi kodulehe, kus oli kuu aega üleval vabas vormis küsimustikud. Lisaks toimusid 2011. aasta novembri- ja detsembrikuu jooksul 9 temaatilist töötuba, kuhu kutsuti vastava valdkonna spetsialiste ja huvigruppe. Lisaks toimus alates 26. aprillist 2011, kui Tartu linnaarhitekt esitles Emajõe vasakkalda pargialade taashoonestamise kavandit „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava“ (Sild & McLean 2011), Tartu Postimehes elav arutelu erinevate ekspertide vahel, mis kestis kuni juuni lõpuni.

Tulenevalt analüüsitavast materjalist on praeguses uurimistöös kasutatud kombineeritud analüüsimeetodeid:

1. Mitteosalev vaatlus töötubades toimuva kommunikatsiooni jälgimiseks
2. Tartu linna kodulehel üleval olnud arvamusküsitluse tulemused
3. Meediaanalüüs, mis aitab jälgida Tartu Postimehe veergudel aramusliidrite vahel aset leidnud kommunikatsiooni

Linna poolt juhitud kommunikatsiooniprotsessid olid linnakodanike arvamusküsitlus ja 9 temaatilist töötuba. Ideekonkursi korraldas küll Tartu linn (täpsemalt linnaarhitekt), kuid seal esitatud arvamusi ei võeta arvesse arengustsenaariumite koostamisel. Samuti ei ole Tartu linna poolt juhitud meedias toimunud vaba arutelu. Seetõttu on võetud vaatluse alla erinevad osalusvormid, et võrrelda nende omavahelist suhestatust.

Vaatlus

Vaatlus võimaldab otsest ligipääsu sotsiaalsetele protsessidele nende toimumise ajal (Daymon & Holloway 2002:215) ning terviklikku ja kirjeldavat ülevaadet sotsiaalsest elust (Daymon & Holloway 2002:203). Seetõttu on töötubades ja ideekonkursil kasutatud analüüsimeetodina just vaatlust, et mõista kuidas on tekkinud või kadunud osalejate vahel konsensusele jõudmist võimaldavad suhted. Minu roll oli töötubades toimuvat vaadelda ja mitte sekkuda, sest kaasatud oli ainult vastava ala eksperdid ja asjatundjad. Võrreldes teiste meetoditega on mitteosaleva vaatluse tugevuseks vähene sekkumine ja samal ajal märkamatuks jäämine (Daymon & Holloway 2002:204). See võimaldab saada objektiivsemat ja terviklikku pilti, mis tegelikult toimub sündmuskohal mõjutamata osalejate käitumist.

Vaatluse puuduseks on see, et inimene ei saa samal ajal viibida kahes korras kohaga ja seetõttu võivad mõned olulised nüansid jääda märkamatuks (Daymon & Holloway 2002:215). Seda oli tunda ka vaatlusi läbi viies, seda just suurema osalejate arvuga töötubades, kus arutelu toimus samaaegselt mitme grupi vahel või töötubades, kus tekkis üldine üksteisest ülerääkimine. Daymon & Holloway (2002:215) toovad välja ohu vaatlusel kogutud andmete kehtivuses, kus osalejad teades, et neid jägitakse, võivad käituda tavapäraselt erinevalt ja enda iseloomule mitteomaselt. Samas aga töötubades ei pööratud mulle kui vaatlejale keegi mingit tähelepanu ja seetõttu ei saa antud juhul kogutud andmete kehtivust ka kahtluse alla seada.

Vaatluse puhul on sobiv teatud dimensioone rohkem tähele panna kui teisi. Siiski on oluline pöörata mõningat tähelepanu kõikidele dimensioonidele, sest see võimaldab saada toimuvast terviklikku kirjeldust (Daymon & Holloway 2002:211). Seetõttu toon välja lähtuvalt teoreetilisele osale peamised aspektid, millele tähelepanu pöörasin:

- Argumentide kasutamine teiste veenmiseks
- Töötubade asukoht ja selle võimalused arutelu tekkimiseks
- Kellele antakse sõna ja kellele mitte
- Kes saab vähem sõna ja kes võtab rohkem sõna
- Kas räägitakse teistest üle või katkestatakse kellegi kõne
- Kas jutustatakse lugusid ehk narratiivide esinemine
- Kõne stiil – hääle toon, kiirus, kõrgus jne
- Kas esineb õppimist teiste kogemustest
- Kas räägitakse ühist keelt (üksteise mõistmine, nõusolek) või üksteisest mööda
- Ekspertkeele esinemist
- Konfliktide tekkimist ja nende kadumist
- Töötoa läbiviijate osalemine arutelus – kommunikatsiooni suunamine ja juhtimine
- Kuidas töötoad lõppesid ja osalejate lahkumine

Eetilise poole pealt oli olemas Tartu linnavalitsuse nõusolek osaleda töötubades ja saadud andmeid kasutada oma bakalaureusetöös. Lisaks soovib Tartu linn saada käesoleva bakalaureusetöö tulemusi. Kõigis töötubades toimus üksteise tutvustamine, kus esitlesin ennast Tartu Ülikooli tudengi ja vaatlejana. Kuigi osalejatelt spetsiaalselt nõusolekut vaatluse teostamiseks ja andmete kasutamiseks ei küsinud, oli kõigil siiski teada minu roll töötubades.

Vaatlejana ei olnud võimalik osaleda esimeses töötoas, mis oli transpordi ja liikluse teemaline. Põhjuseks oli asjaolu, et ma ei saanud Tartu linnalt nõusolekut ja informatsiooni töötubadest osalemise kohta. Oma soovi ja koostööpakkumise saatsin Tartu linna avalike suhete osakonda juba novembri alguses, kuid vastust ei saanud. Kordusmeili saatmisel sain vastuse, et minu kiri on edastatud töötubade korraldajale ning jäin ootama vastust. Novembri alguses aga avastasin juhuslikult Tartu linna kodulehel, et töötoad juba käivad (rubriigi alt „Nädal Tartu linnavalitsuses“, kus märgiti Tartu abilinnapea Raimond Tamme osalemist töötubades). Seepeale võtsin abilinnapeaga otse ühendust, kes palus saata minu koostöösoovi ja projekti meili teel ning edastas selle linnaplaneerimise ja maakorralduse osakonda. Alles siis sain informatsiooni töötubade toimumise kohta ja nõusoleku osaleda vaatlejana.

Internetiküsitluse tulemused

Linnakodanike jaoks viis Tartu linn läbi internetiküsitluse, mis toimus veebivormis nii standardiseeritud kui ka standardiseerimata kujul (Lisa 2). Vastajatele anti võimalus vastata lähtuvalt sellest, kuidas ta on kesklinnaga seotud (Lisa 1). Vastused kogus kokku töötubade juhtimiseks ja arengustsenaariumite koostamiseks palgatud ettevõtte Geomedia OÜ esindaja. Seetõttu on käesoleva töö raames arvestatud Geomedia OÜ esindaja poolt esitatud andmeid ja täiendavaid selgitusi. Internetiküsitluse puhul on käesoleva töö raames võetud arvesse linnakodanike erinev osalusvorm ning selle suhestatus ülejäänud kaasamisprotsessi vormidega.

Meediaanalüüs

Meediaanalüüsi puhul on aluseks võetud elav arutelu Tartu Postimehe veergudel, mis leidis aset pärast seda kui Tartu linnaarhitekti Tiit Sild esitas linnavalitsuse istungil Emajõe vasakkalda pargialade taashoonestamise kavandit „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava“. Arutelu leidis aset ajavahemikus 27. aprill – 27. juuni 2011. Arutelu lõpetas Tartu Postimees esitades kokkuvõttena avaldatud artiklitest põnevamaid, vaidlushimulisemaid ja muidu vahvaid mõttekäikusi. Seetõttu on meediaanalüüsi puhul võetud valimiks aktiivse arutelu periood.

Erinevalt töötubadest ja internetiküsitlustest ei ole meedias aset leidnud arutelu Tartu linna poolt juhitud protsessiga. Seetõttu on antud juhul vaadeldud väljaspool linna kaasamist toimunud kommunikatsiooni ja selle protsessi. Eesmärgiks on võrrelda meedia poolt pakutud kaasarákimisvõimalust ülejäänud Tartu linna poolt juhitud osalusvormidega.

Meediaanalüüsi teostamisel ei võetud arvesse kindlat metoodikat, vaid töötubade analüüsi käig, et lihtsustada võrdlust töötubades ja ajalehe veergudel toimunud arutelu kujunemist. Valimisse kuulus 18 artiklit ning kaardistatud artiklites räägitud peamised teemad. Teemade kaardistamisel on aluseks võetud töötubadest läbi käinud teemad, mis aitab võrdlust lihtsustada. Samuti on teemade puhul loodud mõttelised töötoad, kus on esindatud ühe huvigrupi esindajad (volikogu liikmed, arhitektid, ajakirjanikud, ettevõtjad, linnakodanikud jne). Teemade puhul on koostatud artiklite kronoloogilia, kus on välja toodud peamised esitatud argumendid ja viited varasematele tekstidele. See võimaldas vaadata, millised teemad on mingil ajal sisse võetud ning kuidas ja kelle vahel on tekkinud dialoog. Lisaks aitas kronoloogiline tabel teemasid kaardistada ja luua mõttelised töötoad.

6. Tulemused

Antud peatükis on analüüsitud töötubasid ja nende osalusvorme ning arutelu kujunemist, kokkusobivust töötubade vahel. Vastavalt analüüsile on koostatud ka tabel (tabel 2, lk 58), mis kajastab hinnangut iga töötoa osaluse tingimuste kohta ning kaardistatud ka peamised teemad, mille üle arutelu käis (tabel 3, lk 62). Edasi on lühidalt käsitletud ka Tartu linna kodulehel üleval olnud linnakodanike seas läbi viidud arvamusküsitlust. Peatüki lõpus on analüüsitud Tartu Postimehe veergudel 2011. aasta kevadel aset leidnud aktiivset arutelu „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskavandi“ üle.

2011. aasta novembri- ja detsembrikuu jooksul toimus 9 temaatilist töötuba, mis kõik olid kinnised ja kus osalesid vastava valdkonnaga seotud huvigrupid ja eksperdid.

Kokku toimus 9 erineva temaatikaga töötuba:

1. Tartu kesklinna transport ja liiklus (28. november)
2. Tartu kesklinn kui majutusteenuste pakkumise koht (29. november)
3. Tartu kesklinn kui kaubanduskeskus (30. november)
4. Tartu kesklinn kui meelelahutus- ja toitlustuskeskus (2. detsember)
5. Tartu kesklinn kui õppimise koht (9. detsember)
6. Tartu kesklinn kui vaba aja veetmise koht (14. detsember)
7. Tartu kesklinn kui kontoritöö ning büroo- ja haldushoonete koht (15. detsember)
8. Tartu kesklinn kui säästlik, isekorraldud ja roheline linnaruum (16. detsember)
9. Tartu kesklinn kui elukoht (19. detsember)

Töötubade korraldaja oli Tartu Linnavalitsuse Linnaplaneerimise ja maakorralduse osakonna juhataja Indrek Ranniku ning töötubade läbiviijaks oli palgatud Geomedia OÜ, keda esindas analüütik Veiko Sepp ja kes juhtis töötubades olevat arutelu. Töötubasid protokollis Geomedia OÜ töötaja ning töötuba aitas organiseerida Tartu Linnavalitsuse Linnaplaneerimise ja maakorralduse osakonna planeerija Jaanika Koppel.

6.1. Töötubade üldine ülesehitus

Töötubade ülesehitus oli ühtne. Kõik vaadeldud 8 töötuba algasid kell 14 ja ajaliseks kestvuseks oli planeeritud ca 2,5 tundi. Osalejaid oli igas töötoas erinev arv jäädes vahemikku 2-10, millele lisandusid ka Tartu linnavalitsuse töötajad (2-4 osalejat) ja töötoa korraldajad.

Eraldi toimunud Emajõe kallaste ideekonkursil oli kohal 34 inimest, mille hulka kuulusid ka Tartu linnavalitsuse töötajad. Töötoad toimusid kolmes erinevas kohas – Tartu Raekoja istungite saalis, haridusosakonna saalis või planeerimisosakonna nõupidamiste ruumis. Raekoja istungite saal ja planeerimisosakonna saal olid seminaristiilis, kus osalejad istusid ovaalse laua taga ning haridusosakonna saal teatristiilis, kus osalejad istusid üksteise taga. Koha valik olenes töötoa korraldaja sõnul sellest, mis oli vaba. Seminaristiilis ruum võimaldas osalejatel hoida omavahel silmsidet. Teatristiilis ruumis aga pidid osalejad omavahelise suhtluse loomiseks ennast ümber pöörama. Haridusosakonna saali puuduseks oli kahe rea vahel asuvate postide asukoht, mis eraldas omavahel nii read kui ka osalejad.

Iga töötuba algas Tartu linnavalitsuse planeerimisosakonna juhataja ehk töötoa kokkukutsuja Indrek Ranniku (edaspidi töötoa kokkukutsuja) sõnavõtuga, kes tutvustas kohalolemise põhjust ja eesmärki. Edasi anti sõna töötoa juhile, selle jaoks palgatud Geomedia OÜ esindajale Veiko Sepale (edaspidi töötoa juht), kes tegi sissejuhatuse päevakavasse ja palus kõigil ennast tutvustada. Peale tutvustust järgnes töötoa juhi poolt slaidiesitlus, mis sisaldas Tartu kesklinna arengu valikuid ja arendamise alusstsenaariumeid. Kuigi slaidiesitlus oli oma põhiolemuselt sama, siis vastavalt töötoa temaatikale oli erinevused esitatud andmetes ja statistikas (nt majutuse statistika – kui paju on hetkel majutuskohti, ööbimise statistika, võrdlus Tallinnaga jne). Slaidiesitluste lõpus oli toodud võimalikud arengusuunad Tartu linnas ehk siis osalejatele ette antud võimalikud valikud. Nii tutvustuse, sissejuhatuse kui ka slaidiesitluse ajaliseks kestvuseks oli ette nähtud 15 minutit. Töötoa alguses paluti kõigil osalejatel täita ka kohalolijate ankeet, kuhu pandi kirja oma nimi ja e-posti aadress. Eraldi esindatava asutuse või huvigrupi nime kirja ei pandud.

Edasi järgnes arutelu osa, mis päevakava järgi pidi kestma umbes 1 tund. Arutelu toimus vastavalt töötoa toimumise asukohale, kas seminari- või teatristiilis paigutatud ruumis. Seejärel pidi olema kohvipaus umbes 10 minutit ning seejärel oli ette nähtud iseseisev töö rühmades, milleks oli ette nähtud aega umbes 1 tund. Rühmatöös pidid osalejad üheskoos lauale laotatud Tartu linna aluskaardi ümber hakkama märkima probleemseid kohti ja joonistama võimalikke lahendusi nende lahendamiseks. Kaart võimaldas töötoas osalejatel vaadata Tartu kesklinna tervikuna ja sinna peale ise joonistada või märkmeid teha. Töötuba pidi päevakava järgi lõppema rühmatööga, mille üldjuhul lõpetas töötoa kokkukutsuja.

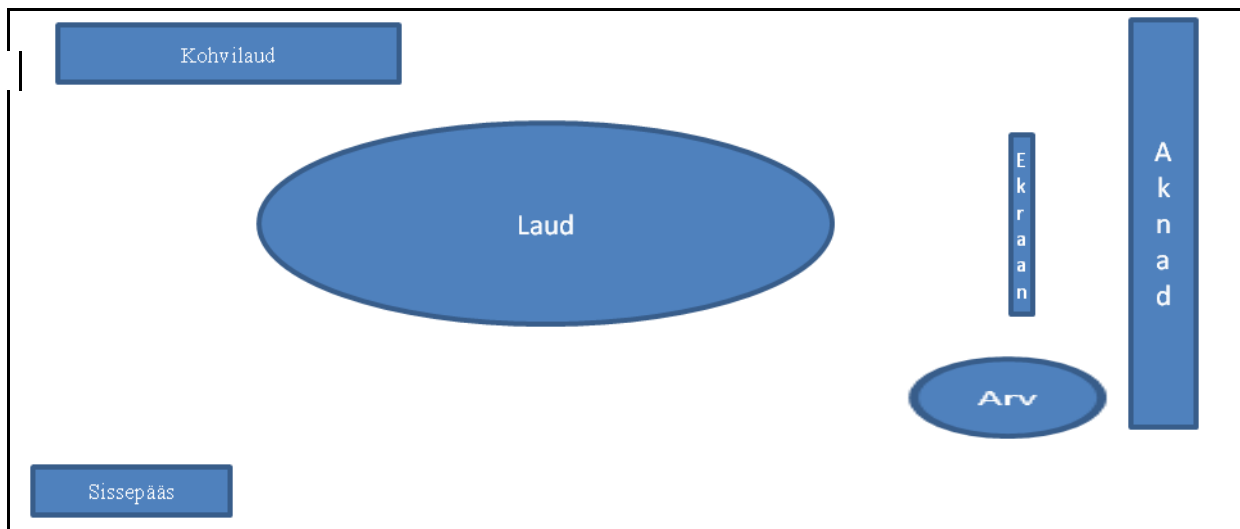
Kuigi päevakava oli töötoa juhi poolt ette määratud, erines see siiski vastavalt töötoale, osalejate osalusele ning töötoa korraldaja ja juhi suunamisele. Slaidiesitluse pikkus sõltus sellest, kas osalejad esitasid küsimusi või avaldasid oma arvamust juba slaidiesitluse ajal. Samuti kujunes arutelu osa erinevaks vastavalt töötoa korraldajate suunamisest ja arutelu juhtimisest ning osalejate enda aktiivsusest oma arvamuse avaldamisel. Kuigi ette oli nähtud ka kohvipaus, kujunes see siiski kas sujuvalt üle rühmatööks või jäi täiesti vahele, sest mõnes töötoas (majutuse ja rohelise teemalistes töötubades) joodi kohvi jooksvalt arutelu ajal. Töötoa arutelu osas olevate osalejate arv (kõikus olenevalt töötoast vahemikus 2-14) oli reeglina suurem rühmatöösse jäänute omast. Osalejad lahkusid arutelu toimumise ajal, pärast selle lõppu või siis jooksvalt rühmatöö osas. Mõned osalejad teatasid juba tutvustuse osas, et peavad mingil ajal lahkuma.

Rühmatöö osas eraldi rühmasid ei moodustatud, vaid need kujunesid iseeneslikult või siis panid töötoa korraldajad ilma osalejate arvamust küsimata lauale ühe või kaks Tartu linna aluskaarti. Rühmade moodustamise ettepaneku tegid töötoa korraldajad esimeses vaatleja poolt osaletud töötoas. Osalejad avaldasid siiski arvamust, et vähese inimese arvu tõttu võiks ühiselt kaarti joonistada. Edasistes töötubades töötoa korraldajad osalejatele ettepanekut ei teinud töörühmade moodustamiseks, vaid panid vastavalt enda äranägemise järgi kas üks või kaks kaarti laua peale. Kui lauale pandi kaks kaarti, moodustusid töörühmad iseenesest. Seega kujunes rühmatöö sujuvalt kohvipausist üle ja kus iseseisva töö asemel arutati ühiselt võimalikke lahendusi Tartu linna kaardi ümber.

Töötoad lõppesid rühmatööga, mille üldjuhul lõpetas töötoa kokkukutsuja. Töötoas osalejatele saadeti protokollid ja täiendavaid kokkusaamisi ei ole planeeritud. Toimunud töötubade põhjal koostati 5 erinevat arengustenaariumit, mida arutatakse kohtumistel ekspertgrupiga, mis on kinnitatud Tartu Linnavalitsuse korraldusega. See aga näitab, et töötubadest saadud arvamustest teeb planeerija omad valikud ning koostab sellele ka erinevad arengustenaariumid. Saadetud protokollid aga ei kajasta osalejatele seda, kas nende arvamust võeti kuulda ja kui ei võetud, siis millisel põhjusel. Kohtumiste tulemusel arengustenaariumeid kohandatakse ekspertgrupi poolt ja pannakse kokku arengustrateegia, mis avalikustatakse.

6.2. Asukoha eripära

Töötoad toimusid kolmes erinevas kohas – Tartu Raekoja istungite saalis, haridusosakonna saalis või planeerimisosakonna nõupidamiste ruumis. Raekoja istungite saal (joonis 1) oli kõrgete lagedega ruum, mille keskel asus ovaalne laud. Kõrged laed ja kiviseinad muutsid ruumi ametlikumaks. Laud oli keskelt süvendiga, kuhu oli paigutatud lilled. Osad toolid asusid ka seina ääres. Laua ühes otsas oli suur ekraan, mille kõrval asus arvutikoht. Ekraani taga olid suured kõrged aknad vaatega Toomemäele. Toa vasakpoolse seina ääres asus kohvilaud, kuhu oli valmis pandud kohvi ja tee ning küpsised. Töötoa juht istus osalejatega ühiselt laua taga.

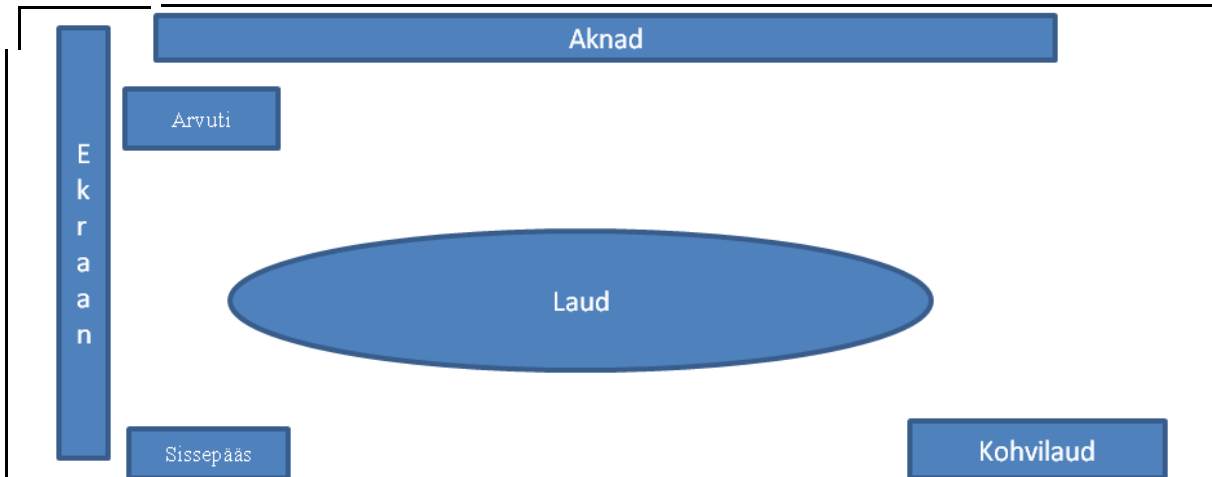

Joonis 1. Raekoja istungite saali ruumikorraldus

Planeerimisosakonna nõupidamiste ruum (joonis 2) oli tavaline seminaristiilis piklik ruum. Ruum oli hubane ja soe. Laua ühes otsas oli suur ekraan ja veidi eemal akna ääres arvutikoht. Töötoa juht istus osalejatega ühiselt laua taga. Ruumi tagumises otsas oli vaba ruum, kus asus ka kohvinurk ja kus osalejad said kohvipausi ajal seista või liikuda. Ruumi parempoolses küljes asusid aknad vaatega siseõuele. Ruumi keskel oli lükandused, mis võimaldas vajadusel ruumi kaheks eraldada. Seda võimalust kasutati viimases, elukoha teemalises töötoas, millega muutus ruum väikeseks ja seetõttu olid osalejad omavahel rohkem kokku surutud. Kohvilaud asus teisel poole lükandseinale ja seetõttu kohvi joomist elukoha teemalises töötoas ei toimunud. Seda võimalust ei pakkunud ka töötoa korraldajad.

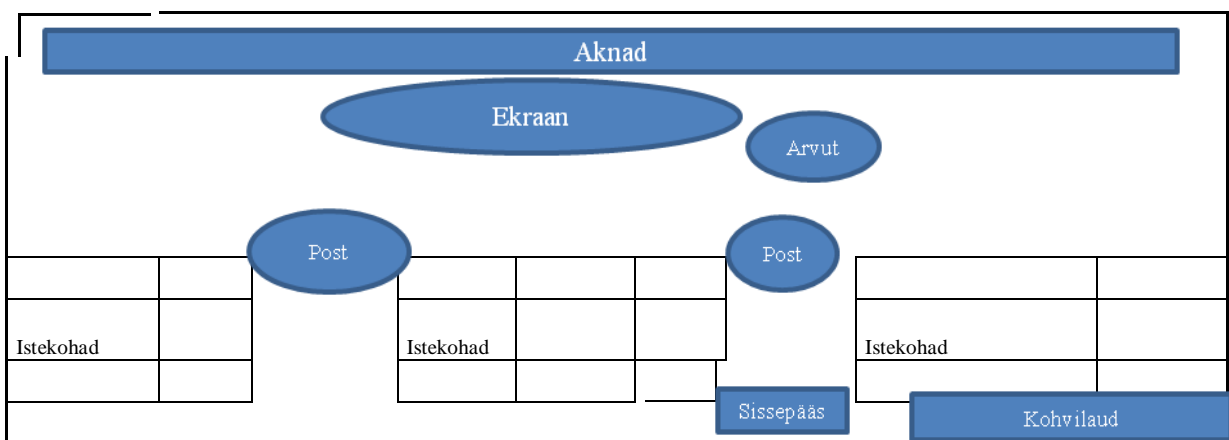
Nii raekoja istungite saalis kui ka planeerimisosakonna nõupidamiste ruumis asus seminaristiilis ruum võimaldas osalejatel ja töötoa korraldajatel istuda ühiselt laua taga. See loob parema võimaluse arutelu tekkimiseks ja silmside pidamiseks. Samas aga esimeses, majutuse teemalises töötoas valisid kaks Tartu linnavalitsuse töötajat istekohaks seinäärsed

toolid ja seetõttu pidid neile seljaga istuvad osalejad ennast vahepeal ümber pöörama kui soovisid kuulata või omavahel suhelda. Ülejäänud töötubades aga istusid kõik osalejad ühiselt laua ääres. Sellest võib järeldada, et linnavalitsuse töötajad olid ettevaatlikud kohe ühise laua taga istuma minna ja soovisid jääda kõrvaltvaataja rolli või saada ülevaadet toimunust.

Joonis 2. Planeerimisosakonna nõupidamiste ruumi korraldus

Haridusosakonna saal (joonis 3) oli kõrgete lagedega suur ruum. Toolid asetsesid teatristiilis kolmes reas. Äärmised read olid diagonaalsed ja eraldatud keskmisest reast kahe postiga. Toolid olid suunatud akende poole, kus asus suur ekraan ja arvutitöökoht esitleja jaoks. Ruumi jagamine postide abil kolmeks muutis selle suuremaks ning kiviseinad ja kõrged laed õhustiku külmaks. Ruumi paremal pool seina ääres asusid avatud riiul koos riidepuudega üleriieide jaoks, mida osalejad ka kasutasid. Sissekäigust vasakul seina ääres asus kohvilaud, kus oli valmis kohv, tee ja küpsised. Ridade paiknemine ja toolide asetus raskendas osalejate vahelise dialoogi tekkimise võimalust. Dialoogi ja silmside loomiseks pidid esimeses reas istujad pöörama ennast ümber, et vaadata tagumises reas istuvale inimesele otsa. See võib takistada ka suurema arutelu tekkimist.

Joonis 3. Haridusosakonna saali ruumikorraldus

Seminaristiilis ruumides toimus 6 töötuba (raekoja saalis majutus, toitlustus ja roheline linnaruum ning planeerimisosakonna nõupidamiste ruumis õppimine, vaba aeg ja elukoht) ja teatristiilis ruumis 2 töötuba (kaubandus ja kontor). Seminaristiilis asuvates ruumides istusid nii töötoa juht kui ka töötoa kokkukutsuja laua ääres. Töötoa kokkukutsuja valis iga kord erineva istekoha – kas eraldi arvutikoha taga või siis osalejate keskel laua ääres. Teatristiilis paigutatud ruumis töötoa juht seisis ja töötoa kokkukutsuja istus, kuid aeg-ajalt tõusis püsti ja liikus ruumis ringi ning seda ka arutelus osaledes. Töötoa juhi seismine muutis töötoa ametlikumaks ja paneb teda samas ka kõrgemale positsioonile kui seda on ühiselt laua taga istumine.

Raekoja istungite saalis ja planeerimisosakonna nõupidamiste ruumis toimusid rühmatööd lauale pandud ühe või siis kahe Tartu linna kaardi ümber. Olenevalt rühmast osalejad kas istusid või seisis. Mõnes rühmatöös oli samaaegselt nii istujaid kui ka seisjaid ning osalejad liikusid ruumis ringi. Haridusosakonna saalis toimus rühmatöö samuti ühiselt kaardi ümber. Samas aga puudus istumise võimalus, mida töötoa korraldajad osalejatele ka ei pakkunud. Haridusosakonna saalis toimunud kahes töötoas pani töötoa korraldaja lauale ühe kaardi ja osalejad pidid ümber laua seisma ja joonistama kaardile võimalikke lahendusi. Laud, kuhu kaart laotati, oli väike ja osalejaid võrreldes teiste töötubadega rohkem ning seetõttu pidid osalejad tihedamalt ümber laua seisma. Seetõttu ka liikumist rühmatöö ajal ei toimunud, sest sellisel juhul puudus osalejal võimalus kaarti näha ja teistega võrdselt arutelus osaleda.

Igas töötoas valisid osalejad endale ise istekoha. Töötoa korraldajad eraldi istumist ei suunanud. Nii istusid näiteks haridusosakonna saalis toimunud kahes töötoas (kaubandus ja kontor) kõrvuti Estiko esindaja ja nende alla kuuluv Tasku keskuse esindaja. Seega istusid kõrvuti kaks ühise huviga osalejat ja nendest erineva huviga osaleja võis olla seetõttu rohkem eraldatud. Lisaks oli haridusosakonna saal suurem ja seetõttu istusid ka osalejad hajutatumalt, mis eraldas omavahel osalejaid ja raskendas dialoogi tekkimist. Ülejäänud töötubades, mis toimusid ühiselt laua taga istudes, taolist hajutatust ei olnud ja seetõttu oli ka parem võimalus dialoogi tekkimiseks ja silmside loomiseks.

Seega saab öelda, et asukoha valik loob osalejate seas erinevad kaasärääkimise ja arutelus osalemise võimalused. See aga loob ebavõrdse olukorra erinevate töötubade vahel.

6.3. Töötubades osalejad

Teoreetilises osas käsitletud autorid on rõhutanud, et eri tüüpi osalejate seas on vastuolu, mis võib tekkida ekspertteadmiste ja tavainimese või ka äriinimeste ja tavainimese vahel ning sageli on omavahel vastandatud ka eksperte ja äriinimesi. Siinkohal võib aga arutelu tulemusena tekkida üksteise üle domineerimine või ka ühine õppimine, üksteise mõistmine ja sellega ka vastuolu vähendamine. Seetõttu on osaliste seas vaadeldud erinevaid huvigruppe ja need liigitatud vastavalt (tabel 2, lk 60): tavakodanik, huvigrupi esindajad (koolijuhid, ürituste korraldajad, korteriühistu liikmed jne), kapitali esindajad ja administratiiv-poliitilise huvi esindajad (ametnik, volikogu liige jne).

Igasse töötuppa oli kutsutud vastava valdkonna esindajad Tartu linnas (nt majutuse töötoas hotellide, hostelite jm majutusega seonduvate ettevõtete esindajad). Töötoa korraldaja sõnul oli valik juhuslik ja tugineti rohkem kesklinnas tegutsevatele ettevõtetele või aktiivsematele ettevõtetele. See sobib kokku Praxise uuringu (2010:93) tulemusega, kus partnerite hinnangul on tänases kaasamispraktikas liiga suure mõjuga varasemad koostöökogemused. Samuti tõi uuring välja, et juba valitud pikaajaliste partnerite kaasamine vähendab teiste osalemismotivatsiooni (Praxis 2010:94). Samas aga arvestades, et kõik töötoad algasid tööpäeviti kell 14, mis soosib rohkem kontoriinimesi, spetsialiste ja eksperte, kellel on võimalus oma igapäevastest töökohustustest eemale tulla ja osaleda töötubades. Graafikuga töötavatel inimestel selline võimalus aga puudub ja seega oleks takistatud ka osalemine, isegi kui huvi on olemas.

Kõik töötoad olid kinnised, kuhu linnakodanikke ei kaasatud. Seega ei võimalda töötoad vähendada vastuolusid tavainimese ja ekspertteadmiste või äriinimeste vahel. Planeerimisosakond põhjendas kinniseid töötubasid sellega, et vältida häälekamaid arvamusi liidreid, kes võivadki rääkima jääda andmata teistele sõna ning räägitakse rohkem ajaloost või muudest probleemidest. See venitaks töötoad liiga pikaks ja kaotaks oma eesmärgi. Siiski oli näha, et osalejate hulgas oli ka neid inimesi, kelle nimi kutsutute hulgas puudus. Samas olid nad samuti vastava valdkonna esindajad. Siin tuleb mängu Tartu väiksus, kus ettevõtjate grupp üksteist tunnevad ja teavad ning info töötubadest liigub läbi vahetu suhtluse. Kuigi töötoad olid kinnised, said kõik kohale tulnud inimesed osaleda. Lõppkokkuvõttes olid igas töötoas esindatud ainult töötoa temaatikaga seotud huvide esindajad, mis tähendab sarnaste huvide esindatust. Erinevad huvid saavad sisse tulla kui

esindaja lähtub enda isiklikust huvist. Teemaatiliste töötubade ja vastava valdkonna esindajate kaasamine jätab õhku küsimuse, kuidas lahendab planeerija olukorra, kus ühes töötoas jõutakse ühele otsusele ja teises töötoas erinevale või isegi vastupidisele otsusele. Eriti kui arvestada, et osalejatel puudub hilisem võimalus vähendada vastuolusid ühiselt arutades.

Kolmandas töötoas (kaubandus) tekkiski seetõttu üles küsimus, miks ei teavitata avalikult töötubadest, et kohale tuleks rohkem inimesi. Töötoa kokkukutsuja selgitaski soovi töötubadesse mitte kaasata inimesi, kes võivadki rääkima jääda. Siinkohal aga tuleb leida lahendus, et kaasata võimalikult palju inimesi ja hoida samas töötoad kinnised. Teisest küljest aga kellegi valikuline väljajätmine näitab planeerija eelistusi, keda kaasata ja keda mitte ning ühtlasi ka kartust, et kohtumisi ja raskemaid inimesi ei suudeta kontrolli all hoida ning konflikte lahendada. Sellega aga välistatakse teatud arvamused ja huvid ning lükatakse kõrvale teatud huvigrupid. Seetõttu peab kaasaja õppima, mida saab teha ainult kaasamise käigus uusi kogemusi saades. Sama leidis ka Avatud Eesti Fondi juhataja Mall Hellam (2010), et demokraatlikke protsesse ja avatud ühiskonna põhimõtteid tuleb õppida nii valitsejatel kui ka valitsetavatel.

Teisest küljest aga praegune olukord, kus teatud inimesed jäävad töötubadest kõrvale info puuduse tõttu, jääb ka planeerija ilma paremast ülevaatest tegelikust avalikust huvist ja võimalikest lahendustest. Siin peitub ka oht, et kui esialgu saavutatakse konsensus, siis hiljem võivad kõrvalejäetud huvigrupid lõhkuda konsensusliku otsuse ning ollakse tagasi alguspunktis. Lisaks on töötubades osalejatel suurem võimalus oma huvide eest seista, mis loob ebavõrdse võimu jagunemise töötubades osalejate ja mitteosalejate vahel. Ka hiljem, kui mitteosalejad soovivad oma arvamust avaldada ja enda huvide eest seista, võib neist jääda mulje kui konsensusse lõhkujatest ja planeeringu venitajatest. Selles võib näha ka ohtu, miks puudub julgus hiljem, kui otsus vastu võetud, oma huvide eest välja tulla ja olemasolevat konsensust lõhkuma hakata. Seetõttu soovitas Healey (1997:269) nii enne kaasamist kui ka kaasamise ajal välja mõelda, kuidas säilitada saavutatud konsensus ka muutuvates oludes.

Probleeme tekkis ka osalejate arvuga, kus mõnes töötoas oli kaks osalejat, mõnes aga üle kümne. Kuigi kutse saadeti meili teel, ei taga see kutse märkamist või kutse saanud isiku huvi kohale tulla. Siinkohal oli märgata, et väiksema arvu osalejatega töötoas oli osalejatel võimalus rohkem sõna võtta ja oma huvide eest seista. Samuti toimus omavaheline suhtlus pingevabamalt ja ilma kõnevoorudeta. Suurearvulise osalejatega töötoas tulenes aga

kõnelemine vastavalt osaleja enda aktiivsusest või töötoa juhtija suunamisest. Viimasel juhul oli märgata lähtumist juba tuttavatest nimedest ehk keda nimepidi juba teati. Kui keegi sai teistest vähem sõna, siis töötoa juht neid rohkem sõna võtma ei suunanud ega ka julgustanud. Edaspidi tasub aga sellele rohkem tähelepanu pöörata, sest ka vähem sõna saanud inimestel võivad olla head lahendused ja ideed, mida aga kardetakse välja öelda. Seda oli näha ka kaheksandas töötoas (Tartu kesklinn kui säästlik, isekorraldud ja roheline linnaruum), kus oli palju arhitekti eriala tudengeid. Vestluses domineerisid vanemad olijad ja eksperdid ning noored arhitektid võtsid sõna alles siis kui neile anti võimalus. Kuigi esialgu tundusid teistele nende esitatud ideed liigagi uuenduslikud, siis neid edasi arendades hakkasid esitatud lahendused meeldima ning märgata oli suurenevat huvi tudengite mõtete vastu.

Teine probleem on selles, keda kaasata ja keda mitte ning kuidas nendes huvi tekitada. Nii tekkis ka töötoa korraldajatel probleeme, et ei ole piisavalt osalejaid ja erinevaid arvamusi. Osad inimesed osalesid mitmes töötoas ning sellega oli neil ka eelis ja teadmine, mis ees ootab ja parem võimalus oma argumente esitada ning täpsustada huvisid. Sellega saavutati suurem võim teiste osalejate üle. Edasistes töötubades tundsid ka töötoa korraldajad muret, et kohale tuleks rohkem huvigruppe erinevatest valdkondadest ja nende huvipuudus osalema tulla. See aitaks ka vähendada vastuolusid ekspertteadmiste ja äriinimeste vahel. Seetõttu oleks vajalik lisaks formaalsele teavituskanalile kasutada ka teisi võimalusi huvigruppidega ühenduse saamiseks. Samuti paluda kutsutud isikul teavitada oma osalusest või mitteosalusest, millega näidatakse ka kutse kättesaamist. Mitteosalemise korral võib mõelda ka põhjenduse lisamisele, mis aitab kaasajatele selgitada ja arvestada järgmistes kaasamisega seonduvates küsimustes.

Samas aga saavutati eelviimases töötoas (Tartu kesklinn kui säästlik, isekorraldud ja roheline linnaruum) see, et kohale tuli küll 10 inimest, kuid 9 neist olid arhitektid (pooled neist tudengid) ja ainult üks roheliste esindaja. See aga näitab, et võim domineeris arhitektide seas ning õhku jääb küsimus, kas üks roheliste esindaja suutis esindada kogu säästliku eluviisi huvigrupi arvamusi ja huve? Seetõttu ei saanud töötuba võrreldes teistega täita oma eesmärki, sest arhitektid ei esinda säästliku ja roheline linnaruumi huvisid, vaid enda kui spetsialisti arvamusi, kogemusi ja visioone hoolimata sellest. Seetõttu peab tekkima suurem motivatsioon ka erinevatel huvigruppidel kohale tulla ja oma arvamus välja öelda. See tuli esile ka kontori teemalises töötoas, kus üks osalejatest selgitas kohvipausi ajal enda kohale tulemist sellega, et *no kutse tuli. Mõtlesin, et tulen vaatan. Praegu see kaasamine oluline teema. Kas aga*

tegelikult arvesse võetakse? See näitab, et teadmine ja ka motivatsioon on olemas, kuid samas ollakse umbusklik selle efektiivsusesse. See viitab taas sellele, et kaasamist tuleb õppida nii kaasajatel, kodanikel kui ka teistel huvigruppidel.

6.4. Töötubades kasutatud retoorilised võtted

Tartu kesklinn kui majutusteenuste pakkumise koht

Osalejate seas oli nii suuremate kui ka väiksemate majutusasutuste esindajaid. Samas aga olid kõik raekoja platsi ümbruses tegutsevad majutusasutused. Teistest eristus vaid Tartu Üliõpilasküla, kes asub kesklinna piiridest väljas. Seega oli osalejate seas esindatud peamiselt kesklinna majutusasutuste esindajate huvid. Hilisemas töötoas selgus, et hotell Dorpati esindaja ei teadnud töötoas osaleda, sest sai kaks kutset (nii majutuse kui ka toitlustuse töötoa kohta) ning arvas, et tegemist on ühe ja sama kutsega. See näitab vajadust läbi mõelda, kuidas ja keda kaasata ning lisada juurde mitteformaalne kutse saatmine.

Töötoa arutelu osa alguses oli märgata, et töötoa kokkukutsuja ja töötoa juht ei ole omavahel kokku leppinud, kuidas peab arutelu kujunema – kas igaüks avaldab kõigepealt arvamust või toimub kohe ühine arutelu. Antud juhul jäi peale töötoa juhi arvamus. See näitab, et töötoa korraldajad ei ole eelnevalt omavahel töötoa arutelu kujunemise viisis ja tingimustes kokku leppinud. See näitab nii kogemuste kui oskuste puudumist. Teisest küljest aga kogemuse puudumisel võiks siin mõelda võimalusele arutelu kujunemise viisis kaasa rääkida ka osalejatel endil, mida antud juhul aga ei tehtud.

Kuigi töötoa juht alustas kõnevoorudega ühest laua otsast ja kus iga osaleja sai oma arvamust avaldada, siis kujunes töötuba pärast esimest kõnevooru iseenesest ühiseks aruteluks, kus arvamust avaldasid peamiselt siiski 3 osalejat – Barclay, London ja Tartu linnavalitsuse töötaja. Seega domineerisid peamiselt suurema ettevõtete esindajad ning väiksema ettevõtte esindajad jäid tagaplaanile ja võtsid arutelust vähem osa.

Kaugemal ja teistest osalejatest erinevat huvi esindas Tartu Üliõpilasküla, kes nimetas ennast kui *ripatsit, mis tiksub rohkem avatud ülikooli tudengite jaoks* ning tema kõnestiil oli vaikne ja häälmadal. See võis tuua olukorra, kus ta distantseeris ennast teistest ja teiste osalejate jaoks oli tema arvamus seetõttu ka vähemolulisem. Teised vastandusid temale (nt kui ta ütles, et *seljakotiturist on rahul*, siis teised esitasid vastuargumendi: *selline ei ole meile kasulik ja*

sellist me ei taha) ja lahkus kohe pärast arutelu osa lõppu. Seega võis ta tunda, et esindab teistsuguseid huve, teda ei kuulata ja tema arvamuse ei ole oluline.

Osalejate hulgas tuli esile London, kes oli kõvema häälega ja rääkis enesekindlamalt. Teistel oli raske teda katkestada, kuigi vahel püüti ka sekkuda. Pidev sekkumine ja kõrvalt kommenteerimine tuli esile just Tartu LV1 puhul katkestades pidevalt teiste osalejate kõne oma arvamuse täiendamise ja samaaegse rääkimisega. Seda ta tegi siis (noogutas või ütles *mhm* nõusoleku näitamiseks) kui oli nõus esitatud arvamusega ja seda just nende osalejate puhul, kes rohkem sõna võtsid ja seega ka domineerisid. Pidev nõusolek osalejate arvamuse ja selle täiendamisega näitas linnavalitsuse töötaja soovi rääkida osalejatega ühist keelt. Seega esindas rohkem enda isiklikke seisukohti kui linnavalitsuse või mõne huvigrupi omasid.

Kehtestav kõnestiil tuli kaks korda esile töötoa juhi poolt. Tartu LV1 tegi töötoa arutelu osa alguses ettepaneku tuua analoogiaid teistest lähiriikidest: *Konnatiigis arendame. Vaatame, mis tehakse Uppsalas või Rootsisis*. Töötoa juht aga vastas selle peale: *me ei saa seda teed mööda minna, olen valinud teise tee ja läheksin mööda seda teed edasi*. Teisel juhul sekkus Londoni ja Tartu LV1 vahelisesse vaidlusesse (eriarvamused sellest, kuidas ennast kui hotelli turustada) öeldes, et *sellest me ei soovi rääkida, kuidas müüa*. Esimesel juhul oli tegemist domineerimise ja enda arvamuse peale surumisega ning teisel juhul osalejate mõtete tagasitoomine töötoa teema juurde. Välistades osaleja kaasrääkimise töötoa arutelu kujunemise viisis, välistab töötoa juht sellega ka võimaluse lihtsustada töötoa juhtimist edasistes töötubades ja muuta ühtlasi ka osalejatele kaasa rääkimine mugavamaks.

Töötoa korraldajate poolt esitati ka küsimusi, kus vastused anti osalejatele ette. Nt võimalikud muudatused Tartu transpordikorralduses, kus oli kokku esitatud 6 suunda ja osalejad pidid andma oma hinnangu. Kui töötoa kokkukutsuja esitas küsimuse uute majutuskohtade ehitamise vajaduse kohta, ütles seejuures ette soovitud vastuse: *siin peavad kõik vastama, et ei ole juurde vaja ehitada*. See näitab, et kaasajatel on olemas oma nägemus ja töötoas soovitakse neile toetust või nõusolekut. Seega on kaasamise hea tava, mis näeb ette kaasamist kui konsulteerimist, täidetud. Samas aga ei saa osalejad esitada oma nägemusi või arvamust, mis võib etteantust erineda ja seetõttu ei saa olla ka konsensusel põhinevat planeerimist.

Ühise mõistmise osas leidsid kõik, et Tartu kesklinnas on madal taksonduse kultuur, parkimise ja turvalisuse probleem ning uusi ööbimiskohti juurde ei ole vaja. Osalejad

avaldasid arvamust turisti soovide vaatepunktist, mis võis tuua ka ühist mõistmist ja arutelu ja sellega välistati ka isikliku huvi esinemist. Osalejad leidsid, et turisti kohaletoomiseks on vaja luua oma lugu – kas muinasjutt või siis raamat ajalooa. Oma loo loomise vajadust võis kuulda läbivalt kogu töötoa jooksul. Samas aga ei püütud leida, mis lugu see täpsemalt võiks olla. Siin võib takistuseks olla ka töötoa juhi soov mitte tuua analoogiaid ja võrdlusi teistest riikidest, mis aitaks aga luua uusi ideid või mõtteid edasi arendada ja muuta need just Tartu linna jaoks sobivaks.

Kogu töötoa jooksul jäi tähelepanuta Emajõgi. Alles rühmatöö lõpuosas, kui kõik olid väsinud, suunas töötoa juht osalejate tähelepanu Emajõe küsides, kas võiks ehitada ühe jõesadama. Kõik olid nõus, kuid edasist arutelu ei toimunud (kus, kuhu, kuidas, milleks, kellele). Emajõe vasakkallast, kus asub Atlantis ja Holmi park, aga ei mainitud ükski kord. Töötoa arutelu jäi kesklinna alale pidama, kus osalejate enda ettevõtted asusid. Alles rühmatöö osas küsis nii töötoa juht kui kokkukutsuja Zeppelini-Tasku ala kohta. See näitab, et töötoa korraldajad juhendasid osalejate tähelepanust, kes esindasid just kesklinna osa. Seega oleks erinevate arvamuste saamiseks pidanud töötoas olema esindatud rohkem ka väljaspool kesklinna asuvate huvigruppide esindajad.

Tartu kesklinn kui kaubanduskeskus

Töötuba algus toimus rohkem töötoa juhi juhtimisel. Töötoa kokkukutsuja sekkus vähem arutellu kui majutuse teemalises töötoas. Kõnevoorudega alustas töötoa juht esimesena parempoolses pingireas istuvast TTK-st, kuid pärast teda pöördus ülejäänud osalejate poole küsides, mida teistel selle kohta on öelda. Esimesena vastas Estiko ja pärast seda kõnevoorusid töötoa juhi juhtimisel ei toimunud. Kõnevoorud kujunesid vastavalt osalejate aktiivsusele. Sõna ei võtnud kordagi vasakpoolses reas istuvad kaks Tartu linnavalitsuse töötajat. Vähem võtsid sõna keskmises reas esimestel toolidel istuvad osalejad ja tagumises reas seina ääres istuv Tartu linnavalitsuse töötaja. See näitab, et esimesed read pidid dialoogi tekkimiseks ümber pöörama, mis vähendas ka nende osalust arutelus ja dialoogis. Kui nad sõna võtsid, siis rääkisid rohkem töötoa juhile, kes seisis saali ees. Seetõttu jäid nad ka dialoogist rohkem kõrvale. See näitab, et teatristiilis pingiread ei võimalda kõigi osaliste täielikku kaasamist ja tekitab ebaühtlase osaluse.

Töötoa arutelu osas suuremat dialoogi ei tekkinud. Võeti läbi küll üldised probleemid nagu parkimine ja transport, kuid dialoog tekkis harva. Aeg-ajalt tekkis samaaegselt ka omavahelisi

väikeseid vestlusi enda kõrval istuva osalejaga. Peamiselt räägiti aga töötoa juhile, kes seisis saali ees või siis aeg-ajalt pöörduti konkreetsete küsimustega töötoa kokkukutsuja poole nimetades teda eesnime pidi. Arutelu osas oli peamiseks teemadeks parkimine, jalakäijate saamine Tasku keskusest kesklinna, Tartu avaturg ja bussiterminali rajamine. Bussiterminali osas tuli tugevalt esile töötoa juhi visioon rajada see Riia 2 krundile. Samas aga krundi omanik TTK oli selle vastu ja tekkis otsene vastuseis töötoa juhi ja TTK vahel, mille lahendas Estiko tuues välja enda visiooni seoses bussiterminaliga, mida näitas hiljem rühmatöös kaarti joonistades. Seega tekkis võimustav olukord, millesse teised osalejad ei sekkunud.

Osalejate seas oli esindatud nii kesklinnas asuvad, teisel pool Riia tänavat (TTK ja Tasku) ja linna ääres (Lõunakeskus) asuvad ettevõtted ning ka väiksemate ettevõtete esindajad nagu Abakhan Fabrics ja Eva Boutique. Kõrvuti istusid Estiko ja tema alla kuuluv Tasku keskus. Samuti oli osalejate hulgas geograaf ja kaubanduspindu vahendava ettevõtte esindaja. Seega oli osalejate huvide variatiivsus laiem kui majutuse teemalises töötoas. Kuigi osalejate seas suuremat diskussiooni ei tekkinud, räägiti probleemidest üldisemalt ja keskenduti võimalikele arengusuundadele (nt mis suunas kaubandus üldisemalt areneb ja kuidas linnakodanike liikumine pikemas plaanis toimub).

Kui alguses rääkisid osalejad üksikuid mõtteid, siis aja möödudes tekkisid ka mõningaid dialooge ja ühist arutelu. Seda just probleemidele osutamise korral – parkimine kesklinnas, avaturu asukoht, millist arengusuunda kesklinna soovitakse (meelelahutus, elukoht või töökohad). Samas aga diskussiooni tekkimiseks pidid esolevad osalejad pöörama ennast ümber. Seetõttu tekkis dialoog peamiselt siis kui osaleja rääkis oma murest, millega ta pöördus otse töötoa kokkukutsuja poole. Ülejäänud ajast rääkisid osalejad kohapealt ennast ümber pöörmata. Seetõttu võttis iga osaleja sõna peamiselt enda ettevõtja seisukohast ja tõi välja probleemid enda isiklikust huvist.

Sõna võtsid nii suurema kui väiksema ettevõtte esindajad. Kellegi kõrvalejäämist märgata ei olnud. Välja arvatud Tartu LV töötajad, kes rohkem jälgisid kogu arutelu. Seda just peamiselt parempoolses pingireas istuvad Tartu LV töötajad. Samuti võttis parempoolses reas istunud TTK sõna peamiselt siis kui töötoa juht tema poole pöördus või kui töötoa juht tema krundiga seonduva teema üles võttis sooviga rajada sinna bussiterminal. See näitab taas, et postiga eraldatud ridades istuvad osalejad olid teistest distantseeritud ja sellega ka osalus väiksem.

Esile tuli töötoa juhi soov ja visioon rajada TTK krundile bussiterminal, millega TTK esindaja nõus ei olnud. Töötoa juht tõi argumendiks Viru keskuse bussiterminali näite, selle toimivuse ja et see tekitab inimeste voo. TTK istus eraldi parempoolses reas ja seetõttu kaitses ennast ka vastuargumentidega. Teised osalejad bussiterminali küsimuses sõna ei võtnud. Olukorra lahendas Estiko öeldes, et neil on bussiterminali osas oma idee olemas. Bussiterminali küsimuse tõi töötoa juht paar korda üles arutelu osas ja ka rühmatöös. See näitab, et töötoa juhil on oma nägemus olemas ja mida ta soovis ka läbi suruda osaleja vastuseisust hoolimata.

Osalejate seas oli ka Geograaf, kes istus arutelu ajal keskmises reas, tal oli arvuti süles ja oli arvutisse süvenenud. Siiski võttis ta diskussioonist osa ja tema arutluskäik oli alati pikk ja põhjalik. Hiljem, Tartu linna aluskaarti joonistades küsis Abakhan temalt, millega ta tegeleb. Vastust kuulates ütles Abakhan, et *sellepärast sa oskadki asju laiemalt näha*. Tema avaldas mõttekäik muljet ning võimaldas näha asju laiemalt ja teises valguses. Sellest võib järeldada, et ühiselt arutledes on võimalik vähendada vastuolusid ekspertkeele ja äriinimeste vahel. Seetõttu on vajalik kaasamisel võtta arvesse, et esindatud saaksid võimalikult erinevate vaadete ja teadmistega huvigrupid. Isegi kui ühisele konsensussele ei jõta, saab osalejate seas sellisel juhul tekkida sotsiaalne õppimine, isiklik kasv, koostöövõrgustiku ülesehitamine või mõni muu kaasamise tulemusel tekkiv kõrvaltulemus ja millele viitas ka Sager (1994:32).

Rühmatöö algas sujuvalt kohvipausi ajal. Väikesele lauale laotati üks kaart. Pliiats oli peamiselt töötoa juhi käes, kes joonistas kaardile. Rühmatöö toimus ühiselt ümber laua tihedalt seistes. Rühmatöö alguses esitas Estiko kohe oma visiooni Tasku-Turu-Zeppelini ala kohta ja näitas, kus peaks midagi olema ja mis tuleks eemaldada. Kui ta oli oma visiooni ära näidanud, siis tekkis kõigi vahel ka ühine arutelu, aga seda muudel teemadel. Estiko visiooni kohta osalejad oma arvamust ei avaldanud ja läksid sellest mööda. Ka töötoa juht ei lasknud ennast sellest segada, vaid kuulas pigem huviga tema mõtteid.

Sama tuli esile ka bussiterminali osas, kui töötoa juht tõi välja oma visioon rajada see Riia 2 krundile. Samas aga krundi omanik TTK oli selle vastu ning tekkis otsene vastuseis töötoa juhi ja TTK vahel, mille lahendas Estiko tuues välja enda visiooni seoses bussiterminaliga. Teised osalejad taas sellest häirida ei lasknud ja olukord jäi lahendamata. Mõlemal juhul tekkis võimustav olukord, kus domineerisid üksikud huvid. See näitab ka ühe võimugrupi domineerimist ja vastuolusid, mille vastu teistel osalejatel puudus julgus seista. Võimalik, et soovitakse vältida heade suhete hoidmise nimel ka võimalikke konfliktiolukordi.

Edasi avaldasid rühmatöös kõik oma arvamust. Kuulda oli erinevaid mõtteid ja lahenduste väljakäimist. Kui alguses Estiko suunamisel keskenduti Tasku-Turu-Zeppelini, siis edasi liiguti kesklinna suunas, mis Estiko isiklikku huvi ei puudutanud. Suuremaid eriarvamusi ei esinenud nii arutelu kui ka rühmatöö osas. Töötoa kokkukutsuja jälgis kogu arutelu eemalt. Sekkus siis kui pöörduti otse tema poole või kui selgitas, miks üks või teine asi on praegu just nii ning kas ja mida saab Tartu linn selle osas ära teha.

Rühmatöös vaadeldi kaarti Emajõe kallaste poole pealt, millele suunas osalejate tähelepanu töötoa juht. Kui arutelu osas räägiti peamiselt enda isiklikust huvist lähtuvalt, siis rühmatöös oli näha, et oluline ei ole ainult see, mida kaupleja tahab, vaid et kesklinn oleks mugavam, sõbralikum ja Tartule kasulik. Rühmatöös vaadeldi seetõttu kesklinna kui sõbralikku ja mugavat elukeskkonda. Seetõttu saab öelda, et arutelu osa, kus osalejad istusid üksteise taga, ei võimalda suurema arutelu ja osalejate vahelise silmside tekkimist. Arutelu küll käis, kuid see ei jõudnud otsusteni, sotsiaalse õppimise või koostöö vormini. Samas aga rühmatöös, kus inimestel oli võimalus üksteist vaadata ja kus inimesed olid rohkem koos, tekkis parem arutelu ja suurem võimalus ühiselt lahendusi välja töötada.

Tartu kesklinn kui meelelahutus- ja toitlustuskeskus

Töötoas osalejate seas oli esindatud ainult toitlustuskohad, kellest esimene oli kesklinnas asuv Entri ja teine Dorpat. Seega olid esindatud restorani huvid ning arutelust jäid välja meelelahutusasutused ja väiksemad toitlustuskohad. Osalejatest oli ülekaalus Tartu linnavalitsuse töötajad, keda oli kokku kolm. Üks linnavalitsuse töötaja oli aga Entriga ühine tuttav ja istusid laua taga kõrvuti.

Eraldi kõnevoorusid ei toimunud. Slaidiesitluse ajal avaldas Dorpat statistikat vaadates oma arvamust, millest tekkis ka diskussioon kahe osaleja ja neid hästi tundva linnavalitsuse töötaja vahel. Kogu töötoa jooksul toimus suhtlus täiesti vabalt. Märgata oli, et osalejad tunnevad üksteist hästi ja viitasid ühistele reisidele (ühised mälestused). Vähem võttis sõna teine linnavalitsuse töötaja, kes istus osalejatest üks koht eemal ja kellega tekkisid ka vastuolud. Kolmas linnavalitsuse töötaja ei võtnud kordagi sõna kogu töötoa jooksul. Kui teine linnavalitsuse töötaja esindas peamiselt linna huve, siis kolmas jäi pigem vaatleja rolli.

Töötoa algusest alates tundsid osalejad ennast vabalt avaldades oma mõtteid ja arvamusi. Diskussioon toimus kogu töötoa jooksul ja jooksvalt joodi ka kohvi. Õhk oli pingevaba kui

välja arvata vastuseisud teise linnavalitsuse töötajaga, kes esindas linna huve (nt kui toodi esile avalike tualettide probleem, siis esitas vastuargumendi: *päris õige. Mõistan väga. Meil on kaks avalikku tualetti*). Esimene linnavalitsuse töötaja aga püüdis osalejatega kokku sobida ning nõustus nende arvamuste ja mõtetega. Seetõttu rääkis rohkem isiklikust huvist.

Osalejad tõid väga palju isiklike näiteid. Entri puhul tuli esile pikk ja ratsionaalsusel põhinev arutluskäik, nt Emajõe äärde või Toomemäele kohviku rajamiseks on vaja kommunikatsioonisüsteeme. Paljud tema mõtted ja ideed jäid aga pidama selle taha, et selle jaoks on vaja investeringuid või muid ressursse. See näitab, et majanduslikul ratsionaalsusel põhinev arutelu võib takistada ideede arendamist ja võimalike lahenduste leidmist. See aga takistab vaba arutelu toimimist kui hakatakse liigselt mõtlema võimalikele piirangutele. Sageli rõhutas sõna võttes, et see on tema isiklik arvamus. Sellest jäi ebaselgeks, kas ta tundis, et tema arvamus on väheoluline või siis soovis juhtida tähelepanu sellele, et arutelu on sisuliselt privaatvestlus ning ta ei saa esindada kogu linna toitlustusasutuste huve ja need võivad omavahel erineda. Siin tuleb esile, et kui kaasamise abil saab võimu ja vastutust jagada, siis võib osalejate motivatsiooni vähendada oma arvamust avaldades võtta kogu vastutus enda peale.

Tihti peale läks arutelu ka töötoa eesmärgist välja (nt räägiti toitlustusasutuste sisekujundusest), kuid Entri tõi vestluse tagasi töötoa eesmärgi juurde öeldes, et *me ei suuda siin otsustada, millist sisekujundust toitlustusasutus teeb*. Nii Entri kui Dorpat võtsid ise uue teema üles, nt *tahtsin üldse küsida, kas eraettevõtjatele ei saa ette kirjutada, et tehke oma maa selleks ajaks korda*. Sellega võtsid osalejad töötoa juhtimise ka enda kätte. Oli märgata, et osalejad tulid kohale ka ise ette valmistunult ja oma muredega. Väga palju mindi detailidesse, mis võis toimuda ka väikese arvuga osalejate tõttu.

Ka töötoa korraldajad võtsid kogu arutelu vabamalt kui kahes eelnevas töötoas. Samas tulid rohkem esile ka nende isiklikud arvamused ja hinnangud või mõned ideed. Nt töötoa juht küsis arvamust, kas *kesklinnas võiks olla avalik kunstjärväljak* ja avaldas arvamust, et *Antoniuse kunstliuväli talle ei meeldi*. Osalejate vahel tekkis Antoniuse liuväljaku üle arutelu ning neile meeldis ja nende meelest ka hea koht. Seega ei lasknud osalejad ennast töötoa juhi arvamusest mõjutada ja võtsid teda kui võrdset vestluspartnerit, kellel on samuti õigus oma arvamustele. Samuti tulid esile ka planeerija piiratud teadmisi ning üha raskemaks muutunud rolli leida tasakaal võimu teostamise ja avalikkuse vahel, nt töötoa kokkukutsuja: *ma ei oska*

öelda, kuhu Emajõe äärde peaks suvekohvik tulema ja tõmbab punase pliatsiga joone mööda Emajõe paremkalda äärt. Sellega näitab ka enda ebakindlust ja teadmatust.

Vestlus toimus rohkem nagu kohvilauas, kus igaüks jalutas ringi, valas kohvi ja võttis küpsist. Märkata ei olnud pingeid ega ka konflikte. Töötoa arutelu osa alguses oli vastuseis ühe linnavalituse töötaja ning kahe osaleja ja nendega tuttava linnavalitsuse töötaja vahel. Märkata oli tema rahulolematust (viskas pastaka vihaselt käest laua peale kui Tartu LV1 ütles talle toitlustuskohtade toimetulekust rääkides: *nojah, sina paned ju kinni* ja nende vahel tekkis vastuolu, mis jäi lahendamata), kuid arutelu osa lõpus hakkas ka tema rääkima osalejatega ühte keelt. See näitab, et ta sai nende stiilist aru ja loobus vastuseisudest või tekkis soov integreeruda. Rühmatöös ta enam sõna ei võtnud ja vaatas kogu arutelu kõrvalt.

Väheste osaliste arv ja omavaheline tutvus ning sarnased huvid võisid luua suurema dialoogi samal ajal välistades ka võimu ebavõrdset jagunemist ja vastuolusid. Samas aga võimaldas osalejatel minna ka detailidesse (nt avalikud tualetid, 3 prožektorit Dorpati äärde) ja esitada oma isiklike muresid, nt ettevõtjate piiramine linna poolt, sest praegu tulevad ja teevad, mida ise tahavad. Samuti piiras võimalike lahenduste leidmist majanduslikul ratsionaalsusel põhinev arutluskäik, mis takistas vaba arutelu toimimist ja ideede edasiarendamist. Samas aga palus töötoa juht osalejatel ka *utoopiat panna*. See näitab soovi saada uuenduslikke ideid, mis esialgu võib olla küll teostamatu, kuid kohandamise tulemusel just Tartu linna jaoks sobiv. Samuti toodi võrdlusi ja narratiive ühiselt käidud reisidest, kuid edasi neid ei arendatud ja seetõttu jäid need tasandile, mis aitab näha probleemi olemasolu, kuid millele lahendust ei osatud leida.

Tartu kesklinn kui õppimise koht

Osalejate seas oli esindatud nii algkooli, huvikooli, gümnaasiumi kui ka kõrgkooli direktorid. Kuigi noortekeskuste esindajad puudusid, oli võrreldes teiste töötubadega esindatud erinevad huvid ja piirkonnad. Linnavalitsusest oli esindatud esimest korda peaarhitekt ja „Emajõe kallaste hoonestuskava“ üks autoritest Tiit Sild ning arhitekt.

Töötoas keskendus iga osaleja rohkem enda asutuse ja selle ümbrusega seonduvatele probleemidele. Domineeris transpordi teema ning vähesel määral ka haljastus ja pargialad. Dialoog tekkis peamiselt siis kui osalejate asutused olid üksteise ligidal ehk siis ühiste probleemide korral. Üldisemat pilti osalejad ei vaadanud ja vastuolusid seetõttu kellegi vahel

ka ei tekkinud. Kuigi töötoa juht uut teemat üles võttes püüdis suunata osalejaid vaatama üldisemalt, nt *kesklinn kui õpikoht?* või *uued haridusasutused kesklinnas?*, ei vaadanud osalejad üldisemat pilti. Sellele viis tähelepanu Tartu Ülikool öeldes selle ka otse välja: *kõik siin vaatavad oma asutuse vaatepunktist, aga peaks vaatama üldpilti.*

Kõige rohkem võttis sõna ja jutukuse poolest tuli esile Poska Gümnaasium, kes täiendas teisi oma arvamusega ja segas ka teiste kõnedele vahele. Märgata oli viisakusavaldusi üksteise suhtes, nt *kas ma võin segada?*, *vabandust, ma segan, aitäh* jne. Välja käidud lahendused olid pigem lühiajalises kui pikemas perspektiivis. Osalejad tulid kohale rohkem enda isiklike huvivid silmas pidades kui Tartu linna üldist huvi. Kõnevoorud toimusid järjest ja kogu arutelu osas. Kui keegi soovis midagi öelda, siis ta viisakalt palus selleks luba ja tänas kui talle see võimaldati. Üksteise vastu olev viisakus ning keskendumine ainult enda õppeasutusele ja selle ümbrusele võis luua ka olukorra, kus suuremat dialoogi osalejate vahel ei tekkinud. See näitab, et liigne viisakus ja üksteisega arvestamine hoiab osalejat eemal teiste mure vastu huvi tundmast ja vaba arutelu toimumist.

Rühmatöö toimus hajusalt ja taas keskenduti enda asutuse ümber olevatele probleemidele kui Tartule üldisemalt. Peamiselt domineeris parkimise ja jalgrattaliikluse teema. Nii arutelu kui ka rühmatöö osas hoonestamist ei vaadatud. Kuigi töötoa juht püüdis osalejatelt saada rohkem mõtteid ka hoonestamise ja muu piirkonna kohta (nt küsis: *Väike-Turu tänav, mida sellega teha?* või esitab ka idee *radikaalne mõte teha bussiterminal*), siis osalejad selle peale midagi ei öelnud ja kehtasid vaid õlgu. See näitab taas enda asutusega seotud huvide esindamist ja teiste asutuste muredesse ei soovitud sekkuda. See aga takistab osalejate sotsiaalset õppimist ja ühisele konsensusele jõudmist. Rühmatöös tekkinud dialoogid olid põgusad. Rohkem vesteldi eraldi ja kohvitass käes kui vaadati kaarti või kuulati teiste mõtteid.

Nii töötoa juht kui ka töötoa kokkukutsuja olid vaoshoitumad ja nende endi hinnanguid sisse ei tulnud. Samuti tutvustuses öeldi kool, kus on käidud ning märgata oli ka nendepoolset viisakamat ja korrektsemat olekut. Selle võis tingida ka õppeasutustega kaasnev autoriteetsus ning töötoa juhi teadmatus ja kartus suunata osalejaid vaatama enda asutusest kaugemale. Siiski tuli esile, et küsimuse sõnastus aitab osalejate tähelepanu viia ka isiklikust huvist kaugemale ja aitab mõista, mida neilt oodatakse. Töötoa arutelu lõpus küsis töötoa kokkukutsuja: *mis siin veel peaks olema, et üliõpilasel oleks mõnus?* Alles seejärel hakati vaatama kesklinna üliõpilase vaatepunktist ja enda asutusega seonduvad mured jäid kõrvale.

Samas aga rühmatöö osas tulid taas esile enda asutusega seonduvad mured, mida märgistati Tartu linna aluskaardile. Seega saavad kaasjad küsimuse sõnastuse esitamise viisiga suunata osalejate tähelepanu olulistele teemadele. Samas aga võib oht tekkida ka vastupidine olukord, kus tähelepanu viiakse olulistest teemadest eemale.

Tartu kesklinn kui vaba aja veetmise koht

Töötoa alguses tegi töötoa kokkukutsuja küll tutvustuse, kuid slaidiesitluse ja arutelu osaks lahkus. Tagasi tuli rühmatöö alguseks. Tutvustuses mainis töötoa kokkukutsuja eelmisel päeval Tartu Postimehes ilmunud Vambola Paavo (2011) arvamusküsimust „*Kas kuusk on vales kohas?*“, kus tehakse ettepanek viia adventiaja tegevus Raekoja platsilt Tasku, Ahhaa ja Zeppelinini ümbrusesse, kus on märgatavalt rohkem rahvast. Töötoa kokkukutsuja ütles selle peale: *peale üksiku kuuse pole raekoja platsil midagi*. See kujundas ka töötoa edasist arutelu, kus räägiti adventiaja üritustest, keskenduti raekoja platsile ja sellele, kuidas inimesi kesklinna tuua.

Pärast tutvustusringi ütles töötoa kokkukutsuja, et siin taga on kohvi ja kui keegi soovib, tulistage aga. Seepeale võtsid kaks osalejat endale kohvi ja sellevõrra lükkus töötuba edasi. Töötoa juht lisas pärast sissejuhatuse tegemist, et kohvipaus on siin kogu aeg. See näitab, et eelmised töötoad on andnud korraldajatele kogemusi, et kohvi joomine arutelu ja rühmatöö ajal aitab osalejatel ennast vabamalt tunda. Seega on töötoa korraldajad õppinud varasemast kogemusest ja oskavad järgmisi töötubasid paremini juhtida.

Osalejate seas oli nii ürituste korraldajaid, muuseumi kui ka linnavalituse töötajad, geograaf, seltsid jm vaba ajaga seonduvate huvide esindajad. Kõik osalejad olid erinevast valdkonnast ja seetõttu olid esindatud ka erinevad huvid. Kõnevoorud toimusid ühe ringina ja seega said kõik laua ääres istujad sõna ja oma arvamust avaldada. Pidevalt tekkis üldine dialoog ja diskussioon ning kui esines kellegi poolt sekkumist, läksid kõnevoorud siiski pooleli jäänud kohast edasi. Korraga võeti erinevad teemad läbi ja vaadati üldisemat pilti. Kellegi välja või kõrvale jäämist märgata ei olnud. Samas aga läks arutelu osa ajaliselt üle, sest arutati nii kultuuri arengu kui ka erinevate teemade üle ühiselt. See aga näitab, et laua taga istuti ühiste huvide ja muredega.

Töötoa arutelu osas kehtestas ennast töötoa juht kui ütles Tartu linnavalitsuse töötajale, kes ei osanud oma murele lahendust välja tuua: *lahendusi pakume hiljem. Meil siin kaks vooru –*

arvamuste voor ja lahenduste voor. Töötoa juht kasutas tihti ka peegeldamist, mida varasemates töötubades kasutanud ei ole, nt *saan ma õigesti aru, et... või inimesi justkui oleks, aga aega ja tahtmist, kuid ta ei leia seda üles?* See pani vastaja nõustuma ja jätkama edasist arutelu. Võrreldes varasemate töötubadega kasutas töötoa juht rohkem erinevaid arutelu kujundamise võtteid – suunamine, täpsustamine, peegeldamine, aktiivne kuulamine jne. See näitab, et töötoa juht on eelnevatest töötubadest ka ise õppinud ja saanud kogemusi kasutanud järgmiste töötubade juhtimisel.

Töötoa arutelu osas arutati palju kultuuri üldise arengu ja suundade üle, millesse töötoa juht sekkus osaleja kõnesse ja palus konkreetsemalt rääkida. Samuti oli märgata, et töötoa juht soovis osalejate arvamust kuulda asutuse esindaja, mitte kui eraisiku seisukohast, nt kui Tiigi Seltsimaja hakkas kõnelema enda kui eraisiku kogemustest, siis sekkus ja küsis: *Te ise olete Tiigi Seltsimajast? Mis selle asutuse seisukoht on?* See näitas, et töötoa juht on huvitatud rohkem asutuse kui eraisiku arvamusest, mida aga kutses ei olnud tingimuseks seatud. Sellega aga võib töötoa juht osalejates tekitada teadmatust, mida temalt täpsemalt oodatakse ja vähendada motivatsiooni edaspidi oma arvamust avaldada. Eriti just sellisel juhul kui osaleja oli ette valmistanud oma isiklike seisukohti esitama. Samas aga meelelahutuse töötoas rõhutas osaleja pidevalt, et see on tema isiklik seisukoht ja teine osaleja rääkis enda kui eraisiku kogemusest, millised on parkimise probleemid kesklinnas elades. Seega kasutab töötoa juht erinevates töötubades erinevaid arutelu juhtimise viise.

Arutelu osas oli märgata kõigi osalejate huvi teiste murede ja probleemide vastu ning ühist huvi, nt Mänguasjamuuseumi tõi välja enda asukoha probleemi, et asuvad kliendi jaoks kesklinnast väljas. Ka teised tundsid muret selle üle ja püüdsid ka sellele lahendust leida nii arutelu osas kui ka rühmatöös kaarti joonistades. Arutelu osas vaadati väga palju kultuuriarengut ja millises suunas see liigub. Töötoa arutelu alguses leiti, et Emajõel on tohutu potentsiaal, kuid seda ei ole ära kasutatud. Põhimure oli, et kesklinn oleks koht, kuhu inimesed tuleksid ja sellest tekiks harjumus. See tuleneb ka osalejate huvist, sest inimeste harjumus tulla kesklinna ja kultuuri tarbida toob ka üritustele rohkem rahvast ja külastatakse rohkem kultuuriasutusi. Leiti, et kesklinnas puudub kontsentratsioon ja võtmesõnaks nimetati avalikku ruumi. Rühmatöös keskenduti Emajõe ja kuidas selle potentsiaali ära kasutada. Samuti oli näha, et soovitakse õppida teiste kogemustest ja kuulda teiste arvamust.

Palju kasutati meenutusi, võrdlusi ja narratiive. Need viisid üldise diskussioonini, kus esitati nii poolt kui vastuargumente. Samas aga otsest vastuolusid ja konflikte ei esinenud. Märgata

oli töötoa juhi skeptilisust osalejate ettepanekute ja mõtete osas, nt *me räägime nii nagu elaks Tartus 200 000 inimest või kas inimesi jagub kui kõik nii uhke saab olema?* See sunnib osalejat esitama vastuargumente ja võib tekkida oht võtta maha arutelu käiku. Samuti võib see vähendada osalejate motivatsiooni oma arvamust avaldada. Rühmatöö osas sekkus töötoa juht ideede tuues osalejad reaalsusesse tagasi. See võib takistada vaba arutelu toimumist ning uute ideede ja võimalike lahenduste leidmist.

Kõnestiili poolest eristus teistest Tartu linnavalituse kultuuriosakond, kes oli kogu arutelu ajal vaikselt, kuid kui kõnevoor jõudis temani, siis esitas pika ja põhjaliku ülevaate kultuuri arengust ja Tartu linna võimalustest. Ettevalmistus oli põhjalik ja arutluskäik argumenteeritud, mida esitas kiiresti rääkides. Kõik kuulasid teda, vahele ei seganud ja keegi ei avaldanud ka arvamust. Samuti ei arendanud teised osalejad tema mõtteid edasi, vaid läksid edasi muude teemadega. Pärast arutelu osa jäi Tartu linnavalituse kultuuriosakond veidikeseks teise osalejaga rääkima ja siis lahkus. See näitab aga administratiiv-poliitilise valdkonna esindaja ja huvigrupi vahelist kaugust, kus puudub soov ühist keelt leida.

Rühmatöö osas pani töötoa juht lauale kaks kaarti. Selleks ajaks tuli tagasi ka töötoa kokkukutsuja, kuid osad osalejad olid selleks ajaks lahkunud (Tartu LV kultuuriosakond, TÜ Raamatukogu ja Tiigi Seltsimaja). Kuigi lauale pandi kaks kaarti, vaatasid kõik ühte kaarti. Koheselt näitas Tartu Maraton terviseraja kulgemist Emajõe ääres. Teistel tekkis küsimus, mis see on ja vastuväiteid kellegi ei olnud. Rühmatöös keskenduti peamiselt Tartule üldisemalt ja kuidas Emajõge ära kasutada. Siin tekkis ühine õppimine kui Hansapäevade korraldaja ütles, et linn ei ole pööranud pilku Emajõe: *inimesed peavad olema näoga Emajõe poole, praegu on kõik seljaga ehitatud*. Rühmatöö ajal osalejad vaikselt lahkusid ja töötuba lõppes sarnaselt eelmiste töötubadega, kus töötoa kokkukutsuja informatsiooni edasise tegevuse kohta ei andnud.

Tartu kesklinn kui kontoritöö ning büroo- ja haldushoonete koht

Töötoas istusid osalejad hajutatult – 6 istusid keskel, kaks parempoolses pingireas ja kaks vasakpoolses pingireas. Inimesed, kes üksteist tundsid paremini, istusid ka kõrvuti (ühte kontserni kuuluvad Estiko ja Tasku ning Kesklinna Polikliinik ja Tartu linnavalitsuse töötaja). Ülejäänud osalejate vahele jäi kas üks istekoht või istuti teises reas. Kohal olid suuremate ettevõtete esindajad, väiksemate asutuste esindajaid töötoas ei olnud. Erinevat seisukohta

esitasid kaks kinnisvara esindajat (Vallikraavi Kinnisvara ja Kaanon Kinnisvara). Seega jäid väiksemate asutuste huvid kõrvale ja domineeris suuremate ettevõtete huvid.

Tutvustuse ja slaidiesitluse osas eelnevate töötubadega võrreldes midagi teistmoodi ei olnud ja osalejad küsimusi ei esitanud. Kõnevoorusid eraldi ei toimunud. Esimese teema juures (pakkumise ja nõudluse kooskõla) osutas töötoa juht keskmisele pingireale ja palus sealt alustada. Kuigi edasine sõnavõtmine toimus vastavalt osalejate enda soovile, siis said kõik osalejad sõna. Kõige vähem võttis sõna Kesklinna Polikliinik, kelle rentnikud on ilmselt kõige stabiilsemad ning kõige rohkem Estiko ja Kaanon Kinnisvara.

Arutelu osas oli märgata, et kõik võtavad sõna lähtuvalt isiklikust huvist ja räägivad isiklike probleeme. Kesklinna vaatasid üldisemas plaanis Estiko ja Kaanon Kinnisvara, kes on rohkem seotud ka kesklinna arenguga. Kui arutelu osas domineeris Estiko vähem, siis rühmatöö osas oli märgata täielikku domineerimist. Koheselt esitas enda visiooni, kuhu ja mida tuleb ehitada öeldes kindlas kõneviisis, et *oleme sellest korduvalt rääkinud*. Samuti leidis, et kõrghaljastus tuleb maha võtta ja Emajõe vaskkallas tihedamalt täis asustada. Kui rühmatöö osas arvas Riigikohus, et *Raekoja platsi tuleb telg luua*, siis vastas Estiko põhjendust andmata, et *telg peab olema Riia ristmikul*. Kui aga Riigikohus soovis teada, *kuidas inimene saab raekoja platsile*, ütles töötoa juht, et *rahva toob siia ülikool*. See näitab, et töötoa juht eelistas Estiko huvi ja arvamust Riigikohtu omale. See võib näidata Praxise uuringu tulemust, kus kaasamise probleemiks on varasemate koostööpartnerite eelistamist, mis võib vähendada teiste osalejate motivatsiooni olla kaasatud.

Lisaks domineerimisele tuli rühmatöös esile ka Estiko enesekindlus oma huvides ja kauplemine planeerimisel kui ütles, et *me tahame ehitada 25-korruselise kõrghoonet*. Selle peale imestas töötoa kokkukutsuja, *kas teil nii kõrget lubatakse ehitada?*, mille peale vastas Estiko enesekindlalt ja muheledes: *jah, me oleme arvestanud, et te võtate nagunii 5 korrust maha*. Selle peale keegi midagi ei öelnud ja arutelu läks edasi muudel teemadel. See näitab, et teised osalejad on leppinud tema domineerimise ja soovide saavutamisega. Ka Estiko enesekindlus näitas, et nad oskavad juba hinnata linna nõudmisi ja on sellega juba eelnevalt oma plaanidesse sisse arvestanud, et kauplemise teel saavutada ikkagi oma huvid. Samas aga lähevad tema plaanid otseselt vastuollu Tartu linna arengustrateegiaga „Tartu 2030“, kus on selgelt sõnastatud, et *kesklinna tihedat ja kõrgustesse täishoonestamist välditakse*. Siinkohal aga töötoa kokkukutsuja vaikimine näitab kartust sattuda konflikti.

Rühmatöös tuli esile ka koostöövormi tekkimine kui Estiko tõi välja enda sõnul klassikalise teemana Vanalinna ja Väike-Turu tänava ühendamise. Siin tekkis dialoog Tartu linna peaarhitektiga, kes pakkus välja lahendusi, mis Estikole ka meeldisid. Pärast arutelu osa läks Estiko koheselt peaarhitektiga teemat edasi arutama. Nende vestlus toimus eraldi ja teised osalejad sinna ei sekkunud.

Lahendusi pakkus peamiselt Estiko ja oli märgata, et töötoa juhid eelistasid tema huvisid teistele. Vähem võttis sõna Kesklinna Polikliinik ja tema kõrval istuv linnavalitsuse töötaja. Samuti jäi arutelu osast kõrvale PRIA esindaja, kes istus eraldi parempoolses reas ja lahkus pärast arutelu osa. Tema sõnavõttud lähtusid isiklikust huvist ja oli märgata, et ta ei tundnud soovi kaasa rääkida ja tõi välja, et nad peavad uut hoonet hakkama otsima, sest praeguses hoones lõpeb rendileping ära. Seega võisid mõlemad osalejad tunda, et nad on kesklinnaga vähem seotud ja väiksem õigus kaasa rääkida kesklinna arengus.

Vähem võttis sõna ka Rahvusarhiiv, kes kohvipausi ajal ütles töötoas osalemise kohta: *no kutse tuli. Mõtlesin, et tulen vaatan. Praegu see kaasamine oluline teema. Kas aga tegelikult arvesse võetakse?* See näitab teadmist, et kaasamine on vajalik ja ka soovi osaleda, kuid samas umbusk selle efektiivsusesse. Umbusk võis tuleneda ka sellest, et kogu töötoa jooksul esindas aktiivselt oma huvisid peamiselt just ärisektor.

Rühmatöö lõpetas töötoa kokkukutsuja lausega *nüüd siis kõik, homme jälle*. Eraldi ei informeerinud osalejaid edasisest tegevusest. Küll aga küsis Estiko seepeale, mis homme tuleb ja kuulates töötoa kokkukutsujalt vastuseks, et *rohelistel, siis tuleb kätte võtta rohelistel pliiatsid*, ütles Estiko: *siis pannakse siia puud kohe asemele*. See näitab osaleja teadmist, et tema huvi tihedalt kesklinn täis ehitada võib minna vastuollu teistsuguste huvidega.

Tartu kesklinn kui säästlik, isekorraldud ja roheline linnaruum

Töötoas oli 1 roheliste esindaja ja 9 arhitekti. Arhitektidest oli üks endine Tartu linna peaarhitekt ja praegune arhitekt ning 5 arhitektuuri tudengit. Seega oli töötoas ülekaalus arhitektid, mis võis kujundada ka arutelu osa rohkem eksperdi kui roheliste seisukohast. Sellega oli töötoas osalejate huvi ebavõrdselt jagunenud ning domineeris ka arhitektide arvamus ja ekspertkeel.

Esitlus oli tavapärasest pikem ja põhjalikum ning sisse toodud varasemates töötubades välja käidud probleemid, ideed ja muud läbivad teemad. Esitluse ajal roheliste esindaja läks ja valas endale teed ning tõi kohvi ka töötoa kokkukutsujale laua äärde. Sellest võib järeldada, et kuigi enamasti oli arhitektid, ei seganud see roheliste esindajat ennast vabalt tundmast.

Esitluse ajal tõi töötoa juht sisse Viru keskuse bussiterminali näite, mida võrrelda ideega rajada Tartusse bussiterminal ja millele töötoa juht on ka ise töötubades läbivalt tähelepanu juhtinud. Sellest näitest aga üks osaleja ei saanud aru ja palus täpsustada, sest ta pole tallinlane ja ei oska ka ette kujutada. See näitab, et võrdluste toomine ei pruugi alati aidata fookuse viimist probleemile või võimalikule lahendusele kui osaleja ei ole sellega kursis ja seetõttu puudub ka ettekujutus.

Pärast esitlust võttis ühest laua otsast sõna koheselt Tartu linna peaarhitekt. Tekkis dialoog, millest ja kuidas rääkida – peaarhitekt soovis kohe analüüsi lihtsustamiseks võrdlusi sisse tuua ja endine peaarhitekt soovis teada, kas räägitakse ainult kesklinnast või Tartust kui tervikust. Esimesel juhul keeldus töötoa juht võrdlustest selgitades, et see ei ole mõistlik ja hea teisi järgima hakata. Teisel juhul aga selgitas perspektiivi, mida soovitakse – vaadata inimlikust seisukohast. Sellega lepidi töötoa alguses kokku, millest ja kuidas räägitakse. Samas aga keeldumine võrdluste toomisest kehtestas töötoa juht ennast juba töötoa alguses. Eriti kui arvestada, et slaidiesitlusel tõi sisse Viru keskuse bussiterminali näite ja võrdlusi esines siiski kogu töötoa jooksul. Samuti keeldus töötoa juht sellega osalejate poolt pakutud võimalusest, kuidas nemad eelistaksid arutelu osaleda.

Arvamusi hakati kuulama laua otsast ja vastavalt sellele toimus ka kõigi vahel diskussioon. Arutelu osa lõppes kui viimasena sai sõna laua teine ots, kus istusid arhitektuuri tudengid. Nemad olid arutelu esimeses osas vaikselt ja julgesid alles teises osas arutellu sekkuda. Arhitektuuri tudengid olid oma mõtete avaldamisega esialgu tagasihoidlikud. Kui aga nägid, et teised osalejad kuulasid neid huviga ja hakkasid mõtteid edasi arendama, siis kasvas ka nende julgus rohkem kaasa rääkida. See näitab, et positiivne kogemus suurendab motivatsiooni ka edaspidi olla kaasatud ja oma arvamust avaldada.

Töötoa arutelu osas olid peamiseks teemadeks transport ja liikumine kesklinnas, parkide olukord, hoonestamine kesklinna ja avaturu uus asukoht. Töötoa juhid tundsid ennast võrreldes eelmiste töötubadega vabamalt ja esitati ka provotseerivaid küsimusi, nt töötoa

kokkukutsuja ütles arhitekti arvamuse peale: *see on üks pehme mula. Palun too üks konkreetne näide, kust ja kuhu ei saa*. Arhitekt aga rääkis edasi ja oli näha, et ta ei lasknud sellest märkusest ennast segada. Samuti oli näha töötoa juhi suhtumist linna peaarhitekti Emajõe kallaste hoonestuskava visiooni: *saan aru, et Emajõe kallastele saab elu tuua ilma sinna ehitamata, kohvikuid juurde toomata?*. Sama küsimus tuli esile ka teistes töötubades ning tema sõnastuse viisi ja esitusega justkui vihjab, et hoonestuskava on ebaõnnestunud.

Kui arhitektid suhtlesid omavahel vabalt ja tundsid ennast hästi, siis oli märgata töötoa korraldajate ettevaatlikkust roheliste esindaja arvamuse suhtes. Kõige enam tuli see esile, kui kesklinna hoonestamise teema juures pöörduti just tema poole küsimustega nagu *millistest parkidest oled nõus loobuma?* ja *kuidas sa täisehitamisse suhtud?*. Seega oli roheliste esindaja arvamus neile oluline. Samas aga küsimuste sõnastus viitab juba ettetehtud otsusele kesklinn hoonestada ning soovi teada roheliste esindaja suhtumist ja hoiakut. Võttes arvesse, et eelmisel päeval toimus kontori temaline töötuba, kus räägiti kesklinna tihedast hoonestamisest ja seda just kõrghoonetega, siis seda siin töötoa korraldajad ei maininud. See aga näitab võimalikku kauplemist, millest töötoa kokkukutsuja on ise teadlik.

Töötoas domineeris kõige enam endine Tartu linna peaarhitekt, kes pidevalt rõhutas oma vanust ja kogemusi ning segas pidevalt teistele vahele. Samas ei saanud teised tema mõttekäiku segada, sest rääkis kiiresti ja vaikselt. Vastuolusid oli kogu töötoa arutelu osas väga palju, kuid seda esines eksperdi tasandil arhitektide ning linna peaarhitekti ja töötoa juhi vahel. Pärast arutelu osa jäid mingiks ajaks endine peaarhitekt ja töötoa kokkukutsuja omavahel rääkima ning veidi aja pärast ka lahkusid koos.

Rühmatöös pandi lauale kaks kaarti, kus ühe ümber läksid tudengid ja teise ümber ülejäänud osalejad. Kõik süvenesid kaarti ja arutasid omavahel võimalusi ja ideid. Vastuolusid siin ei esinenud ja mõlemas rühmas käis aktiivne arutelu. Kui arutelu osa läks tund üle ettenähtud ajast, siis rühmatöö ajal hakkasid osalejad jooksvalt lahkuma ja alles jäänud jäid kaarti edasi joonistama. Eelmistes töötubades on rühmatöö lõpetanud töötoa kokkukutsuja, kes aga lahkus pärast arutelu osa ja see võib ka põhjus olla, miks rühmatöö läks pikemaks. Teisest küljest aga oli näha ka töötoa juhi huvi arhitektide arvamustest ja ideedest, mis võis olla ka üheks põhjuseks.

Tartu kesklinn kui elukoht

Osalejate seas oli 4 korteriühistu liiget, 3 arhitekti ja 2 kinnisvara esindajat. Seega oli esindatud erinevad huvid. Korteriühistu esindajatest kolm olid naised ja üks meessoost isik ning istusid vastakuti arhitektide ja kinnisvara esindajatega, kes kõik olid meessoost. Istumisest tulenesid ka hilisemad vastuseisud ja diskussioon, kus naised olid vastakuti meestega.

Esitluse ajal kellelgi küsimusi ei olnud. Arutelu osa alustas töötoa juht küsides hinnanguid ja vajadusi, kuid enne kui lõpetada jõudis segas kinnisvara esindaja vahele. Seetõttu kõnevoorusid eraldi ei toimunud. Igaüks võttis ise sõna kui soovis ja kogu töötoa jooksul toimus üldine diskussioon. Ainukesena ei võtnud sõna akna alla arvutikoha taga istuv arhitekt, kes jälgis arutelu kõrvalt. Samas aga hiljem rühmatöö osas joonistas eraldi kaardi ääres ühe korteriühistu esindajaga.

Kui kinnisvara esindajad rääkisid, siis kõik kuulasid. Korteriühistu esindajate ja töötoa juhi sõnavõttudele segati aga pidevalt vahele. Arutelu osa alguses hakkas koheselt domineerima Tõnisson Kinnisvara esindaja, kes esitas ekspertteadmisi ja andis kliendi tagasisidet. Rõhutas väga palju perekesksust. Lahkus töötoa esimesest osast ja seega domineerimist edasises arutelu osas enam ei esinenud.

Arutelu osas konsensusele jõudmist aset ei leidnud. Väga palju räägiti üksteisest mööda või sekkuti teiste kõnesse vahele tuues sisse uus teema ja sellega viies tähelepanu eelkõneleja murest eemale. Samas aga oli märgata kõigi huvi Kaanon Kinnisvara esindaja teadmiste kohta esitades talle küsimusi. See näitas osalejate isiklikku õppimist. Vastuseisu esines kõige tugevamalt Korteriühistu esindaja ja Tartu linnaarhitekti vahel, kus esimene nägi peaarhitektis rohkem noort poisikest kui eksperti, nt Korteriühistu esindaja: *ei ole mõtet vaielda. Mul on kaks poissi kodus. Sa ei tea kui palju nad söövad. Sinu poeskäimise näited ei sobi.* Arutelu osas esines argumente vähe ja neid rohkem kinnisvara esindajate poolt.

Pidevalt tekkis üldine koosrääkimine ja kakofoonia ning töötoa korraldajad olid hädas diskussiooni hoidmise ja suunamisega planeeringu teemal. Kuigi töötoa juht püüdis alguses tuua korteriühistu liikmete mõtted oma korterelamust kaugemale (nt töötoa juhi küsimusele, *võibolla räägiks üldisemalt, mis need kesklinna probleemid on?*, vastab korteriühistu esindaja, et tema *maja laguneb* ning töötoa juht omakorda vastab *maja majaks, aga kesklinn?*, mille

peale vastab teine korteriühistu esindaja, et *suvel ei ole õhku*), siis hiljem sellest loobuti ja nende arvamust kuulati ka vähem. Sellest tulenevalt läks teema pidevalt mujale ja palju esines isiklike probleemide esiletoomist kui Tartu linna kui keskkonna areng. Seetõttu oli ka töötoa arutelu planeerimisest väga kaugel.

Alles arutelu osa lõpus küsis üks Korteriühistu esindaja, miks me siin üldse oleme. Kuigi töötoa korraldaja tutvustuses rääkis kokkusaamise ja kaasamise eesmärgist, siis nüüd selgitas ta seda uuesti. See näitab ka, miks töötoa arutelu osa oli laialivalgub, kus esines pidevaid vastuolusid ja üksteisest ülerääkimist. Korteriühistu liikmed ei saanud aru töötoa eesmärgist ja nende rolli selles. Seetõttu on oluline töötoa alguses ühiselt koos osalistega kokku leppida arutelu kujunemise viisis, mis aitaks selgitada ja mõista ka osalejatel nende kohaloleku põhjust ning samas muuta ka arutelus osalemine lihtsamaks.

Rühmatöö osas pandi lauale kaks kaarti. Selles osas avaldasid kõik oma arvamust ning töötuba muutus planeerimiskeskseks ja arutlevaks. Rühmatöös kellegi domineerimist märgata ei olnud. Kogu töötoa jooksul oli kolm teemat – parkimine kesklinnas, olukord kinnisvaraturul ja kuhu ehitada uusi hooneid. Hoonete ehitamist küsiti ainult Kaanon kinnisvara esindajalt, kes leidis selle jaoks parimaks kohaks *Ülejõe võsa*. Töötuba lõppes osaleja enda initsiatiivil kui ta vaatas kella.

Emajõe kallaste ideekonkurss

Ideekonkurss oli avalik ja seetõttu oli osalejate arv suurem kui töötubades. Üleskutse toimus mitteformaalselt kaks päeva varem Tartu linna kodulehel ja päev varem Tartu Postimehes. Kokku tuli 34 osalejat, kelle hulgas olid ka Tartu linnavalitsuse töötajad. Ideekonkurss toimus Tartu Raekoja suures saalis, mis oli kõrgete lagede ja paksude kiviseintega suur ruum. Istekohad olid asetatud teatristiilis, kus igaüks valis endale ise istekoha. Kõik istekohad said praktiliselt täis, v.a tagumine rida. Ideekonkurssi kuulutas välja Tartu linnaarhitekt Tiit Sild, kes oli ka „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava“ üks autoritest. Seetõttu toimus ka ideekonkurss täiesti eraldiseisvana töötubadest. Samas aga olid kohal nii töötubade kokkukutsuja Indrek Ranniku kui ka töötoa juht Veiko Sepp.

Ideekonkurss algas Tartu abilinnapea Raimond Tamme tutvustusega ja lisas, et *eesmärk ei ole see, mida linnavalitsus saaks ära teha, vaid mida on võimalik ettevõtjatel teha koostöös linnaga*. Edasi tutvustas ideekonkurssi väljakuulutaja Tartu linnaarhitekt Tiit Sild ideevõistlust

ja selle eesmärgi. Sellele järgnes slaidiesitlus. Slaidiesitluse lõpus lisas Sild ka enda ootused ideekonkursi osas: *ootan sellelt ideevõistluselt väikeseid ja lihtsalt teostatavaid ideid.*

Kõnevoorusid eraldi ei toimunud ja ka konkursi väljakuulutaja Sild ei suunanud kuidagi kõnevoorusid. Kui Sild lõpetas slaidiesitluse ja palus osalejatel kohalolijate ankeedid täita, hüppas oma kohalt püsti ettevõtja Olga Aasav ja avaldas soovi oma idee välja käia. Selle jaoks ta läks saali ette. Järgmised kaks osalejat läksid samuti saali ette oma ideesid ja mõtteid avaldama. Kõik kolm osalejat rääkisid emotsionaalselt ja neid kuulati huviga. Samas aga nende ideed ja mõttekäigud ei loonud kohalolijate seas diskussiooni. Sõnavõtjad olid kui esinejad ja osalejad kui publik. Samuti oli märgata, et esinejate ideesid ei võetud tõsiselt. See võis tuleneda ka nende ideede lennukusest ja sellest, et kõneleti auditooriumile mitte kui võrdsele vestluspartnerile.

Pärast seda aga võtsid osalejad sõna kohapealt. Alguses tõusti selle jaoks püsti, kuid hiljem kui üldine diskussioon tekkis, siis keegi enam püsti ei tõusnud. Teatristiilis pingiread sundisid dialoogi tekkimiseks eesolevaid ümber pöörama. Paljud osalejad sõna ei võtnud, vaid jäid kuulaja rolli. Märgata oli ka seda, et mõned linnakodanikud tulid kohale ainult selleks, et oma mõtted linnale kuuldavaks teha ja pärast seda lahkusid.

Põhiteemaks oli Emajõgi ja selle kaldaäärsed. Kallaste puhul tekkis osalejate seas soov need korda teha ja tekkis ühine mõte korraldada selle jaoks talgud, kus löövad kaasa ja mida olid nõus sponsoreerima ka kohalolevad ettevõtted ning kuhu sooviti kaasata ka linnakodanikke. Siin tekkis koostööl põhinev planeerimine ja märgata oli ühist muret osalejate seas. Isikliku huvi esinemist märgata ei olnud.

Vastuolud tekkisid osalejate ja linnavalitsuse töötajate vahel kui tekkis ühine idee Emajõe kaldad korda teha. Linnavalitsuse töötajad olid skeptilised, nt *me ei tahaks ära tappa ideed* ning räägib MTÜ-de tegevusest ja vastutuse äraandmisest. Samuti lisatakse, et see võtab raha ja kallaste hooldamiseks vajalikud vahendid puuduvad, nt *aga teil on olemas ATV-d ja muud vahendid* viidates sellele, et linnal puudub võimekus Emajõe äärseid matkaradasid ja kaldaid korras hoida. Selle peale ütles osaleja: *me saame seda laenata, see ei ole probleem.* Sellega avaldas ettevõtja soovi teha koostööd ka linnaga.

Ideekonkursil oli osalemishuvi palju suurem kui kinnistes töötubades ning diskussioon suurem ja valmidus koostööd teha suurem. Ideekonkurss lõppes kokkukutsuja tänusõnadega ning rääkis edasisest tegevuskavast ja millal võiks esimesi tulemusi näha olla. Sellega lõppes ka ideekonkurss, osad osalejad jäid veel omavahel vestlema ja osad lahkusid ka koheselt.

Tabel 2. Töötubade üldine ülesehitus

	Osalejate arv	Kohtumispäiga korraldus	Hinnang osaluse tingimustele
Majutus	8 osalejat: 2 kapitali 3 huvigruppi 2 administratiiv	Arutelu - laua ümber. Rühmatöö - laual 1 kaart, osalejad seisid või istusid.	Töötoa alguses püüdsid töötoa korraldajad omavahel kokku leppida töötoa arutelu kujunemise viisis. See näitab, et neil puudub kaasamise oskus ja kogemus. Samas aga ei küsitud ka osalejatelt arvamust, mis annaks ka kaasajatele juhiseid ja looks mugavama arutelu ka osalejatele. Töötoas domineerisid kesklinnas asuvate suuremate ettevõtete esindajad. Teised said vähem sõna ja kesklinnast väljas asuva ettevõtte esindaja lahkus pärast arutelu osa. Põhjuseks võib olla teistest erinevad huvid ja seisukohad. Peamiselt keskenduti kesklinnale probleemidele ja veidi ka Toomemäele. See võis aga tuleneda kesklinnas asuvate ettevõtete esindatusest, kus Emajõe vaskkallast ja Tasku-Zeppelini piirkonda arutluse alla ei võetud. Siiski toimus arutelu probleemide üle turisti seisukohast, mis näitas ühist huvi. Lahenduste puhul võis saada takistuseks see, et töötoa juht keeldus arutelu alguses analoogiatega ja võrdluste toomist teiste riikidega. See aga aitaks osalejatel arutelu edasi viia ja uusi ideid leida, mis sobituksid just Tartu linna konteksti. Töötoa juht ja kokkukutsuja andsid ette võimalikke arengusuundi ja vastuseid, mis aga näitab, et soovitakse saada toetust olemasolevatele ideedele ja juba tehtud valikutele. See aga tähendab kaasamise vormina konsulteerimist.
Kaubandus	14 osalejat: 9 kapitali 1 ekspert 4 Tartu LV-st	Arutelu - pingiread, osalejad istusid üksteise taga. Eraldi teises reas istus TTK esindaja. Rühmatöö - laual 1 kaart, osalejad seisid tihedalt ümber laua.	Töötoas oli esindatud nii väiksemad kui ka suuremad ettevõtted ja peamiselt ärisektor, kellel on suurem kokkupuude linnaga suhtlemisel ja kaasaraääkimise kogemus kesklinna kui avaliku ruumi kujundamisel. Samas aga üksteise taga istumine ei võimaldanud tekkida osalejate vahel dialoogi, sest osalejad pidid selle jaoks ennast ümber pöörama. Eraldi reas istus TTK, kes jäi seetõttu teistest osalejatest veidi eemale ja võttis ka vähem sõna. Sõna võttis peamiselt siis kui pidi esitama vastuargumente töötoa juhi visioonile rajada tema krundile bussiterminal. Sellest tekkisid ka vastuolud töötoa juhi ja TTK vahel, mis jäid lahendamata. Siin aga hakkas domineerima Estiko, kes esitas oma visiooni bussiterminali rajamise kohta. Teised aga bussiterminali rajamise ja Estiko visiooni osas oma arvamust ei avaldanud. See näitab, et teiste probleemidesse ei soovitud sekkuda. Kui esialgu olid üksikud mõtted, siis aja möödudes tekkisid ka suurem dialoog ja arutelu, kuid istumise tõttu jäid need need siiski lühikeseks ja pikemat arutelu ei tekkinud. Samas aga vaadati probleeme üldisemalt ning läbi käis rohkem erinevaid teemasid. See võis aga tuleneda ka sellest, et osalejad on juhiositsioonil ja oskavad ennast paremini ka kehtestada ja julgevad oma arvamust avaldada kui see erineb teiste omast. Samuti oli märgata, et osalejad tunnevad töötoa kokkukutsujat ja temaga suhtlemisel kasutati tema eesnime. Seetõttu ka kellegi kõrvalejäämist ei olnud, v.a linnavalitsuse töötajad, kes jäid kõrvaltvaataja rolli. See aga näitab, et linnavalitsuse töötajad soovivad teada ja on huvitatud osalejate arvamustest.

Meelelahutus	<u>5 osalejat:</u> 2 huvigruppi 3 administratiivi	Arutelu - laua ümber, osalejad vahel tõusid püsti, valasid kohvi ja võtsid küpsist. Rühmatöö - laual 1 kaart, osalejad istusid ja seisid ning aeg-ajalt liikusid ruumis ringi.	Töötuba toimus täiesti vabas vestluses. Märgata oli, et osalejad tunnevad üksteist viidates ühistele mälestustele ja reisele. Väga palju toodi ka isiklike näiteid, võrdlusi ja mindi detailidesse, mis võis tuleneda ka osalejate vähesest arvust ja vabamast keskkonnast. Osalejate tutvus ja vähene arv tekitas kohati ka tunde, et arutelu toimub justkui naiste vahel kohvilauas, kus igaüks jooksvalt käis kohvi ja küpsist võtmas. Töötoa korraldajad läksid siin ka vooluga kaasa ja ei püüdnud kuidagi teemasid suunata. Samas aga tuli esile ka nende enda hinnangud ja mõtted, mis näitab nende sulandumist osalejatega ja ka enda vabamat olekut. Konfliktid tekkisid ainult linnavalitsuse töötajate vahel, kus üks esindas enda isiklikku ja osalejatega ühist arvamust ning teine linna arvamust. Lõpus aga linna arvamust esindav töötaja oma arvamust ei avaldanud ja tegi seda vaid siis, kui oli teistega ühisel arvamusel. Sellest oli märgata, et ta loobus vastuoludest ja soovis teistega ühist keelt rääkida. Kuigi palju toodi võrdlusi ja narratiive ühiselt käidud reiseidest, siis sellega pöörati tähelepanu probleemi olemasolule, millele lahendust ei osatud leida. Lahendust leidmisel võis põhjuseks olla ka majanduslikul ratsionaalusel põhinev arutluskäik, mis takistas vaba arutelu toimimist, ideede edasiarendamist ja võimalike lahenduste leidmist.
Õppimine	<u>14 osalejat:</u> 11 huvigruppi 1 ekspert 2 administratiivi	Arutelu - laua ümber. Rühmatöö - laual 2 kaarti, osalejad seisid või istusid ning aeg-ajalt käisid kohvi võtmas.	Töötoas keskendus igaüks rohkem enda asutuse ja selle ümbrusega seonduvatele probleemidele. Seetõttu tekkis dialoog peamiselt siis kui osalejate asutused olid üksteise ligil, millest tulenesid ka ühised probleemid. Kuigi töötoa juht püüdis suunata osalejaid vaatama kogu kesklinna kui õppimise keskkonda, siis osalejad sellega kaasa ei läinud. Nii töötoa juht kui kokkukutsuja olid tavapärasemast tagasihoidlikumad ja esile ei tulnud nende hinnangud, mida oli märgata teistes töötubades. See võis tuleneda ka osalejate autoritaarsusest ja ka nende omavahelisest viisakusest. Seetõttu ka vastuolusid töötoas ei esinenud. Arutelu osa lõpus küsis töötoa kokkukutsuja, mis siin veel peaks olema, et üliõpilasel oleks mõnus. See viis osalejate tähelepanu enda muredest eemale ja hakati vaatama muresid üliõpilase seisukohast. See näitab, et küsimuse esitamise viis aitab osalejate tähelepanu viia olulistele küsimustele ja mõista, miks kohal ollakse. Samas aga rühmatöö toimus hajusalt ja taas keskenduti rohkem enda asutuse ümber olevatele probleemidele kui õppimise keskkonna loomisele Tartu linnas. Rühmatöös tekkinud dialoogid olid ajutised ja põgusad. Rohkem vesteldi eraldi ja kohvitass käes kui vaadati kaarti või kuulati teiste mõtteid. See näitab, et esindati üksnes enda huvisid ja seda hoolimata töötoa kokkukutsujate püüdlustele viia tähelepanu üldisemaks, mis õnnestus vaid ühel korral. Tulemuseks on aga see, et kaasamine ei vii konsensusel põhinevale kaasamisele ja kaasajad ei saa lahendusi, mis oleksid kasulikud kogu linnale. Samuti ei võimalda see osalejate vahelist sotsiaalset õppimist, isiklikku kasvu ja ühise koostöö loomist.

Vaba aeg	<u>13 osalejat:</u> 8 huvigruppi 2 eksperti 3 Tartu LV-st	Arutelu - laua ümber. Rühmatöö - laual 2 kaarti, kuid kõik osalejad seisid või istusid ühe kaardi ümber. Teist kaarti keegi ei vaadanud ja see jäi ka tühjaks.	Töötoas oli esindatud erinevate vaba aja ürituste korraldamisega seotud inimesi, arhitektid ja ka linnavalitsuse töötajad. Seetõttu oli esindatud erinevad huvid. Kogu töötoa jooksul toimus aktiivne arutelu ja ühine dialoog. Osalejad tundsid ennast vabalt ja kellegi kõrvale jäämist märgata ei olnud. Ühist dialoogi võimaldas ühine huvi, kuidas kesklinna rohkem inimesi tuua ja teiste arvamustega arvestamine. Samuti esitati küsimusi teistele osalejatele, mis näitab, et osalejad soovisid õppida teiste kogemustest ja teadmistest. Töötoa juht kasutas varasemast enam aktiivset kuulamist, peegeldamist ja tema hinnangud tulid vähem esile. Samas aga oli märgata, et töötoa korraldajad on õppinud varasematest töötubadest ja saadud kogemusi kasutanud järgmistes töötubades. See aga võis osaliselt tuleneda ka sellest, et töötoa kokkukutsuja lahkus arutelu osa ajaks ja töötoa juht tundis suuremat vastutust arutelu juhtimise eest. Teisest küljest aga on veel palju õppida, sest töötoa juht sekkus tihtipeale uute ideede arendamisse tuues osalejad reaalsusesse tagasi, millega tekib oht võtta arutelu käiku maha. Vastuolusid töötoa jooksul ei esinenud, mis näitab, et teiste kuulamine ja huvitumine teiste arvamusest vähendab ka vastuolude tekkimist ja suurendab tõenäosust jõuda konsensusel põhinevale planeerimisele.
Kontor	<u>11 osalejat:</u> 5 administratiivi 2 kapitali esindajat (ühe kontserni all) 2 Tartu LV-st	Arutelu - pingiread, osalejad istusid üksteise taga hajusalt. Rühmatöö - laual 1 kaart, osalejad seisid tihedalt ümber laua.	Kuigi töötoas oli esindatud erinevad huvid nii äri- kui riigisektorist, siis domineeris peamiselt ärisektori isiklikud huvid. See näitab ka riigiasutuste kogemuste puudumist olla kaasatud ja ärisektori tugevamat seost linnaga suhtlemisel. Samuti oli esindatud ärisektori poole pealt just Estiko ja selle alla kuuluv Tasku keskus, kes osalesid ka kaubanduse teemalises töötoas ning selle võrra oli nende kogemus ja teadmised suuremad töötoas toimuva kohta. See annab parema võimaluse ennast ette valmistada, mida näitas ka võrreldes kaubanduse töötoaga suurem domineerimine ja enda huvide esitamine jättes sellega kõrvale teiste huvid. Samuti ei sekkunud teised osalejad tema domineerimisse, vaid arutelsid teistel teemadel edasi ja seetõttu vastuolusid ei esinenud. Töötoa juhid aga Estiko domineerimist ei takistanud, mis näitab ka Praxise uuringu tulemust, et eelistatakse varasemaid koostööpartnereid. Seda hoolimata ka vastuolust arengustrateegiaga „Tartu 2030“, mille kohaselt välditakse kesklinna tihedat ja kõrgustesse täisehitamist.
Roheline	<u>10 osalejat:</u> 1 huvigrupp 9 eksperti	Arutelu - laua ümber. Rühmatöö - laual 2 kaarti, osalejad seisid või istusid.	Kuigi töötoa teema oli roheline ja säästlik elukeskkond, siis antud huvigrupi seisukohti esindas ainult üks osaleja. Ülejäänud olid arhitektid. Seega domineeris ekspertkeel ja arhitektide nägemus. Teisest küljest aga vaadati kesklinna just rohealade vaatepunktist. See näitab, et osalejad said töötoa eesmärgist aru ja arutelu keskendus ka samale teemale. Roheliste esindaja ennast arhitektide enamusest häirida ei lasknud ja avaldas aktiivselt arvamust. Töötoa korraldajad tundsid ennast töötoas vabalt ja oli märgata võrreldes eelnevate töötubadega suuremat huvi arutelu vastu. Selle võis tingida ka nn omas keskkonnas olemine. Seda näitas ka töötoa kestus, mis läks üle aja ca kaks tundi. Tempot ei soovinud ka töötoa korraldajad maha võtta, mis taas näitas nende suuremat huvi osalejate arvamuse vastu. Osalejate seas olid ka noored arhitektitudengid, kes esialgu kaasa ei rääkinud, kuid kui sõna said ning teised osalejad nende ideesid edasi hakkasid arendama ja näitasid nende arvamuste vastu suurt huvi üles, siis ka nende kaasa rääkimine muutus julgemaks. See näitab, et kaasamisel positiivse kogemuse saamine suurendab motivatsiooni olla kaasatud ja julgust kaasa rääkida olulistest küsimustes.

Elukoht	9 osalejat: 4 huvigruppi 2 kapitali esindajat 2 Tartu LV-st (arhitektid)	Arutelu - laua ümber. Rühmatöö - lual 2 kaarti, osalejad seisid või istusid.	Töötoas istusid vastakuti korteriühistu liikmed (naissoost) ning kinnisvara inimesed ja arhitektid (meessoost). Juba alguses tekkis nende vahel vastasseis. Kogu töötoa jooksul oli põhiteemaks parkimine ehk siis keskenduti peamiselt ühele teemale. Kui kinnisvarainimesed rääkisid, siis kõik kuulasid ning kui korteriühistu liikmed rääkisid, siis teised segasid vahele esitades uusi ideid ja mõtteid. Kogu töötoa jooksul konsensust ei leitud ning märgata oli, et üks räägib ühest teemast ja teine teisest, mis võis ka tekitada pidevaid vastuolusid. Töötoa korraldajatel oli probleeme diskussiooni juhtimise ja suunamisega. Seetõttu oli töötuba planeerimisest väga kaugel. Seda näitas ka töötoa arutelu osa lõpus korteriühistu esindaja küsimus, miks üldse kohal ollakse. See näitas osaleja teadmatust ja varasema kogemuse puudumist olla kaasatud. Seetõttu räägiti peamiselt enda isiklikust vaatepunktist kui esindaja seisukohast. Samas aga rühmatöös kaarti joonistama hakates avaldati arvamust ka üldisemas plaanis ja alles siis muutus töötuba planeerimiskeskseks ja arutlevaks. Seda võis lihtsustada ka asjaolu, et kaart võimaldas näha kesklinna kui tervikut.
Emajõe kallaste idee-konkurss	34 (k.a Tartu LV - arvu ei tea): linnakodanikud, seltsid, ürituste korraldajad jne	Teatristiilis ruum, kus osalejad istusid üksteise taga. Rühmatööd ei toimunud.	Ideekonkursile oli kohale tulnud nii linnakodanikud kui ka kohalikud ettevõtjad. Erinevalt töötubadest ei olnud vaja diskussiooni suunata ega ka julgustama osalejaid rääkima, sest kohe hakati oma ideesid ja arvamusi esitama. Märgata, et osalejad on kohale tulnud kindla mure ja sooviga. Mõned osalejad esitasid oma arvamuse ja idee ära ning seejärel lahkusid. Samas aga paljud osalejad ei võtnud üldse sõna ja ainult kuulasid. Esimesed kolm osalejat, kes läksid saali ette oma ideid esitama, nende ideesid kuulati ja vaadati rohkem kui etendust. See võis tuleneda ka osalejate lennukatest ideedest. Edasi aga toimus arutelu koha pealt ja alles siis tekkis ühine arutelu. Kui aga hakati rääkima Emajõe kallaste äärde pika terviseraja ehitamisest ja kordategemisest, tekkis ka suurem diskussioon. Sellest arenes välja talgute idee, et Emajõe kaldad korda teha. See saavutas positiivse nõusoleku ja heakskiidu. See näitas osalejate ühist muret ja soovi teha koostööd ühise eesmärgi nimel. Vastuolu tekkis ainult linnaametnikega, kes suhtusid ideesse skeptiliselt. Nende valmisolek koostööd teha puudus, mis tingis ka vastuolu. Vastuolu põhjuseks oli argument, et puudub majanduslik võimekus. Siin olid osalejad nõus ka sponsoreerima, mis taas näitas valmisolekut ühise eesmärgi nimel koostööd teha. Ideekonkurss, mis oli ka avalik, oli suurema osalejate arvuga kui kinnistes töötubades, diskussioon suurem ja valmidus ka ise rohkem ühise eesmärgi nimel panustama ning koostööd tegema. See näitab, et mitteformaalne kutse toob kohale erinevad huvigrupid, kes soovivad ja on valmis oma arvamust avaldama. Samuti võimaldab tulla kohale ka neil, kellel puudub varasem kaasamise kogemus ning mis aitab tal näha ka selle olemust ja ehk ka julguse kaasa rääkida.

Tabel 3. Töötubades räägitud teemad

	Majutus	Kaubandus	Meelelahutus	Õppimine	Vaba aeg	Kontor	Roheline	Elukoht
Osalejate arv	8	14	5	14	13	11	9	34
Piirkonnad ²	Kesklinn, Toomemägi	Tasku ala, Kesklinn, Emajõe vasakkallas	Kesklinn, Toomemägi, Tasku ala	Kesklinn, enda kooli ümbrus	Jaani kultuurikvartal, Kesklinn, Toomemägi, Tasku ala, Emajõe vasak- ja paremkallas, Emajõe Filosoofi osa, Riia mägi	Emajõe vasakkallas, Tasku ala, Kesklinn	Kesklinn, Toomemägi, Tasku ala	Kesklinn, Emajõe vasakkallas, Emajõe Filosoofi osa
Hoonestamine	X	X				X	X	X
Inimese toomine kesklinna	X	X	X	X	X	X		X
Avalik ruum ja kord	X		X	X	X			
Transport	X		X	X	X	X	X	X
Parkimine	X	X		X	X	X		X
Jalakäija-jalgratta liiklus				X	X	X	X	X
Pargid, haljastus			X	X	X	X	X	X
Emajõgi		X	X		X			
Bussiterminal		X				X		
Tartu avaturg	X	X	X				X	
Riigi asumine Tartus	X					X	X	
Hoonete funktsioonid						X		X
3 arenguideed ³		X	X					
Katus Rüütli tn kohale		X	X					
Üksikud teemad			Avalikud tualetid, ettevõtjate suunamine	Ühiselamud ühe organisatsiooni alla	Koostöö konkurentidega		Töötoa arutelu viis, arhitektuuripoliitika	Töötoa eesmärk

² Tasku ala - hõlmba Tasku, Ahhaa ja Zeppelini keskuse vahelist ala
 Kesklinn - hõlmba Tartu Kaubamaja, raekoja platsi ja Vanalinna vahelist ala
 Emajõe vasakkallas - hõlmba Ülejõe, Holmi ja Atlantise tagust parki
 Emajõe paremkallas - hõlmba Vabadussilla ja Võidu silla vahelist ala
 Emajõe Filosoofi osa - hõlmba avaturu vastas olevat Filosoofi tänava äärset kallast

³ Töötoa juht pakkus välja kolm võimalikku arenguideed kesklinnas - Tartu kesklinn kui meelelahutus, töökohad või elukoht?

⁴ - Töötoa korraldajad on sama teema võtnud arutluse alla uues töötoas

6.5. Silla loomise võimalused arutelude vahel

Töötoad toimusid vastavalt temaatikale (majutus, kaubandus, meelelahutus jne), kuhu oli kutsutud sama huvigrupi esindajad Tartu linnas. See aga tähendab, et igas töötoas olid esindatud sarnaste huvigruppide arvamused ja ideed, mida osalejad ise ei saanud omavahel võrrelda ja arutada teistes töötubades osalejatega. Seetõttu on vaatluse alla võetud, kuidas on töötoa juhid loonud võimaluse luua sild erinevates töötubades arutatud teemade ja küsimuste vahel. Aluseks on võetud eelnev analüüs ja vastavalt sellele ka kaardistatud töötubades räägitud teemad (tabel 3). Kaardistusest on välja jäetud teemad, mis tulid küll üles, kuid keegi oma arvamust ei avaldanud.

Töötoa juht võttis igas töötoas läbi peamised teemad, milleks olid transport, hoonestus ja haljastus. Tabelit 3 vaadates aga võib näha, et töötoas tulid kõne alla küll samad teemad, kuid erinevad seisukohad tõid kaasa erineva lähenemise ja üksikud mõtted. See näitab töötubade vahel arvamuste ja teemade erisust ning teemade killustatust. Teemade ületoomist ühest töötoast teise töötoa juhtide poolt toimus ühel korral küsides osalejatelt arvamust ehitada Rüütli tänava kohale katus. Mõnevõrra pikem slaidiesitus oli rohelistes töötoas, kus oli toodud sisse ka eelmistes töötubades läbi käinud peamised lahendused. Samas aga ei küsitud osalejate arvamust nendest lahendustest ja ka arutelu osas neid üles ei võetud. Teiste teemade ja mõtete osas ületoomist märgata ei olnud.

Esile tuli töötoa korraldajate enda hinnangud ja teadmatus töötubades räägitud teemasid ja esile toodud probleeme omavahel siduda. Seetõttu palus töötoa juht valida mõnes töötoas küll nt kolm võimalikku arengusuuna vahel, kuid seda ainult kahes töötoas. Teistes töötubades osalejate arvamust ei küsitud ja seetõttu jäid ka nende arvamused kõrvale. Erinevates töötubades toodi esile erinevaid muresid ja probleeme, millele töötoa juhid teistes töötubades osalejate tähelepanu ei viinud ja seetõttu puudus võimalus ka oma arvamust avaldada. Seega ei püüdnud töötoa juhid luua silda erinevate töötubade vahel, et vältida hilisemaid võimalikke konflikte ja vähendada sellega ka planeerija ebakindlustust üha kiirenevas ühiskonnas, sest välja pakutud lahendustest tehakse ikkagi omad valikud.

Töötoa juhtide puhul oli märgata ka kaasajate enda õppimist, kuidas arutelu paremini juhtida. Samas aga oli see pigem juhuslik ja sõltus ka sellest, kes olid osalejad ja kui vabalt nad osalejate seas ennast tundsid. See aga viitab ka töötoa juhtide enda kartustele ja hirmudele,

kas nad suudavad ka osalejate seas luua paremat keskkonda arutelu kujunemiseks. Teisest küljest aga konfliktiolukordasid lahendati üldjuhul küsimuse esitamisega viies osalejate tähelepanu teisele probleemile või teemale. Seega ei soovinud ka töötoa juhid ise konflikti sekkuda ja lihtsam oli võtta uus teema. Sellega jäid aga vastuolud lahendamata ja ei võimaldatud osalejatele anda tunnet, et arutelu toimub vabas ja sundimatus keskkonnas ning saada positiivset kogemust kaasamisest.

Igas töötoas kasutasid töötoa juht ja korraldaja erinevaid juhtimisstiile. See olenes nii osalejate esindatusest kui ka nende arvukusest. Vabamalt tundsid ennast töötoa juhid meelelahutuse töötoas, kus oli 2 osalejat või roheliste töötoas, kus enamuses olid arhitektid. Mõlemas töötoas tuli rohkem esile ka töötoa juhtide enda hinnangud ja visioonid. Samas aga töötoa juhtide hinnangud ei tulnud esile õppimise ja vaba aja töötoas, kus kasutati rohkem peegeldamist ja aktiivset kuulamist ning osalejate arutelu toimumisse sekkuti vähem. Samas aga kaubanduse ja kontori töötoas oli näha, et välditakse võimalikke konflikte ja vastuolusid ning eelistatakse just suuremat võimu omava äri sektori arvamust, kellel on ka varasem kaasamise kogemus. Suuremat ettevalmistust arutelu kujunemiseks näitas tavapärasest pikem slaidiesitus roheliste töötoas. See võis tuleneda ka kartusest ja valmisolekust radikaalseks planeerimiseks, mis seisneb vastuhakkamisel ning võitlemisel poliitilise ja bürokraatliku võimuga. Seega eelistasid töötoa juhid suuremat võimu omavate äri sektori, roheliste esindaja ja arhitektide arvamust. Huvi roheliste esindaja arvamuse vastu aga tulenes soovist teada, millistel tingimustel on võimalik kaubelda kesklinna hoonete ehitamisel.

Arutelu juhtimise osas tulid esile ka arutelu kokkuleppimise viisid, kus osalejad soovisid tuua võrdlusi ja näiteid teistest riikidest või linnadest. Võrdluste toomisest töötoa juht aga keeldus, samas aga tõid osalejad igas töötoas pidevalt analoogiaid. Sellega kehtestas töötoa juht ja näitas soovimatust anda võimalus osalejatele oma arvamust avaldada arutelu kujunemise viisis. Võrdluseid tõi töötoa juht aga ise sisse eelviimases töötoas juba slaidiesitluses. Seega anti erinevates töötubades erinev võimalus analoogiaid tuua ja sellega lihtsustada ka arutelu kujunemist või lahenduste leidmist. See näitab, et puudub kindel nägemus arutelu juhtimisest ja selle kujunemise viisist.

Kõige enam tuli vastuolu hoonestamise osas, kus kaubanduse ja kontori teemalises töötoas leiti, et kesklinn tuleb tihedalt täis ehitada kõrghoonetega. Siinjuhul ei öelnud töötoa juht midagi hoolimata sellest, et see läheb vastuollu arengustrateegiaga „Tartu 2030“. Samuti ei

võetud seda teemat üles roheliste töötoas, kuid samas uuriti juba ette võimalusi kauplemiseks ja tingimusi võimalikuks hoonestamiseks. Valmisolekut kauplemiseks näitas ka roheliste esindaja. Seega ei püüdnud töötoa juhid leida töötubade vahel võimalikku konsensust ja koostööl põhinevat planeerimist, vaid keskendusid võimalike kauplemise tingimuste välja selgitamiseks. See tähendab omakorda kaasamist konsulteerimise vormis, kus töötoa juhid on ette teinud omad valikud, lähtuvad varasemate koostööpartnerite huvidest ning vajavad osalejate toetust ja nõusolekut erinevate valikute vahel.

6.6. Linnakodanike internetiküsitlus

Tartu linna kodulehel üleval olnud küsimustik sisaldas 13 erinevat küsimustikuvormi olenevalt sellest, kuidas vastaja on kesklinnaga seotud (lisa 1). Kõik sisaldasid nelja küsimust, millest esimene oli valikvastustega ja ülejäänud vabas vormis (lisa 2). Lisaks oli võimalus vabas vormis teha ettepanekuid ka neil inimestel, kes otseselt kesklinnaga seotud ei ole. Kuigi küsimustik pidi olema üleval kuu aega, jäi küsimustik ülesse jaanuari lõpuni. Tartu linna planeerimisosakonna sõnul võeti arvesse ka hiljem lisatud arvamused ja ettepanekud.

Töötoa juhi Veiko Sepa sõnul seati küsitlusele kaks ülesannet:

- 1) anda aktiivsetele kodanikele võimalus oma hinnang kesklinna toimimisele ühes või teises nende jaoks olulises linnaelu funktsioonis ning esitada oma ettepanekud, kuidas muuta kesklinna paremaks;
- 2) koguda võimalikult palju erinevaid ideid kokku, et midagi olulist ei ununeks erinevate lahenduste kaalutlemisel stsenaariumite koostamisel.

Need ülesanded töötoa juhi sõnul küsitlusega ka täideti. Kokku laekus vastuseid 176, mis on Tartu linna kohta üsna hea tulemus. Kuigi küsitlus pandi kodulehele üles oktoobri lõpus ja pidi seal olema kuu aega, siis tegelikkuses oli üleval aga jaanuari lõpuni. See tähendab, et linnakodanik sai oma arvamust avaldada enne töötubade toimumist. Samas aga võeti arvamused kokku pärast seda kui kõik töötoad olid ära toimunud. Töötoa juhi sõnul võis täheldada ka ühisosa töötubades kogutud hinnangute ja ettepanekutega, mida ta pidas edasise stsenaariumite ja strateegia koostamise jaoks heaks tulemuseks. Töötoa juhi ootuste kohaselt oli enamus ettepanekutest olemasolevast olukorrast lähtuvad ja probleemikesksed, napilt aga suuri strateegilisi uuenduslikke ettepanekuid. Internetiküsimuste tulemused kajastuvad erinevates stsenaariumites.

Linnakodaniku kaasamine toimus ainult kodulehel asuva küsimustiku kaudu, mis on tähendab aga ühesuunalist kommunikatsiooni. Linnakodanik esitab oma ettepaneku ja arvamuse ning vahetu tagasiside puudub. Töötubades osalejad aga saavad oma arvamust avaldada vahetus suhtluses. Siin tuleb sisse võimuvahekord töötubades osalejate ja tavakodaniku vahel, kus esimesel juhul saadakse kohest tagasisidet ja võimalust oma huvide eest rohkem seista. Eriti seetõttu, et töötubadesse on valitud kindlad osalejad oma seniste kogemuste põhjal ja kes esindavad enda ettevõtete või valdkonna huvisid. Suurem huvi oli kuulda ärisectori arvamust ja arhitektide arvamust. See aga näitab ühe grupi arvamuse eelistamist teisele ja kuulda arvamusi, et vältida hilisemaid konflikte avalikkuses. Seega kasutati antud juhul kaasamist konsulteerimiseks, kas juba tehtud valikud sobivad või mitte ning vajadusel neid kohendada.

6.7. Arutelu Tartu Postimehe veergudel

26. aprillil 2011. aastal esitles Tartu linnaarhitekt Tiit Sild linnavalitsuse istungil Emajõe vasakkalda pargialade taashoonestamise kavandit „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava“ (Sild & McLean 2011), mida Tartu Postimees järgmisel päeval ka kajastas. See tekitas aga Tartu Postimehe veergudel elavat arutelu erinevate ekspertide ja arvamussliidrite vahel, mis kestis kuni juuni lõpuni. Kokku oli 18 artiklit, millest 13 oli arvamusslugu, 1 lugejakiri ja 4 uudisslugu (kaks uudist ja kaks küsitlust). Arutelu lõpetas Tartu Postimees avaldades artiklitest välja nopitud põnevamad, vaidlushimulisemad ja muidu vahvad mõttekäigud (Kalmre 2012).

Meediaarutelu puhul ei olnud tegemist Tartu linnavalitsuse poolt juhitud protsessiga. Samas aga andis meedia võimaluse igaühel avaldada oma arvamust hoonestuskavast ja kesklinna planeerimisest. Seetõttu on antud peatükis analüüsitud meedia kui iseseisva platvormi osalusvormi võimalusi ja vaadatud, kuidas ta sobitub kokku linna poolt juhitud aruteluga.

Antud peatükis on vaatluse alla võetud kõik 18 artiklit ning kaardistatud artiklites räägitud peamised teemad (tabel 4). Teemade kaardistamisel on aluseks võetud töötubadest läbi käinud teemad, mis aitab võrdlust lihtsustada. Samuti on teemade puhul loodud mõttelised töötoad, kus on esindatud ühe huvigrupi esindajad (volikogu liikmed, arhitektid, ajakirjanikud, ettevõtjad, linnakodanikud jne). Teemade puhul on välja toodud ka artiklite kronoloogia (Lisa 3), kus on välja toodud peamised esitatud argumendid ja viited varasematele tekstidele. See võimaldab vaadata, millised teemad on mingil ajal sisse võetud ning kuidas ja kelle vahel on tekkinud dialoog.

Tabel 4. Tartu Postimehe veergudel räägitud peamised teemad.

	Ajakirjanik	Õppimine	Roheline	Meelelahutus	Kaasajad	Volikogu	Spetsialistid - arhitektid, geograafid, planeerijad	Linnakodanik
Hoonestamine	X	X	X	X	X	X	X	X
Inimese toomine kesklinna								
Avalik ruum ja kord								
Transport								
Parkimine						X		
Jalakäija- jalgratta liiklus							X	
Pargid, haljastus	X	X	X	X	X	X	X	X
Emajõgi				X	X	X	X	
Bussiterminal								
Tartu avaturg								
Riigi asumine Tartus					X		X	
Hoonete funktsioonid							X	
3 arenguideed								
Katus Rütli tn kohale							X	
Üksikud teemad								
Kaasamine	X	X			X	X	X	
Sillad				X			X	
Planeerimine	X						X	
Rahvastiku kasv	X				X			

Arutelu alguses domineerisid peamiselt arhitektid esitades oma visioone Emajõe vaskkaldast. Otsene dialoog aga nende puhul puudus, artiklid olid suunatud pigem avalikkusele. Otsesest vastuolu aga hoonestuskava osas artiklites ei esinenud. Arutelu põhines planeerimisest rääkimisel ja erinevate visioonide esitamisel. Samas aga arutelu kujunemisel hakkasid oma arvamust avaldama ka teised huvigrupid, kus viidati varasemalt ilmunud arvamuskirjeldustele. Siit tulid esile ka tugevamad vastuseisud hoonestuskavas esitatud ideede osas. Samuti seati kahtluse alla linnaarhitekti Tiit Silla esitatud põhjendused. Teisest küljest aga oldi tänulik, et hoonestuskavaga on saavutatud tähelepanu Emajõe vasakkalda pargile.

Arvestades, et hoonestuskava nägi ette Emajõe vasakkalda hoonestamist, on ka arutelu peamine teema kõigi gruppide seas olnud hoonestamine ning pargid ja haljasalad (tabel 4).

Väga paljude gruppide seas toodi sisse ka Emajõgi. Samuti võis märgata paljude seas suurt tänutunnet linnaarhitektile hoonestuskava eest, millega ta on tähelepanu pööranud olulisele linna keskkonda kujundavale teemale. Siinkohal aga viidi jutt koheselt edasi vajadusele linnaarhitekti idee üle tekitada avalik arutelu, kuhu oleksid kaasatud erinevad huvigrupid, spetsialistid ja ka linnakodanikud. Seetõttu tuli paljude artiklite puhul esile ka avalikkuse kaasamise teema.

Arutelu arenedes toodi sisse ka üksikud teemad, mis tuli esile just kindlate gruppide seas. Arhitektid rääkisid üldisemalt planeerimisest ja avaliku ruumi kujundamisest ning esitati omapoolseid visioone hoonestamisest. Sellega domineeris ekspertkeel. Linnakodanik ja ettevõtja tõid sisse ka sildade teema, mis töötubades teemana läbi ei käinud ja millest linnaarhitekt hoonestuskava esitledes ei rääkinud. Samuti avaldasid ülejäänud grupid oma mõtteid keskendudes rohkem ühele kindlale teemale ja piirkonnale. See võimaldas enda seisukohti ja muresid põhjalikult selgitada ning seada teiste poolt esitatud argumendid küsimuse alla ja esitada vastuargumente. Tema mõttekäiku ei katkestatud ega ka suunatud kellegi poolt. Samas aga puudus vahetu tagasiside võimalus ja teadmatust, kas ja kui suurel määral tema arvamust kuulda võetakse.

Teemade kaardistamise puhul tuli selgelt välja, et spetsialistid on hoonestuskavast rääkides rohkem erinevate teemade üle arutanud. Samas on see arvestades nende haridust ja kogemust ka mõistetav. Kuigi töötubades räägiti erinevatest piirkondadest, siis antud juhul käsitleti konkreetset hoonestuskava, mis hõlmas ainult Emajõe vasakkallast (Ülejõe park ja Atlantise ümbrus). Seetõttu ei saa teemade kaardistamise puhul erinevaid piirkondi ka välja tuua. Seega tuleb töötubade vaheline erinevus sisse juba ühele kindlale piirkonnale keskendumisega.

Vaadates tabelit 4 on näha, et peamiselt arutleti hoonestamise ning parkida ja haljastuse teemal. Võrreldes töötubadega piirkondlikku erinevust ja teemade killustatust esile ei tulnud. See tulenes ka sellest, et hoonestuskava nägi ette ehitamist Emajõe vasakkaldale. See näitab, et kindlale piirkonnale keskendumine aitab ära hoida teemade killustumise. Seega on töötubades osalejatel raske vaadata kesklinna kui tervikut ja oma arvamust avaldada niivõrd keerulises küsimuses nagu planeerimine. Sellega on töötoas osalejad keerulise ülesande ees, kus ühelt poolt soovitakse kaasa rääkida ning teiselt poolt puudub oskus ja teadmine planeerimisest. See võis olla ka põhjus, miks töötubades räägiti erinevatest seisukohtades ja esile tulid üksikud mõtted või lahendused.

Kõige enam rääkisid erinevatel teemadel arhitektid ja spetsialistid. See näitab, et nende oskus ja teadmine planeerimisest on suurem kui tavakodanikul või huvigruppidel. Seega on vajadus ületada vastuolu ekspertkeele ja tavakodaniku vahel. Tavakodaniku huvi ekspertide arvamuse vastu tulid esile nii töötoas kui ka meedias. Kui meedias arhitektid omavahelist dialoogi ei loonud, siis tavakodanikud ja muud huvigrupid viitasid enda artiklites arhitektide visioonidele ja ideedele, millele oli ka nende arutluskäik üles ehitatud. See näitab, et tavakodanik soovib kuulata ja on huvitatud ekspertide arvamusest.

Seega olid töötubades osalejad keerulisema ülesande ees, kus pidid oskama kaasa rääkida kogu linna planeerimisest. Siin aga tuleb esile probleem, kus tavakodanikul puudub vastav kogemus ja oskus. Samas aga meedia arutelu puhul oli näha, et hoonestuskava või visiooni olemasolu aitab paremini mõista ja lihtsustada kaasa rääkimist linna planeerimise küsimuses. Sama võis täheldada ka töötubades, kus rühmatöös lauale asetatud kaart võimaldas osalejate vahel paremat dialoogi tekitada ja näha kesklinna kui tervikut.

Arutelude lõpusosas avaldab oma arvamust ka Tartu linnaplaneerimisosakonna juhataja ja töötubade kokkukutsuja Indrek Ranniku. Samas aga otseselt ei maini hoonestuskava ega ka varasemaid artikleid, vaid seob kesklinna planeerimise kesklinna üldplaneeringuga ja vajadusele koostada erinevad arengustenaariumid, et midagi otsustada: *Otsus jõe kallaste kohta saab olema põhimõttelise kaaluga. Keegi ei hakka kapitaalselt investeerima haljasaladesse, mis kaugemas perspektiivis kuuluvad hoonestamisele, seega otsus vajab põhjalikku strateegilist analüüsi ja avalikke arutelusid* (Ranniku 2011). Selleks hetkeks veel avalikkust töötubade toimumisest ja linnakodanike seas arvamusküsitluse läbiviimisest ei teavitatud.

7. Järeldused ja diskussioon

Bakalaureusetöö lähtus probleemipüstituses konsensuseotsijate vaatenurgast, mille kohaselt konsensus ja osalemine on ideaalse planeerimismudeli osad. Samas ei ole võimalik öelda, et Tartu linn oleks teadlikult seadnud endale sarnased eesmärgid. Siiski püüdsin vaadelda, kuidas kasutatavad kaasamispraktikad ja –võimalused toetaksid konsensuseotsijate ideaale, millistel põhjustel ja millistel mitte. Vaatluse all on eelkõige võimalikud ohukohad ja riskid kaasamisel, kus positiivsed aspektid on jäetud kõrvale. Kuigi Tartu linn täitis kõiki kaasamise hea tava kohaselt ette kirjutatud juhiseid, mille puhul võib eeldada, et see on muutunud positiivses mõttes ka rutiiniks, ei taga see automaatselt kommunikatiivse planeerimise ideaale. Inimeste kogemus ja kaasa rääkimise oskus linna planeerimises on erinev, millest tulenesid ka erinevused ja vastuolud erinevate osalusvormide vahel – mida ja millest rääkida ning kuidas rääkida. Siinkohal tuleb nõustuda Avatud Eesti Fondi juhataja Mall Hellami (2010) arvamusega, et kaasamise hea tava on suurepärase alusraamistik nii inimeste harimiseks kui ka kaasamiseks, napib vaid reaalseid samme selle raami täitmiseks sisuga. Seetõttu on vaja õppida nii kaasajatel kui ka kaasatavatel, mida saab teha läbi praktikate, teavitustöö ja õppimisega ning rutiini vältimisega.

Tartu kesklinna arengustrateegia koostamine tõi kaasa erinevate sündmuste jada. Kõigepealt koostas Tartu linnaarhitekt Tartu Emajõe vasakkalda hoonestuskava, mis tekitas elavat arutelu erinevate aramusliidrite vahel Tartu Postimehe veergudel. Arengustrateegia koostamisel oli Tartu linnavõimudel vähemalt retoorilisel tasandil soov kõigi arvamust kuulda, mille jaoks korraldati üheksa kinnist ja eraldiseisvat kohtumist linnaelanikega, iga kohtumine ise teemal ja erinevate osalejatega. Erinevates töötubades osalejad omavahel aga kohtuda ei saanud. Ülejäänud linnakodanikud said oma arvamust avaldada samaaegselt töötubade toimumisega Tartu linna kodulehel. Tartu linnaarhitekt tegutses aga eraldi kuulutades töötubade toimumise ajal välja Emajõe kallaste ideekonkursi, mille eesmärgiks oli viia kokku kohalikud ettevõtjad ja arhitektid, et ühiselt viia ideed ellu. See aga tähendas linnaarhitekti ja Tartu linna erinevaid tegutsemisruumi kaasamisel avalikkust kesklinna planeerimisel. Tartu linnaarhitekti kaasamine arvestas üksnes Emajõe kaldaid ja lühiajalist tulemust, arengustrateegia kaasamine aga kogu kesklinna 20-30 aasta perspektiivis. See tähendab erinevaid ideesid ja erinevaid tulemusi ning hiljem ka vastuolusid, kus üks lahendus välistab teise. Siinkohal võib tulemuseks olla seotud inkrementalism (tabel 1, lk 10), kus puudub terviklik lähenemine ning linnaruumile esitatavate ootustega mittesobiv ja kaootiline planeering.

Osaluse tingimused ja eesmärgi täitmine

Linna poolt juhitud kaasamise protsess näitab soovi laiema avalikkuse kaasamiseks, kuid kommunikatiivse planeerimise vaatevinklist paistab, et sissekujunenud kaasamisrutiinid ei võimaldanud osaluse ideaale realiseerida. Kasutatud osalusvormid toetasid sissekujunenud suhtlusrutiinide ja võimusuhetega harjutud suhtlusolukordade jätkamist. Töötubades osalejatel oli kõige suurem võimalus oma arvamust avaldada, selgitada ja põhjendada ning esitada ka vastuargumente. Kodulehe arvamusküsitlus peegeldab aga toetavale planeerimisele iseloomulikke kaasamisvõtteid, kus soovitakse kinnitust töötubades välja pakutud lahendustele. See annab muidugi võimaluse kaasajatel ette ennustada võimalikke vastuolusid ja rahulolematust arengustrateegia avalikustamisel. Arvamusküsitluse kohese tagasiside ja põhjenduste puudumine, miks üks või teine välja pakutud lahendus ei sobinud, võivad aga siiski tekitada hilisemat rahulolematust ja võimalikke vastuolusid avalikkuses. Seetõttu tuleb üldise tagasisidena erinevad välja pakutud lahendused kokku koondada ja uuesti inimestele kommenteerimiseks avalikult välja pakkuda, mis aitaks mõista ühe või teise lahenduse mittedobivust.

Formaalne teavituskanal ja ametlik keel jäävad tavakodanikule kaugeks ning ei võimalda tekitada kutse saajal huvi ka kohale tulla. Tehnilised lahendused näitavad küll IT-alast võimekust ja muudab linna töö mugavamaks, kuid ei suurenda linnakodanike teadmist ja oskust olla kaasatud. Meediadebatt ja Emajõe ideekonkurss näitasid, et inimeste huvi kohale tulla ja planeerimises kaasa rääkida on olemas. Mõlemal juhul toimus kaasamine eelneval teavitusel (millal, miks ja kuidas räägitakse ning mis sellest muutub) tavakodaniku keeles, mis tekitas osalejatel vajaduse ja soovi ka enda jaoks olulistest küsimustes arvamust avaldada. Samuti näitasid mõlemad osalusvormid, et ollakse valmis ületama vastuolusid ja koostööd tegema nii linna kui ka ekspertidega. Taolist huvi aga ei olnud töötubades märgata. Seetõttu võib oletada, et mida ametlikum on kutse ja selle sisu, seda väiksem soov ja sidusus tekib kutse saajal olla kaasatud ja mõistmist, mida temalt oodatakse. Seda näitas ka osalejate teadmatust, miks töötubades kohal ollakse. Samuti võib huvipuudus tuleneda varasemate kaasamisprotsesside põhjal kujunenud eelhoiakust selle kohta, kuivõrd sisuliselt elanike arvamusi arvestatakse ja kes on sobilikud dialoogipartnerid ning seetõttu ei võeta nende arvamust ka kuulda. Inimeste huvi tekitamisel peab lähtuma inimlikumal pinnasel ja teavitustööl, et ka kutse saaja mõistaks kaasamise tähtsust, mida tõi välja ka Healey (lk 17). Samuti võib oletada, et tavainimeste sotsiaalsed suhtlussituatsioonid erinevad kommunikatiivselt niivõrd ametlikest situatsioonidest, mistõttu võimalus kaasa rääkida ei

saagi eriti kedagi kõnetada – alates kokkusaamise kohast, mis kannab ka endas teatud sõnumit.

Siin peitub ka oht, et kui esialgu saavutatakse konsensus, siis hiljem võivad kõrvale jäetud huvigrupid lõhkuda konsensusliku otsuse ning ollakse tagasi alguspunktis. Töötubades osalejatel on kõrvalejääjatest suurem võimalus oma huvide eest seista, mis loob ebavõrdse võimu jagunemise töötubades osalejate ja mitteosalejate vahel. Ka hiljem, kui mitteosalejad soovivad oma arvamust avaldada ja enda huvide eest seista, võib neist jääda mulje kui konsensuse lõhkujatest ja planeeringu venitajatest. Selles võib näha ka ohtu, miks puudub hiljem julgus, kui otsus vastu võetud, oma huvide eest välja tulla ja olemasolevat konsensust lõhkuma hakata.

Sissekujunenud suhtlusrutiinide ja endiste suhete jätkamist võimusuhetega võimaldasid töötubade huvigruppide keskne lähenemine, mis takistas nägemast uute ideede tekkimist ja nende edasi arendamist. Samuti silla loomist erinevate töötubade vahel. Kommunikatiivsed planeerijad näevad ekspertteadmistes olemuslikke vigu reaalsuse kirjeldamises ja vastuolu tavainimese isikliku ajaloolise kogemusega. Siinkohal aga on vajalik mõelda sellele, kuidas vastuolu vähendamiseks tuua juurde rohkem tavainimese arvamust. See aga saab toimida ainult läbi erinevate koostöö vormide. Seda tõestas ka Emajõe ideekonkurss, kus tavainimeste ideesid aitavad arhitektuuri tudengid Emajõe kallaste elavdamiseks teoks viia, mida käesolevas töös küll fookuseeritult ei uuritud. Huvigruppide kesksusest välja tulemist aitavad näiteks kodanike foorumid avalikus ruumis (Emajõe kallastel, Holmi pargis jne), fookusgrupid, linnakodanikega vestlemine tänaval vm osalusvormid. See toob kaasa ka linnakodanike teadmise ja oskuse olla kaasatud ning ümber lükata eelarvamuse, et eelistatakse varasemaid koostööpartnereid.

Võrdlus meediadebatiga näitas, et tavakodanikul puudub oskus koheselt niivõrd keerulises küsimuses nagu linna planeerimine kaasa rääkida. Äri sektoril on suurem kokkupuude linnaga suhtlemisel ja kaasarääkimise kogemus kesklinna kui avaliku ruumi kujundamisel. Seetõttu oskasid nad ennast paremini ka kehtestada ja oma eriarvamusi julgelt avaldada. Osalejate varasema kogemuse puudumine kaasamisel tõi kaasa teemade killustumise ja üksikute sidustumata ideede esitamise. Seega on võim ebavõrdselt jagunenud juba osalejate kogemuse järgi olla kaasatud. Teatud huvigruppide arvamuse eelistamine näitab aga Sageri (tabel 1, lk 10) poolt välja toodud kuhjuvat inkrementalismi, kus linnal on huvi küll võimalikult palju

erinevaid huvigruppe kaasata, kuid kaasamisest võetakse arvesse ainult need väärtused või ettepanekud, mis sobituvad juba eelnevalt kehtestatud otsustesse või siis võimalusi leevendusmeetmete jaoks.

Sager (1994:14) tõi välja, et kompromissi saavutamiseks kasutatakse strateegilisi tegevusi nagu kauplemine või läbirääkimine, mida tuli esile ka töötubades äri sektori ja roheliste esindaja ning töötoa juhtide vahel. Kauplemine toimus hoonestamise ja pargialade üle teadmisel, et oma soovide ja isiklike huvide saavutamiseks tuleb see eelnevalt planeerimisse sisse arvestada ning ka teadmist, et nagnii hoonestatakse ja seetõttu ollakse valmis loobuma millestki, et saavutada avalikkuse jaoks kasulik otsus. Kompromissi otsimine aga ei võimalda vaadelda olukordi terviklikult ja otsida lahendusi kõigile probleemidele korraga ning toodab omakorda inkrementalismi otsides võimalusi leevendusmeetmete jaoks.

Töötoa juhtide poolt loodud võimustavaid olukordasid ei saa pidada tahtlikuks, vaid pigem juhuslikuks. Samuti ei olnud osalejatel võimalust kaasa rääkida arutelu kujunemise viisis, mis aga aitaks osalejatel mõista seda, mida neilt oodatakse. Arutelu juhtimisel soovisid töötoa kokkukutsujad ühelt poolt saada lahendusi pikas perspektiivis, teisest küljest aga sekkus töötoa juht skeptilisusega võimalike ideede arendamisse. Siinkohal võib taoline vastuolu tekitada ka osalejal arusaamatust selles osas, mida soovitakse kuulda ja passiivsust või kartust edasisel osalemisel.

Märgata oli ka läbiviijate õppimist, kus järgmistes töötubades selgitati rohkem edasist tegevust või tehti kokkuvõtte eelmistest töötubadest, kuid ainult mõningatel juhtudel. See näitab, et töötoa juhid peavad õppima oma kogemustest, nägema kordaminekuid ja ebaõnnestumisi. Märgata oli ka väsimuse tekkimist, mis ilmnnes kiirustamises, rutiini tekkimises ja ideede kordumises.

Linnavalitsuse töötajate puhul oli huvi osalejate arvamuste ja murede vastu olemas, kuid puudus kogemus ja oskus ka ise kaasa rääkida. Rääkimata oskusest julgustada rääkima inimesi, kes pole sellega harjunud. Kartus võtta arutelust aktiivselt osa ning vajadus õigustada linna otsuseid ei võimalda ühise keele ja erinevate koostöövõimaluste saavutamist. Siinkohal peaks Tartu linn mõtlema ka enda töötajate motivatsioonile ning julgustama neid erinevate huvigruppidega suuremat arutelu ja koostöövõimalusi looma. Seda ka juhul, kui selle tulemusel ei leita ühist konsensust, sest olulised on ka kaasamise kõrvaltulemused.

Võimalike arengusuundade ja vastuste ette andmine töötoa juhtide poolt näitab, et soovitakse saada toetust olemasolevatele ideedele ja juba tehtud valikutele. See aga tähendab kaasamise vormina konsulteerimist, kus planeerijal on olemas erinevad visioonid ja läbi kaasamise soovitakse saada avalikkuse toetust. Kaasamise puhul on aga oluline mõelda ka nendele arvamustele, mis võivad planeerija omadest täiesti erineda.

Töötubade lõpus jäi osalejatele selgitamata edasine tegevus, mis annaks ka osalejatele kindla teadmise selle kohta, kuidas nende arvamust kuulda võetakse. Osalejatele saadeti tagasisidena töötubade protokollid, mis on aga ametlik viis pöördumiseks ja ei sisalda vastust eelnevalt vastamata jäetud küsimustele – mis edasi saab ja mida sellega peale hakatakse.

Nii Innes (2004:8) kui ka Healey (2003:17) viitasid, et ühisele nõusolekule mitte jõudmine ei tähenda tingimata läbikukkumist. Seetõttu tuleb oluliseks pidada kaasamisega saavutatud kõrvaltulemus nagu sotsiaalne õppimine, isiklik kasv, erinevad koostöövormid ja vastuolude ületamine. Seega on jäetud kaasamisega kasutamata võimalus saavutada nii koostööl põhinev planeerimine kui ka saavutada võimalikud kaasamise kõrvaltulemused, mis omakorda aitab kaasa linna arengule ja loob head eeldused järgmistes kaasamist nõudvates küsimustes nii osalejate kohale tulemise kui ka konsensusle leidmisel.

Töötubades osalejate vahel dialoogi tekkimise võimalus saab olla suhteliselt väike, sest erinevates töötubades räägiti küll palju ühistest asjadest, kuid samas erinevatest huvides lähtuvalt, näiteks kategooriliselt erinevad ja vastanduvad seisukohad kõrghoonestuse küsimuses. Kui aga praegused töötoad kokku panna ilma üksteist nägemata, on pilt vägagi vastuoluline ja arvamuste erinevus väga suur. See aga sunnib lõppkokkuvõttes planeerijat tegema omad valikud ja otsused, kus ühtesid eelistatakse teistele. See aga tähendab kaasamist konsulteerimise vormis, mida keskse kaasamisvormina näeb ette ka uus valitsuse kaasamise hea tava. Sageri (tabel 1, lk 10) poolt välja toodud planeerimise paradigmat osas aga on sellisel juhul tegemist kuhjuva inkrementalismiga, kus eelistatakse ühtesid väärtuseid teistele. See aga ei too kuidagi kaasa konsensusel ja koostööl põhinevat planeerimist ning linn jääb hätta valikute õigustamisega. Seetõttu on vajalik luua olukord, mis tagab kaasamise eesmärgi püstitamisele võimalikult konsensusliku olukorra.

Visioon kaasamisest

Käesoleva töö raames lahendusi välja töötades on autoril välja kujunenud ka enda visioon, kuidas oleks pidanud kaasamise protsess toimuma ja arutelu kujundama. See võib küll tunduda esialgu tagantjäreli tarkusena, kuid annaks edasistel kaasamisega seonduvates küsimustes ka parema nägemuse protsessi kujundamisest. Samas aga tuleb arvestada, et ideaalset kaasamise olukorda ja täieliku konsensusse saavutamist ei saa eksisteerida.

1. Määratle erinevad huvigrupid. Osalejate seas peavad olema nii väikese kui ka suuremate ettevõtete juhid ning esindatud nii kesklinn kui ka teised linnaosad. Samuti tuleb kaasata erinevaid vastava ala eksperte (arhitektid, geograafid jne), mis aitab vähendada lõhet eksperdi ja tavakodaniku vahel.
2. Vali õige keel. Kaasamise puhul tuleb formaalsed kutsed muuta tavakodanikule mõistetavasse keelde (mis ja miks toimub, mida oodatakse ja mis edasi saab ning osaluse tähtsus). Kõigile tuleb anda ka kohest tagasisidet (millal ja kuidas andmed kokku kogutakse ning mis nendega edasi tehakse) ja hiljem koondatud üldine tagasiside väljapakutud lahenduste kohta (põhjendused, kas ja miks ei sobinud, kus on kokkupuutepunktid).
3. Korralda arutelud. Oluline on küsida mitte üksnes huvigruppide, vaid ka koondumata linnakodanike arvamust näiteks foorumitega avalikus ruumis ja tänavaküsitlustega. Vaatluse lisamine näitab omakorda, kuidas inimesed linnaruumi kasutavad. Otsida tuleb erinevaid osalusvorme ja –ruume ning formaate, kuhu on võimalik kokku tuua nii eksperdid, huvigrupid kui ka tavakodanikud. See võimaldab suuremat kaasatust ka nende inimeste puhul, kes ei ole teadlik kaasamisest või kes ei julge oma arvamust ise avaldada.
4. Osalejate paiknemine. Kohtumispaigas tuleb osalejate paiknemist korraldajate poolt juhtida nii, et kõrvuti istuksid erinevat võimu omavad isikud või erinevad huvigrupid. See aitab osalejatel üksteisega paremini integreeruda.
5. Loo sild erinevate osalusvormide vahel. Selge on see, et kõik osalejad ei mahu ühte ruumi. Selleks, et sillata erinevaid arutelusid, tuleb võtta aega, et tegeleda kogutud info ja arvamuste ülekordamisega, testida neid erinevate auditooriumide ees. Välja toodud lahendused, narratiivid, võrdlused ja argumendid tuleb üle viia ka teistesse aruteludesse. Seda võib teha ka eelnevalt kogutud kokkuvõtteid kirjalikult ette saates, küsimusi õhku visates. Lõpus tuleb korraldada ka kõiki osapooli kokku toov kohtumine, kuhu on põhimõtteliselt kutsutud kõik huvilised ja arutada teemasid, kus oli märgata võimalikke konflikte ja vastuolusid ning püüda neid üheskoos ka lahendada.

6. Püüa säilitada konsensust ka muutuvates oludes. Kuigi antud juhul on koostatud 5 erinevat arengustsenaariumit, mida lahendavad Tartu linna poolt kinnitatud ekspertgrupp, siis visiooni kohaselt peaks toimuma ekspertgrupi kohtumine ka tavakodanikega, millest sünnib lõplik arengustsenaarium. See välistab võimaluse, et hakkab domineerima eksperdi arvamus ja tavakodanike või huvigruppide esindajate arvamust eelistatakse eksperdi teadmiste. See vähendaks ka hiljem ühisele konsensussele jõutud otsuse lõhkumist.

Metoodika kriitika

Metoodika puhul kasutati töötubade analüüsil vaatlust. Vaatluse kui analüüsimeetodi eelisena toovad Daymon & Holloway (2002:215) välja otsesest ligipääsu sotsiaalsetele protsessidele nende toimumise ajal ning terviklikku ja kirjeldavat ülevaadet sotsiaalsest elust. See võimaldab saada objektiivsemat ja terviklikku pilti, mis tegelikult toimub sündmuskohal mõjutamata osalejate käitumist. Samas aga kriitikana tuleb välja tuua, et vaatlejal puudub võime näha kõike toimuvat korraga ja seetõttu võivad mõned olulised nüansid jääda märkamatuks. Samuti on olemas oht, et järgmistes töötubades toimunud arutelu jälgides võib vaatleja ka ise sarnaselt töötoa korraldajatega sattuda rutiini, mis hajutab tähelepanu.

Töötubade vaatluse alt jäi välja esimene töötuba, mis oli transpordi teemaline. Põhjuseks oli asjaolu, et Tartu linna nõusolek ja informatsioon töötubades osalemise kohta tuli alles pärast esimese töötoa toimumist. Seetõttu võis analüüsist välja jääda ka olulised, tulemusi mõjutavad punktid.

Meediaanalüüsi puhul tuleb kriitikana välja tuua kindla metoodika puudumise. Metoodika kujunes lähtuvalt töötubade analüüsist ning vastavalt sellele kaardistati ka teemad ja moodustati mõttelised töötoad, et lihtsustada võrdlust kahe erineva osalusvormi vahel. Samas aga tuli erinevus sisse selles, et töötubades räägiti kogu kesklinna planeerimisest, meedias aga ainult Emajõe vasakkalda hoonestamisest. Samuti ei räägitud kõigis töötubades otseselt Emajõe vasakkaldast, mis tõi sisse erinevused ülejäänud teemade osas. Meediaanalüüsi puhul oli probleemiks küsitlusartiklid, kus vastajatel oli võimalus oma arvamust avaldada selle kohta, kas nad pooldavad Emajõe vasakkalda hoonestamist. Sellest tulenevalt olid ka vastused lühidad ja konkreetsemad. Arvamusartiklid olid aga pikemad ja põhjalikumad.

Edasised uuringud

Kogudes kokku teoreetilist materjali regulatsioonide ja kaasamise kohta Eestis, siis paraku võis leida sellealast materjali väga vähe. Samas on väga raske kõrvutada erinevaid osalusprotsesse, sest igaüks vajab neist sisuliselt läbimõeldud metoodikat, mida ühtsetel alustel hinnata ei saa. Uuringud kaasamisest olid kõige uuemad 2010. aastast. Seetõttu on kindlasti vaja teostada edasisi uuringuid kaasava planeerimise kohta. Seda enam, et oskused ja teadmised planeerimise küsimustes kaasa rääkida on alles algusjärgus.

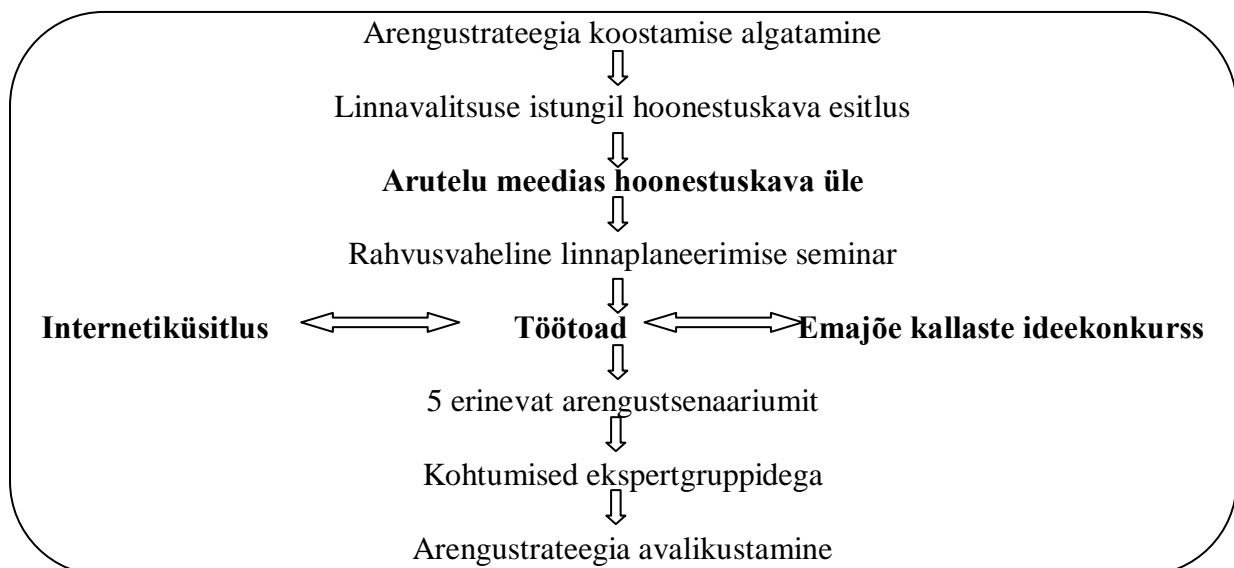
Paraku on aga kaasamise puhul probleemiks, et iga lahendus ei pruugi sobida igasse situatsiooni ja olukorda ning seega puudub ka üks ja kindel lahendus. Samas aga tegemist on arengustrateegia koostamise esimese etapiga ning välja toodud lahendused ja probleemkohad, mis võivad abiks olla järgmistel linna planeeringuga seotud küsimustes. Seetõttu on soov läbi viia eksperimente, mis aitab testida erinevate kaasamise meetodite mõju otsusele ja osalejate rahulolule. See aitab jätkata lahenduste ja kaasamise väljatöötamist just strateegilise dokumendi ja juhendina Tartu linnale. Üks võimalus on uuringut jätkata teostades süvaintervjuusid kaasatavatega, et selgitada välja nende kogemused, hinnanguid ja nägemus Tartu linna kaasamise praktikast avaliku ruumi planeerimisel. Siinjuhul tuleb nõustuda Erakonna Eestimaa Rohelised volikogu esimehe Peep Mardistega, et Tartu linnale on vaja koostada konkreetne kaasamise plaan ja selgitada välja vastavad huvirühmad ja nende huvide ulatus. Samas aga peab plaan sisaldama lähenemist, mis aitab välja tulla huvirühmade kesksusest ja sissekujunenud rutiinidest.

Kokkuvõte

Linna planeerimises kasutatakse järjest enam erinevaid kaasamisvõimalusi, on see siiski Eestis alles algusjärgus ja hüplik. Seda näitab ka viimasel ajal vastuolude ja ebapiisava kommunikatsiooni tõttu poolikuks jäänud paljud Eesti jaoks olulised planeeringud. Seetõttu on ka kaasamine planeerimises valdkond, mis vajab põhjalikumalt käsitlemist ja arendamist. Selle jaoks on käesoleva töö eesmärgiks leida planeerimise kommunikatsiooni probleemkohad Tartu kesklinna arengustrateegia koostamisel.

Vastavalt analüüsimaterjalile on kasutatud kombineeritud analüüsimeetodit, milleks olid kaasamise raames toimunud arutelude ja ideekonkursi vaatlus, meediaanalüüs ning internetiküsitluse tulemused. Meediaanalüüsi suhestasin töötubade arutelude analüüsiga, mis aitas lihtsustada osalusvormide kommunikatsiooni võrdlust. Internetiküsitluse tulemuste osas on aluseks võetud minu poolt tehtud teisene analüüs. Empiirilise materjali analüüsimisel lähtusin planeerimise paradigmat. Lisaks on arvesse võetud planeerimise kaasamise hetkeolukord Eestis nii seadusandlikul kui ka praktilisel tasandil.

2010. aasta detsembris algatati Tartu kesklinna arengustrateegia koostamine, millega kaasnes ka Tartu linnaarhitekti idee luua hoonestuskava. Sealt toimusid edasi erinevad avalikkust mõjutanud ja kaasamisega seotud sündmused, mis kõik on olulised planeerimise kommunikatsioonis. Uuringu alla võeti neli erinevat osalusvormi (tumedas trükis), mis on sündmuste ajalises järgnevuses välja toodud järgmises skeemis:

Erinevad osalusvormid pakkusid erinevat kaasa rääkimise võimalust. Meedia võimaldas suhelda avalikkusega, esitada oma arvamusi ja neid ka põhjendada. Siin sai artikli autor ise valida, kellele ta oma analüüsi suunab. Samas aga puudub vahetu tagasiside ja võimalus esitada vastuargumente ning kaasaja ei pruugi meedia vahendusel esitatud arvamust kuulda võtta. Internetiküsitlusel puudub vahetu tagasisidet ja teadmine, kas ja mil määral on tema arvamust kuulda võetud. Samuti jääb saamata põhjendus kui tema arvamus ei sobinud. Töötubades osalejad aga said kokku ning ühiselt laua taga oma muresid jagada ja lahendusi leida. Samuti võimaldas kohest tagasisidet ja vastuargumentide esitamist. Sellega on töötubades osalejatel suurem võimalus kaasa rääkida kui ülejäänud linnaelanikel.

Inimeste oskus ja kogemus kaasa rääkida linna planeerimises on erinev. See tõi kaasa erinevate ideede ja vastuolude esinemise arutelude vahel, mis jäi kaasajate poolt lahendamata. Osalejatelt oodati suuremat aktiivsust ja oma arvamuste eest seismist. See tõi kaasa olukorra, kus teatud arvamusi eelistati teistele ning arutelu elavdamiseks esitati enda välja pakutud lahendusi ja arvamusi. See aga ei võimalda vähendada lõhet tavainimese ja eksperdi vahel, mis aitaks planeerijal paremini märgata inimeste muutunud vajadusi.

Hoolimata soovist kaasata võimalikult palju erinevaid huvigruppe ja saada erinevaid arvamusi, eelistatakse siiski suuremat võimu omavate huvigruppide ja ekspertide arvamust. Ärisektori puhul tuleb aga selgelt esile suurem kogemus kaasa rääkida ja seetõttu ka parem ligipääs oma arvamuste ja huvide esindamisel. Samas aga ollakse ettevaatlikum just radikaalsele planeerimisele iseloomulike huvigruppide puhul, kus kaasamise tulemusena soovitakse teada kauplemisvõimalusi teatud huvide saavutamiseks.

Märgata oli ka kaasajate enda teadmatust ja kogemuse puudumist erinevaid arutelusid omavahel ühendada, et vältida võimalikke vastuolusid. Sellest tulenes ka teatud arvamuste eelistamistel nendele, kellel puudub varasema kaasamise kogemus ja teadmine rääkida kaasa linna planeerimises. Linna enda töötajad aga jäävad arutelust pigem kõrvale ja tunnevad suuremat vajadust linna huvide eest seista, millest tulenesid ka vastuolud. See aga välistab võimaliku koostöö tekkimise võimalused. Seetõttu peavad õppima nii kaasajad kui ka linna töötajad, kuidas paremini arutelu juhtida ja julgustada osalejaid rohkem oma arvamust avaldama.

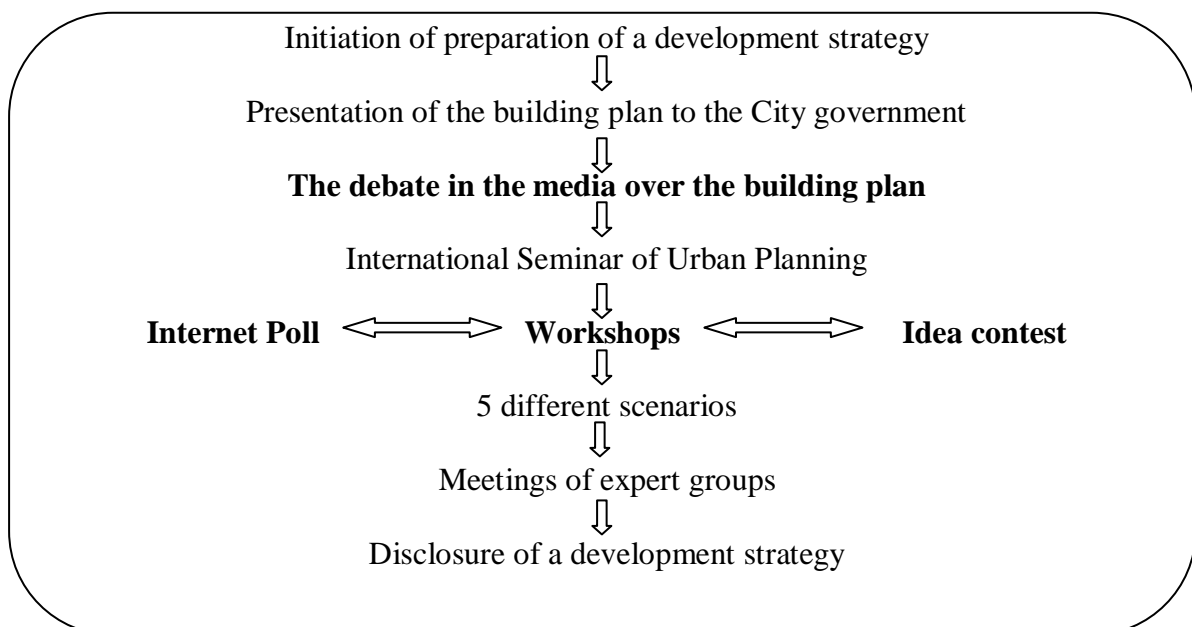
Tartu linn näitas üles suurt huvi ja soovi kaasata arengustrateegia loomisel võimalikult palju erinevate huvigruppide esindajaid ja linnakodanikke, et saavutada üheskoos parim lahendus. Kui aga planeerija teeb ikkagi erinevates osalusvormides väljapakutud lahendustest omad valikud, siis on kaasamine olnud sisuliselt formaalne, kus olemaolevatele lahendustele on soovitud saada avalikkuse toetust. Samas välistatakse ka võimalus sotsiaalseks õppimiseks ja koostööl põhinevaks planeerimiseks ning eksperdi ja tavakodaniku vahelise lõhe ületamiseks. Seega ei võimaldanud Tartu linna poolt juhitud kaasamisprotsessid täita kaasamise eesmärki. Seetõttu on järeluste esitatud visioon kaasamise protsessist, mis oleks võimaldanud linnakodanike jaoks leida paremat tulemust ja huvigruppide osalust.

Summary

Urban planning is in growing use of different inclusionary opportunities, but it is still in their infancy and erratic. It shows also recently many conflicts and remaining plans which are important to Estonia. Therefore, it is also an inclusive planning area that requires further development and inquiry. The purpose of this study „Involvement in the creation of development plan of Tartu central area“ is to find inclusive development strategy for the preparation of planning solutions for Tartu.

In this study is used combined analysis method according to the material, which were workshops and idea contest, media analysis and internet poll. The analysis was based on an analysis of media workshops, which helped to facilitate a comparison of participatory forms of communication. Internet survey results are based on secondary analysis, which is done by me. Empirical material is based on communicative planning paradigms and theories of consensus and collaborative planning. In addition to inclusive design takes account of the current situation in both the legislative and practical level.

In December 2010th the Tartu initiated city center development strategy, which resulted with the city architect of Tartu idea to create a building plan. This affected public and followed various events, all of which are important in communication planning. This study has been taken account four different forms of participation (in dark print), which is in chronological order outlined in the following scheme:

Various forms of participation allow different division of power. The media offered the opportunity to communicate with the public, to express their opinions and justify them. Here, the author of article was free to choose to whom he will direct his discussion. However, there is lack of immediate feedback and the opportunity to present arguments and there is no guarantee that opinions are being heard. Internet survey allowed the citizens to express their opinion, but there is no immediate feedback and knowing whether and to what extent opinion is heard. Also, they do not receive explanation if their opinion is not suitable. However, participants of the workshops came together to share their concerns and solutions. It allowed immediate feedback and the arguments. Therefore it is greater opportunity for the participants of the workshops to influence than the citizens of the town.

The knowledge and experience how to be inclusive and how to speak along in urban planning is different. This led to a variety of ideas and conflicts between discussions that remained unresolved. Participants were expected to be more active and advocating for their views. This led to a situation where planners referred certain opinions to the others and proposed their own views and solutions to stimulate discussion. However, this does not reduce the gap between citizens and experts, which would help planners to notice changed needs.

Despite of the desire to involve as many different interest groups as possible and get different opinions, however, the opinion of powerful groups and experts are being referred. Commercial sector has greater experience to be inclusive and therefore better access to represent their views and interests. However, it makes planners more careful to radical planning, were they seek bargaining to receive particular interest.

Planners do not have experience and knowledge to combine various discussions in order to avoid potential conflicts. This resulted in referring some views to those who have no previous experience and knowledge of the inclusionary to speak along in urban planning. City government staff remained aside from discussion and felt a greater need to stand for city government interests, hence the contradictions. This prevents possible opportunities for co-operation. Therefore, both planners and city government staff must learn how manage the discussion and encourage participants more to express their opinions.

However, if the planner is making his own choices between different proposed solutions, the involvement has been essentially formal and to get public support. At the same time, however,

this kind of inclusionary excludes the possibility of social learning and collaborative planning, also crossing the gap between experts and citizens. Thus different participation forms led by city of Tartu did not make possible to achieve ultimate purpose of inclusionary. Therefore, it is also proposed possible solutions and a vision that would allow better results and participation.

Kasutatud kirjandus

1. (2010) *Valitsusasutuste kaasamispraktikate analüüs*. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, URL (kasutatud jaanuar 2012) <https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww.siseministeerium.ee%2Fpublic%2FSIMKA.pdf>.
2. (2011) *Liikluskoormuse uuring*. Inseneribüroo Stratum, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.tartu.ee/data/Tartu%20liiklus%202011%20SELETUSKIRI%20kevad%20III.pdf>.
3. Daymon, C. & I. Holloway (2002). *Qualitative Research Methods in Public Relations and Marketing Communications*. London; New York: Routledge.
4. Drikkit, I. & J. Saar. (2011). Kas teie arvates tuleks Ülejõe pargid Emajõe vasakkaldal taashoonestada? Tartu Postimees, 20. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/443788/kas-teie-arvates-tuleks-ulejoe-pargid-emajoe-vasakkaldal-taashoonestada/>.
5. Fischer, F. & J. Foster (1993). *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. Durham: Duke University Press.
6. Grunig J. E. (1992). *Excellence in public relations and communication management*. Hillsdale, N.J.: IABC Research Foundation.
7. Habermas, J. (1984). *Introduction: Approaches to the Problem of Rationality*. The theory of Communication Action. Volume 1. Reason and the Rationalization of Society. London: Heinemann, Ch1, 1-141.
8. Healey, P. (1997). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. London: MacMillan Press.
9. Healey, P. (2003). *Collaborative Planning in Perspective*. Planning Theory, 2(2): 101-123.
10. Hellam, M. (2010). Isemõtlemise ülistuseks. Eesti Päevaleht, 20. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.epl.ee/news/kultuur/isemotlemise-ulistuseks.d?id=51274931&com=1&no=0&s=1>.
11. Hellam, M. (2011). *Vabadust kõigile korruga ja igäuhele eraldi*. Eesti Päevaleht, 19. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.epl.ee/news/eesti/vabadust-koigile-korruga-ja-igauhele-eraldi.d?id=56008398>.
12. Innes, J. E. (2004). *Consensus Building: Clarifications for the Critics*. Planning Theory, 3 (1): 5-20.

13. *Kaasamine ja mõjude hindamine*. Vabariigi Valitsuse kodulehekül, URL (kasutatud detsember 2011) <http://www.valitsus.ee/et/riigikantselei/kaasamine-ja-mojude-hindamine>.
14. *Kaasamise hea tava*. Vabariigi Valitsuse kodulehekül, URL (kasutatud detsember 2011) <http://www.valitsus.ee/kht>.
15. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus (22.02.2005). RT I 2005, 15, 87. URL (kasutatud aprill 2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/867983>.
16. Kiisel, M. (2011). Projekti „Kaasava planeerimise mudel analüüsid“. Käsikirjaline dokument. Tartu: KÕK.
17. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (02.06.1993). RT I 1993, 37, 558. URL (kasutatud mai 2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122011056>.
18. Kopli, K. (2002). *Kodanikud kui koostööpartnerid*. Siseministeerium.
19. Lamp, B.-H. (2011). Eksperdid: Tartu jätab Emajõe võimalused kasutamata. Tartu Postimees, 21. september, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/572418/eksperdid-tartu-jatab-emajoe-voimalused-kasutamata/>.
20. Lendok, M. (2011). *Ettevõtjaid oodatakse Emajõe kaldaid elustama*. Tartu linna kodulehekül, 6. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2011) http://www.tartu.ee/index.php?page_id=734&lang_id=1&menu_id=6&lotus_url=http://info.raad.tartu.ee/teated.nsf/web/pressiteated/koik/6D7D1A65F6CAA4B0C225795E004B3C02.
21. Mardiste, P. (2011). *Peep Mardiste: kesklinna planeerimine huvitab meid kõiki*. Tartu Postimees, 14. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.tartupostimees.ee/402346/peep-mardiste-kesklinna-planeerimine-huvitab-meid-koiki/>.
22. Mets, R. (2011). *Väliseksperte pelutas Tartu pimedus*. Tartu Postimees, 24. september, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.tartupostimees.ee/575620/valiseksperte-pelutas-tartu-pimedus/>.
23. Paulus, K. & M. Kodres. (2010). *Avalik ruum – kas hambutulit kaitstud ühishuvi?*. HeaKodanik, nr 3 (50) sügis: 10-16.
24. Planeerimisseadus (13.11.2002). RT I 2002, 99, 579. URL (kasutatud aprill 2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122011023>.
25. Ratt, K. (2010). *Urmo Kübar: inimestega suhtlemiseks tuleb kabinetist mõnikord ka välja astuda*. Postimees, 15. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012)

- <http://www.postimees.ee/357900/urmo-kubar-inimestega-suhtlemiseks-tuleb-kabinetist-monikord-ka-valja-astuda/>.
26. Sager, T. (1994). *Communicative Planning in Theory*. Aldershot: Avebury.
27. Sild, T & M. McLean (2011). *Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava*.
<http://dl.dropbox.com/u/3476379/Hoonestuskava%20esitlus.pdf>
28. Supilinna Selts kodulehekülj. *Tutvustus*. URL (kasutatud november 2011)
<http://www.supilinn.ee/selts/tutvustus>.
29. Talvistu, E. (2011). *Kesklinn ja Taskulinn*. Postimees, 24. oktoober.
30. Tamm, R. (2011). *Linna süda kutsub kaasa mõtlema*. Postimees, 25. oktoober.
31. Tamm, R. (2011). *Raimond Tamm: enne kaalutlemist on vara rääkida mootorsaest*. Tartu Postimees, 17. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012)
<http://www.tartupostimees.ee/373282/raimond-tamm-enne-kaalutlemist-on-vara-raakida-mootorsaest/>.
32. Tolmoff, H. (2011). *Väliseksperdid hakkavad Tartu kesklinna planeerima*. Tartu linna kodulehekülj, 19. september, URL (kasutatud oktoober 2011)
http://www.tartu.ee/index.php?page_id=726&lang_id=1&lotus_url=/teated.nsf/eaba8f8bc6b771ccc2256c310022b4a4/c01780a6aa1663cac2257910001c22ba?OpenDocument.

Meediaanalüüsi artiklid

1. Bachmann, K. (2011). Karin Bachmann: jõua-jõua, jõekene. Tartu Postimees, 29. aprill, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/426747/karin-bachmann-joua-joua-joekene/>.
2. Kalmre, V. (2011). Holm täis ehitada! Kas ikka? Tartu Postimees, 27. juuni, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/480540/holm-tais-ehitada-kas-ikka/>
3. Karja, S. (2011). Stepan Karja: plaanid ja hõllandused. Tartu Postimees, 09. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/431876/stepan-karja-plaanid-ja-hollandused/>.
4. Leetmaa, K. (2011). Kadri Leetmaa: planeerimise neljas mõõde. Tartu Postimees, 05. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/429939/kadri-leetmaa-planeerimise-neljas-moode/>.

5. Leib, K. (2011). Kalju Leib: sõjajärgne aukohus. Tartu Postimees, 23. juuni, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/479120/kalju-leib-sojajargne-aukohus/>.
6. Merisalu, A.-T. (2011). Andres-Teet Merisalu: meie aukohus möödunu ees. Tartu Postimees, 25. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/448350/andres-teet-merisalu-meie-aukohus-moodunu-ees/>.
7. Merzin, I. (2011). Ilona Merzin: küsimused ootavad: miks, millal, kuidas ja kas? Tartu Postimees, 10. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/432340/ilona-merzin-kusimused-ootavad-miks-millal-kuidas-ja-kas/>.
8. Mutso, M. (2011). Margit Mutso: millist linna me tahame? Tartu Postimees, 09. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/431814/margit-mutso-millist-linna-me-tahame/>.
9. Paavo, V. (2011). Vambola Paavo: Kas kuusk on vales kohas?. Tartu Postimees, 13. detsember, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/666888/vambola-paavo-kas-kuusk-on-vales-kohas/>.
10. Pihlak, I. (2011). Ilmar Pihlak: Tartu vajab arengukava. Tartu Postimees, 31. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/454986/ilmar-pihlak-tartu-vajab-arengukava/>.
11. Ranniku, I. (2011). Indrek Ranniku: kas on veel ruumi? Tartu Postimees, 13. juuni, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/468692/indrek-ranniku-kas-on-veel-ruumi/>.
12. Saar, J. (2011). Mida arvate Emajõe vasakkalda pargialade taashoonestamisest? Tartu Postimees, 27. aprill, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/425557/mida-arvate-emajoe-vasakkalda-pargialade-taashoonestamisest/>.
13. Saar, J. (2011). Tartu linn kavandab Ülejõe pargialade taashoonestust. Tartu Postimees, 27. aprill, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/425458/tartu-linn-kavandab-ulejoe-pargialade-taashoonestust/>.
14. Saar, P. (2011). Lugeja kiri: parkide saatus. Tartu Postimees, 28. aprill, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/426070/lugeja-kiri-parkide-saatus/>.

15. Sakkov, H. (2011). Helmi Sakkov: mõtlen jalakäijate Tartust. Tartu Postimees, 17. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/440010/helmi-sakkov-motlen-jalakajate-tartust/>.
16. Sepp, V. (2011). Veiko Sepp: kesklinn, jõgi ja noored arhitektid. Tartu Postimees, 18. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/441430/veiko-sepp-kesklinn-jogi-ja-noored-arhitektid/>.
17. Sild, T. (2011). Kus on Tartu potentsiaal? Tartu Postimees, 03. mai, URL (vaadatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/428461/tiit-sild-kus-on-tartu-potentsiaal/>
18. Sulbi, R. (2011). Tigasson: linnavalitsus on Tartu ära rikkuda lasknud. Tartu Postimees, 14. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/437880/tigasson-linnavalitsus-on-tartu-ara-rikkuda-lasknud/>.
19. Talvistu, E. (2011). Enriko Talvistu: pilt planeerib linna, linn elab omasoodu. Tartu Postimees, 23. mai, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.tartupostimees.ee/445906/enriko-talvistu-pilt-planeerib-linna-linn-elab-omasoodu/>.

Lisad

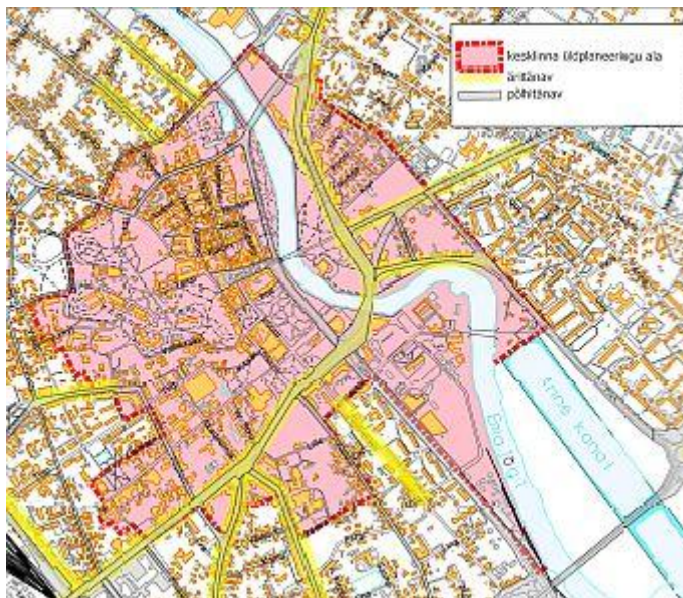
Lisa 1. Küsimustik Tartu linna kodulehel

Austatud linnakodanik

Tartu Linnavolikogu on algatanud Tartu kesklinna üldplaneeringu koostamise, milles palume ka Teil oma hinnanguid ja ettepanekuid esitades osaleda.

Üldplaneeringu ülesandeks on kesklinna ruumilise arengu põhimõtete kujundamine – kuhu mida ehitada või ehitamata jätta. Üldplaneeringu koostamise esimese etapina on kavandatud kesklinna arengustrateegia koostamine, mille raames hinnatakse kesklinna senist toimimist ning töötatakse välja võimalikke lahendusi, mis muudaksid Tartu kesklinna paremaks.

Tartu kesklinna arengustrateegiaga ja seejärel koostatava üldplaneeringuga käsitletakse kaardil näidatud ala (klõpsa kaardil):

Muudatuste kavandamisel on oluline mõista, kuidas kesklinna kasutatakse ning mida peetakse oluliseks kesklinna arengus. Järgnevalt on võimalik teil määratleda, kuidas olete oma igapäevaelus seotud Tartu kesklinnaga, hinnata oma kogemusest lähtuvalt rahulolu kesklinnaga ning teha asjakohaseid ettepanekuid olukorra parandamiseks. Selleks klõpsake allpool sobivale reale või ridadele, mis järel kuvatakse teile vastavad küsimused. Vastuste saatmiseks vajutage ikoonile "Saadan vastused ja ettepanekud".

1. Ma olen kesklinna elanik, siin on minu kodu
2. Ma töötan kesklinnas
3. Ma õpin kesklinnas
4. Minu lapsed õpivad kesklinnas paiknevas koolis
5. Minu lapsed käivad kesklinnas lasteaias
6. Ma olen kesklinnas paiknevate teenuste (olmeteenused, äriteenused, kohaliku omavalitsuse teenused, riigiteenused) tarbija
7. Ma teen oste kesklinnas paiknevatest kauplustest
8. Ma veedan vaba aega kesklinna meelelahutusasutustes
9. Ma veedan vaba aega kesklinna parkides, haljasaladel, väljakutel
10. Ma sõidan autoga kesklinnast läbi kodu ning töö/õpikoha vahel liikudes

11. Ma sõidan jalgrattaga kesklinnast läbi kodu ning töö/õpikoha vahel liikudes
12. Ma kõnnin kesklinnast läbi kodu ning töö/õpikoha vahel liikudes
13. Ma juhin organisatsiooni (ettevõtet, asutust, MTÜ), mis paikneb kesklinnas

Juhul kui Teil on ettepanekuid kesklinna paremaks muutmiseks, mis ei seonu otseselt Teie kesklinna kasutusega, vajutage järgnevale reale:

Soovin esitada täiendavaid ettepanekuid kesklinna arendamiseks.

Lisa 2. Küsimustik Tartu linna kodulehel vastavalt valdkonnale

1. Kuidas olete rahul Tartu kesklinna kui elukohaga, kodu asukohaga?*

- Väga rahul
- Üldiselt rahul
- Mitte eriti
- Üldse mitte

2. Kirjutage, mis mõjutab kõige enam rahulolu kesklinna kui elukohaga

3. Kirjutage, mis mõjutab kõige enam rahulolematust kesklinna kui elukohaga

4. Mis on kuni kolm kõige olulisemat asja, mida on Teie arvates vaja teha, et kesklinn oleks parem elukoht?

Lisa 3. Meediaarutelu kronoloogiline järjestus.

Kuupäev	Tegevus	Sisu	Dialoog
26.04.2011	Tartu Linnavalitsuse istung	Tartu linnaarhitekt Tiit Sild esitleb istungil Emajõe vasakkalda pargialade taashoonestamise kavandit „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava“.	
27.04.2011	Tartu Postimehes ilmub artikkel "Tartu linn kavandab Ülejõe pargialade taashoonestust".	Arhitektuuri ja ehituse osakond ning linnaplaneerimise ja maakorralduse osakond leidsid, et <i>selle krundi hoonestamine üksikuna on keeruline, sest teadmata on kogu kvartali linnaehituslik kontseptsioon, ühe krundi hoonestamisel tekivad probleemid ja küsitavused tuleohutuskujadega.</i> Hoonestuskava tutvustus ning linnaarhitekti Tiit Silla selgitused, et <i>kui kesklinna krunte tühjana hoida, siis kaudselt soodustab see valglinnastumist. Kesklinna on vaja arendada ja linnapea Urmas Kruuse kommentaar, et seda ideed tuleks nüüd arutada linnarahvaga.</i>	
	Tartu Postimees küsib: "Mida arvate Emajõe vasakkalda pargialade hoonestamisest? Vastavad 5 Tartu linna huvigruppide esindajat.	Üks on hoonestamise vastu ja soovib parkidele elu anda. Laushoonestamist ei poolda kolm vastajat: <i>aga hoonestada võiks pigem teatud pargialasid, mitte jõekaldaid, mis peaksid jääma jalutamiseks, ning hoonestamist pooldab üks vastaja: aga kahtlen, kas aeg on küps ja tulemus tuleb see, mida ootame.</i>	Arvamus hoonestuskavast.
28.04.2011	Lugeja kiri: parkide saatust. Arvamus linnaarhitekti ideest.	<i>Siiski tasuks varakult kokku leppida, missugused pargid Tartus alles jäävad. Pealegi võib mõne aja pärast tulla tahtmine ka pargikultuuri arendada [...] kõike ei saa ikka täis ehitada.</i>	Arvamus hoonestuskavast.
29.04.2011	Maastikuarhitekti Karin Bachmanni arvamusartikkel: "jõua-jõua, jõekene"	Kirjutab Emajõe ja selle kallastest, mida linnakodanikud ei märka ja mis on tühermaa. Pooldab hoonestamist, kuid leiab, et jõeäärne peab jääma inimestele käidavaks: <i>hoonestuse ja ühes sellega funktsioonide tulek defineeriks jõeäärt ruumiliselt ning väärtustaks jõge kesklinlase, nii püsi- kui ka külalise jaoks rohkem.</i> Samas aga arhitektuuri osas lisab, et <i>hirm tänapäeva arhitektuuri ees on muidugi suur [...] muidugi ma kardan arhitektuuri majadena jõe äärde lasta [...] olles konkursi usku ja arhitekti usku, julgeksin riskida.</i>	Arvamus hoonestuskavast.

3.05.2011	Tartu linnaarhitekti arvamuskirjeldus: "Kus on Tartu potentsiaal?"	Põhjustab hoonestuskava ideed: <i>linna ja majade tihe asetus paneb linnaruumi elama ja kasutajatest kihama [...] kunagi hoonestatud pargiala hoonestamisele me alternatiivi ei leidnud.</i> Toob välja ka statistilise arvutuse, et kuigi rahvaarv ei kasva, siis eluruumi vajadus ühe inimese kohta suureneb: <i>[...] vajame saja aasta jooksul juurde 1,6 miljonit ruutmeetrit elamispinda. Hoonestades Ülejõe kvartalid hoonestuskavas esitatud mahus ja eeldades, et 60 protsenti hoonestusest sisaldab kortereid, saame kokku 54 000 ruutmeetrit ehk 0,054 miljonit ruutmeetrit elamispinda ning elanikest kihava kesk- ja vanalinna.</i>	Arvamus hoonestuskavast.
5.05.2011	Linnageograafi Kadri Leetmaa arvamuskirjeldus: "Planeerimise neljas mõõde".	Soovib sõnastada kaks küsimust, mida tema sõnul on Tiit Sild jätnud esitamata. <i>Esiteks, kas Emajõgi peab olema Tartu kesklinna ruumiline telg, mis koondaks linnakeskuse kahele poole jõge. Teiseks, kui ulatuslik saab Tartu kesklinn üldse olla, et linnakeskus oleks keskuse moodi, et siin oleks ärisid, kontoreid, jalakäijaid ja linnamelu.</i> Pakub välja erinevaid lahendusi. Lõpus tänab linnaarhitekti inspireeriva joonestuse eest. <i>Vähemalt kümnekonda inspireerivat joonestust kesklinna eri piirkondadest oleks veel tarvis, siis oleks võimalik alternatiive kaaluda ning see ongi linnaplaneerimise neljas mõõde, mis praegusest Ülejõe pargi ja Holmi kvartali hoonestuskavast puudub.</i>	Arvamus hoonestuskavast ja linnaarhitekti täiendamine.
9.05.2011	Arhitekti Margit Mutso arvamuskirjeldus: "Millist linna me tahame?"	Nõustub linnaarhitektiga, et <i>Tartu kesklinna jõeäärne ala võiks olla hoonestatud.</i> Samas ei poolda kõrghoonestust ja soovib, et jõeäär oleks roheline. Teeb ettepaneku kuulutada kohe ja ilma piiranguteta arhitektuurivõistlus välja: <i>See oleks niivõrd põnev proovikivi kõigile kohalikele ja miks mitte ka välismaistele arhitektidele, et Tartu saaks kindlasti oma sadakond visiooni, mille põhjal jätkata arutelu, millist linna me tahame.</i> Pakub välja erinevaid võimalikke lahendusi. Lõpus avaldab head meelt, et <i>Tartu linnaarhitekt tegeleb tõsise linnavisiooniga, mitte pelgalt kooskõlastamise ja järelevalvega.</i>	Arvamus hoonestuskavast ja linnaarhitekti täiendamine.
	Ajakirjaniku Stepan Karja arvamuskirjeldus: "Plaanid ja hõllandused"	Seab kahtluse alla Tiit Silla poolt esitatud prognoosid ja väited, et linna elanike arv püsib ka saja aasta pärast umbes sajalt tuhandel: <i>Kõhklusteks annab alust linnaarhitekti arvestuste haprus ja väidete heitlikkus ja Tartu Ülikooli üliõpilaste arv kahaneb lähiaastatel drastiliselt: Tiit Silla leheloost jääb mulje, et ta ei ole linna kõrgkoolide tulevikuplaanidega tutvunud.</i> Lõpus esitab küsimuse: <i>Kes ütleks, kumb hõllandus on elulähedasem ja võetakse peagi linna kõige tähtsamatesse plaanidesse?</i>	Dialog linnaarhitekti Tiit Silla arvamuskirjeldusega.
10.05.2011	Arhitekti Ilona Merzini arvamuskirjeldus: "Küsimused ootavad: miks, millal, kuidas ja kas?"	Tutvustab hoonestuskava esitades 4 küsimust: miks on vaja hoonestada, kuidas hoonestus toimub, millal peab hoonestamine algama ja kas erinevad ettevõtted on valmis ehitama?	Tutvustab hoonestuskavas esitatud ideid.

11.05.2011	Maastikuarhitektide aktsioon ja näitus Tartu kaubamaja kolmandal korrusel.	Tuhandete paberist valmistatud sinised lipud Ülejõe pargis märkisid Emajõe kunagist sängi. Tartu kaubamaja kolmandal korrusel oli nädala aega avatud näitus Emajõest (11 ajaloolist kaarti). Tutvustada linna ajalugu ja näidata Emajõe sängi muutumist aja jooksul.	Dialog puudub.
14.05.2011	Artikkel, mis kajastab Vikerraadio saadet "Rahva teenrid": "Tigasson: linnavalitsus on Tartu ära rikkuda lasknud".	Ajakirjanik Külli-Riin Tigassoni hinnang Tartu linna planeerimise kohta: <i>Ma ei tea ühtegi teist linna, mis oleks niimoodi ära lastud rikkuda [...] Mul pole mingit alust oodata, et sinna tuleks midagi kaunimat kui praegune bussijaama ümbrus, et kujutame seda ette, kui see laieneks, selline linnaplaneerimine ja arhitektuur, ja sellest oleks päris kahju ja ajakirjanik Lauri Hussar: Palju kohutavamad projektid on veel ees, kui tahetakse teine pool Emajõe suuri kolosse täis ehitada [...] See tekitab küll väga palju küsimusi, miks seda projekti Tartu linnas kavandatakse.</i>	Saates olijate omavaheline dialog ning arvamus hoonestuskavast ja Tartu linna senisest planeerimisest.
17.05.2011	Arhitekt Helmi Sakkovi arvamusartikkel: "Mõtlen jalakäijate Tartust".	Avaldab arvamust jalakäija seisukohast ja toob välja halvemaks läinud linna - ülikooli ja riigiasutuste kolimine kesklinnast välja ning uued hooned on igavad. Kuigi nimetab hoonestuskava <i>jalakäijate õudusunenäoks</i> , siis päris vastu ta pole: <i>Hoonete mahtu tuleks muidugi vähendada, nii umbes kolm korda: pool kõrgusest ja pool jõe poole ulatuvate tiibade pikkusest. Ja muuta mahud väiksemaks ning vaheldusrikkamaks. Artikli lõpus teeb ettepaneku: Kui alustaks aga kaldapromenaadi väljamõtlemisega?</i>	Arvamus hoonestuskavast ja dialog 9. mail ilmunud Margit Mutso arvamusartikliga.
18.05.2011	Regionaalarengu analüütiku ja töötubade juhi Veiko Sepa arvamusartikkel: "Kesklinn, jõgi ja noored arhitektid".	Kahtleb hoonestuskava suhtes: <i>selles sisalduv totaalne kaugvaatekoridoride süsteem, mille skeemid jätavad mulje, justkui valmistuks linn tänavalahinguteks.</i> Pakub välja alternatiivseid lahendusi, mis muudaks Emajõe vasakkalda elanikest kihavaks kesklinnaks: <i>valikute tegemiseks on vaja on laiemat vaadet, kui et linn on moodsal moel ritta seatud hooned, mille esimesel korrusel on müügi pinnad, ja hoonestamata alad seal vahel.</i> Sellega soovib kaasata erinevaid huvigruppe. Lõpus nõustub arhitekt Margit Mutsoga, et <i>Tartu kesklinna võimas arengupotentsiaal on Annelinnas.</i>	Dialog 3. mai Tiit Silla arvamusartikli, 05. mail linnageograafi Kadri Leetmaa artikliga ja 9. mai arhitekt Margit Mutso arvamusartikliga .
20.05.2011	Tartu Postimees esitab küsimuse: "Kas teie arvates tuleks Ülejõe pargid Emajõe vasakkaldal taashoonestada?". Vastavad 46 Tartu linnavolinikku	Enamus liikmeid olid ettevaatlikud andma oma hinnangut või avaldama arvamust. Nii kiideti linnaarhitekti, et oma ideega välja tuli ja viidati vajadusele edasise arutelu ja avalikkuse kaasamise järgi. Kuigi ainult üks vastaja ütles konkreetselt, et ei poolda hoonestuskava, siis paljude vastuseks oli, et neile meeldib haljasala ja pargid rohkem.	Arvamus hoonestuskavast.

23.05.2010	Kunsti ajaloolane Enriko Talvistu arvamuskirjeldus: "Pilt planeerib linna, linn elab omasoodu".	Ei poolda ajaloolist taashoonestust: <i>Nooremate inimeste hõllandus viimase ilmasõja eelsetest aegadest jäänud fotode põhjal on küll teretunud ajaloohuvi, aga linnaplaneerimise kui tulevikku suunatud protsessi koha pealt ilmselge möödapanek. Kahtleb, kas riik tuleb tagasi kesklinna, sest nende saatuse on juba otsustatud. Artikkel suunatud linnavalitsusele, küsides artikli alguses, kes on tellija. Heidab ette nende seotust ärisektori ja nende senist parkide eest hoolitsemist. Lõpus ütleb: <i>egas linnaarhitekt pea lähtuma nende (arhitektide) poputamisesest, vaid ikka sellest, mis on linnale kasulik.</i></i>	Arvamus hoonestuskavast. Artikkel suunatud Tartu linnavalitsusele. Viide arhitektide esitatud visioonidele.
25.05.2011	Ettevõtja Andres-Teet Merisalu arvamuskirjeldus: "Meie aukohus möödunu ees".	Ei poolda linnaarhitekti visiooni, et ajalooline hoonestus tuleb taastada lähtudes modernismist: <i>Toetan igati uue kvaliteetse hoonestuse rajamist kesklinna, aga kindlasti tuleks taastada ka mõned tähtsamad ajaloolised hooned nende esialgsel kujul ja asukohas. Seda võiks isegi võtta kui aukohust möödunud põlvkondade ees.</i>	Arvamus hoonestuskavast
31.05.2011	TTÜ emeriitprofessori Ilmar Pihlaku arvamuskirjeldus: "Tartu vajab arengukava".	Arutelu põhineb ratsionaalsusel ja seab esitatud eskiisi kahtluse alla selle teostatavuse pärast esitades statistikat, arvutusi ja võrdlusi välismaa kesklinnas asuvate parkidega. Esitatud argumentatsiooni tulemusel ütleb, et <i>kindlasti vajab Tartu pikaajalist arengukava (20–50 aastat), et selle põhjal hakata toimima juba lähitulevikus.</i>	Arvamus hoonestuskavast. Dialoog kõigi diskuteerijatega.
13.06.2011	Tartu linnaplaneerimisosakonna juhataja ja töötubade kokkukutsuja Indrek Ranniku arvamuskirjeldus: "Kas on veel ruumi?"	Seob kesklinna planeerimise kesklinna üldplaneeringuga ja vajadusele koostada erinevad arengustsenaariumid, et midagi otsustada: <i>Otsus jõe kallaste kohta saab olema põhimõttelise kaaluga. Keegi ei hakka kapitaalselt investeerima haljasaladesse, mis kaugemas perspektiivis kuuluvad hoonestamisele, seega otsus vajab põhjalikku strateegilist analüüsi ja avalikke arutelusid.</i>	Dialoog puudub.
23.06.2011	Linnakodaniku Kalju Leiva arvamuskirjeldus: "Sõjajärgne aukohus".	Ei poolda hoonestuskava: <i>massiivsuse ja teravnurksusega meenutavad need vaat et Ameerika Ühendriikide kaitseministeeriumi Pentagoni.</i> Pooldab Pihlaku ideed ehitada endisaegne tänavaruumi markeeriv hoone, milleks sobiks Merisalu välja pakutud endise hotelli Bellevue taasehitamine: <i>Taaspüstitatud hotell Bellevue (tõeline šedööver) koos kivist sillaga ja Raekoja platsiga moodustaksid ühtse terviku.</i>	Dialoog TTÜ emeriitprofessori Ilmar Pihlaku ja ettevõtja Andres-Teet Merisalu artiklitega.
27.06.2011	Tartu Postimees teeb kokkuvõtte arutelust: "Holm täis ehitada! Kas ikka?"	Avaldatud artiklitest nopiti välja põnevamad, vaidlushimulisemad ja muidu vahvad mõttekäigud.	Dialoog puudub. Kokkuvõtte arutelule.

Lisa 4. Vaatlus

Kokku toimus 9 erineva temaatikaga töötuba:

10. Tartu kesklinna transport ja liiklus (28. november)
11. Tartu kesklinn kui majutusteenuste pakkumise koht (29. november)
12. Tartu kesklinn kui kaubanduskeskus (30. november)
13. Tartu kesklinn kui meelelahutus- ja toitlustuskeskus (2. detsember)
14. Tartu kesklinn kui õppimise koht (9. detsember)
15. Tartu kesklinn kui vaba aja veetmise koht (14. detsember)
16. Tartu kesklinn kui kontoritöö ning büroo- ja haldushoonete koht (15. detsember)
17. Tartu kesklinn kui säästlik, isekorraldud ja roheline linnaruum (16. detsember)
18. Tartu kesklinn kui elukoht (19. detsember)

Tartu kesklinn kui majutusteenuste pakkumise koht

Kuupäev – 29.11.2011

Toimumiskoht – Tartu Raekoja istungisaal

Kohal - 6 inimest + 2 Tartu Linnavalitsusest – Ettevõtluse osakonnast Malle Blumenau ja Ene

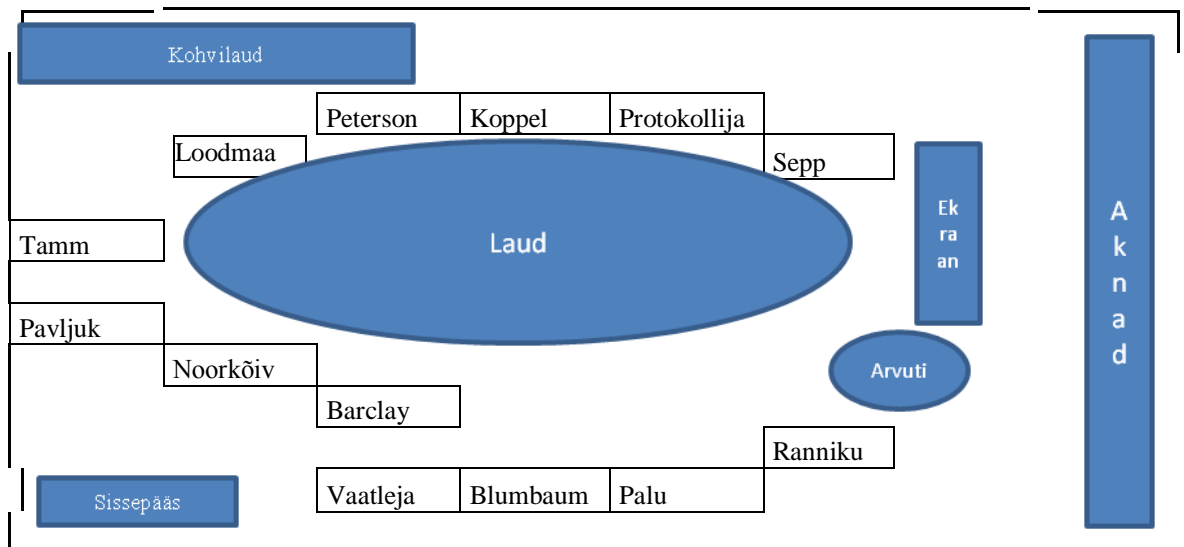
Palu + töötoa korraldajad

1. Barclay hotell
2. SA Domus Dorpatensis – külaliskorterid Raekoja platsil
3. SA Domus Dorpatensis – külaliskorterid
4. SA Domus Dorpatensis – külaliskorterid
5. Hotell London ja Pallas + Eesti Hotellide ja Restoranide Liidu juhatuse liige
6. Tartu Üliõpilasküla hostel
7. Tartu LV (ettevõtluse osakonnast Malle Blumenau)
8. Tartu LV (ettevõtluse osakonnast Ene Palu)
9. Veiko Sepp (Töötoa juht, Geomedia OÜ)
10. Indrek Ranniku (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
11. Jaanika Koppel (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
12. Protokollija (Geomedia OÜ)

Ruumi korraldus

Arutelu - ümarlaud, igaüks valis ise omale istekoha. Suur ekraan, mille kõrval eraldi arvutikoht, kus istus Indrek Ranniku.

Rühmatöö – üks kaart, kõik osalejad olid laua ümber.

Töötuba

1. Tutvustus Indrek Ranniku poolt.
2. Sõna võtab Veiko Sepp, kes palus kõigil ennast tutvustada.
3. Veiko Sepa slaidiesitlus

Arutelu

Sepp - kuidas üldse hinnata majutusteenuste nõudluse ja pakkumise kooskõla Tartus ja Tartu kesklinnas? (Sepp soovis kõigi arvamust teada ja palus alustada laua ühest otsast, kus asus Barclay. Ranniku sekkus vahele ja soovis kohest üldist arutelu, kuid Sepp arvas siiski, et võiks edasi kõigi käest arvamust küsida). Pärast Barclay kõnet sekkus Tartu LV1 ja avaldas soovi antud teemat pikemalt arutada. Sepp pakkus hiljem arutamist, aga Ranniku sekkus ja pakkus kohest arutelu. Küsimuse all oli, kuidas jaotada ürituste ühtlustumist – kui on üritused, on ka majutusasutused täis; kui üritusi pole, ei ole ka kliente). Hotellide täituvus oleneb üritusest. Teised arvasid sama ja kellelgi polnud rohkem midagi juurde lisada. (Konsensuslik otsus). Rannikus küsis, millised üritused siis? Sepp tegi siinkohal vahemärkuse, et ehk tuleme sellele teemale juurde veel tagasi ja läheme arvamustega edasi?

Edasi mindi Domus1 peale, kuid kohe pärast tema kõne hüpati järsult üle Londoni peale, kes esitas statistikat ja numbreid (hää on valjem ja kindel). Hotellinduse statistika näitab veelgi halvemat olukorda kui slaidiesitluses olevad numbrid. Tartu on täituvuses ja hindades maas.

Ranniku soovis teada, mis üritused siis panevad asutused täis. London leidis, et see ei ole argument, et rohkem tuleb kohti juurde ehitada kui üritused toimuvad. Küsimus ei ole selles,

mida turist Tartus teeb, vaid kuidas ta siia saab. Edasi toob Kaunase näite, kus broneeringute arv tõusid 4 korda kui odav lennufirma hakkas sinna käima. Tõi sisse narratiive (Air Balticu ja Flybe näited Tartus).

Sepp annab sõna Üliõpilashostelile (kõne on vaikne), kelle meelest Üliõpilashostel niivõrd väike, et see on nagu ripats küljes – see on pigem Avatud Ülikooli tudengite jaoks.

Sepp pakub sõna Tartu LV töötajatele. Tartu LV1 leiab, et Tartu on 1,5 päeva turisti majutuskoht ning praegu on piisavalt kohti. Küsimus selles, kuidas neid täita. Sepp küsib, ehk on majutuskohti siiski juurde vaja. Tartu LV1 soovib analoogiaid vaadata – teised lähiriigid. Konnatiigis arendame. Vaatame, mis tehakse Uppsalas või Rootsis. Sepa vastus – me ei saa seda teed mööda minna, olen valinud teise tee ja läheksin mööda seda teed edasi.

Sepp alustas uue teemaga – hinnangud ja vajadused? Alustati transpordi küsimusest. Pakub välja alustada arvamust uuesti samast ringist. Barclay teeb märkuse, et siin on veel inimesi, kes pole veel sõnagi saanud. Teised muigasid ja Barclay hakkas vastust ootamata rääkima. Barclay – parkimiskohad (tasuline või mittetasuline). Lahendus, et tema hotellile mõned vabad kohad eraldada. Siiski mainib, et tema selle teemaga ei tegele ja seetõttu ei oska ka midagi öelda. Toob esile probleemi – taksojuhid, nende teenindus ja väljanägemine. Domus1 sama probleem, nõustub Barclayga. Domus3 arvab sama.

Sepp küsis turistide tagasisidet transpordi kohta. Barclay võttis kohe sõna. (Edaspidi ei olnud Sepal vajadust kellelegi sõna anda. See, kes võttis sõna, see ka rääkis ja kes ei võtnud sõna, oli vaikselt). Barclay – pigem ühesuunaline liiklus on mõjunud positiivselt. Selle peale sekkus Ranniku ja küsis, milles te näeksite parkimisprobleemile lahendust? Domus1 ei osanud lahendust näha. Ranniku kordas küsimust, sest kõik olid vaikselt. London ja Tartu LV1 hakkasid koos rääkima. London jäi domineerima (häääl kõvem ja kindlam kui Tartu LV1-l). London leidis, et kliendi jaoks on oluline see, et tema vahetus läheduses oleks parkimise asukoht. Tartus ei ole turvalist ja head parkimiskohta. Tartus vahemaad väikesed ja vaja ainult ühte kohta. Lõpuks leidis, et pärast kella 18 on parkimises katastroof. Lõpuks toob lahenduse, et taksodel ja turismibussidel võiksid olla suuremad õigused. (Keegi selle peale midagi ei ütle).

Sepp võtab uue teema – mis suunas võiks Tartu transport areneda? Küsib (osutades slaidile), mida neist lahendustest arvata ning nimetab võimalikke suundi. Ranniku jätkab tema mõtet –

oleme 10 aastat ära planeerinud mitu parkimismaja (Fortuuna tn, kaubanduskeskustes jne ehk toob hetkeolukorra sisse), aga parkijaid ei ole sinna tulnud. Neil pole mõtet ei majanduslikult ega logistiliselt. Toob välja lahenduse – tuua parkimine lähemale, just haljasala alla. Viitas lepingule Europarkiga ja nende esitatud tingimustele, et kui maa alla ehitada, siis peab üks parkla maa pealt kaduma. (Selle peale on kogu ruumis vaikus).

Ranniku võtab ise juhtimise enda kätte ja esitab uue küsimuse, millega kõik nõustuvad. Sepp teeb vahemärkus, et ülikoolide majadel parkimine nagunii välja ehitatud. London aga leiab, et need on küll keeruliselt üles ehitatud ja tulevik on tasuline parkimine. (Tekkis Londoni ja Ranniku vaheline diskussioon ja üksteisega nõustumine).

Barclay arvas, et parkimise tasu on rohkem siseturistide probleem, välituristidele see probleemi ei valmista. Sepp esitab hüpoteesi – kas see võib ohtlik olla, et turist läheb hoopis äärelinna? Barclay ei näe selles ohtu. London lisab, et see muutub aja jooksul.

Sepp võtab uue teema – kesklinn kui atraktsioon. Töötoa arutelu alguses oli jutt, et Tartus pole turistil midagi teha ning Sepp küsis, mis siis meil praegu on ja mis peaks olema? London võttis kohe sõna – taksondus ja selle teenindus. Selle peale Barclay ohkas raskelt nõusolekuks. Tartu LV1 püüdis Londoni jutule midagi vahele öelda, kuid London rääkis edasi laskmata ennast katkestada. Kui London lõpetas, hakkas Tartu LV1 rääkima professionaalse taksonduse puudumisest – taksojuhid teevad nii nagu ise tahavad. Lahenduseks oleks ettevõtluse piiramine taksonduses – kindel värv, takso vanus, teeninduskultuur. Selle peale tekkis Londoni ja Tartu LV1 vaheline dialoog. London – ütlen teema lõpetuseks. Madal taksonduse kultuur, millega on vaja tegeleda. Miks me sellega hakkama ei saa? Teised saavad, saame ka meie.

Sepp võttis uue teema – linn kui füüsiline asi? London alustas esimesena öeldes, et kesklinn on käest ära. Tartu LV1 lisas, et avalik kord on null ja linn on pime. London leidis, et on tore kui tekib meelelahutuskohti juurde. Samas aga ei ole korralikku äri – praegune olukord toob tänavale palju lärmajaid. Turvalisust ei ole. Tartu LV1 väljendab oma rahulolematust – milleks kasutatakse Rüütli tn pinke (vihjab joodikutele ja kampadele, kes neid kasutavad)? Sellele neid üles pannes ei mõeldud. Sepp pöördub Ranniku poole ja küsib, kes neid võimalusi annab? Ranniku – kui välismaa näiteid vaadata (siinkohal teeb Tartu LV1 vihje, et sellepärast ma tahtsingi analoogiaid välismaalt ning kerge naer). Seda saab reguleerida kui on

tahe planeerida tsoneeringuga. Turg on vaba. Blumenau teeb ettepaneku rajada restorani tänav vms. London (teeb ettepaneku) – politsei poolt heakorra tagamine. Sellepeale tekib Tartu LV1 ja Londoni vahel dialoog heakorra tagamise üle. Leitakse, et turvalisus on küsimus ja see tuleb teemana ära markeerida.

Sepp viib teema fookuse üldisemaks – kas see, mis Tartu kesklinnas juba on, on maksimum? Üliõpilashostel leiab, et juurde oleks vaja muuseumit, näitena toob paadimuuseumi. London – eks see oma muinasjutt tuleb luua. Parim näide on Tartu Kunstimuuseum, kuhu ei mahtunud ka ise ära kui 21 Konrad Mägi maali väljas oli. Ranniku viib teema konkreetsemaks – kas kesklinnas oleks vaja mingit kultuuriosa tõsta? Poodelda? Barclay ja Tartu LV1 ütlesid koos, et poodlemist ei ole ja seda ei tule ka. Ranniku esitas vastuargumendi – ei saa nii võtta, et meil kõik halvasti. Tuleb mõelda, mis tegevusi veel teha oleks peale kõrtsis käimise. Sepp küsis, kas turistid kardavad (vihjas ennem olnud turvalisuse probleemile). Selle peale tekib korra segakoor, kõik räägivad omavahel. Barclay – suvel bussidega, neil planeeritud. (Barclay ja Tartu LV1 vahel diskussiooni ei teki. Samas Tartu LV1 noogutab ja mhm-tab Barclay jutu peale. Tekib dialoog Sepp ja Barclay vahel. Tartu LV1 kommenteerib kõrvalt).

Sepp – kas internetis ei ole võimalik seda kuvandit luua, et olen siin üks või kaks päeva? (Domus2 püüdis võtta sõna, kuid Barclay rääkis temast üle. Domus1 nõustus Barclayga ja Domus 2 sai seejärel sõna. Domus1 oli kõigiga nõus, et ühe asja pärast tullakse ja see on Ahhaa või ERM – Eesti Rahva Muuseum).

London – ärge öelge nii. Nad käivad ikka igal pool, suvel ju näha parkides turismigruppe. Barclay – ikka on meil asju olemas, aga ta (turist) on ettevalmistunud, läheb kaugemale. Teda ei huvita kesklinna vaatamisväärsused. (Tekib konflikt Londoni ja Barclay vahel. Teemaks on müük ja turundus ning lõpuks Sepp sekkus öeldes, et sellest me ei soovi rääkida, kuidas müüa).

Ranniku toob teema tagasi linna kui füüsilise ruumi peale ja küsib, mida siin oleks vaja teha? Sepp pakub ise lahendust välja. Lõpuks Domus1 pakub välja varasema idee, et hea raamat ajalooga. Lugu üles ehitada. Väikesed asjad toovad juurde ka väikeseid asju. Sepp pakub välja, kas ERM (Eesti Rahva Muuseum) võiks olla turistilõks. Domus 1 arvab, et kindlasti. Tartu LV1 aga ei usu, et ennustatud arv turiste sinna tuleb. London nõustus ja leidis, et pool sellest.

Sepp toob uue teema sisse – kas kesklinna oleks vaja uusi majutuskohti juurde? Ranniku täpsustab küsimust, kas võiksid olla suured või väikesed ning Sepp omakorda lisab, et ja-jah,

20-30 aasta perspektiiv. Nüüd Ranniku aga andis mõista, mida tema soovib vastuseks saada – siin peavad kõik vastama, et ei ole vaja juurde ehitada. London ja Tartu LV1 hakkasid korraga majutuse odavamast hinnast rääkima. Sepp küsis teisiti – mille pealt võiks majutusasutusi juurde tekkida? London leidis, et kui nõudlus suureneb ja pank annab raha (viitab majandusraskustele). Tekkis eraldi vestlus Tartu LV1 ja Ranniku vahel. Samal ajal London rääkis. Tekkisid korraga rääkimisgrupid. Barclay, London ja Tartu LV1 rääkisid samal ajal oma lugu, mis tõmbab. Kui aga London hakkas rääkima, siis Barclay ja Tartu LV1 vahetasid mõtteid, märkusi).

London – me ei tea kuidas ühes või teises toidukohas sinuga käitutakse. Teenindustase. See sünnib ja sureb märtsis (viitab märtsi kui hea teeninduse kuule). Tartu LV1 hakkab vastu vaidlema. London toob halva teeninduse põhjuseks töötavad õpilased ja üliõpilased. Tartu LV1 lisas juurde, et professionaalse teenindaja tunned kohe ära. London nõustus temaga ja leidis, et teenindustase on probleem. Üliõpilashostel tõi sisse teise vaatepunkti – tuleb ära positsioneerida, milline see turist on, mida me soovime. Seljakotiturist on rahul. (Siinkohal nii London, Barclay kui ka Tartu LV1 ütlesid, et selline turist ei ole meile kasulik. Sellist me ei taha).

Teema võttis taas kord kokku London – hotellide tase on väga hea. Indrekule ütlen, et siia ei saa ehitada. Ranniku nõustus – jah, ega Roomas need nõuded ja kultuur erinev ning küsis, kas meil on vaja majutust juurde või mitte? Toob näitena 14-kohalise SPA hotelli Anne kanali äärde soovides teada, kas see võtaks teistest majutusasutustest kliendid ära?

Sepp – kas hotelliäri häirib kui kõrval on agul (Raatuse piirkond)?

London – see ei ole enam agul. Sepp aga nii ei arva ja ütleb, et Pika tänava äärne on agul. London samas aga leidis, et see läheb ära. Ranniku nõustus Londoniga. Ranniku viib jutu taas suurele SPA hotellile.

London – ei usu. SPA juba Tartus olemas (hotell Dorpati SPA osa). Dorpat toob siiski Soome turisti siia. (Tartu LV1 ja Barclay arvavad siiski, et need Soome turistid pettuvad ja tagasi ei tule. Nad tulevad sinna, kus on vesi).

Ranniku – kui võtame SPA ära. 300-kohaline hotell? (Barclay, London ja Tartu LV1 – see mõjutab küll. London lisas, et see lööks kõik pikali).

Üliõpilashostel – kui meil on kesklinnas nii head hotellid, ei võta midagi ära.

Barclay – ikka võtab esialgu ära. Hiljem võib tagasi tulla. Turg hakkab liikuma.

London – jah, kõigile on ennustatud hukku. Dorpati pauk annab tänaseni tunda.

(Blumbaum võttis sõna Ihaste näite osas. Teised ei nõustunud).

Edasi pakutakse välja kohvipaus, millele järgneb rühmatöö. Ranniku selgitab, et paneme aluskaardi ja joonistame sellise kesklinna, mida soovitakse 20-30 aasta pärast näha ja seda väga üldiselt. Barclay teeb ettepaneku seda ühiselt teha, sest osalejaid nii vähe.

Kohvipaus

Kohe pärast töötoa lõppu lahkus Üliõpilashoste ja tagasi ei tulnud. Tartu LV1 hakkab pausi ajal kaarti vaatama. London võttis pliiatsi kätte ja tegi märke, kus peaks hoone olema. Seepeale hakkasid kõik kaarti vaatama ja arutama kohvitass käes.

Rühmatöö

Barclay ja Tartu LV1 arvasid, kus parkla peaks olema. Domus3 ütles, midagi. Tartu LV1 – üldse mulle pargid ei meeldi. Tekkis diskussioon praeguste parkide üle (Sepp tegi kaardile märkme – Hakid ära!). Sepp – haljastus on oluline teema. Tartu LV – minge Kaunasesse ja vaadake seal. Tartu LV2 – parkide eest peab hoolitsema (üks väheseid kordi kui sõna võttis). Sel hetkel rääkisid eraldi kohvilaua ääres London ja Ranniku.

Sepp küsis Tasku-Zeppelini ala kohta. Kas turg on hea? Barclay ja Tartu LV1 leidsid, et turg peab olema.

Sepp- SPA hotell Anne kanali äärde? Ranniku- Tasku ala on kõige problemaatilisem. Aga Vanalinna kohta? Kas tänavate struktuur on normaalne (jalakäijad ja autod). Tartu LV1 – Küütri tn-l probleeme toitlustuse koha pealt.

Kogu rühmatöö ajal oli pliiats Londoni käes. Näitab liikluskorraldust ja teised nõustuvad. London lahkub kell 16 ajal ning pliiatsi võtab enda kätte Sepp. Sepp kuulab kõiki ja teeb ise märkmeid, kus ja mis olema peaks vastavalt kuuldudele.

Ranniku- tahame terviklikku pilti, kus on probleemsed kohad (julgustades kõiki murekohtasid ja probleeme esile tooma).

Tartu LV1 ja Barclay näitavad, kuhu ja mida tegema peaks. Domus3 pakkus parkla välja Pirogovi alla, kuid Tartu LV1 ja Barclay laitsid maha – siis kukuvad majad maha.

Sepp – kas kesklinna ei ole vaja aktiivse tegevuse kohti? Tekkis kerge arutelu, mis ja kuhu on tekkinud.

Tartu LV – (ütles nõutult ja vaadates samal ajal mureliku ilmega kaarti) kuidagi igav on meie kesklinn, aga ei oska öelda ka , mida teha.

Barclay – nõus

Domus2 – no aga linn ju nagu linn ikka.

(Ranniku toob Prantsusmaa näite jalgrattakultuurist ja rahvast täis kesklinnast)

Tartu LV1 – aga see on teine kultuur

Ranniku – aga rahvast täis

Sepp – aga pered ei käi kesklinnas

Barclay – (toob 1. advendi näite, kus rahvast kesklinnas) aga see ei ole nii mõnus, kuigi rahvas on kohal.

(Kõik seisid, v.a Barclay ja Domus2).

Tartu LV1 – miks linn ei võiks ise ehitada ja teha nii nagu Soomes?

Ranniku istus seepeale Üliõpilashosteli istekoha peale ja ütles, et noh see, kes sellele vastama peaks istub vist siin...noh, küsi nüüd..eks ta siis vastab.

Tartu LV1 – (Domus3-le) miks te ei õpi lähiriikidelt? Domus3 – suund on vale. Barclay leiab, et tõesti võiks teiste riikidega paralleele tõmmata.

Märgata, et grupp hakkab väsima – hakatakse nalja viskama ja lahendusena pakutakse utoopilise võimalusi välja – teeks hoopis linna täitsa ümber (nt püramiidist majad).

Sepp – kas ehitaks ka ühe jõesadama? Kõik nõus (esimene kord kui mainitakse kogu töötoa jooksul Emajõge. Samas aga vasakkaldast ei räägitud üldse).

Barclay – lilleturu asukoht. Bremenis nii ilus lilleturg. Arutletakse selle üle (rohkem Tartu LV1-ga koos).

16.35 lõpp.

Õhku jäi ikkagi põhiküsimus, mida turist tahab? Lahkumine toimus Ranniku algatusel kui nägi, et kõik juba vaiksed ja väsinud ilmetega. Täna kõiki kohale tulemast, samas aga ei andnud informatsiooni edasise tegevuse kohta või kuidas antakse tagasisidet.

Tartu kesklinn kui kaubanduskeskus

Kuupäev – 30.11.2011

Toimumiskoht – Tartu Linnavalitsuse Haridusosakonna saal

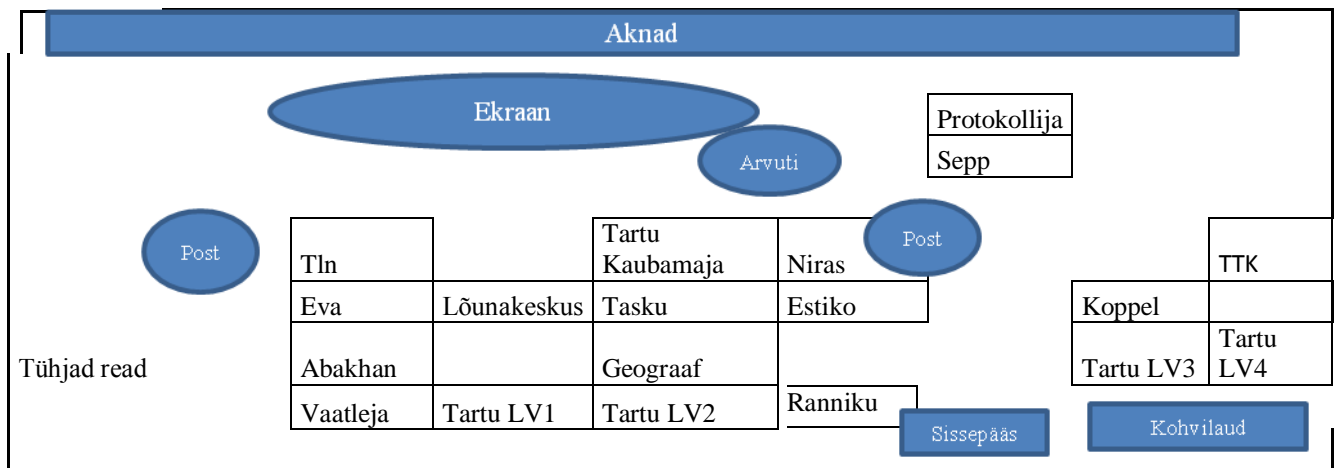
Kohal - 10 inimest + 4 Tartu Linnavalitsusest – ettevõtluse osakonnast Malle Blumenau ja Meeri Tensing, linnavarade osakonnast Eva Lääne ja Kunnar Jürgenson + töötoa korraldajad

1. Tallinnast (nimi ja esindatus teadmata)
2. Tartu Kaubamaja
3. Niras Eesti AS (kaubanduskeskuse äripindade vahendaja)
4. Eva Boutique OÜ (parfümeeria pood Raekoja platsil)
5. Lõunakeskus
6. Tasku Kaubanduskeskus
7. Estiko AS (Tasku Kaubanduskeskus kuulub tema alla)
8. Abakhan Fabrics Eesti AS (kangapood Rüütli tänaval)
9. Geograaf (Tartu Ülikooli tudeng)
10. Tartu Tarbijate Kooperatiiv (ETK – Vana Kaubamaja)
11. Tartu LV (ettevõtluse osakonnast Malle Blumenau)
12. Tartu LV (ettevõtluse osakond Meeri Tensing)
13. Tartu LV (linnavarade osakonnast Eva Lääne)
14. Tartu LV (linnavarade osakonnast Kunnar Jürgenson)
15. Veiko Sepp (Töötoa juht, Geomedia OÜ)
16. Indrek Ranniku (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
17. Jaanika Koppel (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
18. Protokollija (Geomedia OÜ)

Ruumi korraldus

Arutelu - ümarlaud, igaüks valis ise omale istekoha. Suur ekraan, mille kõrval eraldi arvutikoht, kus seisis töötoa juht Sepp ja istus protokollija. Ruumi vasakpoolne pingirida jäi tühjaks.

Rühmatöö – üks kaart, kõik ümber laua.

Töötuba

1. Tutvustus Indrek Ranniku poolt.
2. Sõna võtab Veiko Sepp, kes palus kõigil ennast tutvustada.
3. Veiko Sepa slaidiesitlus

Kõik kuulasid ja küsimusi ei esitatud. Lõunakeskus tegi alguses fotoaparaatidega slaididest pilte. Soovis teada, kas peab konspekterima või pannakse need kuhugi üles. Töötoa juht Sepp lubas kõigile slaidid meili peale saata.

Arutelu

Sepp küsis, kuidas hinnata nõudluse ja kaupluste kooskõla Tartus ja Tartu kesklinnas? Sepp pakub vabatahtlikult sõna võtta. Kõik istuvad vaikselt. Sepp suunab TTK kui kõige äärmisel poolel istujale. TTK esialgu ei vasta, muheleb. Sepp täpsustab küsimust ja TTK vastab (kõneleb vaikselt, rohkem omaette ja seetõttu raske kuulata).

Sepp – (pöördub ülejäänud osalejate poole, ei suuna vastamist järgmisele. Edaspidi võtab igaüks ise sõna kui soovib) mis teistel öelda on?

Estiko – võiks veelgi teha, ruumi on.

Lõunakeskus – liiga natukene Tartu keskne. Kontekstist väljas. Nii nagu Indrek teab, onju? (Vaatab Indreku poole selja taha. Suurt dialoogi ei teki). Äärelinn ja kesklinn on tasakaalus.

Ranniku – ok, see on regiooni tasand. Aga linnatasand? Vaadake kesklinna ja kogu linna tasandil. Kas 10 aasta perspektiivis näeme, et praegu on piisav või soodustame kesklinna veel kaubanduspindu?

(Sepp ja Ranniku räägivad korruga. Ranniku lõpetab ja Sepp küsib, kas kesklinna kaubanduslik tähtsus väheneb?).

TTK (võtab ise sõna) – vaatan laiemalt kui kaubandust tekib. Kõigepealt läheb Tallinnasse. Tartu liiga kolgas, et siia tulla (äripindadele). Kui kesklinnas oleksid pinnad olemas, tuleksid siia.

Ranniku – väikesed poed peaksid alles jääma. See on meie mure.

Sepp – üldarutelust läheme siis konkreetsemaks. Hinnangud ja vajadused? Alustame äkki Taskust? (Tasku istub keskel, valik võis olla kas juhuslik või siis teadaoleva nime ja osalise järgi).

Tasku – igale ühele pääseb juurde ja seal käiakse. Jalakäijal keeruline kaubanduskeskuste vahel käia.

Sepp – kas Vanalinna väikekaupmehed, ligipääsetavusega probleeme? (Ilmselt ei tea, kes osalejate hulgast on vanalinna väikekaupmehed).

Abakhan – kaubaveoga ei ole probleeme, aga parkimine on probleem. Mõelda parkimise peale, see lahendaks paljud mured.

(Sepp täpsustab küsimust soovides konkreetsemat lahendust. Abakhan pöördub selja taha istuvale Ranniku poole ja küsib, kuidas on lahendatud parkimine Tartus. Ranniku vastas ja nende vahel tekkis dialoog, kas linnal on mingid lahendused välja mõeldud. Ranniku pakub erinevaid mõeldud suundi. Viitab maa-alustele parklatele ja Europarki tingimustele, et kui nad ehitavad ühe parkla maa alla, siis maa pealt peab üks kaduma. Geograaf tõstis samal ajal käe ja Sepp öeldes nime andes sellega talle sõna. Geograaf rääkis otse Abakhanile oma arvamusest, nad istusid samas reas).

Tekib diskussioon Tasku, Geograafi ja Abakhani vahel. Selle jaoks peavad eesistuvad inimesed pöörama ennast ümber, et luua silmside. Arutelu all on parkimisteema. Lõunakeskus ja TTK võtavad samuti sõna. TTK räägib edasi Sepale. Lõunakeskus võtab sõna vaadates Ranniku poole selja taha.

Sepp – võiks tekitada bussiterminali. Küsimus, mis liinid. Kas kõik või mõned? Riia 2 detailplaneering (TTK-le kuuluv pind) küsimuse all. (Selle peale TTK räägib suundadest ja mõtetest Riia 2 pinnaga seoses).

Sepp – aga see tekitab inimeste voo (toob Viru keskuse näite).

TTK – aga see on Tallinn.

Estiko – oleme mõelnud sellele (Estikoga on seotud Tartu Bussijaam) ja meil on üks väike idee olemas (ei täpsusta milline idee). Selle piirkonna kohta on meil visioon olemas.

Sepp – kas linn teab ka sellest visioonist? (Vaatab Ranniku poole. Ranniku räägib linnavalitsuse järgmise aasta tegevuskavast. Selle järgi on näha, et on teadlik. Tekib diskussioon, igaüks võtab sõna, tekivad väikesed omavahelised kerged vestlused).

Tartu LV1 (tõstab käe) – oleme mööda läinud, et kesklinnas luksuslikum kui äärelinnas. Rõhk kvaliteedile kesklinnas.

Lõunakeskus – meil on kontseptsioon välja kujunenud. Küllastajate monitooring – moekaupadele suurem huvi. Tuleb mõelda, mis on need nišipoed ja kuidas seda serveerida (toob Rotermanni kvartali näite). Nad on ise nii kõvad, et ei ole vaja seda kesklinna turundust.

Tartu LV2 – Tartut ja Tallinna ei saa võrrelda. Inimene ei tule.

Tartu LV3 – rendiküsimus (Tartu LV1 ja Tartu LV2 nõus).

Sepp – turu inimesi siin ei ole, aga tahaks ka sellest rääkida. Rahvusvahelisel konverentsil (viitab septembris toimunud rahvusvahelisele linnaplaneerimise seminarile) küsiti, mis rõvedus see siin on (Tartu avaturu kohta).

(Tartu Kaubamaja, Estiko, Tasku ja Lõunakeskus leiavad kõik koos, et probleem on väljanägemine).

Tartu LV2 (vaidleb vastu) – ikka käime seal ja seda on vaja.

Lõunakeskus ja Estiko – rohkem see rahvas, kes seal liigub (kodutud, alkoholitarbijad jne). Ta asub auväärse kohal (tekib arutelu).

Abakhan – peaasi, et turg ära ei viidaks. Peaasi, et edukalt tegutseks.

Eva – tuleb rohkem oma linna arvamust küsida.

Sepp – jah, võib küsida. Aga nad ütlevad, et turgu on vaja.

Lõunakeskus – turg peab olema, aga parem. Arenguruumi on palju.

TTK (üle pika aja võtab sõna ja toob minevikust näite) – mis on tulnud ja tänapäev on teine.

Tuleb konkureerida. (Edasi tekib arutelu turu teemal. Leiti, et sellest võimegi rääkima jääda).

Sepp (võttis uue teema) – uued kauplused kesklinnas. Riia 2 krunt, Vanalinn. Mis tingimused need on, et rääkida kaubanduse arengust?

TTK – no selge, et see sõltub majanduskeskkonnast. Selles olukorras hakata sellist mahtu juurde ehitama.

Sepp – Tiit Silla arenguvision ja mida sellest arvate? (Eelmises töötoas seda ei mainitud).

(Vaikus).

(Üldine arvamus, et Atlantise kõrvale ei tasu kaubandust tuua. Küsimus rohkem, kuidas inimesi/ostjat kesklinna tuua).

Sepp – väga hea, meil on ostjat vaja. Mis oleksid need arenguideed? (meelelahutus/kauplemine, töökohad või elukohad).

Lõunakeskus – viimane, elukoht.

Abakhan – meelelahutus ei anna inimesi juurde.

(Ei teki suuremat diskussiooni. Üldine arvamus, et töökohad kesklinnas. Tartu Kaubamaja arvab, et ikkagi meelelahutus toob selle siia).

Ranniku – elukohtade reservi on äärelinnas sitaks. Pärís südalinna on poissmehekorteritel koht. Ainult eksklusiivsemad. Teisele poole Emajõge on natuke naljakas elukohad täis ehitada (vihjab Tiit Silla hoonestuskavale)

Eva – balanss. Päeval töökohad ja õhtul meelelahutus.

Abakhan – no aga meelelahutus on ideaalis. Nagu Tartu Postimees hiljaaegu kirjutas, et söögikohad virelevad.

Geograaf – elukohtade nihkumine saab toimuda pika aja jooksul. Küsimus, mis siin toimub? (Teema läks üle üritustele. Kas rahvas siis ikka astub poodi sisse või kõnnib lihtsalt mööda? Eriti kui üritus toimub õhtusel ajal).

Ranniku – kas tihedam või hõredam kesklinn?

Sepp – oleme Vana-Turu tänava ära rikkunud. Sisuliselt on sinna hooned kokku kuhjunud.

Tartu Kaubamaja – (toob Võrus Tamula järve promenaadi näite). Taoline promenaad võiks ka meil olla.

Tartu LV1 – (teeb ettepaneku) kas meil ei võiks olla töörühm, kuidas Emajõge arendada?

Sepp – võtame ürituste teemarühmas selle üles ja ka puhkealade teemarühmas. Kuidas aga kaubanduse seisukohast Emajõge ära kasutada?

Lõunakeskus (viskab nalja) – väga lihtne – paadijuhil peab väike promill sees olema. (Diskussiooni ei teki).

Ranniku – kas kesklinn kannatab veel Riia 2 krundil ühte kaubanduskeskust? Vanalinna kaubandustänava laiendamist?

(Ranniku ja Sepp arutlevad vaikselt omakeskis). Sepp teeb ettepaneku pausiks ja moodustada töörühmad.

Kohvipaus

Kohvipausi ajal pannakse lauale üks kaart (ei küsitud osalejatelt, kas soovitakse ühte töörühma või mitut), mille üle hakkavad arutama Sepp ja TTK (pliatsit kummagi käes ei ole).

Veidi hiljem liituvad ka teised ja hakatakse kohvitass käes arutama.

Rühmatöö

Estiko rääkis oma visioonist – mida, kuhu teha, mida ära lammutada (seda ta kaardile ei joonistanud, lihtsalt näitas). Ranniku hakkab joonistama kaardile. Sepp võtab ka pliiatsi kätte ja näitab enda mõtet. Jalakäijate tsoon Tasku-Uus Kaubamaja vahel joonistatakse kaardile. Räägitakse bussiterminali asukohast (maa- ja linnaliinid – kas kokku või lahku).

Sepp – kuidas saada inimesi kesklinna?

Sepp – mis võiks Zeppelinini kalda ääres olla?

(Estiko avaldab arvamust, teised vaatavad. Leitakse, et ülekäiguradasid on juurde vaja (geograafi mõte).

Geograaf – katus Rüütli tänava kohale?

(Ranniku viskab nalja. Vestlus on vaba – mõtted, arutelu, ühine diskussioon ja sünergia).

Rühmatöös küsis Abakhan Geograafilt, millega ta tegeleb. Vastust kuulates ütles Abakhan, et sellepärast sa oskadki asju laiemalt näha.

Rühmatöös avaldasid kõik arvamust, kuulda oli mõtteid ja lahendusi. Suuremaid eriarvamusi ei olnud. Ranniku jälgis seekord rühmatööd eemalt ja lasi rohkem Sepal juhtida kaardi joonistamist. Kaarti vaadeldi ka Emajõe ja selle mõlema kallaste poole pealt.

Tartu kesklinn kui toidu- ja joogikoht

Kuupäev – 02.12.2011

Toimumiskoht – Tartu Raekoja istungi saal

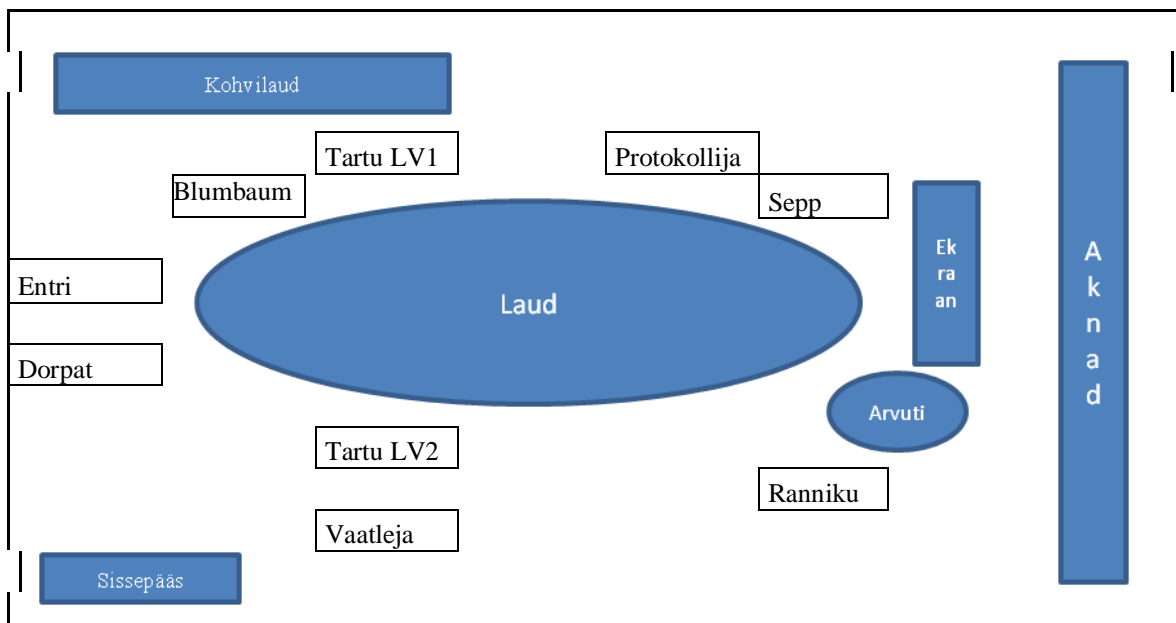
Kohal - 2 inimest + 3 Tartu Linnavalitsusest – ettevõtluse osakonnast Malle Blumenau, linnavarade osakonnast Eva Lääne ja Lauri Maran + töötoa korraldajad.

1. Entri restoran
2. Dorpat hotell ja konverentsikeskus
3. Tartu LV (ettevõtluse osakonnast Malle Blumenau)
4. Tartu LV (linnavarade osakonnast Eva Lääne)
5. Tartu LV (linnavarade osakonnast Lauri Maran)
6. Veiko Sepp (Töötoa juht, Geomedia OÜ)
7. Indrek Ranniku (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
8. Protokollija (Geomedia OÜ)

Ruumi korraldus

Arutelu - ümarlaud, igäüks valis ise omale istekoha. Suur ekraan, mille kõrval eraldi arvutikoht, kus istus Indrek Ranniku.

Rühmatöö – üks kaart, kõik ümber laua.

Töötuba

Algusaeg lükkus ca 10 minutit edasi, sest oodati veel tulijaid. Kokku tuli 2 inimest.

1. Tutvustus Indrek Ranniku poolt. Edasi andis sõna Sepale, kuid palus Sepal mitte kiirustada ja lasta osalejatel aega mõelda ja julgustas osalejaid rohkem küsima.
2. Sepp tegi sissejuhatuse päevakavasse, kuid jättis osalejate tutvustuse vahele. Ilmselt oli teadlik, et osalejad üksteist juba tunnevad. Mõlemad osalejad ja Tartu LV1 on omavahel ka eraelus tuttavad ja töötoa jooksul selgus, et ka koos puhkusereisil käinud.
3. Veiko Sepa slaidiesitlus

Slaidiesitluse ajal esitasid nii Tartu LV1, Entri kui ka Dorpat küsimusi või kommenteerisid slaidil olevat informatsiooni. Kesklinnas asuvate toidukohtade arv pani Entri, Dorpati ja Tartu LV1 omavahel arutlema. Väikohvikute arvu slaidi juures (praegune olukord ja jagunemine linnas) selgitas Dorpat enda plaane, soove, võimalusi ja mõtteid Dorpati välikohviku kohta. Sepp ütles seepeale, et välikohvikud on majade vahel, mitte nõ looduses.

Dorpat (rääkis enda kui Tartu kesklinna kogemusest) – nädala sees hea elukoht, nädalavahetustel ei ole hea elukoht. Aga olen selle ise valinud. See on valikute küsimus.

Entri – tahaks kommenteerida. Ega me ei saa Sepa turu taha viia toitlustusasutusi. See ei ole toitlustuse probleem, vaid üldine – politsei kaasamine neljapäevast pühapäevani, kes jälgivad üldist olukorda. Elu linnast välja viia ei ole õige. Pirogov on meie sümbol ja nii peab olema. (Tekkis dialoog Dorpati, Entri ja Tartu LV1 vahel).

(Ranniku jälgis kogu esitlust, vahele ei sekkunud).

Arutelu

Sepp küsib osalejatelt üldist hinnangut ja kooskõla praegusele olukorrale.

Entri – vaatasin seda statistikat (esitab numbraid). See proportsioon on hästi valus. Suhe ei saa majanduslikult kasulik olla (toob Tartu Ülikooli õppejõudude hinnangud ja uuringu). Ehk räägiks sellest, kuhu uusi toitlustuskohti vaja? Loodusesse on vett vaja. Emajõe äär vaja kommunikatsioonivajadustega varustada. (Räägib laevadest Emajõe peal). Sellega kaasnevad suured investeeringud. See on minu isiklik arvamus, et Raekoja plats on üks suur välikohvik. (Mainib ära, et ta ise ei saa välikohvikut teha). Ka talvel võiks välikohvik olla. Meil on Raekoja plats üks suur ALeCoq (viitab päikesevarjudele). Vaja on eristumist.

Sepp – kas see on oluline, et Tammelinna elanik tuleb kesklinna välja sööma?

Entri – see ei ole toitlustuse teema. See on pigem käitumiskultuur.

(Dorpat, Entri ja Tartu LV1 diskussioon. Täiendavad üksteist. Vahepeal võtsid kohvi ja küpsist, tekkis justkui kohvikuvestlus naiste vahel).

Entri – inimene ei tule välja, tal ei ole seda harjumust.

Tartu LV1 – Saksamaal käies oli nii (toob võrdluse)...jajah (üksteisega nõusolek, teineteise täiendamine).

(Ranniku ja Sepp küsisid, kuidas toime tullakse).

Tartu LV1 – tekib ringlus. (Dialog kõigi vahel).

Sepp – mis see loogika on?

Entri – äri (Tartu LV1 nõustub).

Ranniku – kes türklase asemele tuli? Zavood?

Tartu LV2 – virelemist oli rohkem 2008. aastal. Nüüd on teine. (Räägib vaikselt ja kiiresti, rohkem iseendale ning seetõttu raskem jälgida ja peab pingsamalt kuulama).

Tartu LV1 – nojah, sina paned ju kinni (tekkis vastasseis. Tartu LV2 viskas pastaka käes ja jäi vait).

(Edasi rääkis Dorpat enda hotellist ja seisukohast).

Tartu LV1 (pöördub Entri poole) – aga me käisime seal reisir, kuidas sulle need välikohvikud meeldisid? (Tekkis toitlustuskohtade äraelamise ja toimetuleku küsimus).

Entri – toole kui selliseid ei ole juurde vaja (toob vestluse ise tagasi põhiküsimuse juurde).

Tartu LV1 (toob Hollandi jäätisekohviku näite) – aga seal teine kliima, siin see ei toimi.

Entri – me ei suuda siin otsustada, millist sisekujundust toitlustusasutus teeb (viib taas jutu sellele, mille üle on mõtet arutada).

Sepp (võtab uue teema) – transport, hinnangud ja vajadused?

Dorpat – Tartu nii väike (hakkab naerma). Meil ei ole Moskva mastaap, et transpordi küsimusest rääkida.

Sepp – jalakäijad?

Dorpat – ei, absoluutselt probleemi ei ole (teised on nõus).

Sepp – aga taksod?

Dorpat – oleks tänavad valgustatud ja korras.

Entri – mingil ajal läks väga vara pimedaks. Turistina ma küll ei julgeks. Mure ka – tualettide teema (viib ise teema mujale). Keslinnas üks avalik tualett. Toitlustusasutused täidavad avaliku tualeti rolli (toob Europeade näite), siis paluti kõikidel turistidel oma tualetti kasutada. Aga see on ju linna probleem, aga tehakse ettevõtja probleemiks. Kirjutatakse ettevõtja probleemiks ümber.

Tartu LV2 – päris õige. Mõistan väga. Meil on kaks avalikku tualetti.

Entri – aga seda teate Teie. Kui ma ei tea, mis siis? (Tekkis vaidlus Tartu LV2 ja Entri vahel. Tartu LV1 rääkis neist samal ajal üle. Ühisele lahendusele ei jõutud).

Sepp – parkimisvõimalused. Kas inimesed tahavad ukse ette sõita?

Dorpat – aga seda ei saagi teha.

Sepp – maa-alused parklad?

Entri – aga see mõjutaks väga, sest inimene ei saa letti sõita.

Dorpat – Dorpati lõunabuffee väga popp, sest seal on parkla.

Lääne – (toob esile kesklinna mured) prügikastid, kauba toomine. Üldine piiramine. (Tartu LV2 ja Tartu LV1 vahel tekkis vastuseis. Lõpuks oli ka Tartu LV2 nõus. Nõusolek kõigi vahel).

(Entri esitas võimalikke stsenaariumeid, põhjendas ja tõi võimalikke näiteid, mis üks või teine asi võib kaasa tuua).

Sepp (võtab uue teema) – kas see olukord muutuks paremaks või halvemaks kui Rüütli tänaval oleks üks tasapind?

Entri – visuaalse koha pealt oleks kindlasti ilus (kõik nõus).

Sepp – hinnangud ja vajadused.

Entri (viitab kogu aeg oma isiklikule arvamusele) – võibolla ma olen vanameelne ja mäletan vanu asju, aga kui olid butiigid, on see ka turisti seisukoha pealt kasulik ja käiakse rohkem. (Tõi minevikust näite) minu kui naise seisukohast, ostsin kübara, tegin kuskil kohvikus ka liigud sõbrannadega. Et oleks veel midagi, mida teha. Oleks põhjust tulla.

(Sepp, Dorpat ja Tartu LV1 hakkasid nalja viskama, miks kesklinna tulla – töötoad, 3 korda aastas toimuvad laadad, nõupidamised jne).

Entri – Kalevi kommipood on väga tore ja hea, et tuli.

Sepp – kas Toomemäel on perspektiivi, et suur kohvik teha?

Entri – kindlasti. Kurb Rotundi üle. Aga taas kommunikatsioonide teema. Vaja uut teemat (kõik nõus, tekib üldine diskussioon). Seal võiks olla vabalt suurem koht (mõtleb seda, et Toomemäel asub Tähetorn, Riigikohtu hoone, uus Sotsiaalteaduskonna hoone ehk siis rahvast on ümbruses piisavalt).

Ranniku – kus see piir on? 100 000 elanikku ja nii palju toitlustuskohti. Aga kuhu?

Tartu LV2 – mitte elumajade I korrusele (kõik nõus, omavahel hakati arutlema).

Ranniku – praegu liiga palju iseregulatiivne.

Entri – linn võiks rohkem suunata. Võiks välja mõelda punktid, kuidas suunata.

Ranniku – välismaal suunatakse, aga meil oleks see pretsedent. Linna volikogu näitaks kohe ust.

(Põhiküsimus, et oleks väikeseid poode, mille pärast tulla. Ühe poe pärast ei tule keegi kohale).

Entri – poed tulevad ühekaupa, nad ei ela ära. Aga kui korraga tuleb 7 poodi, siis oleks teine asi. Kaubanduspinnad ära tsoneerida. (Tartu LV2 on nõus).

Ranniku – aga läheme sinna teisele poole Riia tänavat, Dorpati ümbrusesse.

Entri – see on kaubanduskeskuse teema. Nead jäävad ikka ellu (kõik nõus).

Dorpat – Taskus juba planeeringusse sisse pandud (toidukohtade paiknemine).

Dorpat – meil on jõeäär seal nukker (viib ise uue teema juurde. Dorpat ja Tartu LV1 räägivad koos ühel teemal). Võiks olla selline, kuhu inimesed tuleksid ja istuksid (viib jutu joodikutele). Sadamateatrini võiks tulla see ilu, mis uue silla juures ära lõpeb. (Ranniku toob siin esile probleemi, et Tartu ei saa midagi teha kui Kilk ei tee).

Sepp – kuidas Dorpat avaturgu suhtub?

Entri (vastab ise) – no ilusam võiks olla. Asukoht sama. (Tartu avaturgu võrreldakse Tallinnas asuva Nõmme turuga).

Tartu LV1 – Hollandi ja Saksamaaga ei saa võrrelda (seal ilusam).

Dorpat – muidu turistidele meeldib see turg. Soomlased joovad hommikukohvi ära ja lähevad turule. Probleem on kodutud, nad teavad kus on kaamerad üleval.

(Räägiti juba isiklikemast probleemidest, mis seondub pigem enda ettevõttega kui üldiselt linnaga. Keskenduti detailidele).

Sepp – haljastuse teema, liiga kõrge või madal?

Entri – minu meelest on iga aastaga paremaks läinud. Suhteliselt hea tasakaal saavutatud (teised vaiksed).

Entri – tahtsin üldse küsida, kas ettevõtjatele ei saa ette kirjutada, et tehke oma maa selleks ajaks korda (Kilgi maa, Archimedese tagune jne).

Ranniku – kuna meil ei ole kinnisvara maksu, siis ei saa seda teha. Soomes, Rootsis, Norras on selle jaoks kinnisvara maks. Aga Kreekas on just seepärast paljud majad poolikud. Nii see on, sellega tekivad meeletud vaidlused.

Dorpat – kõrghaljastus on väga vahva.

(Kogu arutluse käigus tulid esile isiklikud seisukohad, Ranniku – minu isiklik arvamus on, et Kreutzwaldi park on surnud park).

Sepp – mul on uus kontspetsioon. Kreutzwaldi pargis maha niita.

Teised osalejad – nojah, see on arhitektuur, kaugemas perspektiivis (Sepp nõus).

Sepp (lõputeema) – kas meelelahutus, töökohad või elukohad?

(Alguses vaikus, siis vastab Dorpat).

Dorpat – mina näen meelelahutust. Korteriid nõuavad parkimist.

Entri – Ahhaa keskus on väga tore, aga see on eemal. Ei ole seda, et oleks siin põhjust kulgeda.

Dorpat – see vahemaa on Tartus olematu kui võrrelda teiste suurlinnadega. Aga ei võeta seda ette, ei nähta kui kesklinna.

(Visati ühist nalja, kuidas jalgsi kõige turvalisemalt teisele poole Riia ristmikku saada – teha suur ring vms).

Kohvipaus

Kohvipaus jäeti vahele. Igaüks käis kohvilaua juures jooksvalt.

Rühmatöö

Ranniku pani arutelu osa lõpus kaardi kohe lauale ja ütles, et hakkame joonistama. Sepp ütles, et siin oleks kohvipausi aeg.

Dorpat – jah, joome siin jooksvalt.

Sepp – siin võib ka utoopiat panna. (Pliiats oli esialgu Ranniku käes, kuid varsti võttis ka Sepp pliiatsi ning joonistas vastavalt kuuldule).

(Ranniku lahkus korraks ruumist. Sepp võttis pliiatsi, kõik seisis kohvitass käes ümber laua. Dorpat võttis ka pliiatsi kätte ja hakkas näitama jalakäijate probleemi ning kus valitseb segadus. Tartu LV1 seisab kaugemal).

Sepp – Toomemäe asukoht ja selle võimalused? (Inimesed seisavad rohkem laiali, ei vaadata niivõrd kaarti. Arutlus toimub ümber laua).

(Tartu LV1 lahkus korraks ruumist, tuli tagasi. Veidi aja pärast lahkub ruumist korraks Dorpat).

(Vaikus, vaadatakse kaarti).

Sepp (mõtleb vaikselt) – Anatoomikum sealt midagi arendab (sellest tekib mõttevahetus).

Ranniku – ma ei oska öelda, kuhu Emajõe äärde peaks suvekohvik tulema (joonistab punasega Emajõe paremkalda ääre).

(Mõttevahetused, mis tehti ja mis on mujal. Dorpat tuli tagasi).

Tartu LV1 – no ütle, mis on meile hea purskkaev?

Sepp – aga avalik kunstjärväljak? (Talle Antoniuse kunstjärväljak ei meeldi. Arutleti Antoniuse õue liuväljaku üle – teistele meeldis ja nende meelest hea koht).

Entri – pulmalised lähevad ainult Toomemäe ümbrusesse ja kõik. Tbilisis oli hoopis teine. (Tartu LV1 läks teisele poole lauda Entri juurde ja hakkasid omavahel rääkima).

Dorpat – kuulge, pange Dorpati juurde 3 prožektorit.

Sepp – (toob eelmises töötoas välja käidud idee) Rütli tänavale ehitada katus?

Tartu LV1 – väga hea mõte.

Entri – ma olen ikka maa peal, see on nii utoopiline.

Sepp – aga ajutine katus, ainult talvel?

(Räägiti Dubais suusatamisest. Tartu LV1 läks Dorpati juurde ja küsis – kuule, tahtsin küsida, kuhu täpselt see katus teil tuleb? (Töötoas Dorpat mainis, et neil on plaanis juurdeehitis katuse näol. Dorpat hakkab kaardil näitama. Ranniku räägib eraldi telefoniga. Kiputakse rohkem detailidesse minema).

Sepp – kas teid ei häiri, näiteks mind häirivad siin kõrgepingeliinid (Tasku keskuse ja Sadamaturu juures)?

Dorpat ja Tartu LV1 – ma pole neid näinudki.

Sepp – aga joonistage veel midagi (julgustab rohkem ideid välja käima).

(Tehakse tähelepanekuid, kus ja mida on nähtud, nt Tartu LV1 kirbuturul. Murekoht – eraomaniku faktor – tuleb ja teeb, mida tahab ning kui ei taha, ei tee).

Dorpat – see on väiksuse küsimus ja ei saagi midagi teha.

Sepp – Tartu on linnaruumina väga õnnestunud, aga seda ei tohi ära rikkuda.

Entri – nõus. Aga ei saagi teha inimestele ettekirjutusi.

Ranniku – no teeme nii palju kui suudame ja saame.

Dorpat (võtab ise puude ja haljastuse teema üles) – teeks teisi vorme. Aga see on ka rahastamise küsimus, kui palju see nõuab. (Tartu LV1 toob välismaa näite).

(Entri võtab rühmatöös vähem sõna, jääb rohkem eemalt pealtvaatajaks ja seisab teisel pool lauda. Tartu LV2 vaatab kõrvalt ja ei võta üldse sõna. Tartu LV1 pöördub Ranniku poole eraldi ja hakkavad omavahel nurgas rääkima. Sepp ja Dorpat vaatavad kaarti ja arutlevad. Üks hetk vaatavad mõlemad Ranniku poole ja küsivad ühe Lossi tänava hoone kohta. Tekib arutelu, mis hoone see on. Teemaks tuleb Dorpati korterist kesklinna, parkimine ja parkimiskoha ostmine. Dorpat räägib oma kogemusest parkimiskoha saamisest, kus öeldi, et kui jõuad kesklinna korteri osta, jõuad ka parkimiskoha osta).

Ranniku – okei, lõpetame ära. Saime igasuguseid ideid.

Dorpat (selgitab rühmatöös osalemise kohta, miks teda majutuse teemalises töötoas ei olnud) – tuli kaks kutset (majutuse ja meelelahutuse töötoa toimumise kohta. Tegi ühe lahti, kuid teist ei teinud, sest arvas, et sama kutse ja ei teadnud tulla).

Ranniku – meil on plaanis veel üks üldine teema. Aga aitäh teile tulemast.

Tartu kesklinn kui õppimise koht

Kuupäev – 09.12.2011

Toimumiskoht – Tartu LV planeerimisosakonna nõupidamiste ruum

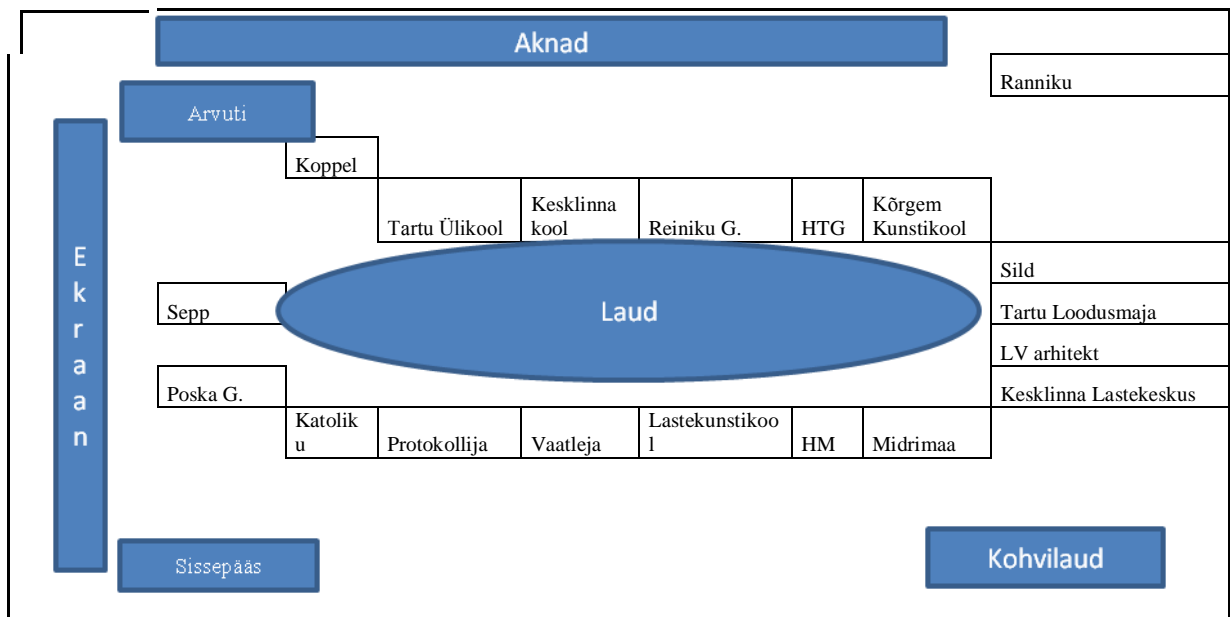
Kohal - 12 inimest + Tartu Linnavalitsusest 2 arhitekti, kellest üks Tiit Sild + töötoa korraldajad

1. Tartu Ülikool
2. Kesklinna kool
3. Mart Reiniku Gümnaasium
4. Hugo Treffneri Gümnaasium (HTG)
5. Kõrgem Kunstikool
6. Tiit Sild – Tartu LV peaarhitekt
7. Tartu Loodusmaja
8. Tartu LV arhitekt
9. Kesklinna Lastekeskus
10. Mirdimaa Lasteaed
11. Haridusministeerium
12. Tartu Lastekunstikool
13. Tartu Katoliku kool
14. Jaan Poska Gümnaasium
15. Veiko Sepp (Töötoa juht, Geomedia OÜ)
16. Indrek Ranniku (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
17. Jaanika Koppel (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
18. Protokollija (Geomedia OÜ)

Ruumi korraldus

Arutelu - ümarlaud, igaüks valis ise omale istekoha. Suur ekraan, mille ees ümarlaua ääres istus Sepp. Eraldi arvutikoht, kus istus töötoa korraldaja Jaanika Koppel. Indrek Ranniku istus eraldi ruumi tagumises nurgas akna all ja jälgis arutelu osa.

Rühmatöö – kaks kaarti, töörühmad kujunevad ise.

Töötuba

1. Tutvustus Indrek Ranniku poolt.
2. Sepp tegi sissejuhatuses päevakavasse ja palus kõigil ennast tutvustada.

Ranniku, protokollija ja Sepp nimetasid enda tutvustamisel ka lõpetatud koolid. Neljal osalejel olid arvutid kaasas.

3. Sepa slaidiesitlus

Kõik kuulasisid esitlust, küsimusi ega kommentaare ei esitatud.

Arutelu

Sepp küsib osalejatelt transpordi olukorra kohta – kuivõrd mugav on kesklinnas jalgsi liikuda, jalgrattaga sõita, parkida? Et kõik saavad käia kesklinnas koolis? (Palub alustada enda paremal käel istuval osalejel).

Poska – turvalisus, parkimine. Põhikoolid on linnaosa spetsiifilised. Ülikoolid ja gümnaasiumid on kesklinna spetsiifilised. (Osaleja läks jutuga üldiseks ja Sepp tõi tagasi teemasse – transporti).

Poska – parkimiskohti on juurde vaja. Mitteamo piirkonda võiks laiendada. Ühistransport, no sellest ei taha üldse sõna võtta.

Katoliku – kesklinna piiri peal asume, Jakobi mäe otsas. (Toob enda probleemi liikluses). Veski tn esimene jupp täiesti mõttetu, võiks ühesuunaline olla. Jalgsi liikumine ei ole probleem. Ühistranspordi kohta ei oska midagi öelda.

Lastekunstikool – ühte sellist spetsiifilist probleemi ei ole, ei oska ka mingit probleemi tuua. Jalgratta parkimiskohad võiksid olla küll.

Midrimaa – parkimine on meil küll probleem. 30km/h piirang ei kehti – võiks olla lamav politseinik. (Poska Gümnaasium asub üle tee. Nii Poska kui Midrimaa räägivad samast probleemist. Poska täiendas Midrimaad – üks plekimõlkimine kuus). Jalgrattahoidikuid võiks rohkem olla. Soodustada jalgrattaga liikumist (Poska lisab ideid).

Sepp – see on põhimõtteline teema (Poska ja Midrimaa taas täiendavad teineteist).

Lastekeskus (vahepeal hüpati üle HM-i) – olen sealt kõrvalt Akadeemia tänavalt. Meil on lastevanemate parkla, ka tänaval on olemas parkimiskohad.

Arhitekt – ei ole midagi negatiivset öelda, kuigi olen kesklinnas koolis käinud. Jalgrattaga liiklemise osas nõus eelmistega. Pigem võiks olla jalakäijate kesklinn kui autode kesklinn.

Sepp – meil on siin mõtted sellest, et teha üks ja maa-alune parkla.

Lastekunstikool (tõstab käe) – kas võin segada? Hiljem läheb meelest. Tiigi tn probleem – parkimine (tekib diskussioon. Ranniku selgitab, et see piirkond vajab ühtsentralselt parklat – sellele oleme mõelnud ja paneme ka kirja).

Poska – Olen Lea (Lastekunstikool) tänavakaaslane ja julgen kinnitada tema juttu (jutt selle kohta, et bussid ei pööra välja).

Loodusmaja – olen kesklinnas. Jalgrattateed lähevad kusagile ja tulevad kusagilt (naer). (Toob probleemid ironiaga välja, teeb piltlikuks probleemseid kohad). Vajab terviklikku lähenemist. Saan töö juurde ilusti, aga välja ei saa. See on kindlasti üks koht, mis vajab lahendamist.

Sepp – väga hea, pärast paneme kaardi lauale, siis märgime ka lahendused (Loodusmaja pidi aga selleks ajaks ära minema).

Sild – kesklinna pargid on üle kasvanud. Keskkonda niimoodi muuta, et seda keskkonda kasutaks rohkem inimesi (turvalisus).

(Sepp nõustub ja toob näite ka enda ülikooli ajast kui meeldis pargis istuda).

Sild (toob näite Pärnu rannaala parkidest, mis meeldib. Poska on Pärnu näitega nõus) – jalgrattateede äärekivid (lastekeskus noogutab, ka Poska näeb selles probleemi).

(Poska ja Sepa vahel tekib vastasseis – numbrid näitavad teist. Poska – jah, aga see on arhitekti lähenemine).

Kunstikool (tõi näite oma kogemusest. Oma tütre ja ühe õpilase näide) – jalgrattaliiklus on ohtlik. Probleem on Kunstikoolile autoga ligipääsetavuses. Ühinen ka siin, et sinna oleks vaja mingit parkimiskohta. Võiks kaaluda, kas saaks selle tänava kahesuunaliseks teha.

HTG – ise Tartu linnas ei ela, aga olen Tartus töötanud üle 10 aasta. Autoga parkimine on õpilaste probleem – ei tohi lasta lapsi mugavaks muutuda. Tartu linnas ei julge rattaga sõita.

Julgen küll Tartust Võrru sõita, aga mitte Tartu linnas. Rattavargusi väga palju, õhtuks võib ratas kadunud olla. Politseinikke vaja juurde. Pole mõtet mõelda ennem ehitusele kui turvalisus ei ole tagatud.

Poska – mulle meeldis see didaktiline lähenemine (laste õpetamine). HTG – aitäh (viisakusavaldused käisid kogu töötoa toimumise ajal läbi).

Reiniku – olen väga eriline. Meie territooriumilt läheb tänav läbi. Mõtted on laste turvalisusel, autod ei tunne märke (viib jutu TÜ hoone parkimisele, TÜ ohkas). Vanemuisse etenduste ajal parkimine probleem.

Kesklinna kool – Kroonuaia tn kurviga. Lapsed peavad olema tähelepanelikud. Aga ütleksin, et jalgsi on lastel turvaline ja mugav tulla. Jalgrattaga aga ei ole turvaline tulla, kuigi meil parkimiskohad hoovis olemas. Ühistranspordi kohta ei oska midagi öelda.

TÜ – kõik siin vaatavad oma asutuse vaatepunktist, aga peaks vaatama üldpilti. Pole mõtet vaadata ühistranspordi ja jalakäija probleemi. (Tõi oma lapse näite) – käib kesklinna jalgsi linna äärest ja ei ole probleemi. Probleem on autod ja jalgrattad. Mina muud varianti ei näe kui iga hoone omanik leiab ise vahendid hoidlate ehitamiseks (viib probleemi linnalt üle asutuste peale – ka ise tuleb teha selle jaoks midagi). Liiklust segavad juhuslikud parkijad. Saan aru, et organisatsiooniliselt on seda raske teha, aga...

Ranniku – minul on üks kommentaar. Soovitakse jalgrattaparklaid. Kui loete koalitsioonilepinguid – kõigi haridusasutuste juurde tuleb rajada varjualusega valvatavad parklad (tõi esile vastuolu linnavalitsuses – sealt öeldi, et koolide direktorid ei taha neid). Nüüd kuulan ja imestan. Teeme projektid iga kooli kohta. Ülikooli tn parkimine probleemne – ideede tasandil on see kirjas (vastuolu linnavalitsuses – lubatakse kõnniteed laiendada, aknal aga näeb, kuidas tehakse kitsamaks. Ranniku jutu peale hakkavad kõik osalejad naerma).

Sepp (võtab uue teema) – kesklinn kui õpikoht.

(HTG läks ära. Tutvustuse osas mainis, et saab kohal olla 1 tund).

Ranniku – mis siin veel peaks olema, et üliõpilasel oleks mõnus?

TÜ – no mina võin sellest väga pikalt rääkida. Toitlustuse koha pealt ei tasuks väga panustada – tudeng on vähenõudlik. Tudeng kesklinnas väga palju aega ei viida, läheb nädalalõpuks ära. Mida aga teha, et ta ühiselamust välja tuleks – Ülejõe park, pikniku kohad, võileib ja kohvi kaasa teha, minna värskesse õhku.

Sepp – kas oleks, et Ülejõe park oleks sõbralikum kui Vanalinn?

TÜ (nõus) – jah, et oleks kohti.

Poska (nõustub) – pargikultuuri on vähe (toob eeskujuks Pärnu pargialad). Suurendada turvalisust.

Sepp (toob enda idee välja) – süvend Emajõe poole.

TÜ – miks peaks Annelinna elanik tulema kesklinna? Mis ma teen siin?

Poska – vabandust, segan vahele. Kesklinn on tühi, aga mingit motivaatorit pole.

Sepp (toon tagasi töötoa eesmärgi juurde) – see ongi võtmeküsimus, aga ma nii pessimistlik ei oleks. Numbrid näitavad midagi teist (viitab statistikale – inimesed käivad ja tahavad käia kesklinnas).

(Tekib dialoog TÜ ja Poska vahel. Lõpeb nõusolekuga).

Lastekunstikool – Vanemuise park. Seal võiks olla kinnisem, heakord on hirmus.

Poska – kaks märgusõna: halb jalgratta- ja pargikultuur.

Reinik – (tõi välja turistide kiituse, kaitstes haljastust) turistid ütlesid, et nii palju rohelist. Seda säilitada nii palju kui võimalik.

Lastekunstikool – Vanemuise pargi funktsioon on väga hea, aga see tuleb korda teha (täpsustas enda mõtet).

Loodusmaja – toetan seda ideed.

Poska – käsitlen seda ala sõjahaavana (Tasku ala).

(Tekib kõigi vahel dialoog, et Tartu inimene kõnnib silmaklapid peas).

Kunstikool – no mis tõmbaks muud rahvast siia. Võrdlen Riia ja Tampere linnaga, seal on elu.

Ranniku – lõpuks joonistame kaardi, kuhu saame ehitada esimeste korruste funktsiooni (hiljem rühmatöös seda ei tehtud, peamiselt keskenduti parkimisele). Et ei tekiks nõ pohmelli tänavat. Kesklinna piir on noorte jaoks nihkunud.

Kunstikool (toob näite, et nende Nooruse galeriis käib väga palju rahvast hoolimata halvast ligipääsust).

(Tuleb juttu Vana Kaubamajast, kes selle omanik on. Sepp toob välja – TTK tahab krundi täis ehitada ja ei taha ka, vastuolu Lõunakeskusega visiooni osas).

Sepp (võtab uue teema) – uued haridusasutused kesklinnas?

Lastekunstikool – mul on küsimus, miks viiakse lapsi kesklinna lasteaeda?

(Tekib isiklik õppimine. Teised leiavad, et ikka on vaja kesklinna lapsi tuua, sest siin on töökohad ja sellega arvestatakse. Poe lähedus ei ole oluline, sinna saab minna ka pärast tööd).

Lastekunstikool – meil on vaja juurde ehitada (ise naerab seejuures. Sellega vastab ka Sepa küsimusele uute haridusasutuste kohta).

Katolik – plaanis saali ehitus. Aga selline, mis linnavalitsusse ei ole veel jõudnud.

(Loodusmaja lahkub).

Katolik – aga kui siin räägiti parkimisprobleemidest, aga kesklinn on siin nii väike, et igaüks võiks siit läbi jalutada.

(Sild lahkus laua äärest ja rääkis samal ajal telefoniga akna all).

Poska – linna mõte on, et Lastekunstikool tuleks Poska Gümnaasiumisse (Lastekunstikool üllatunud. Ei tea midagi ja ei ütle ka midagi, väljendab vaid üllatust). Aga see on mõttetasand.

Kunstikool – Kunstikool on valmis, aga mis saab Pargi sauna või restorani Kasekesega?

(Ranniku selgitab, et omanik surnud ja ei ole teada, kellele omandus üle läheb).

Sepp – aga Indrek, äkki paneks kaardi lauale ja joonistaks?

Ranniku – jah, aga võtaks ennem kohvi?

TÜ (võtub sõna jättes jutu kohvipausist märkamata) – paigutaks ühiselamud ühe organisatsiooni alla ja muudaks tervikuks – üliõpilaskülaks. Kui see saab kunagi ellu viia, siis kesklinna tuua. (Poska leiab, et see on väga hea teema ja seda võiks täiesti eraldi teemana arutleda. HTG liitub nendega ja jäävad selle üle arutlema. Teised tõusevad samal ajal püsti jalgu sirutama, võtavad kohvi vms).

Kohvipaus

Ranniku – panen kaks kaarti lauale. Kes näeb probleemi, joonistagu (TÜ pidi ära minema)

Kohvipausi ajal hakatakse koos kaarti vaatama. Ranniku käes on pliiats. Lastekunstikool vaatab eraldi teist kaarti, otsib kaardilt hooneid. Võttis ise pliiatsi kätte ja hakkas joonistama.

Rühmatöö

Rühmatöö algus toimus kaootiliselt – kes vaatas kaarti, kes näitas kus ja mis peab olema, kes rääkis kusagil telefoniga, kes võttis kohvi, kes vestlesid omavahel eraldi jne.

Kaardi kohal tekkisid hootised dialoogid, kuid rohkem keskenduti enda asutuse lähedusele ja just transpordi teemale. Üldisemat pilti ja hoonestust ei vaadatud. Kaardi ümber domineerisid Midrimaa, Reinik ja Lastekeskus. Katoliku liitus Lastekunstikooliga teise kaardi vaatamisel.

Lastekunstikool – kesklinn parkimisvabaks (selgitas juurde, et see ei ole parkimine kui korraks peatud ja tood oma lapse lasteaeda). Kesklinna kool tõi Reinikule küpsist. HM võtab esimest korda sõna. Midrimaa ja Lastekeskus on kaardi juurest eemale läinud ja arutavad salli üle – käsitöö teema. Kunstikool jalutab eemal ja kuulab.

Kui kõigil kohvi joodud ja küpsis söödud, tekib üldine diskussioon. Sel ajal aga kaarti ei vaadata. Ranniku kuulab. Kui kellelgi probleemkoht, siis näitab ja selgitab Sepale, kes joonistab selle üles.

Sepp – Väike-Turu tn, mida sellega teha? (Püüab viia osalejate mõtted üldisemaks. Keegi aga ei osanud midagi arvata).

Midrimaa ja Lastekeskus lahkusid sujuvalt eraldi kellelgi nägemist ütle mata.

Nüüd juba vaadati ainult esimest kaarti (k.a Lastekunstikool, kes alguses oli eraldi teise kaardi juures). Rääkima jäid Lastekunstikool, Kesklinna kool, Reinik ja Sepp joonistas. Tekkisid eraldi akna alla kaks vestlusringi – Kunstikool ja Poska ning Ranniku ja arhitektid. HM on arvutis. Poska läheb ühel hetkel Ranniku juurde ja viskab nalja Emajõe kallaste üle. Kunstikool liitub. Tekib kaks eraldi gruppi – töörühm kaardi ümber ja vestlusgrupp akna alla Ranniku juures – kohvigrupp meeste vahel (enamustel kohvi käes). Lõpuks läheb ka kohvigrupp kaardi juurde.

Sepp – radikaalne mõte teha alla bussiterminal (üritab taas saada ideid ka muu piirkonna kohta, kuid keegi ei avalda arvamust).

Ranniku – paneme siis pillid kotti. Aitäh, et tulite.

Kunstikool – aitäh, et kutsusite.

Tartu kesklinn kui vaba aja veetmise koht

Kuupäev – 14.12.2011

Toimumiskoht – Tartu LV planeerimisosakonna nõupidamiste ruum

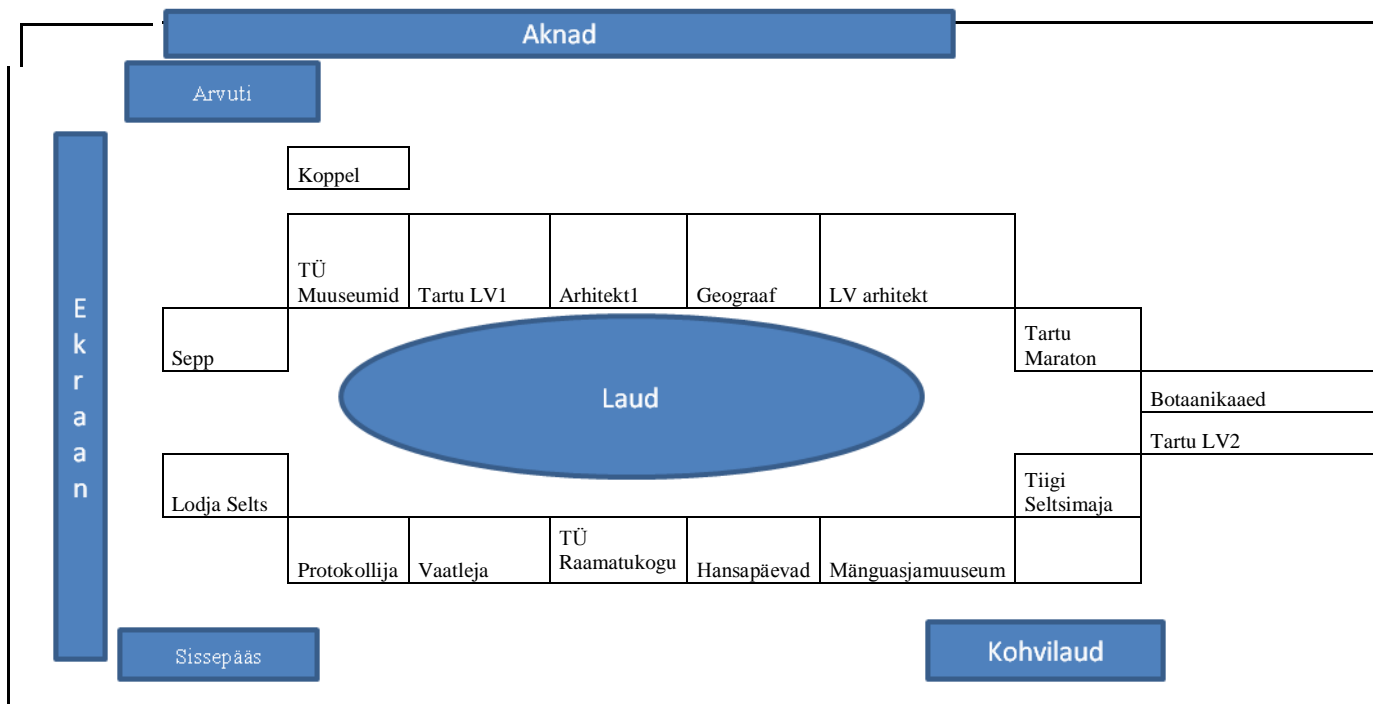
Kohal – 10 inimest + Tartu Linnavalitsusest 3 inimest (kultuuriosakond, ettevõtlusosakond ja arhitekt) + töötoa korraldajat

1. Tartu Ülikooli Muuseumid
2. Tartu LV Kultuuriosakond
3. Arhitekt
4. Tartu Ülikooli geograaf
5. Tartu LV arhitekt
6. Tartu Maraton
7. Botaanikaaed
8. Tartu LV Ettevõtlusosakond
9. Tiigi Seltsimaja
10. Tartu Mänguasjamuuseum
11. Hansapäevad
12. Tartu Ülikooli Raamatukogu
13. Lodjaselts
14. Veiko Sepp (Töötoa juht, Geomedia OÜ)
15. Indrek Ranniku (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
16. Jaanika Koppel (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
17. Protokollija (Geomedia OÜ)

Ruumi korraldus

Arutelu - ümarlaud, igaüks valis ise omale istekoha. Suur ekraan, mille ees ümarlaua ääres istus Sepp. Eraldi arvutikoht, kus istus töötoa korraldaja Jaanika Koppel.

Rühmatöö – kaks kaarti, grupi tekkimine juhuslik. Kõik ümber laua.

Töötuba

1. Tutvustus Indrek Ranniku poolt.

Eelmisel päeval Tartu Postimehes ilmus ajakirjanik Vambola Paavo arvamuskirjeldus „Kas kuusk on vales kohas?“, kus teeb ettepaneku viia adventiaja tegevus Raekoja platsilt Tasku, Ahhaa ja Zeppelinini ümbrusesse: „linna keskne jõulukuusk asuda Raekoja platsi asemel Tasku-Ahhaa kandis, kus on märgatavalt rohkem rahvast“ (Paavo 2011). Ranniku tõi selle artikli oma tutvustusse sisse ja ütles, et peale üksiku kuusekese pole Raekoja platsil midagi.

Ranniku palus ennast kõigil tutvustada (varem palus seda Sepp pärast sissejuhatust päevakavasse). Pärast tutvustust ütles Ranniku, et siin taga on kohvi ja kui keegi soovib, tulista aga. (Hansapäevad ja Geograaf võtsid kohvi, algus lükkus sellevõrra ka edasi).

2. Sepp tegi sissejuhatuse päevakavasse ja ütles, et kohvipaus on siin kogu aeg.

3. Sepa slaidiesitlus

Sepp on lisanud juurde ühe argumendi – välisarhitektid ütlesid, mis jama see siin on (Tartu avaturg ja selle ümbrus). Ranniku lahkus slaidiesitluse ajal ja tuli tagasi rühmatöö alguseks, kellelegi midagi oma lahkumise kohta ei öelnud.

Arutelu

Sepp – nõudluse ja pakkumise kooskõla? (Andis sõna enda parempoolsest otsast).

Rmtk – TÜ Raamatukogu pole vaba aja veetmise koht. Oleme võimaluste piires kultuuriellu panustanud – Primavista, erinevad näitused. Suvel aga vajaks arendamist raamatukogu esine väljak, see vajab kohandamist (Sepp nõus).

Sepp (peab täpsustama teema mõtet) – ürituste kalender, kas rohkem või vähem?

Rmtk – piisavalt.

Hansapäevad – harrastajatel kesklinnas kohti ei ole, kus kokku saada. Ei tea, kas üldse vaja on. Tegelikult neid on, aga mitte kesklinnas. 2005 olid Rahvusvahelised Hansapäevad, alles siis hakkasid inimesed rohkem kohvikutes istuma (toob esile enda panuse selles). Traditsioon kohvikus istuda on kasvanud, mis on väga hea. See on väga suur muutus, kas seda saaks veel paremaks muuta? Väikesed nišid on vaeslapse osas. (Räägib pikalt ja põhjalikult). Põhiküsimus (asi on rahakotis), et kultuur jõuab peamiselt meedia ja interneti kaudu inimesteni. Loodetavasti hakkab see muutuma, et pere läheb koos galeriisse, seda on palju loodetud. Seda ei saa nõuda ka ettevõtjatelt. Inimesi on, aga hoiakud peavad muutuma.

Mänguasjamuuseum – asume Jaani kultuurikvartalis, mis on rohkem loosung. Tegelikult on see piirkond jäänud kesklinnast eemale. Kui kõik koondub veelgi enam Tasku ümbrusesse, siis meie jääme veelgi kaugemale. Üks põhilisemaid probleeme – siin pole kohvikuid. Lutsu tn asub Rüütli tn-st kaugel ja me oleme seetõttu sealt inimeste jaoks kauged.

Hansapäevad (tõstab käe) – eristumine (kohviku kohta).

Tartu LV1 – ta peaks raudselt eristuma.

Sepp – saan ma õigesti aru, et selle piirkonna potentsiaal on suurem? Suudaks külastajaid vastu võtta?

Mänguasjamuuseum – meil on arenguruumi küll, vaja ainult lisaväärtusi juurde luua . kohvikud, suveniiri pood.

Tiigi – minu meelest on ka sündmusi palju. Ma ise elan Annelinna ääres ja kesklinna tulemiseks pean ennast sundima – mugavustsoonist välja tulema.

Sepp (toob eraisiku arvamuse ettevõtte esindaja arvamuse juurde) – Te ise olete Tiigi Seltsimajast? Mis selle asutuse seisukoht on?

Tiigi – me asume ajaloolises hoones. Maja aga on väike ja ruumist puudus. Olen aga Jõululinnaga seotud, teeme adventipühapäeval rongkäike töötubadesse ning see on toonud paljusid esimest korda muuseumisse.

Sepp – inimesi justkui oleks, ka aega ja tahtmist, kuid ta ei leia seda üles?

Tiigi – jah

Tartu LV1 – peame meelitama enda rahvast välja kodudest. Ettevõtjad ei ole rahul inimeste hulgaga, kes seal on. Kui on üritusi, on ka rahvast ja vastupidi. Kalendrit vaadates neid üritusi justkui on, aga siiski jääb väheks. Viinis oli Raekoja platsil iga õhtu mingi üritus. Ma ei oska öelda, mis see võluvits on.

Sepp – lahendusi pakume hiljem. Meil siin on kaks vooru – arvamuste voor ja lahenduste voor.

Hansapäevad – see on vana väide, et kultuurifestivalid on surnud nišš. Suurfestivalid suretavad väikeseid klubisid. Klubisid on, aga need on tühjad.

Tartu LV1 – suur probleem on Lõunakeskus, mis viib rahva ära.

Botaanikaaed – teeme erinevaid üritusi. Kõiki teeme jõudumööda. Talvel raskem rahvast Botaanikaaeda saada (rääkis enda muredest ja probleemidest, tõi lugusid ja narratiive). Vaba aja veetmise kohana on Botaanikaaed väga populaarne – panime üles loendurid.

Tartu Maraton – kahjuks oleme hädas sellise visiooni realiseerimisega, nimelt ei mahu kesklinna ära. Need vabad platsid kiputakse ära hoonestama olgu need rohelised või hallid. Ürituste korraldaja poole pealt on visuaalselt atraktiivne Raekoja plats ja Vanalinn. Aga oleme Turu tn-le kolinud oma üritustega, sest seal on vaba ruumi. Üritusi ei ole piisavalt ja soovime tagasi tuua Tartu Jooksumaratonini ning seda algusega Vabaduse pst-le. (Rääkis oma mõtetest ja nägemustest seoses jooksumaratoniga). Kuidas me aga sinna ära mahume, on raske öelda. Kui Lutsu raamatukogu tagune parkla täis ehitatakse, on veelgi raskem ära mahtuda. Pean oluliseks nii tartlasena kui ka ürituste korraldajana, et Emajõgi ära kasutataks. Vanalinnas paistab päike ainult paar tundi, Raekoja platsil aga kogu päev.

(Tekkis diskussioon – vanasti oli Rüütli tn rahvast täis. Meenutused ja võrdlused).

Tartu LV arhitekt – probleem jaguneb kaheks osaks. Vaba aeg on kohvikud. See on domineeriv. Peaks mõtlema, et oleks kuhu jalutada – arendada pargi kultuuri. Kui midagi teha, kuidas teha jne. Tingimata ei pea kõik täis hoonestama. Nooruse galerii võiks kesklinna tuua – saab läbi jalutada, istuda jne ilma kohvi ostmata, et ei tekiks mingit kohustust.

(Hansapäevad tõi Kopenhaageni näite).

Sepp – aga selle läbikäimise jaoks ongi TÜ Raamatukogu.

Hansapäevad – aga Nooruse galerii on linnast väljas (LV arhitekt nii ei arvanud).

Hansapäevad – aga ta on perimeetrist väljas.

(Tartu Maraton tõi oma kogemusest näite sealasuvast kunagisest Dünamo poest, kus ta käis ja kuhu sundis ennast minema).

Geograaf – need konkurendid, keda sa nimetasid (ERM, Lõunakeskus jne), siis nad on tegelikult koostööpartnerid. See sunnib inimest siin kauem aega veetma ja ka ööseks jääma

(kui tehakse koostööd). Mitmekesisus. Üks võtmesõna võiks olla avalik ruum (istumiskohad jne). Kesklinna nišš peab olema ja see on avalik ruum. Ei pea valglinna moodi minema. Avalik ruum on muutumas järjest privaatsemaks. Kesklinna peaks planeerima JAH-vormis. See on linna valik, et panna asjad läbi aastate jooksmata. Et tekiks harjumus, need asjad on kesklinnas olemas (nt Jõuluturg Tartu kesklinnas).

Hansapäevad – Jõuluturg ongi märksõna.

Tartu Maraton – kui laeva ei ole, siis ongi tühjus (üldine diskussioon Jõululodja üle).

Sepp – vabandust, läheme edasi ringiga, et kõik saaksid midagi öelda (ütles veidi kõvema häälega).

Arhitekt – oleme Kūūni tn korda teinud, aga ta on ikkagi justkui lennuväli – kui on turg, on ka rahvas ning vastupidi. Kui kesklinnas ruumi on, tuleb sinna midagi rajada – olgu see rajatis, hoone vms. Kesklinn on lahustunud ja hāgustunud, ei ole tōmbepunkti – oled kord siin, kord seal ja ongi kogu lugu. Asju toimub, aga puudub kontsentratsioon. Kesklinna ebamāārastest parkidest ei ole mõtet hammastega kinni hoida.

Tartu LV1 – vaja on igapäevast elu (Tartu LV1 ja arhitekt rāāgivad korraga).

(Hansapäevad tahtis midagi öelda, aga Sepp jõudis ette) – homme on plaanis büroo ja uute töökohtade loomise töötuba.

Tartu LV Kultuuriosakond – küsimus on üldisemas visioonis, kuhu poole Tartu liigub. Need jäävad ebamāāraseks. Me ei pea kodust välja tulema, et kultuuri saada – infoühiskond. Kui tulen kodust välja, mis see kultuur on? Rohealade korrastamine on omaette teema. Teate ilmselt isegi, mis need on. Meil ei ole kaasaegset raamatukogu teenust. (Rāākis pikalt, argumenteeritult, ettevalmistus põhjalik, keegi vahele ei seganud).

TÜ Muuseumid – üks mõte, et muuseumid on avatud lähtuvalt sellest, mis on töötajatele mugav aeg. Võiks lahti olla siis kui inimestel on rohkem vaba aega – õhtud ja nādalavahetused. Rāākides Toomemāēst, siis potentsiaal on tohtu (nāitas Toomemāēge kui vāga kauni keskkonnaga ala. Rāākis kōigiga, vaadates kōigile osalejatele silma. Tōi nāiteid tulevikuvisionidest).

Sepp – kas inimesi jagub kui kōik nii uhke saab olema? (Skeptiline).

TÜ Muuseumid – ikka saab olema kui seal on midagi teha. Kui rāāgime Tartust, siis Toomemāēgi peab olema nii turisti tōmbekeskus kui ka kohalikele elanikele.

Hansapäevad (pōõrdub kōigi poole) – kas Tartu kesklinna tšenter on nihkumas? Raekoja platsi kesksus on pōõrane. Kui tuled sealt välja, oled tūhjuses.

Tartu LV Kultuuriosakond – küsimus on selles, et avalik ruum on välja arendamata. (Taheti vahele öelda, tekkis vastuolu kesklinna kesksuse üle – kas tahab liikuda kaugemale ja miks ei liigu).

TÜ Rmtk – et kesklinn ei jääks õhtuks tühjaks. Tühjendasin oma vana pildialbumit ja silma jäi vanaema pildid Tartu kesklinnast. Nüüd pean välja tulema, et kohtuda sõpradega. Koht, kus saame kokku, taustaks muusika, väike kunstinäitus. Suvel olin Barcelonas, öösel sattusin Vanalinna ja toimusid noorte džässikontserdid.

Sepp – me räägime nii nagu elaks Tartus 200 000 inimest.

TÜ Rmtk – aga oleme näinud ka paarikümnetuhande elanikuga linna, kus kesklinn keeb.

Hansapäevad (nõustub) – see on väärtuste küsimus.

(Tekib diskussioon. Tartu LV1 rääkis linnavalitsuse tehtud otsustest, mis ei ole toimunud ning see on põhjus, miks praegu kõik on nii laiali. Toob välja kui halvasti kõik on, aga igal pool mujal on hästi. Lahendusi välja käia aga ei oska).

(Sepp viis teema transpordile soovides kiiret ülevaadet – ajaga on üle mindud).

(Mänguasjamuuseum tõi Inglismaa näite. Sepp tõi välja mõtte ühest maa-alusest parklast).

Arhitekt – Tartu puhul see ei toimi, et parkimine äärelinna viia. Las ollab hajusam. Ei tasu üle võimendada neid hirme, et toimub üleautostumine.

(Tartu Maraton ja Tartu LV1 teisel arvamusel – kõik kesklinna parklad nädalavahetusel täis).

Arhitekt – ei tasu seda taga nutta, et kogu raskuse on liikumas Tasku alale. Las nad olla seal ja see ei ole üldse kaugel.

Hansapäevad – arvan, et igapäevaelu puhul pole transport probleem. Küll aga suurürituste puhul (tõi Europeade näite).

(Tiigi Seltsimaja lahkus, veidi aja pärast ka TÜ Muuseumid).

(Tekkis diskussioon. Nõusolek, et tegelikkuses ei ole parkimine probleem ja tuleb leida standardsed lahendused suurürituste jaoks).

Mänguasjamuuseum – (tõi probleemi parkimise teatud klientide suhtes) pered väikeste lastega, neile on parkimine oluline.

Tartu Maraton – oponenteerin Kūūni tn liikluse kohta. Kui õhtul kell 18-19 ajal rattaga koju sõidan, pean seal inimeste vahel palju manööverdama.

Sepp – võibolla räägime nüüd ühistranspordist? (Sõna võtsid need, kes seda kasutavad ja elavad kesklinnast kaugemal).

Hansapäevad – kesklinnas viibimist ühistranspordid ei soodusta (nõusolek). Põhiprobleem kupli all kinni – peres on 1-2 autot ja kesklinna ei sõida autoga (buss läheb kallimaks).

(Räägiti enda lugusid, toodi näiteid).

Sepp – jooksi siin omadega kokku (ajaliselt mindi üle ja pani 2 kaarti lauale).

Kohvipaus

Võetakse kohvi. Tekib esimene grupp, kes arutleb kaardi üle. Teine grupp (Hansapäevad, TÜ Rmtk, LV Kultuuriosakond) räägib kultuuri rahastamisest ja kaarti ei vaata (Lodjaselts istub eraldi).

Kohvipausilt mindi sujuvalt üle rühmatööks.

Rühmatöö

Sepp tuli esimese kaardi juurde ja hakkas joonistama. (TÜ Rmtk pidi ära minema, LV Kultuuriosakond läks ära).

Rühmatöö alguseks tuli kohale ka Ranniku. Vaadati koos ainult ühte kaarti. Tartu Maraton näitas kohe terviseraja promenaadi piki Emajõge. Palus see kohe ka kaardile joonistada. Kõigil tekkis küsimus, mis see on. Kellelgi vastuväiteid ei olnud.

Tartu Maraton – tõmba joon ka teisele poole Emajõge see rada.

Vaadeldi kaarti üldisemalt, lähtuti Emajõe temaatikale.

Hansapäevad – kui linn ei ole pööranud pilgu Emajõe, ei ole ka mingit tulemust. Inimesed peavad olema näoga Emajõe poole, praegu on kõik seljaga ehitatud. (Tekib ühine arusaamine, et kõik on seljaga – pole varem sellele mõeldud).

(Mänguasjamuuseum lahkub).

Tekib küsimus sadama rajamise kohta. Lodjaselts toob pika põhjenduse, miks Tartus sadam peab olema. Räägib pikalt ja põhjalikult. Kõik kuulavad ja nõustuvad.

Hansapäevad – Tartus lähed külalistega Atlantise juurde, aga mitte söögi pärast, vaid seal on vaade. Inimesed tahavad vaadet.

Sepp – haljastust me ei puudutanud, aga kas Tartus on see täiskasvanud? (Kõik nõus. Botaanikaaed rääkis pikemalt paplialleest – rohkem väärtustada puid).

Hansapäevad – ma ei räägi üksikutest, vaid terveist vööndist (vaade, kohvikud, järjest tulevad sadamad).

Lodjaselts käis välja mõtte rong tuua kesklinnast läbi, mis tooks rahva kesklinna. Kõigile see idee meeldis.

Sepp viis teema Toomemäele – piirangud ja võimalused?

Hansapäevad – ajutised lavad. Püsivaid pole mõttekas üle talve hoida (nõusolek). Külaliskorterid (ideed hakati arendama – teha Vanalinna külaliskorterid, kuhu saab majutada ka tuntud kultuuritegelasi jne. Sepp aga sekkus ratsionaalsusega vahele ja tõi osalejad tagasi reaalsusesse).

Rühmatöö lõppes tavapäraselt, kus vaikselt igaüks lahkus. Edasisi juhiseid ja informatsiooni töötoa korraldajad osalejatele ei öelnud.

Tartu kesklinn kui kaubanduskeskus

Kuupäev – 15.12.2011

Toimumiskoht – Tartu Linnavalitsuse Haridusosakonna saal

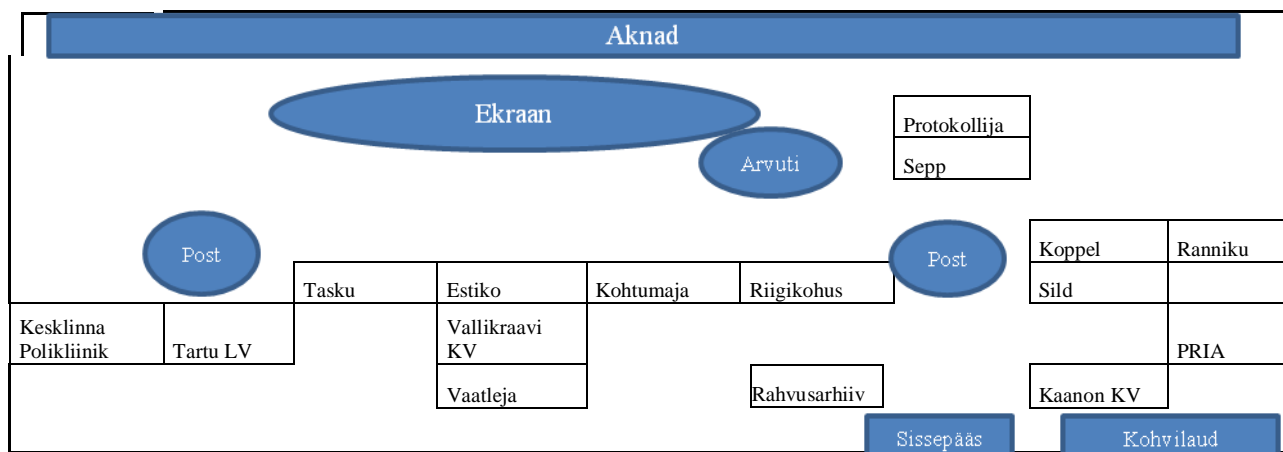
Kohal - 9 inimest + 2 Tartu Linnavalitsusest – peaarhitekt Tiit Sild ja Linnavarade osakonnast Kunnar Jürgenson + töötoa korraldajad

1. PRIA (Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet)
2. Kaanon Kinnisvara
3. Rahvusrhiiv
4. Vallikraavi Kinnisvara
5. Tasku Keskus
6. Estiko AS (Tasku kuulub Estiko alla)
7. Kohtumaja
8. Riigikohus
9. Tartu Kesklinna Polikliinik
10. Tartu Linnavalitsus (peaarhitekt Tiit Sild)
11. Tartu Linnavalitsus (Linnavarade osakonna juhataja Kunnar Jürgenson)
12. Veiko Sepp (Töötoa juht, Geomedia OÜ)
13. Indrek Ranniku (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
14. Jaanika Koppel (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
15. Protokollija (Geomedia OÜ)

Ruumi korraldus

Arutelu - teatristiil, igaüks valis ise omale istekoha. Suur ekraan, mille kõrval eraldi arvutikoht, kus seisis töötoa juht Sepp ja istus protokollija. Inimesed istusid hajusalt.

Rühmatöö – üks kaart, kõik ümber laua.

Töötuba

1. Tutvustus Indrek Ranniku poolt. Ranniku palus kõigil ennast tutvustada.
2. Veiko Sepa sissejuhatus päevakavasse.
3. Veiko Sepa slaidiesitus.

Kõik kuulasid ja küsimusi ei esitatud.

Arutelu

Sepp – pakkumise ning nõudluse kooskõla? Hakkame siit kohe pihta (osutab keskele).

Riigikohus – tegelikult siin on atmosfäär olemas, aga Emajõe vasakkallas on oaas, kõrb, kus on tühjus. Kas aga seal ettevõtlusel kohta on, kas neid tarvis on, seda ei oska mina küll öelda.

Kohtumaja – probleem on parkimine. Töötajatel ei ole parkimiskohti. Enne ei ole mõtet uusi parkimiskohti luua kui ei ole võimalus sinna ligi pääseda. Eesmärk ei ole töötajatele parkimiskohti leida, küll aga klientidele. Suund oleks Ülejõe, Katlamaja, kus on seda tüüpi alasid küll.

Rahvusrhiiv – oleme pandud sundseisu. Ega me pole tahtnud sealt ära minna ja ei ole veel läinudki (räägib oma probleemi olemusest, miks peavad kesklinnast ära kolima). Toome tagune sopp on meie funktsioonide jaoks sobiv koht. Pigem meie sisene asi. Kui aga Tartu juurde üldisemalt tulla, siis murekohaks on Emajõgi. Tuleb leida Ülejõe piirkonnale kasutus.

Sepp – tuleme tagasi selle kolimise juurde. Miks teised hooned ei sobinud?

Rahvusrhiiv – (selgitab põhjuseid). Arvan, et Tartu linn on nii väike, et ühistransport võiks olla korraldatud nii, et saaksime seda kasutades jõuda igale poole ilma, et peaksime autot kasutama.

Sepp – nüüd ärikeskusel suur ülesanne kohad ära täita – Playtechi tühjaks jäänud ruumid (annab sõna Estikole ja Taskule).

Estiko – me ei taha korruseid jagada väikesteks ruumideks. Tahame näha üht suurt ja kindlat tervikut, seetõttu see protsess ka venib. Kõik on funktsionaalne (kõik olemas, aga see on müügiprotsess). Teine on aga linna üldpilt – Tasku ja Tigutorni piirkond asutada hoonetega, just kõrghoonetega. Ülejõe piirkond on oluline teema ja peaks olema tihedamalt asustatud. Kindlasti võiks täis ehitada. Haljasalad on ilusad. Iseasi, kas kõrghaljastus on ilus.

Sepp – kuidas aga inimesi leida?

Estiko – meie ülesanne on luua keskkond, kuhu tahetakse tulla. Playtech alustas tühjast kohast. Nad kasvasid. Tahan, et tartu linn oleks suur ja tugev.

Tasku – see on sidumise küsimus. Sidumine hakkab sellest hetkest kui inimene astub Tartu Ülikooli, nt Samreis Tartu linnas.

Estiko – oleks kõik võimalused kesklinnas, et kõik asjad korraga ära teha. Kõik aga viiakse kesklinnast ära. (Tasku toob Ülemiste City näite).

Ranniku – lennujaam ja bussijaam kohe kõrval.

Rahvusrhiiv – Skandinaavias on nii, et seal pannakse kõik riigiasutused linna põhjaossa, kus kõik koos.

Vallikraavi – võta arendaja seisukohast pessimistliku seisukoha. Ruumi justkui on, aga pole kliente. Praegu ma ei leia, et mõni julge on, kes hakkaks arendama kui 50%-le ei ole klienti olemas. (Tartu ja Tallinna võrdlus) – seal kerkis buumi ajal üle linna erinevaid büroohooneid. (Räägib lugu). Tehti ühe korruse asemel kolm korrust, sest rahvusvaheline ettevõtte tõi kõik oma asjad välismaalt ühe katuse alla. Suund, et Tartusse tuleks rohkem rahvusvahelisi ettevõtteid, see ei ole tõenäoline. Peame toime tulema olemasolevate ettevõtjatega.

Jürgenson – loomulikult anname pindu välja. linn on väike ja vastavalt sellele kujuneb hind. Parkimisprobleem on jätkuvalt probleem. Odavat ja mõistlikku äripinda kesklinna ehitada on raske. Aga neid vaikselt tuleb. Riigiasutusi on ära läinud kesklinnast, hiljem on tagasi tulnud. Turg on kesklinna jaoks piiratud.

Polikliinik – me ei sobi Vanalinna – parkimise probleem, hoone on vana ja kitsas. Ma ei näe sellist asutust Maarjamõisa piirkonnas, vaid kesklinnas üldisemalt. Võiks olla kesklinnas, aga mitte Vanalinnas. Teine asi on jõe teema – Tartu kesklinn on tegelikult võsa. Võiks julgemalt täis ehitada. Paneme elu jõe äärde (loosung!), praegu see on surnud. Ei ole küll turuasjatundja, kuid võiks tuua elukohti, büroopindu. Kui on magusad tükid, küll leiab ka investoreid. See liidaks Ülejõe ja Kesklinna ära.

Sepp – väga hea, joonistame selle kaardile ära.

Kaanon – tuleb hoida kätt pulsil, mis toimub. Tartus väike ringimängimine toimub. Ma olen pessimistlik. Arendajal klienti ei jätku. Oleme arendanud kesklinnast välja ja täituvuse üle ei

kurda. Pigem asi selles, et laenu peal ja see takistab investeerimist. Tulles aga tagasi kesklinna juurde, siis probleem on parkimine. Parkimisnurgakestega klienti kohale ei too. Vanalinna ei saagi büroosid meelitada, aga kas seda peabki tegema? Ülejõe piirkond, ma ei kujuta ette, kuidas see hoonestus ära siduda. Ta jääb ikkagi eraldatud sildadega. Ei oska öelda, mis see siduv element oleks.

PRIA – meie parkimise seis on rahuldav. Umbes kolmandik käib tööl Tartust kaugemal, autot ei taha kaugemale jätta, Lõunakeskus on välistatud. Oleme ikkagi riigiasutus, oleme rendipinnal ja varsti (2015. aastaks) peame uut pinda otsima hakkama. Siin räägiti ühistranspordist, aga Tartu on nii väike, et võiks vabalt välja käia. Põllumajandusministeerium tahab kõik asutused koondada ühte kohta.

Sild – toon ühe aspekti juurde. Minu kui arhitekti hinnangul kui linnaosa arendamine, siis ka keskkonda rohkem väärtustada – lisada elumajasid, büroopindu ja ärisid, et elu käiks ööpäev läbi. See on minu küsimus arendajatele. Miks panna rohkem büroopindasid? Ühel majal võiks olla erinevad funktsioonid.

Sepp – võib, ma sõnastan ümber? Et oleks kaks korrust äripinda, kaks korrust elupinda ja kaks korrust büroopinda?

Estiko – Tasku on väga paljude erinevate funktsioonidega – kino, ärid, arstikeskus jne. Oleme mõelnud ka elupindadele. Kindlasti mingit väärtust oleks (toob Meltsiveski Konsumi näite). Me näeme Tasku ala tõmbekeskohana – bussiterminal, kogunemiskoht, kust saab edasi liikuda või kõik asjad ära teha.

Kaanon – Tallinna kohta võib selliseid näiteid piisavalt tuua – Rotermanni kvartal. Eeldus, et parkimiskohad all olemas – toimub vereringe. Päeval täis, õhtul tühjem.

(Tekib dialoog Estiko ja Kaanoni vahel).

Estiko – vastus küsimusele (Silla esitatud küsimusele). Jah, saab teha küll kõik kokku.

Ranniku – Ujula Konsumi kohta tahtsin öelda, et kaubalaadimine käib varahommikuti, kärbsed lendavad. Et sellised elutingimused (teised ei ole nõus).

Ranniku – Läänemaal toimub pilootprojekt (riigiasutused tuakse tagasi kesklinna). Soovime, et politsei, maksuamet tuleks kesklinna tagasi. Kohalik omavalitsus kätt ette panna ei saa, tee mis tahad. Tuli meelde lugu, kui Haridusministeerium hakkas ajama, siis kumas läbi, et õpetajatele meeldib töötada kesklinnas. Ühelt poolt parkimise küsimus, aga distants väike ja töökohta kesklinnas peaks väärtustama.

Sepp – kõik räägivad parkimisest, aga kas on veel midagi?

Estiko – klassikaline teema on Vanalinna ja Väike-Turu tn ühendamine.

(Sild ütleb, et tema teeks sebra Riia ristmikule. Selle peale Tasku naerab. Tekib Estiko ja Silla dialoog. Sild pakub talle lahendusi välja).

Estiko – see oleks ideaalne lahendus.

Sepp – kas jalgratta teema on büroode jaoks oluline?

Estiko – töötajad käivad suvisel ajal väga palju jalgrattaga.

Sepp – kas linn saaks midagi teha?

Estiko – no see on arendaja enda mure ehitada turvaline ja kinnine parkla.

Kaanon – see on puhtalt linna siduda kesklinn äärelinnadega.

Sepp – aga mis need lahendused oleksid?

Estiko – jalgrattateed peavad selged olema – kus on autotee, kus rattatee ja kus kõnnitee (Kaanon ja Tasku nõus).

Estiko – Indrek, kas sina saad rattaga rahulikult kesklinna tööle tulla?

Ranniku – no see on ikka ohtlik.

Sepp – kuidas on ühistransport?

Estiko – no näeme ühtset terminali (isiklik huvi).

Sepp – oleme selle koha peal, kus võiksime kaarti hakata joonistama. Mõelda nii tartlasena kui ka valdkonna spetsiifilisena (büroohooned ja töökohad). Kohvivoor, ma saan aru, on samuti.

Kohvipaus

Kohvipausi ajal läks Estiko Sillaga rääkima (tekkis koostöö). Lauale pandi üks kaart. Kohvipausi ajal tekkisid vestlusgrupid, esialgu kaarti ei vaadatud.

Rahvusrhiiv (töötoas osalemise kohta) – no kutse tuli. Mõtlesin, et tulen vaatan. Praegu on see kaasamine oluline teema. Kas aga tegelikkuses arvesse võetakse?

Rühmatöö

Sepp on kaardi juures, pliiats käes. Joonistas Riigikohtu hoone Pirogovi platsile. Estiko ütles selle peale, et tehtud, võime nüüd ära minna.

Estiko näitab, kuhu tuleb hooned täis ehitada – oleme sellest korduvalt rääkinud. Ta omab infot – katlamaja lammutatakse ja see ala jääb tühjaks. Estiko näitab, kus on ehitusmahtu ja mis praegusest ei ole kasulik ning tuleb eemaldada. Ise ei joonista, vaid näitab käega. Sepp joonistab.

Estiko – me tahame ehitada 25-korruselist kõrghoonet.

Ranniku – kas teil nii kõrget lubatakse ehitada?

Estiko – jah, me oleme arvestanud, et te võtate nagunii 5 korrust maha.

Selle peale keegi midagi ei ütle.

Riigikohus – Raekoja platsi tuleb telg tuua.

Estiko – telg peab olema Riia ristmikul.

Riigikohus – aga kuidas inimene saab Raekoja platsile?

Sepp – no rahva toob siis ülikool. Tudeng liigub kooli ja ühiselamu vahel (juhhib tähelepanu probleemist eemale).

Estiko – haljastus maha.

(Laua ümber Sepp, Riigikohus, kohtumaja, Estiko, Tasku, Tartu LV Linnavarade osakond ja Vallikraavi. Kohvilaua äärde eemale jäid Ranniku, Kaanon, Sild, Tartu LV linnakujunduse osakond, kes oli vahepeal kohale tulnud ja Koppel. Kaardi ümber teised vaatasid ja Estiko näitas. Kui keegi esitas mõtte, siis see kas sobis Estiko omaga või mitte. Leidis kohe vastuargumendi. Lõpuks liitusid ka teised).

Riigikohus – aga siin haljasalal võiks midagi olla? (Näitab Emajõe vasakkallast).

Estiko – Tiit, tule ja joonista siia midagi. Aga mitte neid kolmnurke (viitab kevadel esitatud hoonestuskavale).

Ranniku – nüüd siis kõik, homme jälle.

Estiko – mis homme on?

Ranniku – rohelised, siis võtame ainult rohelised pliiatsid.

Estiko – siis pannakse siia puud kohe asemele (viskab nalja).

(Vahepeal olid lahkunud Kohtumaja ja PRIA. PRIA lahkus enne kaardi joonistamist).

Tartu kesklinn kui säästlik, isekorraldud ja roheline linnaruum

Kuupäev – 16.12.2011

Toimumiskoht – Tartu Raekoja istungi saal

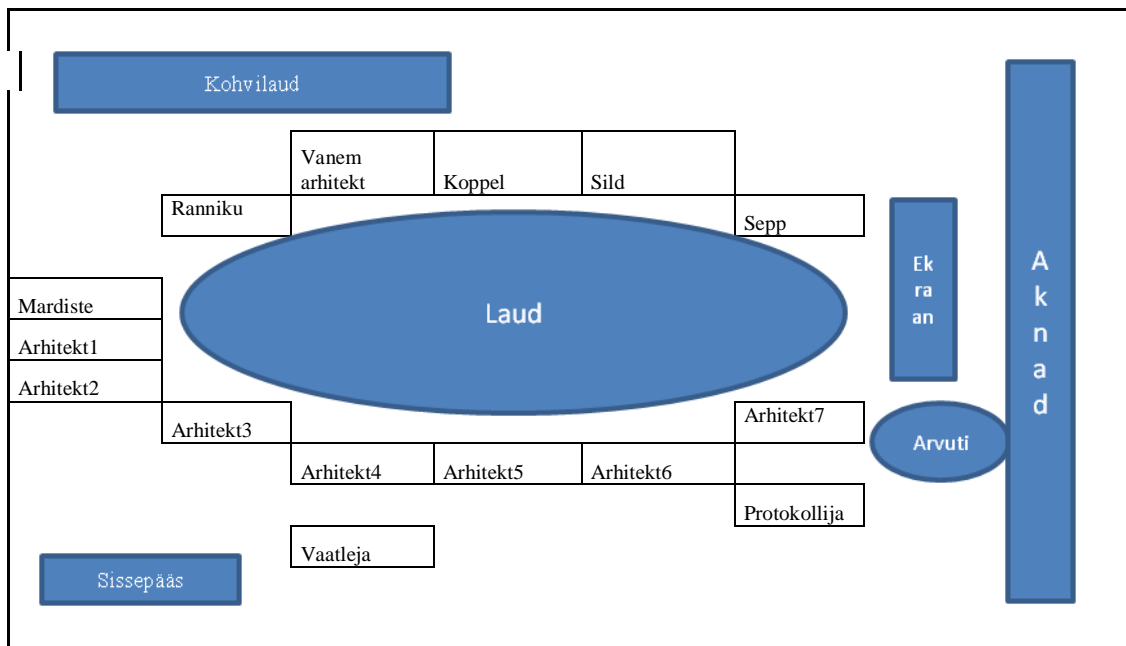
Kohal - 10 inimest + Tartu Linnavalitsuse peaarhitekt Tiit Sild+ töötoa korraldajad

1. Endine Tartu Linna peaarhitekt Raal Kivi
2. Erakond Eestimaa Rohelised esindaja ja keskkonnakaitsja Peep Mardiste
3. Arhitekt1
4. Arhitekt2
5. Maastikuarhitekti tudeng (magister)
6. Arhitektitudeng1
7. Arhitektitudeng2
8. Arhitektitudeng3
9. Arhitektitudeng4
10. Tartu LV peaarhitekt Tiit Sild
11. Veiko Sepp (Töötoa juht, Geomedia OÜ)
12. Indrek Ranniku (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
13. Jaanika Koppel ((töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
14. Protokollija (Geomedia OÜ)

Ruumi korraldus

Arutelu - ümarlaud, igaüks valis ise omale istekoha. Suur ekraan, mille kõrval eraldi arvutikoht, kus istus protokollija. Ranniku istus töölaua keskele.

Rühmatöö – kaks kaarti, kõik ümber laua. Grupi tekkimine juhuslik.

Töötuba

1. Tutvustus Indrek Ranniku poolt. Palus kõigil ennast tutvustada.
2. Sepp tegi sissejuhatuse päevakavasse ja ütles, et täna võetakse küsitlus kodulehelt maha (tegelikkuses oli veel ka jaanuaris üleval).
3. Veiko Sepa slaidiesitlus

Esitluse ajal näidati Tartu kaarti rohealade kaetusest/pinnast. Ranniku tõi siin välja, et Varikus ja Karlovas ei ole roheala ja ei tea, kuidas nad seal elavad. Selle peale tekkis diskussioon. See tekitas kõigis üllatust – Annelinnas on rohealad olemas.

Mardiste läks esitluse ajal endale teed tooma ja valas ka Rannikule. Ka teised läksid endale kohvi ja küpsist võtma. Samal ajal Sepp rääkis. Sepp on sisse toonud varasemates töötubades välja käidud probleemid ja ideed ning läbivad teemad. Esitlus on seekord tavapärasemast pikem.

Sepp toob Viru keskuse bussiterminali näite. Arhitekt1 ei saanud aru ja palus täpsustada, sest ta ei ole tallinlane ja ei oska ette kujutada. Sepp selgitas. Arhitekt1 küsis, kas olete ise kasutanud? Sepp rääkis Viru keskuse elanike rahulolust. Arhitekt1 leidis, et Tartu nii väike, et ennem jõuab soovitud sihtpunkti kui terminali sooja istuma minnakse.

Arutelu

Sild võttis kohe ise sõna ideaalse visiooni leidmisest. Pakkus välja, et erinevad toimivad keskkonnad välja käia (näited, mida võrrelda), et see lihtsustab analüüsi. Sepp leidis, et see ei ole mõistlik ja hea teisi järgima hakata (tekkis nendevaheline diskussioon).

Endine peaarhitekt – olen vanem inimene (tuletas vanu asju ja aegu meelde). Kas me räägime ainult kesklinnast või Tartust kui tervikust? (Sepp selgitas perspektiivi, mida soovitakse – vaadata inimlikust seisukohast).

Sepp – võib-olla räägite oma mõtetest, et kesklinn oleks parem? Hakkame siit pihta või tahab keegi ise sõna võtta?

Mardiste (hakkab kohe rääkima) – elan siinsamas kõrval. Võin tunde sellel teemal rääkida (mainib, et lapsevanemana jalutab pidevalt vankriga). Väikeste funktsioonide tekkimine parkidesse (mänguväljakud, võrkpalliplatsid jne), mitte suurte hoonete ehitamist. Võimalusi on mustmiljon. Leida rohkem funktsioone, et pargid rohkem elaksid.

(Endine peaarhitekt sekkus ja rääkis sellest, et nägi täna Toomemäel mägijalgrattureid ja et see sobis neile hästi).

Mardiste – jah, mingi osa neile eraldada. Teha koerteala vms.

Sepp – kuidas sa täisehitamisse suhtud?

Mardiste – ma ei näe karjuvat vajadust. Need augud ehitatakse (nt Karu plats) täis ja siis leitakse, et on veel vaja.

Endine peaarhitekt – toon näite – Riigikohus, mis tahetakse ehitada Maarjamõisasse. Et tänase päeva praktika. Vaatame, kuidas ülikool areneb. See, mida linnavalitsuse ja ülikooli liikmed ütlesid, ma pole varem midagi nii rumalat kuulnud. Et ehitame sinna, kuhu on odavam ehitada. Põhiküsimus, kuidas praegu ehitatud vigasid pidurdada. Ma olen nii vana inimene (räägib vaikselt ja hästi kiiresti, enesekindlalt, väga raske jälgida).

(Sepp üritab jutu viia sinna, et eesmärk on tulevik, mitte keskendumine praegustele väikestele asjadele või mis on tehtud).

Arhitekt1 – haljasalade juures on küsimus, kuidas me sinna saame? Jalakäijate liikumise probleem. Meie linn peaks olema eelkõige inimeste jaoks, mitte auto, plekk või kunst.

Ranniku – see on üks pehme mulla. Palun too üks konkreetne näide, kust ja kuhu ei saa. (Arhitekt1 räägib edasi).

Ranniku – seadus ütleb, et peame tegema transpordi arengukava, mis käsitleb liikumist.

Arhitekt1 – igasugused bussid ei mahu ära Laiale tänavale.

Sild – see on teine emotsioon, kas sa näed Tartusse bussiga sisse sõites ringteed või Tähtvere.

Arhitekt1 – Vabaduse pst (Ranniku leiab, et Vabaduse pst peaks liiklusele täielikult suletud olema. Arhitekt1 sama meelt).

Endine peaarhitekt – no kui me hakkame transpordist rääkima, siis jäämegi siia.

Ranniku – no pärast paneme kaardi lauale.

Arhitekt1 – parkidesse on vaja valgust, harvendada ja uuendada.

Endine peaarhitekt – mul on üks kadunud õpingukaaslane, arhitekt (rõhutab oma eakust, kogemusi ja toob näiteid minevikust – kulusid ja erinevusi ning rõhutab, et on liiga palju sellistel aruteludel osalenud, et mitte korrata samu vigu).

Arhitekt2 – haljasalasad on piisavalt. Kui rajada, siis valgust juurde. Kujundada teid, teha projekt. Ja põhiliselt elavdada kallasalasad. Täis hoonestada saab kogu aeg, aga mitte kiirustades.

Ranniku – tulge Vanalinnast välja. Tulge Tasku piirkonda, Karlova kant jne.

Maastikuarhitekt – no see Tasku ala on katastroof.

Endine arhitekt – omal ajal oli Karlova ilusti välja mõeldud (räägib kiiresti, raskem on vahele segada).

Sild – kuidas kaasata rohealade kujundamisse eraettevõtjaid. Mitte teha lollusi nagu erastamine. Las ollab eraettevõtjate tegevus kasvõi tasuline – rendib batuute, teeb seikluspargi vms.

Sepp – saan aru, et Emajõe kallastele saab elu tuua ilma sinna ehitamata, kohvikuid juurde toomata? (Vihjab Emajõe kallaste hoonestuskava ebaõnnestumisele).

Sild – see on riigi arhitektuuri poliitika puudumine (ei tee märkusest välja).

Sepp – praegu teeme siin linnaplaneerimise poliitikat. Kas see ei lähe sinna alla?

Mardiste – kõige lihtsam on mõelda. Mida ja kus tahame näha. Muidu ei jõua me kuhugi välja (tõi Sepa ja Silla tagasi teema juurde). Planeerida ei saa kui hakata mõtlema, mis alla millisele omanikule kuulub. Mina keelaks vabalt terve autoliikluse Vanalinnas ära, no muidugi kaubalaadimine ja selline peab alles jääma.

Maastikuarhitekt – mõtted, mis tulnud on, ei ole sugugi uued. Kaitsen magistritööd seose nende funktsioonidega, millest sa enne rääkisid (rääkis Sillale). Üldiselt olen nõus nende argumentidega, mis siin on esitatud.

Ranniku – see magistritöö on väga hea, sellega on pidevalt tegeletud. Väga hea, et tuleb uut energiat.

Endine peaarhitekt – inimesed on nii mugavad, et Vanalinnale ligi ei pääse.

(Sild pidi lahkuma).

Tudeng1 – siin on väga tarku ideid välja käidud. Pargid on nii üle kasvanud. Toomemäel samamoodi – tuleb vaadet avada.

(Üks arhitekt tuli juurde, istus seina äärde, Sepa taha).

Tudeng1 – kui on põhjendatud, siis tuleb sinna ehitada. Rootsis on ristmik, kus puuduvad liiklusmärgid ja kõik toimib, õnnetusi ei ole.

Sepp (vaatab Rannikule otsa) – võtame kesklinnast kõik liiklusmärgid maha (tekib väike muhelus).

Mardiste – nojah, selline asi ka rahustab (idee hakkab loogikat saama).

(Lisandunud arhitekt toob palju statistikat ja numbreid).

Sepp – see annab asjale uuenduslikkust. Tudeng1 ja endine peaarhitekt räägivad koos, tudeng1 jääb vait. Endine peaarhitekt toob taas minevikust näite. Tekib dialoog Sepa ja endise peaarhitekti vahel).

Endine peaarhitekt – mulle teeb palju rohkem muret kui Vanalinn välja sureb (Tasku ala on küsimuse all).

Mardiste – kui see minust sõltuks, siis mina oleksin nõus ühe nurga pargist ohverdama kui ülikool tagasi tuleks.

Ranniku – võin ma kommenteerida ülikooli teemat? Nad ei tea, mida hakatakse tegema ja kuidas. Me ei saa vastu olla müümisele, aga saame öelda funktsiooni. Samas aga tuleb uus omanik ja ütleb, et ma ei taha seda ehitada ja kas tahate, et maja laguneks?

(Tekib diskussioon ülikooli lahkumise üle).

Endine peaarhitekt – neid jutte ma olen kuulnud väga palju. Ei tehtud seda riigieelarvest ega muust eelarvest ega tehta ka nüüd.

Tudeng2 – kõik mõtted on siin eelnevalt välja öeldud. Et pargist läbi minek oleks sisustatud. Funktsioonid on segamini ja kuidas ma nüüd ütlen? Et see mitmekesistab seltskonda. Tänapäeva kiires ühiskonnas see toimib.

Endine peaarhitekt – kui teeme läbikäiguala mitmekülgse funktsiooniga. See on väga õige idee. Poe tn ja Vallikraavi tn pikendus, mina seda hoidsin, aga Sild on seda nüüd teistpidi näinud. Kontseptsioon, et kõik oleksid rohealadega seotud.

Mardiste – kirja võiks panna, et jalgsi väga hea liikuda, aga lapsevankriga halb – trepid on igal pool. Toomemägi on suur ja rahulik, kus hea lapsevankriga jalutada, aga ei saa ligi.

Endine peaarhitekt – ratastooliga liikujad ka.

Mardiste – no nende jaoks on asi veel hullem.

Ranniku – millistest parkidest oleks nõus loobuma?

(Kõik hakkasid koos rääkima).

Mardiste – Uus Kaubamaja on nii kole, et Uue Kaubamaja ja Vanemuise vaheline ala.

(Raske aru saada, kes mida räägib – kõik räägivad korraga).

Arhitekt1 – ka rahvusvahelised planeerijad pakkusid välja, et kui ehitada, siis sinna, kus on juba olemas. Kui jutt oli Kaubahoovi pargist, siis enne sõda oli väikesed majad. Kui, siis madalalt.

Tudeng3 – olen Tartus elanud 5 aastat. Liigun kogu aeg jalgsi. Kesklinnas ei ole võimalik tervisesporti teha. Äärelinnas on hea tervisesporti teha, aga kõik tulevad autoga kohale.

Endine peaarhitekt – aga kesklinnas on Toomemägi olemas.

Tudeng3 – kas on taotlus omaette, et kas pean kesklinnas sportida saama või pean minema autoga äärelinna. (Jõuti arusaamisele, et jah, ka kesklinnas peab saama spordiga tegeleda, et ei oleks vaja autoga äärelinna spetsiaalselt sõita. Endine peaarhitekt on nõus ja leiab, et kesklinnas peaks olema selle jaoks rohekoridor ja lisab, et õige jutt).

Sepp – mul on ettepanek, kuidas jõuda Taskust Vanalinna ja vastupidi.

Mardiste – Tallinna maa-aluste jalakäijate teema, see on väga õudne. Silla või tunneli ehitamine on väga kallis teema.

Endine peaarhitekt – see oleks tulnud panna ärikeskuste omanikele kohustuseks. Need kulud oleks ostjate poolt nagunii kinni makstud. Aga seda eirati.

Ranniku – kui Ropka sild on valmis, siis alles saame kesklinnas ristmiku kinni panna. Enne aga ei ole liiklust kuhugi suunata.

(Sepa ja Ranniku diskussioon liikluse suunamise võimalustest kesklinna välja).

Sepp – räägiks hea meelega ka hoonetest. Mis laadi hooned need peaksid olema?

Endine peaarhitekt – tuleb analüüsida juba tehtud hooneid.

Sepp – vastus oli, et kõrghooneid ei tasuks ehitada?

Endine peaarhitekt – jah, see on väga hea näide. Mina olen vana aja arhitekt, kus ehitati kõrgele mäe otsa kõrgeid hooneid (nt Peetri kirik, Maaülikooli torn), aga nüüd lameda oru põhja, mis on absurdne. Teatud arhitektuuri põhitõed on olemas.

Mardiste – koha mõttes peaks olema, et Tasku ala on see kohta, kus karjuvalt ei sega.

Arhitekt1 – üks motiiv on tehtud vigade heastamine.

Ranniku – olen seda meelt, et kõrghoonete vastu ja sellised hooned, nagu Tigutorn, tuleks ära võtta.

(Endine peaarhitekt toob välja varakapitalistliku aja väärtusi ja mõtteid).

Arhitekt1 – pilvelõhkujad sobivad teise linna. Pisikese linna mastaapsus. Miks me tahame seda kõrgeks ehitada ja lõhkuda?

Mardiste – kui lasta arhitekti mõttel lennata, siis see Tasku ala kant.

Tudeng3 – kui Tasku ala kõrghooneid täis ehitada, siis mis saab turust?

Sepp – see tuleks likvideerida, see on häbiplekk.

Endine peaarhitekt – sama meelt. Tekkis rahva vajadusel, maarahvas tuli Tartusse bussiga, kus oli kohe turg ja kõik toimis. Omal ajal ei nurisenud. Nüüd on aga teine olukord. Kas seda üldse vaja on? Vanasti oli Raekoja plats üks suur turg. Tuua see kuhugi mujale, seda võiks küll strateegiasse kirjutada (ütleb Sepale). Tuleb strateegiasse kirjutada, et leida koht uuele Tartu avaturule. (Arhitektid ei ole nõus. Arutati uue avaturu asukoha võimalusi).

Endine peaarhitekt – turg peab ikka seotud olema Turuhoonega. Ärme räägi asukoha muutmisest, vaid kui tähtsuse suurendamisest. Turuhoonega sidumine on teema.

(Kask arhitektitudengit lahkusid. Arutelu venis pikemaks kui ajakava ette nägi. Ka töötoa korraldajad ei kiirustanud lõpetama ja ajaliselt toime tulema. Kõik tundsid ennast mugavalt – oma keskkond, kõik olid teemas sees).

Sepp – aga nüüd äkki joonistaks ka?

Ranniku – no me oleme siin piisavalt rääkinud ja aru saanud.

Endine peaarhitekt (viitab joonistamisele) – see on ohtlik.

Sepp – võiks ikka küll midagi teha.

Kohvipaus

Ettepanekut kohvipausiks ei tehtud ja seda ei toimunud.

Rühmatöö

Rühmatöö algas kell 16.30 ehk üks tund tavapärasest hiljem. Lauale pandi kaks kaarti. Esimese juures olid tudengid ehk siis nooremad inimesed. Teise juures olid Endine peaarhitekt, Arhitekt1, Mardiste, Sepp ja Ranniku. Mõlemas oli aktiivne arutelu. Mardiste käes oli pliiats. Veidi aja pärast jäid Ranniku ja Endine peaarhitekt vestlema ning lahkusid koos.

Sepp läks lõpuks ka esimese töörühma juurde, kus olid tudengid ja palus rääkida enda kaardist. Tudeng1 – no meil siin üldisemalt.

Segitas oma mõtteid. Sepp kuulas ja kirjutas juurde. Teise kaardi juurde jäid Arhitekt1 ja Mardiste kahekesi. Nad arutlesid ja joonistasid koos.

Töötoast lahkuti jooksvalt, eraldi kellelegi midagi lahkumise kohta midagi ei öeldud.

Tartu kesklinn kui vaba aja veetmise koht

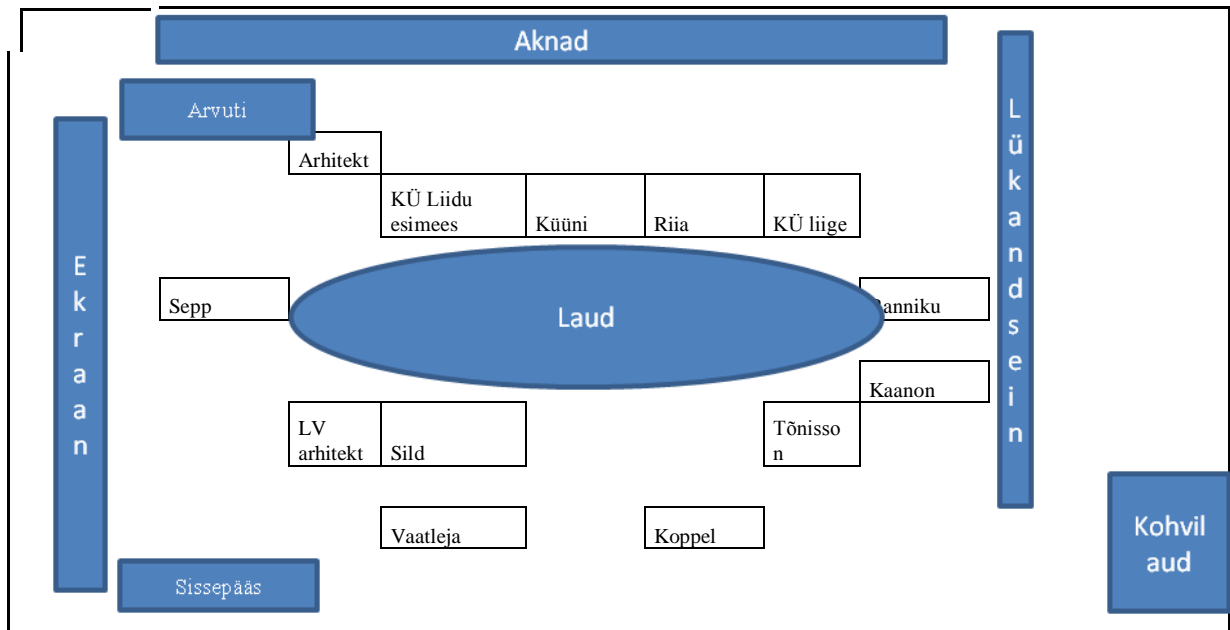
Kuupäev – 19.12.2011

Toimumiskoht – Tartu LV planeerimisosakonna nõupidamiste ruum

Kohal – 7 inimest + 2 Tartu Linnavalitsusest – peaarhitekt Tiit Sild ja arhitekt + 4 töötoa korraldajat

1. Arhitekt1
2. KÜ Liidu esimees
3. Küüni 2 esindaja (KÜ Liidu liige)
4. Riia mnt kortermaja esindaja (KÜ Liidu liige)
5. KÜ Liidu liige
6. Kaanon KV
7. Tõnisson KV
8. Tartu LV peaarhitekt
9. Tartu LV arhitekt
10. Veiko Sepp (Töötoa juht, Geomedia OÜ)
11. Indrek Ranniku (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
12. Jaanika Koppel (töötoa kokkukutsuja, Tartu Linnavalitsus)
13. Protokollija (Geomedia OÜ)

Ruumi korraldus - ümarlaud, igaüks valis ise omale istekoha. Suur ekraan, mille ees ümarlaua ääres istus Sepp. Eraldi arvutikoht, kus istus arhitekt.

Töötuba

1. Tutvustus Indrek Ranniku poolt. Palub kõigil ennast tutvustada.
2. Sepp tegi sissejuhatuse päevakavasse.
3. Sepa slaidiesitlus.

Esitlust kuulati, küsimusi ei olnud.

Arutelu

Sepp – hinnangud ja vajadused? (Sepp veel rääkis kui sõna võttis Tõnisson, segas sepa jutu vahele).

Tõnisson – lapsega pere tahab parklat, mängu keskkonda, puud jne. Reegel on see, et kui sa oled lapsega, siis peab muru olema. Riskivabalt arendav tegija peab arvestama polüfunktsioonidega – parkimine, haljasala jne.

Sepp – kas tänapäeva seis on see, et kesklinn on väärtustatud, aga äärelinn mitte?

Tõnisson – (toob näite) Märjal elav pere tahab kesklinna tagasi kolida. Küsin miks? Aga kesklinnas on kõik olemas ja ei pea autoga liikuma, kulu liiga suur. Inimene on oma lapses kinni. Kesklinna ostjaskond on tugev, aga neile pole midagi pakkuda. Annelinna ostjaskond on nõrk (räägib kiiresti, toob palju kliendi tagasisidet ning rõhutab perekesksust ja lastega peresid, vaatab asju müüja seisukohast – mida ostja tahab).

Sild – teine aspekt on see, et energiasäästliku elamise ehitamine on kallim kui energiasäästliku korterelamu ehitamine, see on odavam.

Tõnisson – inimene rõdul küll ei käi, aga rõdu peab kindlasti olema.

Kaanon – määravaks saab see, kuidas maja on projekteeritud ja millises keskkonnas – asukoht. Rohelusega täiesti nõus. Kõige parem koht, kuhu ehitada, oleks Ülejõe võsa.

Sepp – väga hea, hiljem joonistame kaardile.

Riia – kas need alad, mis kesklinnas on võimalik hoonestada, on linna omand või eraomanduses? Tartus ei ole munitsipaalkortereid, tudengite ostujõud on väike. Esiteks kindlustaksime nii hästi palju noori inimesi. Linn võiks anda abikäe ja luua munitsipaalelamu fondi.

(Tekib diskussioon. Kinnisvara inimesed ei ole nõus).

KÜ esinaine – osad korterid lähevad siis müüki ja osa rendile. Kuidas Helsingis saab ja Eestis ei saa?

(Kinnisvara inimesed seisavad vastu sellele mõttele).

Tõnisson – selles idees natuke kahtlen, esiteks on see kallid lõbu.

Kaanon – see on puhtalt rahas.

Tõnisson – olen näinud neid hooneid Tallinnas piilumas. Kahju kui ilus asi läheb raisku.

Riia – Kūuni ja Poe tn sisehoov võiks olla roheline, mänguplatsid, prügikastid. Meil siin kesklinnas on prügikastide risu – vaadake sisu.

Tõnisson – siin on vaja sellist võõndit, kus on roheala. Ma toon hea näite. Kesklinnas, kus panipaika ei ole, müüd korteri ära. Astud aga sammu eemale, nemad ilma panipaigata ei osta. Täna siin sa kõike muuta ei saa.

Sepp (sekkub vahele) – räägime ikka kesklinnast üldisemalt.

Tõnisson – üle 5-toalise nõudlust kesklinnas ei ole. Kui ma pean hindama üle 150m² korterit, siis iga hindaja väriseb. Sellele ostjat ei ole. Tallinnas on, aga siin ei ole.

Sepp – kui sa konkureerid Ihastega, siis seal alla 5-toalise ei olegi.

Tõnisson – seda Ihaste võrdlust ei saa teha. See ei sobi kesklinnaga (räägib kiiresti, toob näiteid, numbreid ja argumente).

KÜ esinaine – ma saan aru, et kesklinna ei hakata ehitama büroosid, vaid elamuid?

(Tekib dialoog KÜ liikme ja Tõnissoni vahel. Räägivad eraldi omavahel – istuvad vastakuti).

Sild – kas ehitusbuum on muutnud suhtumist? Et põllu peale elamise ostnud inimesed tahavad tagasi tulla?

Tõnisson – jah.

Kaanon – kas keegi seda üldse oskab öelda, kes tulevikus saab keskmisest kallimat elamisepinda osta? Kas need struktuurid ei mängita ümber? (Nt Tartu Ülikooli töötajate palk tõuseb vms).

Tõnisson – (toob sportauto näite Rootsi vanaprouaga) vanaproua ütles, et mul on lapsed laiali, tahan nüüd elu nautida.

Küüni – siin on enamuses pensioniealised. Sii noori ei tule. Noorte jaoks ei ole eelis, nad tahavad muud. Ühe jaoks on eelis, teise jaoks ei ole.

Riia mnt – kõrged laed on kindlasti müügieelis. Riiamäe majas lapsi ei ole. Ka see on eelis – kisa ei ole.

Kaanon – teil on siis rahulikud üürnikud?

Riia mnt – meil ei ole üürnikud, vaid omanikud.

Küüni – kõik rentnikud on siin välismaalased, käivad siin ainult magamas.

Tõnisson – Kalevi 9. Vaadake, mis juhtus – kõik läksid ära. Lastega perekeskne maja on omaette väärtus. Mida rohkem on sul pakkuda võimalusi, seda riskivabam on müüa.

(KÜ liige küsis kinnisvara kui vastava ala eksperdi arvamust ja võimalusi).

(Tõnisson hakkas lahkuma – arsti aeg).

Küüni – aga vaadake Tigutorni, seal ei ole midagi vaadata.

Tõnisson – enne masu läks Tigutorn nagu soe sai, aga nüüd on väga raske müüa. Tunnistan, et on hea maja, aga minu maitse ei ole. Aga mõndade oma on. Ta ei ole perekeskne. Ma olen piiratud mõtlemisega (oli lahkumas ja rääkis seistes).

Sepp – kelle jaoks on hruštšovka tüüpi majad?

Küüni – seal ei ole panipaiku. Seisukord vilets, rõdusid ei ole, sooja vett ei ole, peab boilerit kasutama. Kortерid on seal suured, aga seal elavad üksikud inimesed ja 50% on välja renditud (rääkis Küüni 2 asuvast majast). Tal ei ole parklakohti juurde vaja.

Ranniku – kas oleks vaja?

Küüni – ikka oleks vaja.

Sild – omanikud peavad seal kokku saama ja lahenduse leidma (pakkus Küüni 2-le lahendust).

Sepp – võib-olla räägiks üldisemalt? Mis need kesklinna probleemid on?

Küüni – maja laguneb (räägib enda majast).

Sepp – maja majaks, aga kesklinn?

Riia mnt – suvel ei ole õhku. Elan siin väga kaua ja kesklinna ei lähe elama, sest siin pole õhku.

Sild – mis see põhjus on, et õhku pole (tõi näite mägimajadest ja Pariisist)?

Riia mnt – põhjust ma küll ei oska öelda.

Sild – elan ise Vallikraavi tänaval, aga seda, et õhku pole, pole küll tähele pannud.

Kaanon – no müra on kesklinna mure ja sellega peab arvestama. Meie laua taga probleemi ei ole, aga tegelikult on soov, et elanike struktuur muutuks.

Sepp – rohkem see, et inimesed tahaksid ise siia tulla.

Riia mnt – kesklinna elanikuna usun, et keegi ei taha elanikke siia juurde, sest siis tulevad ka autod.

Sild – räägin nüüd kodanikuna. Mina tahan küll, et rahvast tuleks rohkem juurde. Et linnaruumi rohkem kasutataks.

Küüni – kus sa näed kohta, kuhu neid kõrghooneid ehitada? (Küsimus oli esitatud Kaanonile).

Riia mnt – oot-oot, aga püüaksime kinnisvara inimestele müüa, et pole parkimist.

Kaanon – seda nõudlust kah nii palju ei ole. Pakun parkimiskohta siinsamas GMP Plazas 50 euroga kuus, aga keegi ei ole küsinud.

Sild – selle autoga nõudlust ei tasu hulluks minna. Keskkinnas ei ole vaja autosid nii palju kui äärelinnas.

Riia mnt – küsimus ei ole nõudluses.

KÜ liige – kui inimene tuleb äärelinnast kesklinna elama, siis neil lihtsalt on harjumus autot kasutada. See on mõtteviisi muutus, mis on aeglane.

Küüni – aga tegelikult me kõik sõidame, aga jalgsi ei saa käia. Mingid lõigud linnas, kuhu ei taha minna.

Sepp – nagu näiteks?

Küüni – no nt Passaaž, kus ma nõukogude ajal hea meelega käisin. Nüüd aga ei taha minna, ei pääse käima, parkimiskohad täis.

KÜ liige – liiklusvoolud lõikavad kesklinna tükideks. Kui mina oleks homme kuningas, künnaks Vabaduse pst täiesti üles. Sinna ei ole vaja liiklust. Jalakäijat ei tohi teisele tasandile tõsta.

Küüni – autodega sõitmine on paratamatus, seda ei saa vältida.

KÜ liige – jah, aga siis tuleb see võimalikult ebamugavaks teha, et ei sõidaks.

KÜ esinaine – ei ole mõtet vaielda. Mul on kaks poissi kodus. Sa ei tea kui palju nad söövad. Sinu poeskäimise näited ei sobi (Vastuseis Sillaga).

Sild – no mina ostan ka külmkapi sööki täis.

KÜ esinaine – et asjad korda saada, peavad olema ostujõulised elanikud.

Küüni – see liikumine peab olema lahendatud, aga ei tea kuidas. Peresse jääb üks auto kindlasti.

Kaanon – ma ütleks nii, et Tartu kesklinn ei ole niivõrd täis, et nad ei mahu ära. Peame vaatama, aga selles perspektiivis kui uusi elamuid rajame, siis kuhu nende jaoks parkimine

leida. Inimesed on olemas, nende soov on konkreetne ja kui seda ei ole (seda soovi), siis nad siia ei tule.

(Sepp soovib Kaanonilt teada, kuhu on mõttekas ehitada uusi elamuid. Kaanon ütles seda juba töötoa alguses – Ülejõe võsa).

KÜ liige – siis tuleb kõik projektid hoolikalt üle vaadata, et ei tekiks mingit mõttetut hoonet.

Sepp – Tasku vastas olev ala, kas seal oleks inimestel huvi?

Sild – see ala ei ole olnud kunagi hoonestatud.

Sepp – siis ongi õige aeg hoonestama hakata. (pidevalt üldine diskussioon, vastuseisud, mis jäävad lahendamata. Kui aga Kaanon räägib, siis kuulatakse. Silla puhul aga võtab Sepp vastu seisva hoiaku).

Sepp – kas selle Filosoofi ala võtaksid müüki? (Sild ja Ranniku mõlemad küsisid kohe sama küsimuse üle. Kaanon selgitas ja põhjendas).

(KÜ liige esitas küsimusi, millest soovis teada ja õppida. KÜ esinaine, Riia mnt ja Küüni räägivad omavahel ja arutlevad hoonete kasutusest ja struktuurist. Sepp kuulab neid. Tekib kaks gruppi, kus laud jaguneb pooleks).

Ranniku – mis siis õige on, kas mõistlikum on ehitada üksikuid elamuid või elamugruppe? (Erinevad arvamused).

Küüni – no sellepärast ongi, et Tartus ei ole peaarhitekti (selle märkuse koha peal on Sild vait. Sepp vaatab Sillale otsa ja muigavad üksteisele. Arutelu läheb edasi).

Küüni – jõuame jälle selleni, et on vaja munitsipaalkorterit. Vanadel inimestel on vähemalt 2-3 korterit, aga noortel ei ole ja vanad ei anna ära.

Sepp – need noored, kes siia õppima tulevad, ei hakka 2-3 aasta jooksul midagi ostma. Küsimus, et kui välismaalane tuleb või uuseestlane, et nad tahaksid siia tulla ja siin oleks hea elukeskkond ning tekib töökohti juurde.

KÜ esinaine – inimene tuleb kinnistada kodu külge, siis nad ei taha siit ära minna. Et kodu hoiaks neid kinni.

KÜ esinaine – siin ei ole mõnus jalgrattaga sõita. Et ma ei pea kartma, et minu teismelised lapsed otsa sõidaksid. Ma ise ka ei sõida, ma lihtsalt ei taha. Paar korda on otsa sõidetud. Selle jaoks ei ole vaja meeletuid investeeringuid, on vaja lihtsalt mõelda.

Riia mnt – miks me siin oleme? Oleme lihtsalt siin, aga mul juba meelest läinud, miks me siia tulime?

Küüni – et lihtsalt sinu arvamust kuulda. Neil see juba seitsmes või kaheksas kord kuulata.

Ranniku – kas poode on juurde vaja, kas postkontor on õiges kohas. Mis on puudu?

Riia mnt – kas linnavalitsuse pädevuses on avada kesklinnas pood või juuksur?

Ranniku – ei, aga on võimalus suunata (selgitab, miks siin istutakse ja tõi näite minevikust, mis juhtus, sest linnal puudus üldplaneering).

Riia mnt – see on hea, aga avaldan arvamust, et Tartu on ja oli juba enne sõda ääretult ilus linn. Tahame näha, et mis siin tehakse, oleks Tartu linna vääriline. Et oleks ilus pilt linnast.

Ranniku – see kõik on õige. Ka ise hea meel, et ilus linn. Kas toidupood peaks olema veel lähemal Vanalinnale? (Kõik KÜ liikmed ütlesid, et aga Kaubamajas juba on. Tekkis üldine melu).

Ranniku – mis veel halvasti on?

Riia mnt – minu meelest on väga palju asju hästi. Aga parkimiskohti on vaja (mainib, et tema ei jõua kotsadega käia).

Sepp – Indrek, kuule, joonistame natuke?

Ranniku – joonistame jah.

Kohvipaus

Kohvipausi ei toimunud. Ruum oli lükandusega kaheks jagatud ja seetõttu ka väiksem. Kohvilaud asus aga teisel pool seina ja töötoa korraldajad eri pakkunud kohvitamise võimalust osalejatele välja.

Rühmatöö

Sepp paneb lauale kaks kaarti.

Riia mnt – kuhu need parklad tulevad? (Sepp küsib parklate asukohta ning näitab ise võimalikud kohad. See sobis Riia mnt-le).

Teise kaardi juurde jäid KÜ esinaine ja arhitekt, kes arutasid erinevaid liikumisviise Tartu linnas. Esimese kaardi juurde jäid ülejäänud osalejad, k.a Sepp ja Ranniku. Mõlemas rühmas arutati peamiselt parkimiskohtade asukoha üle Tartu kesklinnas – kuhu saab autot jätta ja kuhu mitte.

Küüni liitus vahepeal teise kaardirühmaga. Seal toimus vaikne arutelu diskussiooni vormis (kaardile ei joonistatud).

Sepp tuli lõpuks ka teise kaardi juurde ja küsis, mida te tahaksite, et siia tuleks. Peamised parkimiskohad. Sepp joonistas kaardile, kuulas ja pakkus ise võimalusi välja.

Esimese kaardi juures Ranniku, kelle käes oli ka pliiats. Nüüd juba vaadati, kuhu elamuid ehitada ja kus oleks odavam korterit osta. Suunajaks oli siin Kaanon, keda kõik kuulasid.

Peamiselt vaadati siiski parkimisprobleemi, kuid mingil hetkel ka võimalike hoonete asukohti ja üldisemat pilti. Siin olid suunajaks nii Sepp kui Ranniku. Kaardi joonistamine oli produktiivsem kui arutelu osa.

KÜ esinaine vaatab mingi hetk kell (ca 16.30 ajal) – oih, kell on nii palju ja kõik hakkasid minekule sättima. Riia mnt vaatab esimest kaarti ja ütleb, et meil on erinevad visioonid. Ranniku ütleb selle peale, et peabki olema, väga hea.

Emajõe kallaste ideekonkurss

Kuupäev – 8.12.2011

Toimumiskoht – Tartu Raekoja suur saal, algus kell 10.

Kokkukutsuja - Tartu LV peaarhitekt ja „Tartu Emajõe kallaste hoonestuskava“ üks autoritest Tiit Sild.

Ideekonkurss oli kõigile avalik, meili teel saadeti kutsed võimalikult paljudele ettevõtetele. Lisaks oli Tartu Postimehes üleskutse päev varem. Tiit Sild oli palunud küll esmaspäevases lehes (s.o 6. detsembril), kuid ilmus teisipäevases lehes.

Töötubasid oli selleks ajaks toimunud kokku 4 ja kus Tiit Sild ise ei osalenud. Seda ta põhjendas linnavalitsuse kommunikatsiooni probleemiga, kus teda töötubade toimumisest ei teavitatud. Lubas järgmistes töötubades kohal olla.

Kohal – 34 osalejat + Tiit Sild. Kohale tulid nii ettevõtjad, kodanikeühenduste esindajad, arhitektid, Tartu linnavalitsuse ametnikud kui ka kohalikud arvamussliidrid ning legendaarne Tartu linna kodanik Jaan Muna. Kohal oli ka Kanal 2 reporter, kes salvestas kogu arutelu ja hiljem võttis intervjuud ettevõtjalt Olga Aasavilt ja Tartu linna peaarhitektilt Tiit Sillalt.

Ruumi korraldus – suur, kõrgete lagedega saal. Ees on suur ekraan ning laud esinejate jaoks. Saalis oli 6 rida, kus igaüks valis endale ise koha.

Arutelu

1. Tutvustus Tartu abilinnapea Raimond Tamme poolt.

(Rääkis, et eesmärk ei ole see, mida linnavalitsus saaks ära teha, vaid mida on võimalik ettevõtjatel ära teha koostöös linnaga. Edasi andis sõna Tiit Sillale.)

2. Tiit Silla tutvustus ideevõistlusest.
3. Tiit Sild tegi slaidiesitlus.

(Slaidid algasid ajalooa – elu Emajõel 1910. aastal, nõukogude ajal ja mida on viimastel aastatel tehtud. Toob välja Emajõe piirangud ning väljakäidud ideed (mitte tema poolt). Lisaks oli ka näiteid mujalt - nii Eestist kui välismaalt).

Sild – ootan sellelt ideevõistluselt väikeseid ja lihtsalt teostatavaid ideid. Meil on infrastruktuur olemas, mis toetaksid, et tuleks rohkem inimesi, oleks turvalisem jne. (Näitab palju erinevaid kaarte, mis ei pruugi kõigile mõistetav ja silmaga haaratav olla.

(Pärast esitlust palus kõigil registreerimislehed ära täita koos oma meiliaadressiga. Lehel oli 3 valikut – nõusolek ideevõistlusel osalemiseks, nõusolek oma andmete avaldamiseks ja nõusolek sponsorluseks. Valikud ei olnud kohustuslikud.).

Sild (selgitas mõtet) – kõik arhitektid, disainerid ja maastikuarhitektid teevad ettevõtjatega koostööd. Ettevõtjal on idee, valib arhitekti (või ka mitu) välja, kelle abil saab idee ellu viia.

Kui Tiit Sild lõpetas, võttis ettevõtja Olga Aasav ise sõna ja soovis oma ideed välja käia. Läks kohe saali ette. Kiitis Kirbuturgu.

Aasav – ja nüüd ideest. (Rääkis lugu Ida-Virumaal olles, mida nägi). Kui teeme midagi, siis peame mõtlema lastele (Esinemine väga emotsionaalne, lennukas ja energiline). Delfinaarium – suur projekt. Puudega ja ajukahjustustega lapsi see ravib. Georg Aher (endine Tartu abilinnapea) on sellega kokku puutunud ja on sellega kursis. Jänes (endine Tartu linnapea Laine Jänes, praegu Randjärv) käis Lätis ja sealne delfinaarium meeldis. (Kirjeldas, mis seal olla võiks). Delfiinid oleks see, mis rahvast siia tooks. Meil on meditsiin ja üks tükk Emajõe kaldal võiks arhitektid paberile panna, uurida jne. See oleks see, mille pärast Tartusse tulla. Ainult koostöös on jõud – mina toitlustusega, Heiki Tamm Botaanikaaiaga, Indrek Kelk suusatab läbi jne (nimetatud isikud ka ise saalis kohal).

(Pärast Aasavit võttis sõna kohe ka Tartu legendaarne linnakodanik Jaan Muna küsides, kas võin ka ette tulla? Tal oli peas müts vilkuvate prillidega. Täнас Aunastet Kirbuturu eest. Täнас Kanal 2, et kohale tuli).

Muna – Ansip oli tubli – tegi oma silla. Nüüd räägime asjast. Ma olin noorpõlves Emajõe kallastel, võtsin veini (meenutab, lugu ja tema seotus Emajõega). Pargid ja alleed on head, kuid tuvikesed ja harakad. Neid ei ole niipalju vaja (see tõi saalis elevust). Hiina restoran, nad söövad kõike (teeb ettepaneku panna oma menüüsse linnuliha). Emajõgi – sinna karussellid, paadid, jalgrajad. *Benji*-hüpped Tigutornist. Kõisraudtee. (Esinemine lõppes aplausiga).

(Järgmisena läks ette Kartuliwabariigi rajaja ja Tartu kesklinnas erinevate ürituste korraldaja Tarmo Ladva).

Ladva – kahju, et Jaan ära läks oma mütsiga. See on suurepärane eetriaeg. Ma teen mitmeid üritusi Tartus ja tunnen ühest asjast puudust. Tunnen, et meil võiks olla Emajõe Amfiteater. See ei oleks ajutine – teatrid, etendused, sümfooniaorkestrid ja sügisene Hennessey üritus – see oleks lõpupauk Tartu suveüritustele. Lõpetaks hooaja. (Aplaus, kuid kesisem kui Jaan Munale).

(Järgmisena võttis sõna Emajõe Lodjaseltsi esindaja, kes istus esimeses reas ja rääkis kohapealt. Tõi välja, et räägite kallastest, aga Emajõgi ise on ka olemas. Tekkis dialoog Sillaga).

Lõuna-Eesti kalastusklubi esindaja – (tõusis püsti ja tutvustas ennast) kohvikud on üks asi, aga teine teema on piknikud Emajõe kaldal. Et pered tuleksid piknikukorviga. Nagu Kirbuturg. Et ei oleks kõik kontsentreeritud kesklinna, vaid läheks laiali. Kolmas asi – mitte ainult mõelda sellele, kes liiguvad kallastel. Sidumiskohad Emajõel (räägib oma lugu – Ujula Konsumi juurest on sild ära võetud. Ta oli ette valmistanud ja vaatas paberilt, mida oli soovinud järgmiseks öelda. Aplusi talle ja ka edaspidi enam ei toimunud.

Sild – mastaapsem küsimus, et Rebase tänava probleem, et see on eraomanike käes olev maa. Aga see ei ole lahendamatu asi. Tuleb kokku saada ja leida võimalused.

Linnakodanik Kalle Kulbok (tõuseb püsti) – tõite välja mitmed piirangud. Aga ei puudutanud seda, et on olemas linna üldplaneering. Teeks mõtestatud asju. (Tunneb muret üldplaneeringu ja hoonestuskava pärast). Tehakse arhitektuurikonkurss, valitakse välja ja pärast öeldakse, et peame üldplaneeringut muutma hoonestuskava tõttu.

Tartu Maratoni esindaja Indrek Kelk – sa ütlesid olulise mõtte (räägib Sillale) ja Olga ka. Kõik uued ehitised ei takistaks piki Emajõge liikumist. Olga mõte on radikaalne, aga oma olemuselt see, mida meie ja linnakodanikud ootavad – kilomeetrite viisi suusaradasid Emajõe ääres. Aga linnakodanikud ongi linn. Ei ole nii, et linn mõtleb ja teeb. Kutsudes üles linnarahvast sellistes aktsioonides kaasa lööma (räägib Emajõe kaldaäärsete puhastamise talgutest), saaksime teha väga palju. Linn peab õiguslikult seda toetama – loodus- ja muinsuskaitsega tegelema.

(Tekib dialoog Kelgu ja Silla vahel. Nõustuvad, ühine keel, et rohkem on asi kättevõtmises).

Lõuna-Eesti Kalastusklubi esindaja – talgute mõte on suurepärase. Oleme ka ise mõelnud kaldaäärsete puhastamisele. Plaanis oli järgmisel kevadel see ettepanek linnavalitsusele esitada.

Tähtvere Spordipargi esindaja Jane Jakobson – järgmine samm peaks olema, et kaardistame ja märgistame ära ning seda ka edendada ja tutvustada, et inimestel oleks huvi ka kohale tulla.

Lõuna-Eesti Kalastusklubi (räägib istudes) – see ei tohiks jääda ühekordseks ürituseks. Et ei jääks nii nagu Jänese matkarajaga. Kui me sõidame paadiga jõe peal, siis näeme – lagunened, prügihunnikud (räägib oma lugu). Peab olema vastutaja.

Sild – meil siin Andres Pool kohal (Tartu LV linnamajanduse osakond). Kuidas sa seda kommenteerid?

Pool – jah, meil on lepingud. Me ei tahaks ära tappa ideed (talgute kohta). Aga et see oleks jätkusuutlik (MTÜ tegevusele viidates ja vastutuse äraandmisele linna õlgadelt). Aga Indrek (pöördub Tartu Maratoni esindaja poole), olen vastu vangide kasutamisele (selle ettepaneku käis Tartu Maraton eelnevalt välja talgute idee raames. Pool ei anna suurt lootust vabatahtlike kasutamisele ja selle toimimisele, sest toob välja argumendi, et väheste vahenditega ei saa midagi teha).

Tähtvere Spordipark – talgud väga toimivad (vastu Pooli arvamusel). See ei ole selline probleem, millele palju raha kuluks. Meil kaks töötajat ja ühtegi lehte ei jää maha.

Pool – aga teil on olemas ATV-d ja muud vahendid.

Tähtvere Spordipark – me saame seda laenata, see ei ole probleem (näitab rahulolematust Pooli argumentide suhtes).

(Üldine diskussioon – keegi peab olema sellest huvitatud ja eestvedaja).

Lõuna-Eesti Kalastusklubi – oluline, et omavalitsus oleks toetav. Et nad toetaksid. Kirbuturg on hea näide, et see toimib.

(Aasav ei nõustunud – ka see nõudis ressursi).

Ajaloolane Enrico Talvistu (tõuseb püsti) – kolm meetrit aeda nihutada on üks võimalus. On võimalus ettevõtlust ära kasutada, teha kallasrada jne. (Ei näe probleemi eelkõnelejate poolt esile toodud muredel). Ujuvrestoranid – kas on olemas projekti tasemel, taristu toomine (küte, elekter, vesi ja kanalisatsioon). Kuidas see tehakse, palju see raha võtab ja millal see tehakse?

Sild – ei, sellist projekti veel pole (annab Tartu LV planeerimisosakonna juhatajale Indrek rannikule sõna).

Ranniku – kõige atraktiivsem koht on Atlantise vasakkallas. Aga linn peaks panema torud, pandi küll ilusad kivikesed, aga torusid ei pandud. See on kõige parem koht, selline mõte ja idee. Mujale seda panna ei saa.

Ajaloolane Enriko Talvistu – oponeerin Indrekule Vabaduse pargi koha pealt (Ranniku jaoks surnud koht, sest peamagistraali ääres jne). Sinna on võimalik teha ka sild vette ja see ei sega ka laevaliiklust.

Noormees tagumisest reast tuleb ette (ei tutvusta ennast) – peamised tänavad, mis jõuaksid jõe äärde välja – parvlaevad, trossid jne (pärast seda läks ära).

Arhitekt (tutvustas ennast ja ütles, et tegeleb Emajõel ka paadilaenutusega) – kergliiklusteede läbitavus puudub. Tuleb läbi mõelda, kuidas tartlased tervisesporti teevad. Vabaduse pst autoliiklusele sulgeda. Sellega saame kesklinna Emajõe lähemale tuua.

(Sild nõustub Vabaduse pst sulgemisega. Ka ajaloolane Enriko Talvistu on selle idee välja käinud).

Arutelu lõpp

Arutelu lõppedes soovis Sild registreerimislehed tagasi korjata. Lubas konkursi tingimused meili peale saata. Selgitas, et jaanuaris kavas konkurss välja hõigata ning esimesi tulemusi soovib näha märtsiks (jaanuaris aga Tiit Sild lahkus Tartu linna peaarhitekti ametist seoses isapuhkusele minemisega).

Toimus ka diskussioon Tartu Maratoni esindaja ja Ranniku vahel, et kallastel ei puhastata korralikult. Ranniku selgitas, et Veeteede ametiga sõlmitud leping ja nad tahavad, et sadam oleks suletud. Tartu Maraton ei saanud aru, miks inimesed seaduseid ei täida.

Arutelu jätkumine

Sild - tänan kõiki kohale tulemast.

Tartu linnakunstnik Tiit Kaunissaare (tõuseb püsti) – ettepanek, mida ammu olen propageerinud. Meil on rannaala sisuliselt kesklinnas (Anne kanal). Praegu on ta isetekkeline. Näeksin kuuma punktina linna ja ettevõtjate koostöös rannaala tsiviliseerida.

Sild – eesmärk on mingid tulemused kevadeks töösse panna.

Huvilaeva kapten – Võidu sillal valgustust ei ole – kole turistidele näidata. Rebase tänava kant nii kole, et keerad otsa kohe ringi. Valgused korda teha.

(Edasi vaikselt lahkuti, tekkisid väikesed arutelu grupid ja Kanal 2 tegi intervjuud nii Aasavi kui Sillaga).